OSZK
18.553
7-90/a

CÉCILE
MŰVEI

7

BUJDOSÓ KÖNYV
II.

H
OSZK

TORMAY CECILE MŰVEI

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

TORMAY CECILE

MŰVEI

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

TORMAY CECILE
MŰVEI

VII.

Bujdosó könyv

Második kötet

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

SINGER ÉS WOLFNER
IRODALMI INTÉZET RT. KIADÁSA
BUDAPEST

TORMAY CECILE

Bujdosó könyv

Második kötet

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

SINGER ÉS WOLFNER
IRODALMI INTÉZET RT. KIADÁSA
BUDAPEST

Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás és filmesítés jogát is.

Copyright by Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt. Budapest

2511
18.353/7-90/a
R 2
2a+
ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1952 év 1834 sz.

A címlapot Schinkovits és Sipos nyomdája. Budapest, a szövegrészt Révai Irodalmi Intézet Rt. nyomdája, Budapest nyomta.

Március 21-ikének éjjelén.

Egy pillanatra csend lett, olyan iszonyú csend, mint mikor a nyaktilón fennakad a bárd. A megkötözött emberi teremtés válla közé húzta a fejét, már csak ennyit tehetett önmagáért. És a hideg eső, mint a halálverejték szakadt lefelé a házak falán. Most...

Odakinn megint elbődült a hang:

— Éljen a proletárdiktatúra!

Már a szomszéd utcák is kiáltották. Egy hirtelen lerántott redőny hörgött a sötétben. Sietve becsapott kapuk döngtek. Futó lépések csattogtak a házak alatt és két szót gurítottak maguk előtt: Éljen!... Halál... Ezt nekünk szánták.

A szegleten lövöldöztek.

— Halál a burzsujokra!... Valamelyik golyó lámpaüveget talált. Az üveg csörömpölve repült szét az aszfalton. Egy kocsi ügetett. Megállították. Lárma hallatszott és a lövöldözés nyargalva távolodott a Rákóczi-út felé. A gondolat futott utána, ki a megtébolyított, világtalan városba. Mi történik ott? És túl és mindenütt? A kaszárnyákban, a körutakon? A belső negyedekben tengerészek fosztogatnak. A külvárosok lázadnak. Egy maroknyi bolsevista tábor hatalmába kerítette a várost. Nincs hová menni!

Az ember kezében mintha már csak egyetlen mozdulat lett volna. Egy gyámoltalan, szegény mozdulat, amely a lüktető halántékokhoz kap.

A gödör fenekén vagyunk. Ez a gondolat mindennél gyalázatosabb és torzan mégis pihentető. Ez jobb a feltartóztathatatlan, hosszú, aljas lefelécsúszásnál . . . Mélyebbre már nem lehet süllyednünk.

Kinn megint elhallgattak az utcák. És a csendet hirtelen apró szegekkel verte át az ember szíve lüktetése. Hát nem kerülhettük el . . . Elöntöttek a feltépett kanálisok. Undorodást és szégyent éreztem. Károlyi Mihály kegyelméből cimborája, Trockij ágense a munkáspénztárak sikkasztója: Kun Béla, uralkodik Szent István Magyarországa felett.

És mindenütt történik valami és semmit sem lehet többé feltartóztatni.

Nem tudom, mennyi idő múlhatott. Hallgattunk. Mindenki a saját kínjával vergődött. A lámpa csak alig hogy égett. Az óra megint ütött. Elkaptam a hangját. Egyiket a másik után kaptam el, mint a levegőbe repített rézkorongokat. Megszámláltam. Kilencszer pengett. Gróf Chotek Rudolfné, aki az előbb még ott volt, nem volt ott többé. Géza testvéremet sem láttam. Megint telt az idő. Olyan volt a szobám, mint egy homályos kép háttere. Alakok ültek mozdulatlanul, aztán hirtelen kimentek a képből és ismét visszajöttek. Az ajtó nyílt és csukódott. Cavallier Józsefet megint ott láttam, ahol az előbb üresen állt a szék. Rábeszélt és nógatott. — Őrült hírek keringenek a városban. Szörnyű eseményeket jósolnak éjtszakára. Vyx alezredest és az entente misszió többi tagját letartóztatták. A dunai angol monitorokat is le akar-

ják fegyverezni. Az orosz vörös hadsereg a Kárpátok felé tört. A bolsevisták a területi integritás alapjára álltak. Kun Béla direktóriuma hadat üzen az ententenak. Meneküljön ... Még ma éjjel! Letartóztatják ... Jöjjön hozzánk.

Anyám hivatott. Szorongva nyitottam be az ajtaján. Magasan feltámasztott párnái között szinte ült az ágyban. Az arca halvány volt és még keskenyebbnek látszott, mint különben. Ő is hallotta az utca ordítását. Ő is tudta már, hogy mi történt és mi vár reánk. Üldözött, szenvedő tekintetéből egyszerre erősebben és egyéniebben kezdtem érezni a sorsunkat.

— Miért nem jöttök ide? Miért nem beszéljük meg együtt? — Szavai nem akartak fájdalmat okozni és mégis, mintha éles, finom szerszámok lettek volna, átnyilallottak a mellemen.

Szegény Anyám ... Mikor Cavallier József ajánlatát elmondtam, megrázta a fejét: — Budán lakik? Ne menj olyan messzire ... Hirtelen visszavette az önuralmát: — Úgy esik az eső és egész délután hallottam a köhögésedet.

A többiek is bejöttek a szobába. Mindenki mondott valamit. Béla öcsém felesége a testvérét említette: — Zsigmondyék a közelben laknak. Üzentek is.

Csak Anyám hallgatott. Nem bírta kimondani és mégis ő küldött legerősebben. Hosszú, szomorú tekintettel nézett rám. Ez eldöntötte a habozásomat.

— Egy-két napról lehet csak szó. Aztán, ha nem találnak itt, visszajöhetek ... Hittem-e, amit mondtam? Így képzeltem-e el akkor? Vagy csak áltattam magamat, hogy viselni bírjam? Ekkor vettem észre, hogy valahonnan sajátságos, mély árnyékok vetődnek

Anyám arcára. A többi arcon is ott voltak a sajátságos, okozatlan árnyékok, mintha hirtelen valamennyien megöregedtek volna. És pillanatok alatt rajtuk túl, a szomszédban is, a szemközti házban is, az egész városban így öregednek meg most az emberek...

Aztán mindenki elment. Egészen egyedül voltam a szobámban. Éreztem, hogy sietnem kellene és mégis, ki tudja, mióta álltam nyitott szekrényem előtt. Hányan állnak ma így, vagy hányan kapkodnak és futnak?... Vajjon itt is úgy lesz-e, mint Oroszországban? Az ajtó halkan nyílt mögöttem. Anyám felkelt és jött, hogy együtt legyünk, hogy segítsen.

— Kevés holmit viszek, egészen keveset — mondottam sokszor, mintha a sorsot akartam volna kényszeríteni, hogy távollétem ne tartson soká.

— Holnap talán már hazajöhetek...

Anyám nem felelt. Összekötötte a csomagomat:

— A házvezetőnőnek nem szabad holnap reggelig megtudnia, hogy elmentél... Kinézett az előszobába, nincs-e ott senki. Maga nyitott előttem ajtót és elkísért a folyosón. A ház aludni látszott, az ég sötét volt és a folyosó alatt sötét volt az udvar is, mint egy akna, amelyben összefutott az esővíz.

Anyám a karomra támaszkodott és szótlanul jött mellettem. És ebben a nehéz csöndben mindegyikünk magányosan küzdötte ki a saját önuralmát. Aztán megálltunk. Csak az eső zuhogása hallatszott. Anyám felemelte a kezét és éreztem, amint egy sajátságos kis mozdulattal utána rajzolta a homályban az arcom vonalát, úgy, ahogy csak ő látta, gyöngédebben, szebben a valóság vonalánál.

— Vigyázz magadra...

Már lefelé szaladtam a lépcsőn. Ő pedig odafenn áthajolt a könyöklőn és utánam szólt, mintha még el akart volna kísérni egy darabon: — Jó éjtszakát — mondotta halkan a szörnyű éjtszakába.

— Jó éjtszakát... de a hangom belül maradt és egy soha nem érzett fájdalomban összetört odabenn. Megint sietni akartam és mégis megálltam.

A kapun túlról puskaropogás hallatszott. Biztatni kezdtem magamat: Holnap visszajövök hozzá, holnap... Végig botorkáltam a fekete udvaron és bezörgettem a házmester ablakán. Mikor kijött, furcsán nézett rám a hirtelen lámpafényben: — Nagyon lövöldöznek odakinn. Jobb lenne itthon maradnia.

A kulcs fordult. A kapu nyílt és óvatosan csúszva zárult be mögöttem, mintha nem akart volna elárulni. Névtelen borzadás futott át rajtam. Nem mehettem többé vissza. Kinn álltam az esőben magányosan. Túl az otthonon, túl mindenen, ami jó és védett volt.

Emberi bőgések, autók szirénája hallatszott. A lyukas ereszekből patakokban dűlt a zápor. Az aszfaltban hápogva nyelte a kanális szája az ömlő vizet.

Az utca egészen néptelen volt. A túlsó oldal sötétjéből lépések szakadtak ki. A lépések nem jöttek, de hirtelen kezdődtek... Valaki elindult a szemközti ház alól. Valaki, aki várakozott. Rám lesett? Engem várt? A lépések sietni kezdtek, megelőztek, átvágtak az utca közén. Az egyik kapu üregében elmosódva sötét alak lapult. Nem csöngetett. Egy pillanatra megálltam. És ekkor egyszerre kiújult az elmúlt hetek minden bizonytalansága. A hajszoltságnak, a megfigyeltségnek, a szabadságvesztettségnek a kínja összeszorította a torkomat. A fenyegetés, mely el-eltűnőn, felbukkanón

régóta nyomon kísért, most elém került és ott áll valamennyi kapuboltozat alatt és vár minden forduló sötétjében.

Megszökjem előle? Lekanyarodjam a mellékutcába? Fáradt voltam, betegnek éreztem magamat. Ólom volt az ereimben és kövek nyomták a fejemet. Egy pillanatra lemondtam magamról. Olyan semmi sem voltam én a szörnyű szerencsétlenségben. A rettentő omlás robaja elnyelte az egyéni végzetek kis jajszavát.

És a kapu aljából hirtelen kilépett az árnyék és elállta az utamat. Egymásra meredtünk. Aztán... Te vagy?... Béla testvérem volt. Ő várakozott reám, hogy elkísérjen. A körúton csak elvételt lángok égtek. A bevert, fekete lámpák körül üvegszilánkok ropogtak a sarkam alatt. A pocsolyákból eldobált töltényhüvelyek meredeztek ki.

Az utca közén gépkocsik süvítettek. Egy csoport ember jött. Vörös zászlót hoztak. Szuronyos teherautó hömpölygött. Fegyveres tengerészek álltak rajta. Az egyik az arcához kapta a puskáját. Felénk célzott. A lámpa fénye egy pillanatra kiemelte, ott azán megint visszaejtette a sötétbe. Nem lőtt, csak vigyorgott és állati júdásarca furcsán összegyűrődött. Már eltünt, de a hangja még hallatszott, oroszul kiabált valamit. Azt mondják, sok van ilyen.

— Burzsuj... le vele! És a moszkvai kiáltás már szabadon szaladt szét a magyar városban.

A túlsó oldalon félénk alakok futottak át az utcák torkolatán. Vad mozgással és riadt osonással volt tele a levegő.

Becsöngettem a kapun. Béla testvérem elment. Soká tartott, mire nyílt a kapu. Egy asszony jött csoszogva.

Bizalmatlanul nézett rám. Félni látszott: Hová megy?

Valamit mormogtam és pénzt tömtem a markába. Az udvar itt is egészen sötét volt. Aztán egy lakásajtó előtt tétováztam. Valami előre kényszerített, valami visszahúzott. Mégis bezörgettem. Odabenn még terítve állt az asztal a függőlámpa barátságos világában. Az üvöltő, ázott, piszkos utca után nyugtatott a jószívű kis otthon. Zsigmondy Mihály és a felesége fogadtak. Vártak-e, nem-e, nem tudom, de úgy tettek, mintha egészen magától értetődő lett volna, hogy hozzájuk jöttem.

— Hány óra van?

— Tizenegy elmúlt.

Az előszobaajtón zörgettek . . . Egymásra néztünk. Egy magasnövésű barna fiatalember nyitott be. Hunyady Ferenc gróf, — mondotta Zsigmondy megkönnyebbülten. Az én nevemet elhallgatták. És azután is gondosan elkerülték, hogy szólítsanak. A jövevény beszélt: — Senki sem tudja, mi történik. A kommunisták szabad rablást akarnak engedni a csőcseléknek.

Anyámra gondoltam. Ő is rám gondol most bizonyosan. Mögötte halványabban távolabbi arcok bukkantak fel, testvéreim, barátaim. Félteni kezdtem mindazokat, akiket szeretek.

Zsigmondy leakasztotta a telefonkagylót a horogról. A központ változatlanul azt felelte: „Csak hivatalos beszélgetéseket kapcsolunk." Azután ez is megszünt. A telefonközpontok már a kommunisták hatalmában voltak.

Az eső elállt. Az utcák megéledtek és a felzavart

alias vér ordítása megint fel-felbődült a mélyből. Éljen a proletárdiktatúra!

A gyerekeket átvitték a szomszéd szobába és az ő fehér szobájukban vetettek számomra ágyat.

Mesélő tarka képek a falon, cinkkatonák, játéklovacskák a földön. És én akármeddig éljek, soha többé nem leszek olyan öreg, mint ebben a gyerekszobában.

Március 22-én.

Már derengett, mikor a fáradtság valami álomfélében elvitt önmagamtól. Rövid ideig tarthatott, aztán a szívem táján egy sajátságos, szinte testi fájdalom ébresztett fel. Olyasfélét éreztem, mint mikor valakinek kedves halottja van, aki tegnap még élt és a reggeli ébredésben nem a gondolat, hanem a fájdalom mondja, hogy történt valami. Félni kezdtem a teljes ébredéstől. Ne még . . . csak még egy percig ne. De hiába bújtam el az öntudat elől, utánam jött — minden az eszembe jutott.

Nincs többé . . . nincs többé Magyarország . . . Elárulták, eladták. Nincs többé.

Boldogtalan szaggatott nesz hallatszott a torkomban. A szívem megsebesült és a vér ömlött belőle, mindenki vére, aki magyar. A két öklömet nekiszorítottam a szememnek. Olyan erősen szorítottam, hogy a szemgolyók fájtak az üregükben és vörös kígyók cikáztak a sötéten. Hirtelen felpillantottam. Hályogos szemével meredt be rám a szürkület. Az ő reggelük! Az utca kihalt volt. Éjszakai dorbézolását aludta ki a hajnalban. Elmúlhatott már vagy egy óra is, mire lépések kopogtak bele a csendbe. Egy púpos kis emberi szörnyeteg

jött, himbálódzva a körút felől. Karjára papirosok voltak vetve, a kezében vedret vitt. Időnként meg-megállt a házak tövén, gyorsan mázolta a falat és mikor odébbment, mögötte minden állomásán nagy vörös plakát maradt.

„Éljen a proletárdiktatúra!"

Nem engedik lélekzethez jutni, nem engedik eszmélni a várost. Mire felébred, addigra már elborította egész testét a vérbajos vörös kiütés. Ott lesz mindenütt. A kaszárnyákon, a királyi palotán, a templomokon is.

Elfordultam az ablaktól. Hiába, ugyanaz az iszonyat volt mindenütt. A reggeli asztalon újság feküdt. A tegnapi nyomdászsztrájk megszünt. A szocialista szedők kiszedték a kommunisták lapjait és a fekete nyomtatásban benne volt a vörös: „Világ proletárjai egyesüljetek!" Legfelül pedig nagy betük mondták el Károlyi Mihály kiáltványát:

„Magyarország népéhez! A kormány lemondott. Azok, akik eddig is a nép akaratából s a magyar proletárság támogatásával kormányoztak, belátták, hogy a viszonyok kényszere új irányt parancsol. *A termelés rendjét csak úgy lehet biztosítani, ha a hatalmat a proletariátus veszi kezébe.* A fenyegető termelési anarchia mellett a külpolitikai helyzet is válságos. A párizsi békekonferencia titokban úgy döntött, hogy Magyarországnak *csaknem egész területét* katonailag megszállja. Az antantmisszió kijelentette, *hogy a demarkációs vonalat ezentúl politikai határnak tekinti.* Az ország további megszállásának nyilvánvaló célja az, hogy *Magyarországot fölvonulási és hadműveleti területté tegyék a román határon harcoló orosz szovjethadsereg*

ellen. A mitőlünk elrabolt területek pedig *zsoldja lenne azoknak a román és cseh csapatoknak,* amelyekkel az orosz szovjetsereget akarják leverni. Én, mint a Magyar Népköztársaság ideiglenes elnöke a párizsi konferenciának ezzel a határozatával szemben a *világ proletariátusához fordulok* igazságért és segítségért, lemondok és *átadom a hatalmat Magyarország népei proletariátusának.* Károlyi Mihály."

Irtózat fogott el. Bevallja, hogy ő adta! És undorodásomon át érezni kezdtem, hogy ez a kiáltvány nem egyéb, mint egy megcsalt nemzet adás-vételének legaljasabb okmánya.

„*Magyarországot csak én menthetem meg*" — mondotta Károlyi Mihály 1918 október 31-én, mikor hazugságban elkezdi. „*Átadom a hatalmat Magyarország népei proletariátusának*" — mondja 1919 március 21-én, mikor hazugsággal végzi. Közben eladta és eltékozolta Magyarországot. Az álarc félre áll. És mögüle merészen felvonul a had, amelyet ő Magyarország népei proletariátusának nevez.

A „Forradalmi Kormányzótanács" névsorában ott vannak jóformán valamennyien. Mint Károlyi kormányánál, az előtér szemfényvesztő keresztény bohóca megvan itt is: Garbai Sándor, az elnök. A többiek idegenek . . .

Külügyi népbiztos: Kun-*Kohn* Béla, helyettese Ágoston-*Augenstein* Péter. Hadügyi népbiztos: Pogány-*Schwarz* József, helyettesei: Szántó-*Schreiber* Béla, Szamuelly-*Samuel* Tibor. Belügyi népbiztos: *Landler* Jenő dr., helyettese: Vágó-*Weiss* Béla. Pénzügyi népbiztos: Varga-*Weissfeld* Jenő, helyettese: Székely *Weissit* Béla. Közoktatásügyi népbiztos: Kunfi-

Kunstätter Zsigmond, helyettese: Lukács-*Löwinger* György. Kereskedelmi népbiztos: *Landler* Jenő dr. (ideiglenes), helyettesei: Rákosi-*Roth* Mátyás, Haubrich József.

A földművelésügyi népbiztosság kollégiuma: *Hamburger* Jenő, Csizmadia Sándor, Vantus Károly, Nyisztor György. Szocializáló népbiztos: *Böhm* Vilmos, helyettesei: Hevesi-*Honig* Gyula, Dovcsák Antal. Német népbiztos: Kalmár-*Kohn* Henrik. Ruszin népbiztos: Szabó Oreszt dr. Közélelmezési népbiztos: Erdélyi-*Ehrlich* Mór, helyettese: Illés-*Braun* Artúr.

Zsidók az összes népbiztosok. Csak a helyettesek között van elvétve egy-egy magyar. És ezeken túl is ismét csak ők. A főváros élén *Preusz* Mór, Vincze-*Weinberger* Sándor és a félvérzsidó Dienes László. Zsidó a rendőrség védőrségének és népőrségének két politikai népbiztosa: Biró-*Burger* Dezső és *Seidler* elvtárs. És közülük való az Osztrák-Magyar Bank új kormányzója Lengyel-*Goldstein* Gyula is.

Vajjon van-e ember, akit nem ejt gondolkozóba ez a névsor ?

Az októberi bábjáték figuráit lesöpörte a tegnapi éjtszaka a színről. A démoni rendezők, az ördöngős zsinegrángatók és súgók elfoglalták a helyüket. És ezer év óta először történik, hogy Magyarország sorsának intézéséből mindenütt, a Kárpátok alatt és Erdélyben, a Délvidéken, a Dunántúlon, a véghetetlen rónán és minden tenyérnyi kis helyen kitiltott a magyar. Megosztoztak az országunkon a csehek, oláhok, szerbek és a zsidók . . .

Az újság tovább beszélt: „Mindenkihez" . . . A forradalmi kormányzótanács dölyfösen proklamálja, hogy

átvette a hatalmat és kiépíti a munkás-, paraszt- és katonatanácsokat. „Magyarország tanácsköztársasággá alakul. A forradalmi kormányzótanács haladéktalanul megkezdi a nagy alkotások sorozatát ... Kimondja a nagybirtokok, a bányák, a nagyüzemek, a bankok, közlekedési vállalatok szocializálását. A földreformot nem törpebirtokokat teremtő földosztással, hanem szocialista termelő szövetkezetekkel hajtja végre. Halállal sujt le az ellenforradalom banditáira csak úgy, mint a fosztogatás brigantijaira. Hatalmas proletárhadsereget szervez ... Kijelenti teljes eszmei és lelki közösségét az orosz szovjetkormánnyal. Fegyveres szövetséget ajánl Oroszország proletariátusának. Testvéri üdvözletét küldi Anglia, Franciaország, Olaszország és Amerika munkásságának, egyben pedig fölszólítja őket, hogy ne tűrjék egy pillanatig sem kapitalista kormányuk gaz rablóhadjáratát a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Fegyveres szövetségre szólítja fel Csehország, Románia és Szerbia, meg Horvátország munkásait és földmíveseit. Felszólítja Német-Ausztria és Németország munkásait, szövetkezzenek Moszkvával ... Éljen a proletárdiktatúra! Éljen a Magyar Tanácsköztársaság!"

Hazaszökött magyar hadifoglyok meséi, az orosz forradalom félig elmosódott hírei, a vészes szereplők távol körvonala és a pétervári kezdet átsuhant az emlékezetemen. Oroszország rettenetes sorsára kellett gondolnom.

A forradalmi kormányzótanács I. számú rendelete: „Statárium. Mindenki, aki a Tanácsköztársaság parancsainak ellenszegül, vagy a Tanácsköztársaság ellen felkelést szít, halállal büntetendő. A bűnösök

fölött forradalmi törvényszék ítél. Budapest, 1919 március 21."

Felugrottam a helyemről: Úgy éreztem, megfulladok, ha semmit sem teszek.

— Az a katona még mindig lent járkál, — mondotta halkan Zsigmondyné.

— Jó szerencse, hogy két utcára nyílik a ház, majd a másik kapun megyek ki!

A Körúton friss, esőmosta szél fütyült. A kocsik mintha eltűntek volna. Csak autók száguldoztak. Fegyveres tengerészek álltak a felhágóikon. Benn szivarozva hosszú hajú, beretvált képű fiatal zsidók ültek. A boltok zárva voltak, vasredőnyeiken vörös plakátok vicsorították a betűiket.

„Éljen az oroszokkal szövetséges magyar szovjetköztársaság."

A söpretlen kövezeten a Károlyi-kormány letépett plakátjainak a foszlányait hempergette a szél. Az elvétett járókelők lehajtott fejjel, sebesen mentek. Tapogatódzó kábultság volt a szemükben. Még mindig nem értették, hogy mi történt.

A gyógyszertár nyitva volt. Ezt mégis megengedték. A fejem égett és a mellem fájt a köhögéstől. Benyitottam az ajtón. Sokan várakoztak a receptjükre. Ketten halkan beszéltek egymással. — A kormány lemondása csak tüntetésből történt, hogy az entente megijedjen és visszaállítsa a régi demarkációs vonalakat. Egy úr közbeszólt: — Dehogy is kérem, elég volt a Károlyi gyáva pacifizmusából. A bolsevisták vissza akarják venni egész Magyarországot. — A szomszédja, egy sovány fiatal ember lelkesen kezdett hadonászni: — Ha így van, hát mellékük kell állnia minden magyar

embernek. — Az úr bólintott: — Nemsokára haza megyünk Pozsonyba . . .

Zavaros ijedtséget éreztem: Hát megint hisznek?

Szomorúan mentem odébb. Mikor a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége irodája elé értem, összeszorult a torkom. Ma senki se várakozott reám. Az előszoba üres volt.

Milyen nagyot is akartunk mi asszonyok. Feltartóztatni a lejtőnek rohanó szekeret. Világosságot és bízást és erőt vinni az otthonokon át a magyar nemzetbe. Hiába lett volna minden: A szenvedésünk is, a munkánk is?

Amint benyitottam az ajtón, hirtelen csend lett az irodában. A titkár felállt a hosszú asztal mellől. Ismerős arcok fordultak felém. Szótlanul, kérdőn néztek rám, mintha vártak volna valamit.

Bátor, hű asszonyok! És ebben a pillanatban egészen bizonyosan éreztem, hogy semmi sem volt hiába. Amit mi elvetettünk, azt nem lehet eltaposni, amit mi meggyujtottunk, azt nem lehet eloltani.

Egy fiatal leány dugta be a fejét és intett: — Katonák gyülekeznek a ház előtt . . .

Sietni kezdtünk. Kiss Károly a névsorokat kapkodta össze. Gróf Chotek Rudolfné kosárba dobálta a felhívásainkat: — Van egy fülke a házban, oda teszem, ott nem akadnak rá. — Horváth Gézáné nagy csomó írást kötözgetett: — A férjem eldugja valahol a Nemzeti Múzeumban . . .

— Ezt Szigyártó szobafestőmesterhez viszem, — mondotta a titkár, — sok veszedelmes írásunkat eldugta már e télen . . . Mária testvérem jött: — Keresztszeghynénél is vannak névsorok.

A hosszú asztalnál, amelyen annyit dolgoztam,

búcsúlevelet írtam a munkatársaimhoz. Nem szűnünk meg. A Szövetség nem oszlik fel. Folytassa mindenki a munkát, úgy ahogy lehet, amíg újra találkozunk. Ha pedig valahol baj van, valakit üldöznek, mondjátok, hogy mindennek én vagyok az oka.

Szende Anna a szekrénynek dőlt és eltakarta az arcát. Két kisleány kosarat cipelt ki az ajtón. Az irodafelszerelésünk volt benne. Fojtott zokogás hallatszott a fal mellett a nagy feszület alatt. Megszorítottuk egymás kezét. Most már senki sem beszélt. És menni engedtek magányosan. De amikor az ajtóból hátrapillantottam, láttam, hogy mozdulatlanul utánam néztek valamennyien.

Csendes, szelíd apácák voltak a ház őrzői. A lépcső alján bekopogtattam hozzájuk. A főnökasszonyuk mintha várt volna rám, elém jött.

— Köszönöm, hogy itt lehettünk és bocsássanak meg, ha bajt hoztunk ide.

— Minden csak Isten akaratából történik — mondotta az apáca és fehér gyolccsal keretelt arcán szenvedő megadás látszott.

Közben a katonák elhúzódtak a ház elől. És én, mintegy megszokásban, csak mentem hazafelé. Mikor a kis Kőfaragó-utca torkolatához értem, eszméltem rá, hogy mit teszek. Már nem bírtam visszafordulni. Valami fájdalmasan húzni kezdett oda. Mintha egy fonál lett volna a szívemhez kötve, melyet láthatatlan orsóra hirtelen gombolyítottak fel túl, az utca másik végében, ott, azon a tájon ahová, ha nagyon fáradt voltam, tegnap is, azelőtt is, mindig hazatértem. Ha oda mehetnék, egy percre, annyi időre, míg az ember kinyit egy ajtót, bedugja a fejét és körülnéz és bólint. A fonál

pedig egyre jobban húzódott, feszült a megszakadásig. Átvágtam az utca közén. Csak még egyet akartam lépni. Aztán még egyet. Amint előrehajoltam, megtámasztottam a kezemet az idegen ház falán. És ekkor, egy pillanatra láttam a kapunkat és felette ragyogtak az ablakok. Megnéztem mindegyiket külön. Az ötödik a sorban, annyi emlékes alkonyat és este kis szobája. Anyám ablaka. És bólintottam felé, mintha köszönnék neki. Egészen közel mellettem ugyanígy bólintott valaki. Mi volt ez?... Csak az árnyékom bólintott velem a napsütötte sárga falon. Látott-e valaki? Milyen nevetséges lehettem. És sebesen, nagyon sebesen mentem vissza hozzájuk, akik menedéket adtak.

Aztán olyan órák következtek, amelyek kiestek a fejemből. Jóformán semmire sem emlékezem, ami akkor történt. Délután híreket kaptam a külső áthatlan szövevényből. Nem lehet többé eligazodni. A város egyre idegenebb és megfoghatatlanabb lesz. Két kezét beleteszi a békóba és közben arról beszél, hogy visszaveszi az országot...

Károlyi lemondásának a körülményeiről is hiteles hírek érkeznek. Újságírók révén szivárgott ki, mi történt a tegnap esti minisztertanácson. A tanácskozást megelőzőleg Károlyi titkolódzva, hosszasan tárgyalt Kunfi Zsigmonddal. Kunfi azután egyenesen a gyüjtőfogházba ment. A szociáldemokrata párt nevében a börtönben megegyezett Kun Bélával és a többi kommunistával. Az egyességet írásba foglalták. A régi Országház tanácstermében pedig Pogány-Schwarz kikiáltotta katonatanácsával Magyarország számára a proletárdiktatúrát. Hamar ment. Pogány a kaszárnyákat, a fegyver- és muníciórakt árakat már úgyis átjátszotta

a kommunisták kezére. A posta és távirda is hirtelen a hatalmukba került.

Kunfi, Gelléri Oszkár újságíró és Kéri Pál, Károlyi bizalmasa és tanácsadója vitte meg ezt a hírt a miniszterelnökségre. Kihívták Károlyit a tanácskozásról és jelentették, hogy Kun Bélát éltetve, forradalmi nép özönlik az utcán. Fegyveres munkásság és katonaság követeli ordítva a diktatúrát. A város ezalatt mit sem sejtett és egészen csendes volt. Károlyi megijedt, Kéri és Kunfi rábeszélésére kijelentette, hogy lemond. Ezután Kéri-Krammer Pál megfogalmazta a lemondást, Károlyi pedig elvetemült cinizmusában aláírta. A kártyás kártyázott megint és még csak meg sem igen nézte a kártyát, amelyet az asztalra dobott. Kéri felkapta a kártyát. Rohant a lemondással az Újvárosházára és diadalban felolvasta a munkástanács éjjeli ülésén. A tanács ezután mondta ki, hogy Magyarország tanácsköztársaság legyen. Közben Kunfi Zsigmond hirtelen egy másik írást tolt Károlyi elé. Utasíttatta vele az államügyészséget, bocsássa haladéktalanul szabadon Kun Bélát és fogvatartott társait. Aztán automobilon elment értük és Kun Béla, Vágó, Szamuelly és a többi kommunista, mint Magyarország teljhatalmú urai hagyták el a börtönt, hogy elfoglalják az alvó várost.

Károlyi Mihály és felesége ezalatt együtt ült Berinkey volt miniszterelnökkel a miniszterelnöki palota valamelyik szobájában. A város már nyugtalanul hánykolódott az éjtszakai sötétben. Károlyi Mihály karosszékéből takaróba burkoltan dideregve kérdezősködött, mi történik odakinn? Mikor mondták neki, hogy a proklamációját már felolvasták a munkástanácsban, álmosan kérdezte: Miféle proklamációt?

— De hát a lemondását!

— Lehetetlenség, hiszen jóformán nem is emlékezem, mi van benne, olyan sietve írtam alá. Meg kell akadályozni, hogy nyilvánosságra jusson.

Egyik miniszteri tanácsos mondta meg neki, hogy elkésett. A lapok már szedik a lemondás hírét és holnap reggel közölni fogják.

Károlyi dadogott valamit, hogy hiszen ő nem akarja visszavonni, csak a fogalmazáson akarna változtatni. De a kommunistáknak volt rá gondjuk, hogy a lemondást ekkorra már telefonon tovább adják Bécsbe. A távíró széthordta a hírt és Károlyi lemondásának a gyalázata, Kéri-Krammer Pál szövegezésében egy írtózó jövő számára ezentúl változatlanul megmarad.

És ez nem mese... nem a képzelet találta ki, hogy vért fagyasszon és riogasson vele. Károlyi Mihály március 21-én éjjel félrebillent szűk koponyájával, horpadt mellével ott állt Tisza István egykori szobájában és mielőtt a kakas harmadszor kiáltott... Három képet fessetek róla gonosz mesék és pszichózisok illusztrátorai. Az első homályos kép anyagát a győztes hatalmak ágensei szolgáltatják majd valamikor, akikkel Károlyi 1914-ben Párizsban és három évvel később Svájcban megyegezett. A második kép már világosabb. Károlyi szabadkőműves barátai között egy belgrádi, villa szobájában felesleges fegyverszünetet kér Franchet d'Esperay francia tábornoktól. Aztán kinyitja a határokat. A harmadik kép a tegnapi éjjel. Károlyi álmosan aláírja lemondását és elrendeli, hozzák ki Kun Bélát a börtönből, eresszék szabadjára a kommunizmust, hogy elöntse, ami Magyarországból még megmaradt. Három kép... Ne felejtsük el soha! Most

harmadszor árulta el hazáját és fajá̇t. És mellette ott állt az asszony. A képbe ő is beletartozik.

Ma délelőtt látta őket valaki a dunaparti korzón. Károlyi kabátja gombiyukában nagy vörös szegfűt viselt, a felesége pedig frigiai sapkaszerű vörös kalapot és vérvörös köpenyeggallért viselt. Jó kedvük volt. Nevetgéltek. „Úgy örülök, — mondotta Károlyi Mihályné egy barátnőjének — Magyarország még sohase lehetett ilyen boldog, mint most." A miniszterelnökségen, búcsúbeszédében hasonlóan szólt a férje is.

„Nem kell feledni", jelentette ki Károlyi Mihály, „ha egy-két exisztencia vagy vagyon tönkre is megy, ha az új rend kialakulásánál egyesekkel talán méltatlanság is történik, ezt az ország érdekében el kell viselni . . . *Öntsünk olajat az új kormányzat kerekeire és kövessünk el mindent, hogy vállalkozása sikerüljön, mert ez a magyar faj érdeke.*"

Így beszélnek ők. És tüntető vörös virággal, vörös kalapban — hóhérszínekben sétált a korzón a két emberi teremtés, amelyik elvégezte szörnyű munkáját. Lélektanukról bizalmasuk, egy kommunista munkatárs mondotta: „Károlyi Mihálynak és a feleségének azért kellett a forradalom, hogy köztársasági elnökök lehessenek. És azért kellett a bolsevizmus, hogy majd utána a reakcióban autokrata uralkodók lehessenek." A bizalmas barát nevetett . . .

Ez lenne a két ember megfejtése? Nem tudom. Azok mondják, akik a boszorkánykonyhán együtt főztek velük.

Egyszerre Kun Béla arca meredt elém. Úgy láttam magam előtt, mint Szilveszter napján a Mária Terézia-laktanya alatt. Lázítani ment a kaszárnyába. Károlyi

engedte. Pogány-Schwarz segítette. Most együtt ülnek mind. Szamuelly is ott van és Kunfi, Landler, Böhm. Még nem tértek magukhoz. Szerencséjük túlszárnyalta a képzeletüket. Ezt mégsem álmodták volna.

Limanovánál és a Doberdón olyan halálmegvető kemény hősök voltak a magyarok, ki hitte volna, hogy ilyen könnyen hajtsák járomba a fejüket . . . Már hurcolkodnak a teljhatalmú népbiztosok. A Visegrádi-utcában összecsődül a nép, a Vörös Újság szerkesztősége előtt. Szamuelly holmiját hordják ki a kocsira. Kun Béla is kifelé készülődik a két szobából, amelybe orosz pénzzel, dr. Sebestyén név alatt költözött. Hová mennek? A királyi várba? A miniszterelnöki palotába, vagy máshová? Válogathatnak. Minden az övék.

Valaki az ajtómon kopogtatott. Cavallier József jött, azután Kiss Károly. Híreket hoztak. Az országba kommunista agitátorok tömegeit küldi szét Kun Béla. Vörös zászlós autókon nyargalnak át a falvakon és kiabálják: „Proletárdiktatúra van! Verjétek agyon az urakat!" Rendelet jelent meg. Tilos a fegyverviselés. Be kell szolgáltatni még a revolvereket is. Csak a „megbízhatóak", a vörös katonák, a gyári őrségek és a munkásgárdák viselhetnek fegyvert. A boltok zárva maradnak. Közvagyonnak minősítették az árukat. A lapokat kommunizálni fogják vagy betiltják. A Budapesti Hirlapot elfoglalta a Vörös Ujság szerkesztősége. Fegyveres emberek telepedtek az íróasztalok elé. A házra kitűzték a vörös zászlót.

Kiss Károly Kállay Erzsébettől hozott üzenetet. Holnap reggel falura mennek, hívnak, menjek velük.

Megráztam a fejemet: — Holnap visszamegyek Anyámhoz.

Kérésemre Kiss Károly gróf Batthyány Lajosnénál is járt, de a Teréz-körúti Batthyány-palota ablakából már vöröskatonák és tengerészek néztek ki.

Sokan elmennek. Vasúton aki tud, kocsin, gyalog szökdösnek az emberek. Nyomuk vész . . . nincsenek többé. A politikai pártok egymásután mondják ki megszűnésüket. A magasrangú tisztek, a politikusok eltüntek. Senki sem kísérli meg, hogy gátat emeljen, pedig tegnap éjjel még egy zsilip is elég lett volna.

Október 31-e . . . Mint borzasztó kísértet visszafordul és újra itt van az a nap. Ugyanaz történik. Akkor „független Magyarország"-nak nevezték el a csapdát, ma „területi integritásnak". Olyan az egész, mint mikor egy rémálom közben átdereng az ember agyán, nem először álmodja ezt.

Hol vannak azok, akik mindig készen álltak, ha a királyoknak tanácsot kellett adni Schönbrunnban vagy a bécsi Burg termeiben? Miért nem adnak most tanácsot boldogtalan nemzetünknek? És hol vannak azok, akik a háború alatt ezreknek fuvattak halálrohamot, ha egyetlen lövészárok veszendőbe került? Hol van egész nagyszerű fajom, mely gőgösen, nótásan ment el meghalni idegen mezőkre? Miért áll tágranyitott szemmel, mozdulatlanul az itthoni mezőn? Négy és fél hónap mult el Károlyi árulása óta. És ez az új merénylet megint vezér nélkül, szervezetlenül talál. Futó alakok menekülnek. Árnyékok mennek elfele, melyek egykor nagyságoknak látszottak Magyarországon. Akik pedig itt maradtak, hivatalos szobákban, szegény tiszti szállásokon az éhes, rongyos, szürke kis árnyékok, ők lehorgasztják a fejüket.

Ahol a bolsevizmus vörös keze az uralom után ka-

pott, rávertek az első órában mindenütt. Lázadó, forró embervértől piroslottak ki Moszkva, Pétervár, Helsingfors, Berlin és Altona kövei — csak Budapest adta meg magát kábult zsibbadásban. Itt lenne legerősebb a szörnyű bűvölet? Itt, ahol Károlyi forradalma idején mindössze kétszázhatvanezer szervezett munkás és még tegnap csak ötezer kommunista volt.

Más történt! Túlsok rohamot fújtak az osztrák trombiták a magyaroknak a háborúban. Meghaltak azok, akik ma megmenthetnének.

És egyszerre a cselekvés kétségbeesett vágyát éreztem. Tenni valamit, ha bele is hal az ember, tenni valamit, ami feloldja a tétlenségbe bűvölt energiákat, megtöri a gyalázatos varázslatot. Ökölbe szorult a két kezem. Dühömben őrülten ráztam a fejemet: Nem maradhat így. Holnap . . . Holnap haza megyek . . . És lehúnytam a fáradságtól a szememet.

Megint végtelen hosszúak lettek az órák. Esteledett. Lámpát gyujtottak a szomszéd szobában. Odalenn bezárták a házkaput. Mi ez? Olyan volt a dörgése, mintha fedelet vertek volna egy nagy ládára. És mi benn ültünk a ládában és tehetetlenül vártuk, hogy kívülről eldöntsék a sorsunkat. Amíg a kapuk nyitva voltak, a házak utcahosszat fogták egymás kezét és egy kis rándítás, egy mozdulat elég lett volna, hogy jelt adjon a többinek, amelyik bajba kerül. Most már vége. A kaput becsukták, a házak elereszteték egymás kezét és fuldokolva, beszegezve mindegyik egyedül maradt a maga szerencsétlenségével.

Kinn a sötét, fenyegető utcákban pedig szüntelenül süvítettek a rablott autók. Alattomos szándékokat, ellenséges parancsokat vittek szanaszét. És a kapukon

belül senki sem tudta, nem nyúlnak-e hozzá azok a szándékok és parancsok az ő sorsához.

Éjfél előtt volt, mikor becsengettek az előszobán. Egy pillanatra fennakadt még a lélekzet is. Zsigmondy kiment ajtót nyitni. Nincs baj. Béla testvérem üzente, ki ne mozduljak holnap, amíg vele nem beszéltem.

Aztán álmatlanul mentünk aludni. A gyerekszobában lámpa égett az éjjeliszekrényen. Az ágyam vetve volt. Soká üldögéltem a szélén. Egyszerre észrevettem, hogy a fejemet előrelógatom és a két kezemet laposan, mozdulatlanul tartom a térdemen, mint az orvosok várószobájában a betegek. Nyomdafesték szaga érzett a homályból. Eszembe jutott valami. Ha az ember ilyenkor olvasni bírna. Egy újság feküdt az asztalon. Nem, csak azt ne. Undorodtam tőle. Menekülni szerettem volna a jelentől.

Rossz óráimban hányszor vigasztalt meg a nagy barát — a könyv. De hát van-e olyan könyv a világon, amely el tudná dajkálni a gondot, amely kínozott? Emlékszem, egyszer nagy viharban a tengeren Faustot olvasam, amíg rámvirradt. A háború alatt egy gonosz éjtszakán Toldi estéjét olvastuk Anyámmal. Vajjon el tudna-e ma vinni magával a csuhás lovag, amint nyargalva megy Budára mégegyszer vívni a magyar becsületért, amint haldokolva, nagy hűségben megcsókolja Lajos király kezét? Megráztam a fejemet. Talán valami más . . . Nagy látásoktól őrült szemmel, feketén jött és tűnt el Hamlet képe, nem tartóztattam. És Niels Lyne és az Idiota és Don Quijote rozsdásan, páncélosan. És Madách örök Ádámja és Éva, az Éden kertjének egy késő sugára . . .

Lenn őrjárat haladt el az ablakok alatt. Valamelyik

katona végighúzta a rohamkését egy leeresztett vasredőnyön, mintha valakire fente volna. Röhögés hangzott fel. Odébb mentek. Csend lett. Az óriási bűnhődő város visszafojtott lélekzete volt ez a csend.

Meddig tart még? De hát mért nem tudok valami másra gondolni. Ha most otthon lennék, hogy múljék az idő, megszámlálnám a könyveimet. Egy kettő, három ... A gondolatom egy öreg könyvet emelt le a polcról. Kant: „Kritik der reinen Vernunft". Mire való ez? ... A könyvtáram másik végén van egy másik könyv. Pergament kötése olyan síma és hűvös, mint az elefántcsont: az Iliás. Eszembe jutott, ezt a könyvet Sienában vettem, valamikor régen. Derűs, nagy hősök, homérosi dalok, semmit sem mondanának ma nekem. És Dante ... Nem kell ... Nem tud az ő Infernója arról, amit mi érezünk.

Egy magányos autó tülkölt az éjtszakában. A Mária Terézia-laktanya felől sortüzek hangzottak. Halkan, hogy zajt ne üssek, járkálni kezdtem a gyerekszobában. A játékok között könyvek feküdtek. Képes könyvek, színes állatok, nagy furcsa ABC-ék. Megnéztem mindegyiket külön. És ekkor egy elnyűtt, sokat forgatott mesekönyv akadt a kezembe.

Visszaültem az ágyam szélére. A könyv kinyílt. Szünidők, régi vasárnapok, szelíd kis gyerekbetegségek suhantak el előttem. Valaki csittítgat, csókol, nyugtat és félhangon olvas az ágy mellett és cirógatja a homlokomat. Anyám ... Gyorsan fordultak a lapok. És amit nem tudott volna a forradalmas éjtszakán se Goethe, se Arany, se Dante, se Kant, megfogta és elvonta a gondolataimat a gyerekek, a betegek, a szenvedők tündérvigasztalója, az örök irgalmas mese.

Úgy rémlik, mintha szörnyű régen lenne már minden így, pedig csak tegnapelőtt kezdődött. Két nap előtt volt az iszonyú magyar Nagy-Péntek. És ma vasárnap van. De nem húsvétvasárnap. A feltámadás itt elmaradt és a sírások röhögve ülnek a síron.

Valahol, egy templomban harangoznak. A többiek elmentek misére. Engem fogva tartott a testvérem üzenete. Az újság megint ott feküdt az asztalon. Nagy fekete betűkkel lármázott a papiroson Kun Béla kiáltványa a világ proletariátusához: „Mindenkihez". Gyűlöletre lázító, forradalmi gyujtogatás. És a harang régiesen, halkan a szeretetről bongott a tetők felett. Arra fent valahol a levegőn át, ott rohanhatott át gyűrűzve a távolságokon Magyarország szégyenének és szerencsétlenségének a szikratávirata. És ott jött visszafelé Moszkvából a diadalittas válasz. A „Népszava" közli:

„Ma délután 5 órakor a Magyar Tanácsköztársaság a csepeli szikratáviró állomás útján érintkezésbe lépett az Orosz Tanácsköztársasággal. — A Magyar Tanácsköztársaság kéri Lenin elvtársat a távirókészülékhez. — Moszkva húsz perc mulva jelentkezett: — Lenin a készüléknél. Kérem Kun Béla elvtársat a készülékhez. — De Kun Béla a népbiztosok ülésén volt. A csepeli állomásról egy másik elvtárs felelt: — A magyar proletariátus tegnap éjtszaka az egész államhatalmat meghódította, bevezette a proletariátus diktatúráját és üdvözli önt, mint a nemzetközi proletáriátus vezérét. A szociáldemokraták pártja a kommunisták álláspontjára helyezkedett, a két párt egyesült. Magyarországi

Szocialista Pártnak nevezzük magunkat. Kérünk e tekintetben utasításokat. Kun Béla a külügyek népbiztosa. A Magyar Tanácsköztársaság felajánlja az orosz szovjetkormánynak a véd- és dacszövetséget. Fegyverrel kezünkben fordulunk szembe a proletariátus valamennyi ellenségével és kérünk azonnali értesítést a katonai helyzetről."

Aztán este 9 óra tíz perckor Moszkva újból jelentkezett.

„Itt Lenin... Őszinte üdvözletem a Magyar Tanácsköztársaság proletárkormányának és főleg Kun Béla elvtársnak. Üzenetüket éppen most közöltem a bolseviki Oroszország kommunista pártjának kongresszusával. Mérhetetlen lelkesedés... amilyen gyorsan csak lehetséges... közölni fogjuk a katonai helyzetről szóló jelentést. Okvetlenül szükséges állandó drótnélküli távirati összeköttetés Budapest és Moszkva között. Kommunista üdvözlettel és kézszorítással Lenin."

Itt Lenin... Szörnyű hangzása van ennek a két szónak. És mögötte bármilyen szavak is hangzottak, mégis halálsápadt csend következik. Itt Lenin... Most már itt van, oldalt hajló kopasz fejével, a megfagyott félmosollyal széles szája felett. Apró kalmuk szeme nézése terjed, nagy orrlyukai tágan mozognak, mintha vért szimatolnának. Itt Lenin... És Trockij is itt van, a bestiális kegyetlen arc fölénk hajlik, a szája széles lesz, állán mozog a vörös szakáll. A többi orosz zsidó zsarnok is itt van és véres kezük int. Már parancsolnak. Magyarországi helytartóik engedelmeskedni fognak, mi pedig meghalunk vagy élünk, úgy, ahogy ők akarják és rendelik.

Béla öcsém jött be a szobába. Tőle tudtam meg, hogy haza többé nem mehetek. Sebesen, idegesen beszélte, hogy tegnap este, mikor Anyánkhoz ment, a sötét utcában hirtelen kigyulladtak egy nagy gépkocsi lámpái. Az autó a szomszéd sarokház előtt állt, pedig annak nincs kapuja a Kőfaragó-utcában. Az automobilban három ember ült. Leugráltak és figyelték, ki megy be hozzánk a kapun.

— Anyánk házvezetőnője — mondotta testvérem — ma délután odajárt. Valószínűleg ő jelentette fel, hogy elmentél. Alig hogy visszatért, megállt az automobil is a ház előtt. Téged kerestek. Fel akartak menni a lakásba. Erőszakoskodtak, hogy ők a rendőrségtől jöttek. Veled van dolguk. A házmester mondta nekik hogy elutaztál és hirtelen becsapta a kaput. A gépkocsi azért ott maradt és szemmel tartotta a házat. Az emberek csak virradattal mentek el, addig várták, hogy haza gyere.

Mialatt ezt elmondta, olyan sajátságos érzésem támadt, mintha lassan, csúful egy kéz tapogatott volna körülöttem a levegőben, meg akart fogni, de nem ért el. Mellém nyúlt... Itt Lenin... hát itt van!

Testvérem a saját gondolatait követte: — Zsigmondyéknál nem maradhatsz. Most már haza se mehetsz. Mondták a házmesternek, hogy ma érted mennek.

Anyám arcát láttam és kék szemében a mult esti üldözött, szegény tekintetet. Borzasztó lenne neki, ha előtte fognának el. De hát akkor?... Hiszen tenni akarnék valamit. Bethlen István grófnak is üzentem ma reggel. Már nem találták a lakásán. Akit kerestetek, eltűnt. A szálak szétszakadnak. Mihez kezd-

jek? Az asszonyok egymagukban most keveset tehetnek.

Nem vettem észre, mikor Kiss Károly benyitott. Néhány nap mulva már csak szakszervezeti igazolvánnyal szabad utazni. Rábeszélt, menjek innen, amíg lehet. Kállayék ma lemaradtak a vonatról a nagy zsúfoltságban. Holnap indulnak. Megint üzenték, utazzam velük.

Tétováztam. De hiszen csak pár napról lehet szó . . . Mikor magamra maradtam, levelet írtam Anyámnak. Megírtam, hogy még nem tudom hová, de holnap elmegyek és kértem, töltsük ma együtt az estét.

Soha még nem voltak ilyen hosszúak az órák a világon. Mire egészen besötétedett, kiszöktem a házból. Hideg szél fújt a néptelen utcákban. A fáradt város már megint megalkudott és tűrt. Csak a plakátok beszéltek. Nagy lepedők tapadtak a falakon. És mindenütt ugyanazok a szavak: Proletár . . . Diktatúra . . . Proletár . . . A bezúzott lámpákba senki sem tett üveget. Szemét hevert a gyalogjárón. Napok óta nem seperték az utcákat.

A lépcsőház sötét volt Mária testvérem szalonjában egyetlen villanykörte égett. És ott, a szűkös világosságban viszontláttam Anyámat. Megdöbbentem. Úgy rémlett, mintha kisebb lett volna, mint máskor. Mióta elváltunk, feltűnően lesoványodott az arca. Miattam aggódott-e? Én vagyok az oka? Soha sem éreztem vele szemben olyan meghatottságot, mint abban a pillanatban.

Pedig egészen nyugodtnak látszott és egyszer nevetett is jó tiszta nevetésével. Mindenről beszéltünk, csak arról nem esett szó, hogy holnap nem leszek többé

közöttük. A gyerekek szinte vígak voltak. A fiatalok a szegletben beszélgettek maguk között. A valóság csunya hátterén a fiatalság és az élet találkozása: egy szép kis halk regény. Az órák olyan irgalmasak és jók voltak, hogy olykor elhittem, a boldog *Régen* néz vissza utólszor, mielőtt elmenne tőlünk.

— Legfeljebb egy-két hétig tart, — mondotta valamelyikünk a szüntelen vigasztalót.

— Vyx alezredest lecsukták, egy angol tisztet elpáholtak az utcán. Ezt talán mégse vágják zsebre a nagyhatalmak . . .

— Lehetetlen, hogy az antant eltűrje Magyarországon a bolsevizmust. Ultimátumokat tudott küldözni demarkációs vonalakért, hogy az oláhok és a többiek kényelmesebben rabolhassanak, most még inkább fel fog lépni, mikor a saját érdekéről van szó.

— Ne számítsunk mi másra, csak magunkra, — mondotta a sógorom. Az antant-hatalmak juttattak idáig.

Az egyik fiatal Eperjessy közbeszólt: — Ezért tetszik sok elkeseredett embernek, hogy a kommunisták ujjat húznak a hatalmakkal. És aztán ki tudja, a területi integritás . . .

— Ne várjon senki jót ezektől, — mondottam — lehetnek a kommunizmus tanainak hirdetői között idealisták, de a megvalósításra csak gazemberek vállalkoznak. Mert a kommunizmus lehetetlenséget akar — a természettel pedig hiába száll harcba az ember.

Anyám arcára tévedt megint a szemem. Kínzó fájdalomban ismét láttam rajta a változást. Ki a megmondhatója, mennyit szenvedett? Ő maga sohasem

fogja megmondani. És olyan szép és nagy volt ebben az ő hallgatásában a lelke. Nem, soha sem fog szemrehányást tenni, hogy veszedelmes munkámmal elvettem tőle az egyetlent, ami számára megmaradhatott volna: kis otthona, öreg élete nyugalmát.

És ha jönni fognak és kutatnak az elhagyott szobákban, nem leszek mellette. Talán szűkölködni fog. Talán élelem sem lesz a házban. Talán elszedik tőle, amin csüng, ami régen az övé. És én nem maradhatok vele, én, aki mindig vele voltam. Van-e erre joguk az embereknek?

Valaki váratlanul kérdezte, eldöntöttem-e már, hová megyek? Fogadjam el Kállayék meghívását, menjek Nógrádba, szökjem át valahogy az Ipolyon és Pozsonyon át próbáljak kijutni külföldre.

— De tudják-e Kállayék, mit jelent ma ez a meghívás?

— Csak abban az esetben lehet elfogadnod! — mondotta Anyám.

— Bárhová mégy is, nyomozóid félrevezetésére írj haza egy levelet, — mondotta sógorom és adasd fel más vidéken.

Anyám felállt: — Most már mennünk kell.

A szívemben egy pillanatra bénultan akadt meg a vér. Ő pedig emelve tartotta a fejét és nem volt könny a szemében. Csak mikor a lépcsőn levezettem, vettem észre, hogy jobban támaszkodik, mint különben. Ki fogja vezetni ezután?

Unokaöcsém, Eperjessy Sándor kísért haza. Kértem, foglalja el a szobámat, maradjon Anyámmal, különben nem tudok elmenni tőle..

— Miattam ne aggódj — mondotta Anyám. — És

vissza ne gyere hozzám, amíg nyíltan és biztonságban nem jöhetsz.

Ismertem őt, mióta gondolkozni megtanultam. És mégis ezen az estén ismertem meg igazán. Egyszerre felfogtam ezt a csodálatos, megható szívet, amely kész volt szeretettel betölteni valamennyi életet, amelyet ő adott, szeretettel, halkan végig az utolsóig. Most fogtam fel azt a szívet, amely soha se kért és mindig adott. Soha se beszélt magáról és mindenkit meghallgatott. Dédelgető szava nem volt, a levegőbe csókolt és nem látszott a karja ölelő mozdulata. Belül maradt a mozdulat, de a láthatatlan mélyben mindig ölelt, többet, szebben, mint a karok ölelnek. És mialatt az éjtszakai utcákon át egymás mellett mentünk a szomorú rövid úton, egyszerre érezni kezdtem, hogy ha ez a szív egy napon nem fog többé dobogni, akkortól kezdve akadozni fog az én szívem is.

Már elhaladtunk a ház előtt, amely menedéket adott. Azt hittem, Anyám nem veszi észre. Úgy megszokta, hogy mindig vele menjek haza. Aztán váratlanul megállt és mint ünnepkor szokta, magához vonta a fejemet és félig a levegőbe hirtelen megcsókolt.

— Na, Isten megáldjon.

A keze után nyúltam, de nem tudtam elfogni. Már ment elfele tőlem és egyszerre nem láttam többé a sötétben. Csak a lépése hangzott még vissza az üres utcából. A kedves, furcsa lépés, mintha egyik lábát húzta volna egy kissé. Aztán már ez sem hallatszott többé. Nagy és kifosztott lett a csend. Szegény, hangtalan zokogást éreztem a mellemben és egy könnybe elmerült a világ.

Virradt. Olyan szürkén virrad a szerencsétlen város felett, mintha piszokból vergődött volna elő a derengés. Kinyitottam az ablakot. A söpretlen, szennyes utcákban csak a reggel tapogatódzott az ablakok üvegén. Kihajoltam a párkány felett. A Sándor-téren két katona jött át. Az emberek furcsán tántorogtak. A proletárdiktatura vívmánya: alkoholtilalom . . .

Mikor visszafordultam, megakadt a szemem. Az ágyam végében ott állt utazótáskám. Tegnap csomagolta be Anyám és úgy lopták ki a házból, hogy a besúgó cseléd ne lássa. Most már itt volt a táska és várt. Mellé ültem és én is várni kezdtem. Nagysokára neszelés hallatszott a házban. Egyszerre gyorsabban kezdett múlni az idő. Aztán nem emlékszem, mi történt. Zsigmondy Mihály felváltotta a pénzemet. Csak akkor vettem észre, hogy milyen nagyon kevés. Ezerhatszáz korona. Még egyszer megszámoltam, de ekkor sem lett több belőle. Anyám akart adni. Hirtelen jött minden. Kevés pénzünk volt otthon és ami volt, azt nem bírtam volna elvinni tőle.

Már szerettem volna megállítani az időt. De a kocsi odalenn várt az ablak alatt és a táskámat vitték lefelé a lépcsőn. Amint a folyosóról visszaintettem, Zsigmondyné kihajolt az ajtón, amely oly barátian nyílt meg előttem és a szeme tele volt könnyel.

Csak mikor a kocsiban ültünk, eszméltem rá, talán nem is lett volna szabad elfogadnom, hogy Zsigmondy kísérjen. Hátha bajba keverem? . . . De ő olyan egyszerűen és szépen adta ezt a kíséretet, el kellett fogadnom és nem szóltam róla többet.

Borús, halvány nap világított a város felett. A boltok véges-végig zárva voltak. A házakon kis vörös zászlókat fújt féloldalra a hideg szél. Gondtelt arcok tüntek el a döcögő kocsiablak mellett. A gyalogjárón fekete tömeg ácsorgott egy hentesüzlet előtt. A régi cégtáblán szépen festett sódarok és szalámirudak látszottak, mint praehisztórikus valószínűtlen dolgok. A kirakat egészen üres volt. Odébb egy péküzlet is nyitva állt. Az ajtaja mellett fatáblák függtek. Gyönyörű kalácsok, kenyerek, zsemlyék voltak rápingálva. Ez is úgy hatott, mint valami múzeumi kép, mint elmult dolgok festménye és az ember hirtelen ébséget érezett. Plakátok . . . vörös plakátok. De benn az üzletben nem volt áru. Rosszkedvű asszonyok kullogtak el a fal mentén.

— Vörös Ujság! . . . Süvített egy ökölnyi rikkancs. — Ifjú Proletár! . . . És lóválta az újságot a evegőben. Kevesen vásároltak lapot. Az emberek felhúzott vállal jártak, mintha ütésektől féltek volna.

Ez hát a diadalmas forradalmi város? Ez a szomorú, mosdatlan, ijedt háztömeg, garmadába rakott szemetesládái között? Ez hát a mámorban úszó beteljesülés, amelyért Magyarországnak az életével kellett fizetnie? Egy város, amelynek megállították a gyárait és bezárták a boltjait, amelyben nem dolgoznak többé? Egy város, amelyben már csak két gondolat él: Mindent elvesznek tőlem — és: Minden a miénk!

A Keleti pályaudvar képe olyan volt, mint egy fullasztó lidércnyomás. A falain ocsmány rajzok és szennyes firkálások látszottak. Söprés helyett fűrészport hintettek a szennyre. Az araszinyi piszokban gép-

fegyverek meredeztek, zsíros papirosok hemperegtek a porban, széttiport ürülékek kenődtek szét a gyalogjáró közepén. Az emberbűzös levegőben egymást gázolva tülekedett a durva, türelmetlen tömeg.

Mialatt Zsigmondy Mihály megváltotta a jegyemet, figyelni kezdtem az embereket. Sokan lesütötték a szemüket, mintha így akartak volna elbújni. Ezek szöktek. Trágár káromkodás hallatszott. Egy tengerészforma ember poggyászokat vizsgált a kijárat előtt és minduntalan a zsebébe dugott valamit. Kállay Erzsébetet láttam messziről. Ő is látott, de nem köszöntünk egymásnak. Aztán Mária testvérem állt mellettem. Sápadt volt és csak a szemével intett. Kiss Károly jött felém a tömegen át: — Rövid ideig fog tartani a kirándulás. Közben majd viszek ki híreket.

Az újságos bódé mellett mentem el. Csupa Vörös Ujság, Népszava, Ifju Proletár. És a Munkás Könyvtár rózsaszín, kék füzetei. A váróterem tolongásában magamhoz öleltem a testvéremet. — Isten áldja Zsigmondy! — És megszorítottam Kiss Károly kezét.

Már kinn voltam a perronon. Soká kellett mennem. Aztán meghúzódtam egy szakasz szegletében. A vonat indulása késett. Alakok mozogtak a vagon folyosóján. Egy köpcös ember felrántotta a kocsi ajtaját. Benézett, mintha keresne valakit. Akaratlanul lesütöttem a szememet, úgy mint azok, akik el akarnak bújni.

Egyszerre megmozdult egy oszlop odakinn az ablak előtt. Már másik jött és az is elment. Egy raktárépület is benézett és elmaradt. A kerekek zökkentek a váltóknál. Hirtelen világosabb lett a fülkében. Kiértünk a nyilt pályára. A vonat ment előre el és már

mögöttem volt a város népbiztosaival, rendőrségével, fegyházaival, börtöneivel . . . szabad voltam.

Csak egy pillanatig fogtam ezt fel, majd ismét elmosódott az öntudatomban. Valaminő jó fáradtság lepett meg. Odakinn távíródrótok emelkedtek, aztán egy pózna következett és visszarántotta a huzalokat, megint emelkedtek, megint egy pózna. Csak most vettem észre, hogy a szakaszban emberek ülnek. Minden helyen szemközt ült valaki, egy tiszt, akinek a rangjelzését letépték. Három csillag nyoma látszott a gallérján. Csukaszürke lovassági sapkájába vörös virág volt tűzve. Budapest elmaradt. A tiszt levette a sapkáját és kidobta a vörös virágot az ablakon. Egy öreg asszonyság ijedten nézett rá és elhúzódott mellőle. Az asszonyság férje tüntetően viselte a vörös embert a gomblyukában. Félni látszottak mind a ketten. Szemközt jól öltözött úr kuporgott. Orrát belefúrta valami füzetbe, amit spanyolfalnak tartott az arca elé. Odapillantottam: Munkás Könyvtár. A füzet címlapján egy élire állított könyv képe látszott és e félig nyitott fekete könyvnek lapjai közül borzas, meztelen munkás ugrott elő, kezében égő lámpást emelve. Valószínűleg ebben a lámpásban hozta ki a könyvből a világosságot. Erőltettem a szememet: „A kommunizmus alapelvei", Engels Frigyes, fordította: Garami Ernő.

Most olvassa! Dühbe jöttem. Mért nem olvasta el régen? Miért nem olvasták mind, akik ma szenvednek és félnek. Miért nem féltek már azelőtt? Hiszen mindez itt volt közöttünk. Ezer és ezer nyomtatványban és emberi akaratban. A kis füzetek régen munkálkodnak és csak azért voltak rózsaszínűek, mert még nem mertek kívülről is vörösek lenni.

„A rabszolgát egyszer és mindenkorra adják el — mondja a könyv. — A proletárnak napról-napra és óráról-órára újonnan kell eladnia magát... A rabszolga akkor szabadítja fel önmagát, ha a rabszolgaság viszonylatát szünteti meg. A proletár csak akkor szabadítja meg önmagát, ha a magántulajdont általában megszünteti. Ez csakis forradalmi úton történhetik meg". A szocialista forradalomban pedig megszűnik a család, a haza és a vallás...

Mereven néztem az idegenre. Miért nem tudott erről semmit? Évtizedek óta hirdették, terjesztették ezt. Mit tettek ellene Magyarországon? Akadt-e valaki, aki a nép között járt volna, hogy ellentmondion? Akadt-e népkönyvtár, amely a krisztusi gondolatot, a haza és a család jelentőségét, az emberi élet feltételeit ugyanilyen szívós erővel hirdette volna az emberek között? Amazok dolgoztak. Megjelölték a maguk céljait, minden tettükkel, minden szavukkal, minden betűjükkel törtettek uralmuk megvalósítására. A magyarság pedig terv nélkül, tétlenül hagyta múlni az évtizedeket és most elvesztette a fejét, mert bedőlt alatta a föld.

A riadt utitárs pedig csak sebesen olvasott tovább és hirtelen lapozta a kis füzetet. Szerettem volna neki megmondani, hiába siet — már elkésett vele.

Ebben a pillanatban egy ember állt meg a szakasz ajtaja előtt. Maszatos fekete kezében hegedűt tartott. Alacsony homlokából zsidógöndör fekete haj tört föl. A szeme véres volt. Az egyik orrcimpája hiányzott, mintha valami állat rágta volna ki. Borostás kék álla alá nyomta a hegedűt. A szörnyű lueszes arc mosolyogni kezdett és a hegedűn lassú ritmussal ugrált a

vonó. Az ember felsőteste visszataszítóan hajladozott ide-oda a zene szerint. Mozgásától nehéz bűz terjedt szét a szakaszban. A dal és a hegedűse egyek lettek és a vonat zakatolásában felcincogtak az Internacionále hangjai.

— Újra eljátszom, ha valaki meg akarná tanulni — mondotta, mikor bevégezte és ravaszul, fenyegetően nézett körül. De senki sem felelt. Csak a vörös-emberes úr ugrott fel ijedten a helyéről és buzgón lobogtatott egy húszkoronás bankjegyet a levegőben. A piszkos fekete kéz mohón kapott utána.

Már a szomszéd szakaszból hallattszott át a cincogás... A zsidócigány tanította az embereket az új melódiára. Aztán sziszegőn megint távolabbról hallatszott a zene. Az Internacionále hegedűse vitte dalát végig a vonaton az undorodó, szótlan emberek között.

— Ha valaki meg akarná tanulni...

Aszód!... A vonat megállt. Többször hallottam, hogy Budapest után Aszódon lázítottak legnagyobb eredménnyel a kommunisták. Kinéztem az ablakon. Az állami javítóintézet felett nagy vörös zászló nyelvelt a levegőben. Az állomáson is kitűzték a zászlót. Az egyik vagon előtt csoportosulás támadt. Néhány elkésett futva jött és levette a kalapját. Egy fenntartott hivatalos szakaszból sémi arcú, vörösjelvényes, vastag emberke szállt le. Azelőtt talán tőzsdeügynök lehetett, most: politikai megbízott elvtársnak szólították. Küldöttséggel fogadták és hajlongtak előtte. És a sajátságos csoportban csak kétféle ember volt: vakmerő szemtelen és megijedt gyáva. Mások is hozzájuk csatlakoztak. Valaki mondta, hogy ezek budapesti agitátorok. Fegyveres katonákkal jöttek. Propaganda

és terror — a kommunizmus két kormányzási eszköze. A hegedűs ember is közéjük vegyült, ő is agitátor volt.

Észrevétlenül mentem el az ünneplők között. Magukkal voltak elfoglalva, nem törődtek az utasokkal. Messze, kinn a pályatesten egy rozoga, kis helyiérdekű vonat füstölgött. Kállay Béniné és két leánya is arra felé tartott. Utánuk eredtem. Most már ugyanabban a szakaszban ültünk. Szóltunk is egy-két szót és mentől inkább elmaradt mögöttünk a vörös Aszód, annál szabadabbnak éreztem magamat.

Kállay Erzsébet odasúgta, hogy a diadémját rejtegeti magán, Lenke egy nagy régi revolvert vitt a kabátja alatt. Összenéztünk és ellenállhatatlanul nevetnünk kellett. A többi ember is titkolódzni látszott. Sokan értelmetlenül kövérek voltak, szinte kitömötteknek látszottak és kényelmetlenül ültek a helyükön. Mindenki mentett, vitt valamit. Már csak annyi az ember tulajdona, amennyi a kabátja alatt elfér.

Éles, tiszta levegő repült be az ablakon. Ázott földek, mély, süppedő rétek, rügyező fák, fehér házak, utak, szekerek, ballagó parasztok. Idekinn, mintha semmi se történt volna, minden folytatta a maga életét. És ez az élet az országút sarában tisztábbnak rémlett, mint az a másik a városi aszfaltokon.

Már túl jártunk a gyalázatba bukott főváros sík vármegyéjén. Nógrád lankásai jöttek elénk az esteledő ég alatt. Vörhenyes, kopasz erdők, fehér falvak a Galga mentén.

Az állomás mögött urasági kocsi várakozott reánk. A kocsis tisztességadóan köszönt és egészen úgy beszélt, mint azelőtt. Már elszoktam tőle. Az úton sze-

kerek zörögtek. A férfinép öregebbje megemelte a kalapját. Ők még nem tudják, hogy gyűlölniök kell azokat, akik nem bántják őket. Valahol a domb magasában harangoztak. Az egyik házból kiömlött a tornácra a tűzhely fénye. Egy asszony állt a világosságban és lassan, fáradtan keresztet vetett. Ő még nem tudja, hogy az új hatalom hadat üzent az Istennek.

Az út hegynek fordult. Fínom kavics verődött a kerekek körül. A fák között kapu nyílt és hirtelen világosság ömlött az éjtszakába. Tornyos körvonalával ott állt a Kállay-kastély a tetőn.

Aztán fűtött szobában ültünk együtt.

A kert körülállta a házat, az éjtszaka körülállta a kertet. És a világ távol volt, valahol messze, túl.

Bercel, március 27-én.

...Napok multak azóta és mégis emlékezem a reggelre, amelyen itt először felébredtem. Végtelen, tiszta csendek felett úszott az álom. És a csendnek nem volt partja sehol és minden zátony elmaradt. Aztán, valahonnan fentről egy hang esett le, mint egy virág és gyűrűt vert a csendben. A lázadó messze város fenyegető suttogásai, vad bődülései, lihegő gyűlölete és rosszbanjáró éjtszakai lépései után, olyan szépség volt a hangban, hogy az ébredés félöntudata elragadtatottan hallgatódzott bennem.

A rácsos ablak előtt kis madár ült az ágon. Az emberi poklok szakadékai, a szorongó utcák és viselős, sötét falak helyett egy ág és egy madár. Elfutotta

a könny a szememet, hálából, mert van még ilyesmi a világon. A tenyerembe szerettem volna összeszedni minden kicsi hangot, hogy odaadjam nekik, akik rabságban ott maradtak az elkárhozott város kövei között.

Milyen más itt az élet. Szinte olyan, mintha vigasztalásul valaki mesélné. Csendes falu. Ide látszik a dombon a harangláb és túlról a templom zsindelyes teteje. Lenn apró házak, kicsi udvarok. Este korán feküsznek. Csak elvétve világos egy-egy ablak. Állatcsengők kolompolnak, egy kutya ugat valahol. És az iszonyat nem lopakodik át az éjtszakákon, a gond nem ül a napok küszöbén és ijesztően nem mutogat előre szüntelen.

A ma olyan, mint volt a tegnap és a holnapnak sincsen új arca. Olykor olyasmit sejtek, hogy eszméletét vesztette bennem a kimerült öntudat. Egy üvegfal támadt köztem és a világ között. Még a falu is, mintha túl lenne az üvegfalon és a falon innen csak egy kastély van, úri nagy kert és keskeny, hiábavaló utak, amelyeken zavartalanul jár, ami elmult. Fehér padok, melyeket nem a fáradtságnak állítottak oda. Virágágyak, amelyek csak a szépségért vannak és sötét ibolyák, semmiért, csak hogy elvirítsanak.

Odakinn csipkés, fehér kerti kalap bukkan és tűnik a hűvös napfényen. Kállay Benjamin özvegye megyen el az ablakom alatt. Férje, a ferencjózsefi idők legkiválóbb közös pénzügyminisztere, a Monarchia keleti politikájának jó szelleme, Bosznia és Hercegovina kormányzója, tudós és történetíró volt. Az öreg dáma, egykori koronátlan úrnője a kis déli tartományoknak és a maga idejében a bécsi Burg fogadásainak egyik legszebb asszonya. Most a botosispánnal tervel a ta-

vaszi vetésről, amely, mire megérik, talán már nem lesz az övé. De hát vajjon övé-e még a ház, a kert? Minden bizonytalan. Aggódik a leánya és a fia miatt is. Kállay Erzsébet Zita királyné egyetlen magyar udvarhölgye volt. A kommunisták rossz szemmel nézik. Kállay Frigyes pedig József főherceg szárnysegéde és vele ment, mikor a főherceg elhagyta Budapestet. Azóta semmi hír. — Istenem, mi lesz velünk? Két leánya ilyenkor szinte lázad. Nem tűrnek meg csüggedést maguk körül.

Szerettem őket hallgatni. Fajom szép életereje beszélt ebben a nagy, erős bízásban.

— És te miért nézel mindig a levegőbe? — Kállay Erzsébet vállamra tette a kezét. — Ahelyett, hogy itt tépelődöl, írd le, ami fáj és amire gondolsz.

— Vannak feljegyzéseim. Mikor megszöktem, unokaöcsémre, a fiatal Ritoók Zsigára bíztam. De hát mire való lenne, ha folytatnám? — Kállay Erzsébet megint csak nógatott. — Írd meg a naplódat, eljön még az a kor, amelyik megérti.

Aztán valamelyik estén, mikor egyedül voltam, ismét kezembe vettem a tollat, visszanéztem az elmúlt napokra, összeszedve a tűnő emlékeket. És azóta könnyebb is, nehezebb is minden. Az önmegvallás megenyhülése, de az újra átélés kínja is ez a napló, amelyről vajjon ki mondhatná meg, bevégzem-e valaha?

Felnéztem az írásomról, Kállay Lenke jött az ablakomhoz. Magasan hordta a fejét. Hírt hozott, jó hírt. Erzsébet odavetette:

— Rosszról ne merjen itt senki beszélni.

Bethlen István Bécsben van! Alizé francia megbízott útján a hatalmak segítségét kérte a bolseviz-

mus ellen. Az entente beavatkozása biztos. Csapatokat küldenek a proletár-diktatúra megfékezésére. Marseillesben harmincezer franciát hajóznak be. Petain tábornok lesz az akció főparancsnoka . . .

Így — nem marad. Talpraállunk megint . . .

Ők mondták-e, vagy én mondtam? Már ezer éve mondják ezt minálunk és ha a férfiak elfáradnak, mondják az asszonyok. Mondták a tatárjárás után, mondták Mohács után. Mondjuk ma is, pedig minden összedűlt, mindenünket elrabolták és a világ legboldogtalanabb népe vagyunk.

És mi mégis bízunk és hiszünk. Miért? Senki sem tud felelni. Pedig hányszor éreztem magamban én is ezt a hitet, amely erősebb a végzetünknél, hányszor láttam másokban, mikor fellobog. Mi ez? A fönnmaradásunk rejtélyes vágya-e? Vagy több ennél, életerőnk nagy előérzete?

A csodaszarvas ez! Szent napkelet rohanó látomása, melyet ellenállhatatlanul követ a magyar képzelet.

Meotis álmodó ingoványai felett, a regék ősi reggelén jelent meg csillagos agancsával először a fehér szarvas nekünk. Üzőbe vette a két testvér lovas. Az isteni vad igézte őket, csalta, suhanva, csörtetőn gázlókon át maga után. És a csodaszarvas azóta mindég megjelen, ha ingoványok közé tévedünk, felbukkan előttünk, mint száguldó fehér szövétnek és gázlókhoz visz és mindég újra elvezet a jövő felé.

Így nem marad! . . . Még talpra állunk . . .

Előttünk jár a csodaszarvas megint.

Halkan nyílnak a szárnyas fehér ajtók fenn az emeleten a nagy szalonban. A túlsó szobában virágok között aranyvágású könyvek élnek. Az ebédlőben már ég a tűz a zöld cserépkályhában. A vörösernyős lámpa felett sötét és nehéz a mennyezet. Thököly Imre uram parádés ládája nyújtózik az ablakok között. A falon ázsiai tálak, vén kínai tányérok lapulnak. Fekete frakkjában komoly és feszes az inas. Fehér inge világít, fehérkeztyűs keze tartja a tálat. Fénylik a sok ezüstpityke a kis inas zekéjén.

Haza gondolok. A falu még ontja, amit a város régen nem ad. És az elmúlt tél, a bezárt boltok, a szűkös asztalok jutnak eszembe. Ha odaadhatnám ezt valakinek. Ha ebből a jóból egy tenyérnyit adhatnék az Anyámnak . . .

Egyszerre megint úgy rémlik, egy üvegfal van köztem és a valóság között.

Kállay Béniné fehér selyem ruhájában ül az asztalfőn. Kissé hátraszegve tartja a fejét. Az élesen metszett profil felett emelkedik homlokából visszafésült hófehér haja, telt álla a csipkébe merül. Valahogyan XV. Lajos francia király egy képére kell gondolnom. Int és feláll. Ünnepélyes lassú a járása. Az ajtó két szárnya feltárul előtte és mi többiek nyomon követjük.

Kinn pedig ott túl, túl az üvegfalon dobolnak a falusi utcán. Elvétve hangzik fel a nagy teraszra egy-egy mondatfoszlány:

„ . . . A forradalmi kormányzótanács . . . forradalmi törvényszéket állíttatnak fel . . . Elnökből és két tagból áll . . . a vádbiztos . . . jegyzőkönyvvezető . . . nin-

csen képesítéshez kötve . . . bármely órában . . . szabad ég alatt is . . . Halálbüntetés . . . perorvoslásnak helye nincs . . . Azonnal végre kell hajtani . . .„

Valahonnan, nem tudom honnan, de egyszerre oda nem tartozó szavak kerülnek a homlokom mögé: Lenin itt . . . Senki se mondta és én mégis hallottam ezt a két szót.

Az üvegfalon túl pereg a dob.

„. . . Aki álhíreket terjeszt . . . forradalmi törvényszék . . . halálbüntetés . . .„ A kikiáltó rekedten kiabálja tovább a rendeleteket: „A forradalmi kormányzótanács eltörölte . . . a magyarországi tanácsköztársaságban nincs többé nemesség, rang és cím . . .“

Az inas ezüst tálcán hozza a feketekávét: — Ide parancsolja a kegyelmes grófnő?

Mintha fátyolon át látnám az egészet. Tágas teremben a hajdani idők előkelő élete fantomatikusan folytatódik. Valóság ez, vagy csak egy kép? A hófehér dáma, hátraszegett fejével, csipkéi között a karosszékben. És errébb két leánya, az egyik, ahogy szép mozdulatával hímzés fölé hajlik és a másik, aki halavány kezével könyvet forgat. A néma zongora ott áll az ablak előtt és benne van minden harmónia és disszharmónia. A nagy velencei csillár üvegvirágain, mely Mária Teréziának világított valamikor, remeg a fény. Két régi gyermekpaszteli között aranyozott empire faóra ketyeg a falon és ez a ketyegés úgy hangzik, mintha odabenn az órában érett kalászok surlódnának. A kalászokból lassan, lassan — hull ki az élet, minden surlódásnál pillanatok — búzaszemek hullanak ki, hull a visszahozhatatlan, elguruló élet.

A kép mozdulatlanul áll. Még semmi sem válto-

zott. Túlnan pedig, ott messze, emelkedik, a szennyes ár terjed és hömpölyögve jön a vörös főváros felől, kiömlik a földekre, megérinti a falvakat, csapkodja a kunyhók falát. Közeledik és az előszele már kísérteteket hajszol maga előtt, a kísértetek suhannak, szállnak, benéznek az ablakon.

Máshol másként van. Kaszák villannak a kastélyok felé. A kifosztott földesurak világgá menekülnek vagy a diktatúra „termelő szövetkezetei" Kun Béla ispánjai lesznek a saját földjükön. Jön a végzet. De itt a nagy szalonban azért nem változtatnak az életen. Szépen várják, ami jönni fog és hogy kegyelmet vagy halasztást kapjanak a sorstól, nem tagadják meg a multjukat.

Március 29-én.

A szódról kommunisták érkeztek a faluba. Az üvegfal hirtelen végig hasadt.

Az agitátorok asztalt vittek ki a községháza udvarára, felmásztak rá és úgy szónokoltak. Mikor a kocsist kérdeztük, lesütötte szemét, mintha szégyelné elmondani és kitérően felelt:

— Holnap is itt maradnak . . .

Ezek az emberek dicsekedtek el vele, hogy az aszódi repülőgyár munkásai hatalmukba kerítették a várost és a direktórium letartóztatta a szomszéd Iklad urát, gróf Ráday Gedeont a feleségével.

Most tudtuk meg. Mikor Rádayék hírét vették a proletárdiktatúra kikiáltásának, a repülőgyár igazgatójával Budapestre akartak menni. De az aszódi kommunisták megelőzték őket. Elzárták előttük az útsorompókat és Pest vármegye egykori főispánját a

feleségével, aki kórházában a háború alatt aszódi sebesülteket ápolt, fegyveresen, vörösen talán ugyanazok a katonák kísérték őt vissza, akiknek a betegágyánál egykor virrasztott. Ráday grófnét a javítóintézetbe zárták. Ráday Gedeont és a gyár igazgatóját falhoz állították. A legénység felsorakozott. Egy hadnagy kérdezte, rendben vannak-e a töltények? Hozzáláttak, készülődtek, végül is nem bántották őket. Csak mulatságból tették, hogy egy kicsit kínlódjanak . . . Ilyesmiről gyakran hall most az ember. Sajátságos jelenség. Uj és idegenszerű.

Ráday gróf felesége csak akkor tudta meg, hogy a férje él, mikor visszavitték hozzá a zárkába.

De azért ebben a csunyaságban is történt valami, ami szép. Mikor az ikladi nép meghallotta, mit tettek a földesurával, legjobb akarójával, felkerekedett és kaszásan indult, hogy kiszabadítsa őt. Az aszódi direktórium neszét vette ennek. Mielőtt az ikladiak beérkeztek volna, hirtelen Pestre toloncolta a foglyait.

Aztán soká fenyegetődztek a kaszások a piactéren. De nem minden falu Iklad és nem minden földesúr Ráday Gedeon.

Más hírek is jönnek. Lopakodva, kerülő úton kastélyokból, városok felől, körös-körül végtelen a bizonytalanság. És megérkeznek az első fővárosi lapok. Eljött hát a hajnal, amelyet hirdettek és ők készítettek elő! Megvonaglik az ember keze. Miféle hang! Így még nem írtak, soha a mi nyelvünkön: saját szerszámunkkal, a saját nyelvünkön gyilkol bennünket az idegen sajtó. Csúfolódó, becsmérlő hahotával köpi be a multunkat és gyaláz meg mindent, amiből talán még jövő lehetne. Forradalmuk diadalmámora

ordít a papiroson. Világmegváltó teóriákba burkolt közönséges durvaságok, tajtékzó ocsmány gyűlölet.

Az ellenforradalom egyetlen lapját, Milotay István hősies Uj Nemzedékét eltörölték. A „Budapesti Hirlap"-ot megfojtották. Az előfizetőknek a Vörös Ujságot küldik. A többi meghagyott lap pedig helyesel, lázit, tapsol és odaadja régi cégérét a bolsevizmusnak, hogy annál könnyebben férkőzzék a tájékozatlan, szédülő vidék lelkéhez. Így aztán mit sem sejtő emberek megszokott ujságjaikból szívják magukba a mérget. Összekuszálódnak a fogalmak. Eltévednek még a becsületesek is.

A lapok pedig viszik a hírt úgy, amint a bolsevista sajtódirektórium feje, Göndör Krausz Náthán Ferenc előírja.

Ha valaha eljönne az az idő, hogy kérdőre vonnák ezt a lélekgyilkos, háborúvesztő, nemzetirtó idegen sajtót, amely ujjongott a forradalomnak, Károlyinak, fegyverletételnek, köztársaságnak, idegen megszállásnak és ma ujjong Kun Bélának és a bolsevizmusnak, ha eljönne az az idő, hallom a lapok védekezését . . . Terror . . . kényszer . . . De hát miért folytatódnak, miért nem szűnnek meg? Maga a sajtódiktátor nyilatkozik erről. Büszkén kijelenti, hogy „az ujságírók szabadszervezetének az októberi politikai és a mostani szocialista forradalomnak előkészítésében és megindításában jelentős szerepe volt".

Pogány Schwarz és Miklós Neuman Ármin, Kéri Krammer Pál, László Lewy, Purjesz Lajos, Szende Schwarc Pál, Pók Pauker Ödön, Magyar Ungar Lajos, Biró Blau Lajos, Garami Grünfeld, Kunfi Kunstätter, báró Hatvany Deutsch, Göndör Krausz, Fényes László

Jászi Jacobovits, Szamuelly Samuel Tibor, Kun Kohn Béla, Gábor Greiner Andor, Adorján Andor: Backenbach Mochem és százan és százan még, mind ujságírók voltak, — az évtizedes magyar közvélemény munkásai . . .

Borzadás szalad át rajtam. Mégis akaratomon kívülállón újra kezembe veszem az ujságot és olvasom a „Népszava" március 25-iki számában:

„A munka megindul . . . A rombolás bátorsága, a felrúgás kérlelhetetlensége és az épités törhetetlen elszántsága: a proletárállam megteremtésének, a szocializmus megvalósításának ezek *a lelki instrumentumai.*"

Vajjon milyenek lehetnek az ő testi instrumentumaik, ha többek között a „felrúgás" a lelkiekhez tartozik?

Tovább lapozom az újságot: „Lenin közeli diadalt jósol!" . . . „Az orosz vöröshadsereg győzelme a galíciai határnál. Az ellenség menekül. A győzelem minden reménységet felülmul . . . Angliában az imperialista kormány helyzete megingott. Clemenceaut megbuktatták a magyarországi események . . . Teljes összeomlás előtt a szerb imperializmus. Bácska, Bánát, Baranya a proletárdiktatúra elvi alapjára helyezkedett. Szerbia a felbomlás tüneteit viseli magán. A proletárság a végső harcra készülődik."

Halommal feküsznek az összegyűlt újságok. Találomra olvasok: „A forradalmi kormányzótanács elhatározta a vöröshadsereg felállítását."

„A hadügyi népbiztosság az imperialista királyok és militarista hadvezérek nevére keresztelt laktanyák nevét megváltoztatja. A kaszárnyákat Lenin, Marx,

Dózsa György, Martinovich, Frankel Leó, Liebknecht és Luxemburg Róza laktanyáknak nevezi el . . .“

Honvédek helyett vöröshadsereg. Mária Terézia és Ferenc József helyett Luxemburg Róza és Frankel Leó . . .

Megakad a tekintetem: „Ausztria elismerte a Magyar Tanácsköztársaságot és akreditálta Kun Béla követeit . . .“ „Két új tanácsköztársaság. — Wienerneustadtban 28-án kikiáltották a tanácsköztársaságot. Chotinban kikiáltották a besszarábiai tanácsköztársaságot. A braunschweigi munkástanácsi választásokon győztek a kommunisták.“ Olyasmit éreztem, mintha finom csipeszekkel egyenként húzgálnák az idegeimet. Talán hazugság az egész és még sem bírtam tovább elviselni. Futni kezdtem, ki a szobámból, a házból, a kertből.

A falusi utcán doboltak: „A Forradalmi Kormányzótanács elrendelte . . .“ Visszafordultam. Elég volt! Becsuktam magam mögött az ajtót, hogy ne halljam.

Odakinn a füvön a fehér kutya ugrált. Mögötte a gazdája járt. Kállay Lenke valakitől egy bécsi újságot kapott:

Clemenceau követelésére Mangin tábornok parancsnoksága alatt egyesült csapatok vonulnak Kun Béla szovjetköztársasága ellen. Balfour is tiltakozni fog. Az angolok . . .

— Az entente rabjai vagyunk, a rabtartótól függ, hogy mi történik a fegyházban . . . Ebben a pillanatban megrezzent az ablakok üvegje. Egy távoli tompa mordulás . . .

— Ágyúszó, — mondottuk egyszerre mind a ket-

ten. — Az Ipoly felől. Messziről. Hát mégis . . . Aztán szinte ijedten néztünk egymásra, olyan valószínűtlennek rémlett, amit éreztünk. Az ellenségeinktől vártunk szabadulást. Franciaországtól, a Franchet d'Esperay-k, a Vyx alezredesek népétől és a kis szomszédoktól, akik hónapok óta marcangolják és rabolják az országunkat. Mi történik körülöttünk? Minek kellett bennünk történni, hogy ennyire jutottunk? És az idegen népek és a későbbi nemzedékek nem fogják ezt megérteni soha.

Az emberiség olykor évszázadokra megfeledkezik a zsidó nép terveiről és hatalmáról. Az egyiptomi végzet, Kanaán sorsa, Róma feloszlása, Bizánc vallási villongásai, Spanyolország süllyedése . . . oly messze van. És messze vannak a nagy zsidóüldözések is, melyek következetesen akkor lobbantak fel, ha a judeai nép túlvakmerően nyujtotta ki a kezét. A feleszmélés bosszúja: az üldözés, mindig rövid ideig tartott. A zsidóság a balsiker után sebesen tűnt vissza a homályba és mákonyport hintett a népek szemébe, hogy nemzedékekre megvakuljanak és ne emlékezzenek.

A háborút megelőzőleg, az ezerszer megbódított világpsziché altatta el a magyar nemzetet is. Láttuk, hogy a keletről beözönlő zsidóság a falusi pálinkamérők után rátette a kezét a földünkre. A városi kis rőföskereskedés után rátette a kezét egész gazdasági életünkre. Láttuk, hogy ez a zsidóság a háború alatt kivonta magát és milliókat szerzett, míg a mieink mankót szereztek. Hallottunk róla, hogy egy zionista kongresszus Párizsban azt a határozatot hozta: a zsidóságnak törekednie kell, hogy világuralma tám-

pontjául Budapestet, azután Magyarországot elfoglalja. — És sokan voltunk, akik 1917-ben, a háború alatt olvastuk a magyarországi zsidóirodalom legkomolyabb tehetsége, Ignotus Veigelsberg Hugó megdöbbentő kijelentését a szabadkőművesek lapjában, a Világban . . .

„. . . a végsőn is túlmenő áldozatkészséggel mentjük át *azutánra* intézményeinket, eszközeinket és embereinket."

Most itt van az az *azután*, már kilépett a homályból. Huszonnégy zsidó népbiztos ott áll a többi élén a magyar élet és halál fölött.

Egy ellenséges távol ágyúszó és az elgyötört emberi teremtés fellélekzik és szabadulásra gondol. Talán közelebb jön, talán szétlövi aljas börtönünk falát.

Nem . . . a boldogabb népek sohase fogják ezt megérteni.

Március 30—31-én.

A hírek jönnek, megállnak és nincs folytatásuk. Néhány napja mult, hogy mondták: Az angol külügyi államtitkár tiltakozik. London nem tűri . . . Marseillesben harmincezer francia szállt hajóra . . . Most Mangin tábornok egyesült seregeiről beszélnek. Már jön, felvonul a bolsevisták ellen.

Eloltom a gyertyát és csak üldögélek magányosan. És egyszerre úgy tetszik, mintha rémek emelkednének köröskörül és ráznák a fejüket. Visszakergetett kétkedésekből, leigázott csüggedésekből jönnek elő ezek a rémek és minden reménykedésnek ellentmondanak.

Megvergődik a szívem. Hátha senki sem jön, hogy

segítsen rajtunk, hátha itt hagynak nyomorultan elveszni és csak körülállnak és nézik, hogy a saját szemetünkből nőtt férgek hogyan falnak föl?

Hiszen, ha úgy vesszük, a győztes nagyhatalmaktól függött, hogy ne így legyen. Miért nem akadályozták meg, ha nem akarták a magyarországi bolsevizmust? Az entente katonai missziójának a feje, Vyx alezredes, mindent mert a meghunyászkodó Károlyival szemben, hát ezt vajjon miért nem merte? Kiváltságos helyzetében hónapokon át tiporta egy nemzet önérzetét. Úgy tudott bánni Európa keletének nagymultú kultúrnépével, mint ahogy a francia tisztek valószínűleg kolóniáik vad népeivel bánnak. Vyx a kihívó, elszászi származású kis zsidó alezredes teljhatalmú uralmában miért távolította el a diktatúra kikiáltásának előestjén Budapestről az összes francia katonaságot? Miért engedte, hogy a posta, távirda és telefon, mely felett korlátlan cenzúrát gyakorolt, kiszolgálja a forradalom előkészítésében Kun Béla táborát?

Valamikor felelni fog a jövő ezekre a kérdésekre. Vyx alezredes írása, melyet 26-án közöltek a lapok és a magyar vidék csak most olvas, ad is már némi felvilágosítást. Az entente fennhéjázó katonai missziója most egyszerre „az igazság és békülékenység szándékával *kéri*" a forradalmi kormányt: „Késedelem nélkül adja meg a legnagyobb nyilvánosságot a jelen közlésnek." Ezután a misszió Károlyi lemondó leveléről nyilatkozik: „A magyar néphez intézett proklamációjában a köztársaság elnöke a következőket mondja: — Az Entente Misszió kijelenti, hogy a demarkációs vonalat ezentúl politikai határnak tekintik. — Formálisan ki kell jelentenem, hogy ez a használt kifejezés-

nek téves értelmezése . . . Soha sem történt említés arról, mintha itt politikai határokról lenne szó."

Károlyi Mihály tehát megint hazudott szerencsétlen nemzetének. De, sajátságos és megdöbbentő, miért nyilatkozik Vyx alezredes katonai missziója csak ilyen későn? Miért nem vette előbb tudomásul, hogy Károlyi Mihály lemondását az entente jegyzékében véglegesített határokkal indokolta? Miért engedte, hogy Károlyi egy nacionalista ürüggyel dobja oda Magyarországot a bolsevizmusnak? És miért engedték, hogy Kun Béla ugyanazzal a nacionalista lobogóval lopódzék be, mint amellyel Károlyi kilopódzott.

Kik játszottak még ezzel a két elvetemült emberrel a rettentő órában, mikor a tét egy ország volt? Az entente misszió megkésett magyarázata azt a látszatot kelti, mintha Vyx alezredes velük játszott volna, vagy legalább is jóindulattal nézte volna a játékot.

A Károlyi-féle határmegállapítási mese után paródia lett Kun Béla első jelszava is: a területi integritás. Mióta a fegyver és az állampénztár a kezében van, másként beszél. A Neue Freie Presse munkatársa előtt már kijelentette, hogy: „Tanácsmagyarországban mi nem állunk a területi integritás alapján . . . Egyáltalán nem ismerünk gazdasági határokat . . ."

És ilyen emberek intézik ma Magyarország sorsát!

Keserű haraggal döngette a vér a halántékomat és sebzetten felvonított bennem valami gőgös, ősi emlék.

Miért késik az entente? Miért ad rá időt, hogy a bolsevizmus vörös hadsereget toborozzon magának?

A *Vörös Katona!* Új napilap indult meg Budapesten. Folyik a szervezkedés. Pogány toboroz, Szamuelly vezeti a propagandát. Idegenszerű minden.

A vörös hadsereg bölcsője: alacsonyrendű komédia. Reklám, újsághirdetések, komisz plakátok, örömtanyák heje-hujája, dobutcai kárpitos díszítés, népligeti hinták és tükrösbódék, vörös pódiumon véreszájú kikiáltók... ez a vörös hadsereg toborozó ünnepe...

Fedák Sárit, az ünnepelt primadonnát Szamuellyvel látták autózni a városban és toborozni a nép között. Lelkesített, rábeszélt és csókot ígért annak, aki felcsap vörös katonának... Paulay Erzsi, a Nemzeti Színház művésznője és sok kis díva, forradalmi verseket szavalt a tömegnek az utcai emelvényeken. A budapesti antimilitarista költők pedig, akik a magyar fai sorstusája idején, a háború alatt pacifizmust daloltak, most színpadon szavaltak toborzót Kun Béla hadseregének. Zsibbadtan olvasom. Ez is, ez is? Minden megdűl, amit ezek az emberek a pacifizmusról valaha mondtak és elvesztik jogukat, hogy a magyar nép életébe valaha még beleszóljanak.

Megmérgezettek és gonosztevők munkálkodtak a mi vesztünkön Budapest falai között. És a gonosztevők őszintébbek voltak, mint a többiek.

Vörös katonaest a színházakban! Az újságok elragadtatott hosszú hasábokon közlik a híreket. „Ünnepi pompában álltak a Múzsák templomai!" Az Internacionálé hangjai mellett tódult az ingyen nézőtérre a tömeg. Az Operában Beregi Oszkár szavalt és Weltner Jakab elvtárs szónokolt a vörös hadsereg világmegváltó hivatásáról. A Nemzeti Színházban Pogány Józsefé volt a szinpad. A Vígszínházban piros dísszel bevont szónoki emelvényről Kun Béla elvtárs lelkesítette a közönséget. A Király-színházban Sza-

muelly Tibor, a Belvárosi színházban Kunfi Zsigmond, a Városi Színházban Vágó Béla mondott ünnepi beszédet.

A galíciai Nérók színpadra léptek és eljátszották szerepüket.

„. . . Haza nincs! — Éljen a proletár haza! . . ." „A hadsereg a nacionalista társadalom hatalmi eszköze. Halál a militarizmusra! — Éljen a vörös hadsereg!" Halkan bezörgettek az ablakomon. Falusi bundában Kállay Erzsébet állt odakinn a szürkületben. Igen, menjünk! Sűrű és nehéz lett az este a falak között. Friss levegőt, mert megfulladok!

A Galga völgyén láthatatlan fagyok szálltak a szél, ben. Hazafelé az alsó udvaron jöttünk át. Az istállóból lámpafény vetődött ki. A küszöbön egy pirosképpűszőke kisleány ült. Odabenn a tehén mellett az asszony guggolt és hallatszott a csendben, amint a tej egyenletes, édes csurranással verődött le a sajtárba.

A kocsis levette a kalapját és nem tette vissza. A falnál egy falusi gazda támaszkodott. Kiegyenesedett és ő is köszönt. A Vörös Ujság harci üvöltése jutott az eszembe: „Be kell vinni az osztályharcot a faluba . . ."

Az emberek az aszódi agitátorokról mondtak valamit.

— Hadd ugassanak, — vetette oda a gazda nyugodalmasan — mielőtt döntenénk, előbb majd kitapasztaljuk, hogy mit is akarnak fönn Budapesten.

Nem láttam az arcát a sötétben, de egyszerre úgy rémlett, már nem egy ember áll ott, hanem várakozón, gyanakvón ott áll maga a magyar paraszt. Keveset beszél, de mostanában nem is igen dolgozik. Az ekeszarvának dűlve, komoran figyeli, hogy kié lesz hát a föld?

— Károlyi Mihály nekünk ígérte. Igaz, hogy nem adta és amit a magáéból osztott, arról is kitudódott, hogy a másé volt.

— A kommunisták még többet ígérnek — szólt közbe Kállay Erzsébet azzal a csodálatos óvatos hanggal, amelyre minket ez az idő tanított meg.

— Azok csak a városiaknak ígérik, hogy minden az övék, — felelte a gazda — nekünk azt tanítják, hogy a föld is mindenkié.

— Hát bizony, — dörmögte a kocsis — ezt az új törvényt nem lehet olyan könnyen megérteni...

— Ezért hallgattuk az elején a kommunistákat — mondotta a gazda. — Tudni akartuk, hogy hát már most mi történjék a földdel. Hanem aztán... Egy darabig hallgatott, mintha a sötétben tanakodott volna, mondja-e, ne mondja. Helyette a kocsis folytatta:

— Mikor az új törvényt kezdték beszélni, hogy nincs többé vallás, ez már nem tetszett.

— Meg az se ám, — szólt oda a gazda, hogy egy pár lesz azokból — megkövetem szépen, akik esztendeig vadházasságban élnek.

Csend volt egy ideig. Az emberek mintha szégyeltek volna nekünk erről beszélni, szinte maguk között beszéltek.

— De az asszonyok akkor haragudtak csak igazán, — nevetett a gazda — mikor azt szavalták a kommunisták, hogy még a házasember is megházasodhatik így akárhányszor, mert a régi házasság magától megszűnik, ha kijelenti az ember, hogy újat köt. Ezt már nem tűrte a fehérnép... És az előbbeni komolyság mintha föloldódott volna.

— Hirtelen szekérre is ültek a kommunisták.

— Pénzért se jönnek azok ide vissza.

Odabenn már jóideje elvégezte az asszony a fejést. Az istállóajtóban állt a kisleánya mellett. Egyszerre sötéten beleszólt a beszédbe:

— Azt is mondották, hogy a templomból panorámaszínházat csinálnak, meg hogy nincs többé se törvénytelen gyerek, se öröklés, majd eltartja a gyereket az állam.

Az utolsó szónál rimánkodva kapaszkodott a kicsi lány az anyja szoknyájába. — Édes anyóm, — mondotta szepegve, — de engem úgy-e nem visz el az állat . . .

Az asszony a fejét rázta. A kocsis nevetni kezdett.

— Elvisz a' bizony, ha rossz vagy . . .

A kislány sivalkodni kezdett, az anyja a két karjába kapta és ezzel az egyetlen meleg kicsi mozdulattal feldöntötte a kommunizmus minden rendeletét.

Aztán ment, vitte síró gyerekét, mintha csak egyetlen teremtés lettek volna. Utánuk néztem. Túl rajtuk lágy sötét áradással emelkedett az éjtszaka és elmerült benne az alvó falu. Csak a kunyhók teteje állt ki az áradásából a csillagos ég alatt.

És már errefelé is útban van Lenin . . .

A falu pedig nagy vérveszteségében alszik és sehol sem ellenkezik. De álmában is belekapaszkodik a földbe. A föld pedig a haza és a haza a nagy Magyarország.

Egyszerre odadobbant a falunak a szívem.

Falu, magyar falu, önző, mint a gyerek, közönyös, mint a tilalomfa, erős, mint az idő. Minden bűne szőlőhegyek vad mámora, termékenyülések és termékenyí-

tések ősi vágyai, a férfi, az asszony és a föld. De övé a vetés és az aratás.

Öntudatom alatt valami átderengett. Megváltó leszel-e örök magyar falu?

Április 1—2.

Néhány nap is sok idő, ha az ember az órákat számlálja. Most pedig már a második hét múlik és ennek az agysorvasztó történésnek még mindig nem látszik a vége.

A bolsevizmus a tudatlanság vakmerőségével rombol és barbáran szertelen kezdetlegességgel épít. Lenin parancsa szerint: „a régi szerkezetet rögtön össze kell zúzni, az új kiépítéséhez rögtön hozzáfogni . . ." A budapesti bolsevizmus siet. Olyan falánkan esik a zsákmánynak, hogy nyakra-főre kiadott rendeletei legtöbb esetben már csak leleplezései és szövegezéses törvényesítései az előzőleg elkövetett önkénynek.

Az újságok jóformán alig közölnek más egyebet, mint rendeleteket. Ökölcsapásokat az emberiség erkölcsi értékeire és a magyar életre, védbástyákat a gonosztevők és haramiák számára.

Az igazságügyi népbiztos, Rónai Grünfeld Zoltán, rendeletében hatályon kívül helyezte az — igazságszolgáltatást! Felfüggesztette a bíróságok működését.

A levegőbe bámultam. A kiszolgáltatottság tudata talán sohasem volt erősebb bennem, mint ebben a percben. Károlyi Mihály szabadon eresztette a bűnösöket. Most aztán a bűnösök szabadon eresztik a bűnt... Szükségük van rá. A jogtalanság csak a bűn, csak az erkölcstelenség felett tobzódhatik koriátlanul. Az nem

lázad ellene, mert a véréből való s megleli a maga hasznát.

És hogy uralmához kimeríthetetlen fegyverei legyenek, megszünteti a mások magántulajdonát és kiosztja hívei között, megfizeti a szolgáit.

Megint érzem azt a sajátságos nyugtalanságot, amely mostanában szüntelen fel-felrémlik bennem. Talán olyasmi ez, mint amikor az ember késő este elhagyott sötét utcában jár és egy ablak mögül jajgatás hallatszik. Bemenni nem lehet. Rendőr sincs sehol. Mi történt odabenn? És aztán egész éjjel erre kell gondolni.

A budapesti házakba őröket és spionokat állít az osztálygyűlölet. Minden házban ott van az új hatalom kéme. Leselkedik, kínoz és feljelent. Tőle függ, hogy ki kap a házban élelmezési jegyet. Aki gyanús előtte, attól megvonhatja a kenyeret. Tőle kell kérni engedélyt, ha fát, szappant, vagy cipőzsinórt akarna beszerezni a lakó, de vásárlási igazolványt csak proletároknak ad. Hústalan hét van Budapesten. A vidék keveset szállít. Az élelem kifogy. Nagy hangon hirdetik: „A szociális termelésből fakad a jólét!" A házbizalmi dolga, hogy a proletár még ne vegye észre az inséget. A szellemi munkásokat kell szűkebbre fogni. A polgárságtól meg kell vonni az élelmiszerjegyet... Minden a proletáré. Ilyen kiváltságok még nem voltak a világon. Pedig nem a proletárság iránti szeretet adja a kiváltságokat, de a keresztény magyar polgárság elleni gyűlölet, a kínzás alacsony gyönyörűsége, az az új kormányzási principium, mely valami soha nem látottat és idegenszerűt kever az életbe.

A hatalom manapság a népszeretet álarcával galíciai

zsidókat és csőcselék-proletáriátust telepít be a gyűlölt burzsoázia közé. A konyha közös, a polgári lakó tartozik bútorait a betelepítetteknek használatra átengedni. Az otthon se legyen többé otthon! A meghagyott szűkös lakásrészben se legyen nyugalom. A főváros zsidó diktátora elrendeli: „Fürdőt a proletár gyermekeknek!" Emberségesen hangzik ez, de valójában csak újabb merényletet leplez. Lázító plakát is jelent meg róla, hogy a burzsoa asszonyok, akik eddig „selyempárnáik közül léptek az illatos fürdőbe", tartoznak helyet adni a tisztaságot nélkülöző kedves kis proletárgyermekeknek . . . A rendelet pedig szószerint mondja:

„ . . . igénybe vesszük a magánlakásokban levő fürdőszobákat is, hetenkint egyszer, szombaton egész napon át az iskolai vagy óvodai igazolvánnyal átutalt gyermekek ingyenes fürdetésére. A fürdőszobák birtokosai tartoznak a fürdéshez szükséges fűtőanyagot, világítást, törülközőt és szappant ingyen rendelkezésre adni. Preusz Mór s. k."

Tüzelőanyagot, szappant ma nem vásárolhat az az osztály, melyet ők burzsujnak neveznek. Jelszavuk, hogy pusztuljon a burzsoázia — talán örülnek rajta, ha férgeket és járványokat hurcolnak be a tisztán tartott otthonokba. A külföldnek az emberszeretet látszatát vetítik, a csőcseléknek szórakozást nyujtanak. Bemenni zárt ajtók mögé, durvaságokat mondani, elvinni ami tetszik, félelmet látni, ma ingyen mulatságot jelent.

Budapest riadt házai alatt napok óta suttogva terjed a rémhír. Szamuelly Tibor három órás fosztogatást akar engedni a csőcseléknek . . .

Az otthon képe kísért a gondolatomban szüntelenül. És látom Anyámat, amint régi holmija között üldögél magányosan. Aztán megy végig a szobákon és hozzányúl a dolgokhoz, amelyek nagyanyámról is, szépanyámról is mondanak valamit és összetartoznak az életével... Nem írhat, nem írhatok. Csak egy napra szeretnék hozzámenni, vagy egy órára legalább.

Mikor kimondtam, Kállay Erzsébet rám nézett: — Tudod-e, hogy hányan vannak már a gyüjtőfogházban a mieink közül? Oda akarsz kerülni te is?

Egyszerre úgy tetszett, Anyám arca hajlik felém és a hangját is hallottam: „Miattam ne aggódj és haza ne jöjj, amíg..."

Egy kocsi kanyarodik be odalenn a kertkapun. Lassan jött, megáll a ház előtt. Egy kocsi falun, olyan magától értetődő lehetett ez. Nem, az előttünk járó vendéglátó nemzedék ilyesmitől nem félt. Most szorongó kérdések riadnak fel: Rekvirálók jönnek? Agitátorok, szocializáló megbízottak vagy detektívek? Nyomra akadtak volna?

A szívem gyorsabban vert. Egy pillanat alatt kész terv támadt a fejemben. Ha értem jönnek, arra hátrafelé szököm, a diófalépcső alatt van egy kis ajtó, aztán neki a szőlőnek, a dombon át le az országútra. Szinte meglepett, hogy most egyszerre milyen pontosan emlékeztem minden árokra, minden úthajlásra, mintha kezdettől fogva azzal az ösztönnel néztem volna itt a tájat, merre lehet szöknöm, ha rákerül a sor.

Lépések futkostak, furcsa kis nevetés hallatszott. A kapualjában kezdődött és szétterjedt a házban. Jó barát érkezett. Apor Henriette bárónő, Auguszta főhercegasszony udvarhölgye menekült ide. Este sokáig

elbeszélgettünk a nagy szalonban. Újságokat, híreket hozott. Egy bécsi újság részletesen közölte, hogy Salm Lajos gróf nyílt utcán felpofozta Károlyi Mihályt. Károlyi a forradalmi kormányzótanács érdekében utazott Bécsbe. De véletlenül épp egy kéteshírű ház kapuján jött ki, mikor Salm nekirohant. „Fogd, ez az olasz frontért jár, ez Magyarországért !...“ És mialatt a pofonok Károlyi képére csattantak, Salm mindenikhez magyarázatot adott. Akkorra már emberek állták őket körül, egy bérkocsi kocogott arra. Károlyi kétségbeesetten intett felé. Salm gróf elkiáltotta magát: „Halljátok csak, ez Károlyi Mihály, aki Magyarországot elárulta!“ A kocsis nagyot káromkodott, ostorával végig húzott Károlyin, megfordította a lovát és otthagyta, a pofonok pedig fergetegben zuhogtak tovább...

Hát miért nem tudta ezt egy magyar ember elvégezni?

Apor Henriette ezalatt halkan már más egyébről mesélgetett. József főherceg palotáját elfoglalta a vörös őrség főparancsnoksága. A bútorokat elhurcolják, a palotából mindent kommunizálnak az „elvtársak“.

A főherceg és a főhercegasszony, akik rossz végzetünkben bátran osztoztak velünk, csak március 21-én este hagyták el a palotát. Gyalog menekültek a zuhogó esőben. Ekkor már lövöldözés hallatszott az egész városban. Megbízható híveiknél rejtőztek a következő estéig. Aztán sötéttel egy rozoga négyüléses kocsin kijutottak a budai vámnál a hegyek közé. A főhercegasszony Alcsútra ment, a főherceg Kállay Frigyessel és Hállay századossal dél felé igyekszik. A főhercegasszony minden megmaradt ékszerét odaadta erre a

délvidéki útra a főhercegnek, aki a francia parancsnoksággal szeretne érintkezésbe lépni, hogy megmentse szerencsétlen nemzetét.

Új reménység! . . . És a szoba világosabb lett és az élet szinte könnyű lett tőle. Talán egy hétig tart még, talán pár napig és azután . . .

De sem a pár nap és sem az azután nem hozott semmit — mert a főherceg, mikor át kellett volna lépnie megszállott területre, visszafordult: nem tudta itthagyni azt a meg nem szállott darab magyar földet, amely nélkül nem lehet újrakezdődés.

A fiatal József Ferenc főherceget azalatt elfogták. Mikére ment Somogyba, Somssich András birtokára. Onnan akartak tovább szökni, de Keszthelyen letartóztatták őket a kommunisták. Szekéren bevitték a két foglyot Kaposvárra és egész úton beszélték nekik, hogy ott van Szamuelly, majd ő ellátja a dolgukat. Röhögve kérdezték, akarnak-e csuhást az útra. A fákat is mutogatták: Ez jó lenne. . . . vagy ez tetszik inkább? Most Pesten vannak őrizetben. Többet nem tudni róluk . . .

Apor Henriette lassú hangját hallgattam tovább . . . Wekerle Sándor is már a gyüjtőfogházban van. Mikes püspök fogoly marad. Gróf Károlyi Györgyöt letartóztatták. Gyűlölte Károlyi Mihályt és kommunistáit. E télen magam láttam az utcán, mikor a destrukció plakátjait tépdeste a falakról. Most is ezt tette és hangosan szidta a forradalmi kormányt . . . Zichy Rafaelné Budán van. Nem akar elmenni. Vajjon ismételgeti-e még híressé lett mondását: „Nincs terror, csak gyávaság van . . .“

— Fegyverkeresés ürügye alatt, vörös katonák tör-

nek be éjjel a lakásokba, — mesélte Apor Henriette. — A bankok páncélszekrényeit felnyitják, de azokat a kormány fosztogatja. Pénzt senkinek sem adnak ki többet, nem adnak ki a saját letétjéből. A kétezer koronánál nagyobb értékű ékszer úgynevezett „köztulajdon". Az övét is elvették. Egy ismerőse inkább a Dunába dobta gyöngyeit... Akinek még van valamije, az dugdossa, ha teheti. Egész vándorlás folyik a budai hegyekbe. Eleinte csak kis ékszeres ládákat ástak el az emberek. Utóbb új rendeletről suttogtak. Rekvirálni akarnak az éléskamrákban is. És akkor útnak indultak a zsírosbödönök, a cukor, a tea, fehérnemű... ki a hegyek közé.

Valamelyikünkből kitört az örök kérdés:

— De hát mégis, mit mondanak, meddig tarthat ez?

— Senki sem tud semmit. Az emberek kétségbe vannak esve. A legtöbb hír ellentmond egymásnak. A bolsevista kormány részéről Károlyi tárgyal az antantmissziókkal. Az olaszok látszólag rokonszenveznek az új uralommal. Azt is mondták már Budapesten, hogy Itália elismerné a Tanácsköztársaságot. Megbízottja Borghese herceg nagy barátságban van Kun Bélával és kommunista szép zsidóasszonyokkal.

Arról is beszélnek, hogy az antanthatalmak egy Smuts nevű búr tábornokot küldenek ide, aki majd lemondásra kényszeríti a bolsevista társaságot.

Apor Henriette mereven nézett a levegőbe, mintha valami ijesztőt látna. — Szamuelly egyre jobban az előtérbe lép, — mondotta kis vártatva. A kormányzótanács vele fenyegetődzik, ha ijeszteni akar. A többi

pedig csinálja az új alkotmánytervezetet és szónokol és parancsol, mintha örökre így maradna.

Kun, Vágó és Rónai: Kohn, Weisz és Grünfeld határoz annak az ezeréves nemzetnek az új élettörvénye felett, amelynek a vérkeringése egykor a hét vezérek aranykelyhében kezdődött . . .

Már egyikünk sem szólt. Olyan egy volt, amit éreztünk, hogy felesleges lett volna kimondanunk.

Április 3.

Posta nem jött, hír nincs, de azért szüntelenül érzi az ember, hogy történik valami. Mint akkor, a proletárdiktatúra első óráiban, megint mered a bárd a fejünk felett. Olykor csúszik a levegőn át, aztán fennakad, aztán megint csúszik egy darabon. Ma állt a bárd és nem mozdult, de azért mondtam, hogy ott van a fejem felett, a ház felett, egész Magyarország felett.

A kerten át hívott egyik út a másik után. Jó ideje mehettem már körben ugyanegy nyomon. Csak elvétve ugatott valahol egy falusi kutya. Szekér zörgött az országúton, mintha száraz diót csörgettek volna zsákban. A kerten túl emberek beszéltek. Minden úgy hangzott, mintha ködön át jött volna.

Aztán csend lett. A természet csendje, amelynek ezer hangja van, ha az ember belehallgatódzik.

Tennem kellene valamit. Eszeveszett erőlködést éreztem magamban. Át kellene rohannom ezen a csenden, egy szót kellene kiáltanom, amitől felébred a csend és kaszát fog és besuhint arra lefele, a Duna völgyébe.

Arra néztem a kék hegy irányába. Túl rajta omlik a nagy folyó s két parján ott lenn, ott van a város . . . Elfáradt a szemem, könnybe lábadt, a nagy erős nézéstől. Lecsüggesztettem a fejemet. Előttem egy anemona búját meg a berzengő, fázós fű között. Milyen szép volt. Odébb egy hamvas levél és sötét kis bokrokban sötét ibolyák. Rezgő füvek, korai virágok, melyeknek nem tudom a nevüket. Külön-külön hajoltam mindenikért. És lassanként szegény kicsi bokréta támadt a tenyeremben.

Április 3-ika. Hirtelen jutott az eszembe. Anyám születésnapja.

Csak álltam a hideg földön, magányosan a hideg ég alatt, most tudtam meg, hogy annak szedtem ezt a bokrétát, akinek nem adhatom oda.

Április 4.

Olykor napokig senki sem jön. Olykor vendégek jönnek. Hallatszik a lépésük a kerti úton és már iramodom. A szobámba bujok. A multkor, míg ott lent üldögéltem, fenn a szalonban ujságolta Kállayéknak a látogató gróf Dessewffy Aladárné, hogy a kommunisták keresnek engem, de már rég kiszöktem Svájcba. Olyan furcsa ez . . . Jeszenszky Sándor bárón kívül senki sem tudja, hogy itt vagyok és hogy ki vagyok. A szomszéd Kövesd a birtoka. Gyakran utazik Budapestre. Aztán várjuk, hogy jöjjön. Így még sohasem vártak hírekre az emberek. Ma semmi sem valószínűtlen, ami biztatni tud. Jeszenszky báró legyint a kezével. — Meglássák, sohase lesz ennek vége.

Ha ellentmondunk neki, egyre sötétebben beszél.

Ha igazat adunk neki, megharagszik és egyszerre optimista lesz.

— Micsoda kishitűség . . .

És ezeket a sajátságos hullámzásokat érzem önmagamban is, másokban is, mindenkiben, aki manapság csak azért mondja el aggódásait, hogy ellentmondjanak neki, aki kínlódva épít bizodalmat magában és dühbe jön, ha feldöntik.

Jó éjszakát! . . . Korán mentünk aludni.

Thomas Morus Utópiáját olvastam. Éppen ott nyílt fel a könyv, mikor a hódító Utópus elérkezik szigetére, amelyen majd megalapítja a világboldogság birodalmát: „És ez a hódító lángeszű ember volt" — mondja Morus. — „Értett hozzá, hogyan kell egy durva és barbár népet megszelídíteni és olyan népet teremteni belőle, melynek civilizációja minden mást felülmúl."

Thomas Morus, a szocializmus őse hát így képzelte el. Megszelídített, civilizált népre akarta építeni az ő világboldogságának a birodalmát. Lesz-e valaha ilyen eszményi nép a földön? Mert amíg nem lesz, a szocializmus Utópia szigete marad.

Április 5.

Feljöttek a falusi direktórium emberei a kastélyba. Egy kis teszengés érzett a levegőben. Torokreszelés hallatszott. Fekete vasárnapi kalapok mozogtak felfelé az úton. Leltározni jöttek... Kállay Béniné maga beszélt velük s a falurosszák voltak közöttük a leghangosabbak. A többi ilyenkor lefelé pillantott és a könyökével taszított egyet a szomszédján: mondjon már valamit. Eszembe jutottak a

pávakék kis sévresi szobrok fenn a nagy szalonban, a perzsa tálak és üveg alatt a kézzel festett régi tegyezők. Vajjon hogyan leltározzák majd ezek?...

— Ezután nem szabad elmozdítani semmit, — mondotta az egyik — mert most már minden az államé. A pincéből nem szabad bort kihozni. Alkoholtilalom van. A többi bólogatott, nézelődött. — Majd kijönnek a gyarmatiak... Ott voltak egész délelőtt és végül nem is csináltak leltárt.

Ma még nem. Hát holnap, vagy holnapután? A bizonytalanság pedig növekszik. Minden átmenetivé lesz. És az ember még a másnapba se mer átnyúlni a terveivel. Talán nincsenek is többé tervek. A napok és az órák egymástól független, különálló dolgok lettek.

A direktórium vasárnapi kalapjai rajban mozogtak lefelé a kerti bokrok között. Csak az egyik maradozott el a többitől. Aztán hirtelen visszasompolygott. Az útszélen öreg ember állt fedetlen fővel és a szeme szomorúan nézett: — Kegyelmes asszonyka, — dörmögte zavarodottan. Egy kis bort kérnék. Nem fogják megtudni. Betegnek vinném. Haldoklik a fiatal asszony. Aztán mikor ment, hirtelen a kabátja alá rejtette az üveget.

A szovjetkormány forradalmi törvényszékkel fenyegeti, aki bort iszik. Még a betegnek se szabad bort adni. De az ittas katonák büntetlenül tántorognak utcahosszat. A népbiztosok pezsgőznek száguldó különvonatjaikon és az ablakokon dobják ki az üres üvegeket és isznak a budapesti szovjetházban, az egykori Hungária-szállodában is, amelyet elfoglaltak a maguk számára. A lakókat néhány óra alatt kidobták a szállo-

dából és a népbiztosok családostul, szeretőikkel együtt odatelepedtek.

Minden, ami látszik, minden, ami hallatszik, a bűnös városba viszi a gondolatomat, millió ember közé egy miatt!...

Otthonomból ma jött el hozzám az első üzenet. Kiss Károly, a hű barát, kiszökött az elátkozott falak közül és Anyámtól hozott levelet. Sokszor elolvastam, de a kezeírása olyannak rémlett, mintha fátyolon át látnám. A kezeírása...

Anyám egészséges. Már kiköltözött a hűvösvölgyi házba. Nem szenved szükséget. Senki sem zavarja. Engem pedig senki sem keresett. Kiss Károly csupa kedves hírt mesélt.

Mialatt hallgattam, meleg, világos öröm csapott át rajtam: — De hisz akkor hazamehetek! Hirtelen megváltozott az arca. — Nem, még korai lenne... És ahogy tovább beszélt, egyre gyanúsabb lett, amit az előbb mondott. Bizonnyal csak megnyugtatni akart...

Hans Freitag német követségi tanácsos felkereste Anyámat és figyelmeztette, meneküljek, ha még ott lennék. A hűvösvölgyi nyaralás gondolata is torzulni kezdett. Anyámnak választania kellett a lakás és nyaraló között. Hirtelen történt. Tegnap már ki is költözött. De azért a városi lakást egészen megbízható emberek foglalták el. A vörös katonák, akikkel ezek a megbízható lakásrablók jöttek, tisztességesen viselték magukat. Mindössze három családot lakoltattak be és egy iskolát. Zsidókat és proletárokat. De azért nincs semmi baj. Minden simán ment. Csak kevés bútor és kép maradt a lakásban.

Lassan, furcsán szédülni kezdtem. Vörös katonák. De hiszen akkor ... És Anyámat kikergették az otthonából. Éppen a születésnapján, mialatt virágot szedtem neki ... Egyszerre, megfoghatatlan, apró dolgok jutottak az eszembe. A régi szalonszekrény kicsiny kincsei. A burnótos szelence, amely egy cincogó finom melódiát tudott. És a sárga porcellán krinolinos dáma, amelyiknek olyan ijesztő vékony a dereka ... Gyerekkorom kicsiny mesemondói hová lettek? A talpas hamutartó ... Mindig ott állt az üvegburás öreg óra mellett. Vajjon hová került? És az aquarellek? És Anyám varrókosara és patience kártyái? A könyvtáramon egy ravennai feszület. Ki vette le? És az írásaim, a könyveim, régi képeink ...

Lukács-Löwinger György, közoktatási népbiztos elrendelte, hogy az elhagyott lakásokban maradt magánkönyvtárak a tanácsköztársaság tulajdona. A könyvgyüjteményeket be kell jelenteni ... Az értékes képeket szocializálják ...

— Minden megvan még, — biztatott Kiss Károly, de most már nem bírtam elhinni, amit jószívűen mondott. Szüntelenül egy kínzó képet láttam magam előtt. Láttam a szétzilált otthont, szobáinkban idegen alakokat és tárva a lépcsőház ajtaját, amelyen szegény Anyám megy el.

Kiüldözték ... A többiek már jó ideje egyébről beszéltek, de én ezt nem vettem észre. Csak arra eszméltem fel, hogy valaki mondta: Tovább fog tartani, mint eleinte hittük.

Összerázkódtam. Miért hallgattak el valamennyien? Csupán az óra ketyegett. Értek benne a percek. Surlódtak a kalászok és semmibe hullott belőlük az élet.

Ezt nem lehet így sokáig elbírni. És . . . a levertség csendjében győzelmesen megint szőni kezdett a reménység.

— Már egyenetlenségek vannak a népbiztosok között — mondotta Kiss Károly. — Tettlegességekre is sor került. Állítólag összepofozkodtak. Szamuelly a kezébe akarta keríteni a vörös hadsereget.

— Összevesznek, ha a saját hatalmukról van szó, de ha a mi leigázásunkról van szó, akkor összefognak.

— A vége mégis az lett, hogy Pogány megbukott. Szamuelly hívei besúgták a katonatanácsnak, hogy el akarja törölni a bizalmi rendszert, mellyel olyan eredményesen mérgezte meg a régi hadsereg maradványait. A szocial-kommunistáknak most már fegyelmezett szolgahadra van szükségük.

— A Marxizmus csak addig tartja elveit és jelszavait életben, amíg ezek a harci eszközök a mások rendjét döngetik. A bizalmiférfiak nem tűrték a tervet. Tegnap történt. Délelőtt felvonultatták a mindenre kapható nemzetközi vörösezredet. Szitkozódó munkásság és éhes csőcselék ment velük a Várba. Ellepték a Szent György-teret. Üvöltözve követelték ki Pogányt. Az ezred bizalmiférfiai betörtettek a hadügyi népbiztosságra. Az erkélyről tüzelték embereiket. És a bizalmi-rendszer, melynek Pogány gyalázatos hatalmát köszönhette, mellyel hadügyminisztereket csapott el, terrorizált, kommunizmust csinált és védtelenné tett egy egész nemzetet, most felfalta őt magát.

Odakinn ugattak a kutyák. Egy pillanatig csak az hallatszott, aztán Kiss Károly tovább mesélt:

— A városban percek alatt terjedt el a hír. A Po-

gányt gyalázó felvonulók ordítozását sokan hallották. És az emberek már azt beszélték, hogy letakasztották és Kun Bélát is mellé kötik. Délutánra kiderült, hogy hamis a hír. Mindössze annyi történt, hogy a kormányzótanács kibővítette és átszervezte magát. Ezentúl még több a zsidó népbiztos. Pogány és Szamuelly közoktatási népbiztos lett. Kun Béla pedig átvette még a hadügyet is. Az emberek ekkor egyebet találtak ki a saját vigasztalásukra. Smuts tábornokban kezdett bízni mindenki.

— Hát mégis igaz volt a hír?...

A mieink nagyon sokat vártak tőle — folytatta Kiss. — Budapest egész biztosra vette, hogy egy angol tábornok, aki a párizsi békekonferencia megbízottja, nem egyezkedik Kun Béla társaságával. Optimizmussal volt tele a város. Egyszerre mindenki tudott valami jót. Már Szamuelly nyilatkozatát is a tábornok jövetelének tulajdonították.

— Miféle nyilatkozatot tett?

A titkár egy ujságot szedett elő a zsebéből és szétterítette az asztalon. Szembeötlő helyen, feltűnő szedéssel ott feketéllett az írás.

Feljegyzem, mert beszédes adat, hogy milyen világot élünk, abban az országban, ahol a közoktatás és nevelés egyik faktorának alkalma nyílhatott, hogy ilyen nyilatkozatot tegyen:

„Lelkiismeretlen elemek napok óta azt a hírt terjesztik rólam, hogy fosztogatásra akarok engedélyt adni. Ez aláváló rágalom és aláváló hazudozás. Felkérem az elvtársakat, hogy az ilyen híreket terjesztő gonosztevőkkel szemben adjanak módot arra, hogy példát szolgáltathassunk. Tegyék lehetővé, hogy az

ilyen hírek terjesztőit haladéktalanul a forradalmi törvényszék elé állíthassuk, hogy ott statáriálisan végezhessünk velük. Szamuelly Tibor helyettes közoktatásügyi népbiztos."

— Mikor aztán köztudomású lett, — mondotta Kiss — hogy Smuts tábornok, bár lakást rendelt valamelyik szállodában, még csak be sem jött a városba, hanem a Nyugati pályaudvarra hivatta magához Kun Bélát, nem volt többé határa a fantáziának... Ez se tartott soká. A kommunisták ma reggelre már diadallal hirdették azt a nagy sikerüket, hogy az entente tárgyalást kezd a budapesti és a moszkvai kormánnyal...

Breszt-Litovszkra kellett gondolnom... Nem tudtuk akkor, de mi a bresztlitovszki tárgyalásoknál vesztettük el a háborút. Budapesten és Moszkvában még a győztesek is elveszíthetik, amit megnyertek.

— Smuts tábornok nem fenyegetni, de alkudozni jött ide — mondotta Kiss szomorúan. — A népbiztosok ujságíró barátai beszélték el, hogy Smuts kedvező új demarkációs vonalat kínált a kormánynak. Ha Kun Béla egyezkedni akarna, a hatalmak hajlandók keletre visszatolni az oláh előnyomulás vonalát, a semleges zónát pedig angol, francia és olasz katonaság szállná meg. Az ujságírók azt is mondják, a tábornok ajánlani fogja Párizsban, tartsanak az érdekelt államok konferenciát végleges határainknak a megállapításáról. Igérte, hogy odahat, hívják meg a hatalmak Kun Béla kormányát Párizsba. Oldozzák fel a blokádot, szállítsanak zsírt és egyéb cikkeket, amelyekben hiányt szenvedünk. Ennek ellenében állítólag csak azt kívánta volna, hogy a kormány szüntesse be a

világ forradalmasítására irányuló törekvéseit. Kun Bélának fejébe szállt a siker. Már semmi sem volt neki elég. Az entente közeledésével hihetetlenül megerősítette a bolsevizmus helyzetét és most már világgá kürtöli, hogy a hatalmak félnek tőle. Neki nem kell területi nagyobbodás, ő szabad kereskedelmet és szabad lázítást akar a szomszéd államokban.

Eszembe jutott az elmúlt ősz, mikor az összeomló nagy monarchia Wilsonhoz fordult és közvetítést kért. Wilson külügyi államtitkára, Mr. Lansing útján üzent: Ők nem tárgyalnak velünk. És kegyetlen iróniában kis szomszédaihoz utasította a békét kérő nagyhatalmat. Az entente akkor nem állt szóba velünk, de Kun Bélával alkuba bocsátkozik...

Csakugyan félnek tőle? Vagy azt hiszik, hogy ez mindenünkről lemond bolsevizmusa szabad terjesztése fejében? Hát veszedelmesebb lenne az entente szemében a magyar nemzeti ideál a zsidóság nemzeti ideáljainál?...

Az angol tábornok elment. Távolodnak a lépések. Bezörgetett az ablakon és mi nem bírtunk mozdulni és kiáltani. A kezünket megkötözték a gonosztevők. A szánkat betömték és a verejték kiül a homlokunkra...

Április 6.

Egy asszonyt temettek a faluban. Fiatal volt, szinte gyerek. Tegnap még bort ivott és most már nincs többé.

A tisztára sepert kis parasztudvar földjére tették le a koporsót. Az anyja igazgatta, mintha ágyba fektetné a gyermeket. Egyszerre ott térdelt mellette a földön

és simogatta a deszkákat reszkető öreg kezével és hosszan vonítva jajgatott hozzá: — Jaj, jaj, miért vetted el tőlem, jaj, miért nem tudtam inkább én meghalni . . .

Így beszélnek az anyák a halállal. Vajjon mit mondanak majd az élőknek, ha a gyereküket akarják elvenni tőlük?

A siránkozás egyre hangosabb lett és mindenbe belevegyült. A kántor versbe énekelve valami régies, panaszosan ismétlődő dallammal mondta a búcsúztatót. Vándor regősök, kósza hegedősök hagyományai szomorkodtak ebben a búcsúztatóban, mely különkülön megemlékezett a halott valamennyi hozzátartozójáról s a nevükön nevezte őket.

Ilyenkor mindig felzokogott valaki a gyülekezetben, mindig az, akiről szó volt, mintha a saját neve felett lágyult volna el a nagy megtiszteltetésben.

A férj, mikor rákerült a sor, belenyomta az arcát levett kalapjába és a válla rángott az erős sírástól. A többiek is hol elkezdték, hol abbahagyták, az öreg asszony nem hagyta el végig.

Mindenki megsiratta önmagát, csak a koporsóban nem sírt önmaga felett a halál. Föléje hajolt az udvarfának kinyúló ága és amint a szél lengette, árnyéka a borus félvak napvilágban, mint egy kék ér lüktetett lenn a koporsó deszkáján. A tavasz lüktetett. Ekkor vettem észre az árnyékon, hogy már rügyek vannak az ágon. Ekkor vettem észre a tavaszt.

. . . In Paradisum . . .

A pap beszentelte a koporsót, megáldotta, mint a gyereket a keresztelőn, mint az emberpárt a frigykötésnél, ugyanazzal a szép mozdulattal, amellyel

Krisztus óta megáldják, az ő nevében itt a földön az életet, a szerelmet és a halált.

Budapesten pedig elrendelte a vörös hatalom, hogy mára be kell zárni Krisztus templomait és holnapra mozgószínházat akar beléjük telepíteni. A keresztény papságot kötéllel fenyegetik. A tanítószerzeteket kiüldözik, az apácákat elkergetik a betegek és árvák mellől. Letépik róluk rendjük viseletét. Rendházaikba kommunista gyülekező helyeket, titkos tivornyatanyákat telepítenek.

A teoretikus szocializmus a vallást magánügynek nevezte. Most, hogy elmult a teória és megmaradt a vérengző valóság, a vallás már nem magánügy többé, mert még a lelkeknek sem lehet itt magántulajdonuk. A magántulajdont eltörölték és köztulajdonba veszik. Eltörölték a vallást, mint magánügyet és közüggyé teszik.

A közügyeket pedig a proletárdiktatúra nevében huszonhat zsidó népbiztos intézi ma Magyarországon, akik ugyanazzal a lihegő, sötét gyűlölettel feszítik meg az Igét, mint Őt magát kétezer év előtt. A nép pedig áll a kereszt lábainál és mint akkor, nem tudja, hogy ott áll és mint akkor, nem érti, mit szegeznek kalapálva, röhögve, köpködő gyűlölettel bitóra a feje felett.

Állatok felett könnyebb az ostort suhogtatni, mint emberek felett. Ez kell a kommunizmusnak. Mert aki a néptől elveszi a vallását, az elvesz mindent, ami az almon, a bográcson és a kulacson túl van, egyetlen mozdulattal elveszi tőle az etikáját, a filozófiáját, az esztétikáját.

Az emberek letérdeltek a koporsó körül és imádkoztak, mert volt, aki mondja, hogy imádkozzanak,

magukbaszálltak, a bográcson és kulacson túlra mentek, mert volt, aki mondja nekik, hogy Isten van felettük.

Aztán kifelé indult a gyászmenet a kis parasztudvarból. Négy férfiember emelte a koporsót. Az egyik a halott férje volt. A feje oda-oda hajolt a gyalult deszkához, mintha a párja vállára támaszkodnék. Mellette elnyujtott síránkozás haladt felfelé a domboldalon. A tetőn ide-oda lengett a haranglábon a bronz. A harang még a halottra gondolt, de az emberek már nem gondoltak rá. A tarka pántlikás lányok ringatták a csípőjüket. Két gazdaember a tehénen alkudott. Egyik-másik pipált. Egy legény megcsípett egy vihogó cselédkét.

Lenn a kis paraszthéz tisztára sepert udvarán puhán settenkedve járt körben egy fehér cica. A lábasjószág egymást kereste, a kakas belecsípett a tyúkok nyakába és taraja, mint a láng rezgett felette. A rügyező ág árnyéka pedig egy hosszúkás ládanyomon rajzolódott ki a földön. Az udvarban minden olyan lett, mint volt azelőtt. De én nem tudtam elfelejteni, hogy ebben az esztendőben egy koporsó felett láttam meg először a tavaszt.

Április 7.

Valaki hozta a hírt. Bécs elüldözte a királyt Schönbrunn után Eckartsauból is angol tisztek fedezete kísérte őt és menekülő családját. Ezentúl a helvét Praningsban fog lakni.

És a hegyek kis országa, ahonnan egykor Rudolf, a Habsburgi gróf, markában az egész jövővel, elindult a császárok koronája felé, most, nyolc évszázad után

ismét befogadja a visszatérőt, akinek kezében nincs egyéb, mint a múlt.

De a történeti múlt van olyan erős, mint a történeti jövő.

Az átvérzésödött ujságok napi hírei között néhány gúnyolódó sor beszél a királyról . . . A francia csőcselék szitkokat kiáltozott királyára, mikor a Temple-be kísérte. Ma is kiáltoz a csőcselék. De ennek semmi köze az ország magyar népéhez. Ugyanazok, akik most valamelyik éjjel ledöntötték Budapesten Ferenc József szobrát és összezúzzák a millenniumi emlék királyszobrait, ugyanazok szitkozódnak arcátlanul az ujságok papirosán.

Az idegen kéz, az idegen hang tesz és beszél.

A kétfejű madár pedig, mely Európa annyi trónjára leereszkedett, tört szárnyakkal visszaszállt a hegyek közé. És árnyékát, mint a felhő húzta elvesztett csaták mezőin.

Egy rövid napihír. Ennyit ad az idegenek saitója a magyar királynak, aki velük szemben sohasem volt fukar. Akinek hosszú hasábokon hizelegtek, amíg országa ellen eszközül használhatták fel, amit adni tudott.

A gyávaság csak csúszni vagy sarat dobálni tud.

Aki magyar itt, bármit gondoljon is magában, tisztelettel hallgat ma az ember és az uralkodó balvégzete előtt.

IV. Károly nemcsak magáért fizet, de megfizet dinasztiája négyszázéves tévedéseiért. Hontalansággal fizet az unoka, mert őseinek Magyarország sohasem volt hazája.

Az uralkodóház megengedte, hogy kamarillája tervszerűen gyöngítse Magyarországot. És a kamarilla,

hogy legyen, aki ellensúlyozza és ellenőrizze a rónák sohasem értett népét, ránk bocsátott minden fajzatot utolsónak a Kun Bélák és Szamuellyek bevándorló kaftános apáit.

És ezzel a telepítésükkel nemcsak mi ellenünk, de maguk ellen is vétkeztek a Habsburgok, akik nem értették meg, hogy a mi erőnk az ő erejük, a mi gyöngeségünk az ő gyöngeségük is.

Valamennyi országuk és tartományuk olyan népeknek és fajoknak kilengése volt, amelyeket birodalmuk határain túlról rokonok hívtak, csalogattak magukhoz. A Habsburgok népei körös-körül kifelé néztek mind. A kényeztetett osztrákokat Németország, a lengyeleket Varsó, kedvenceiket, a cseheket a szláv óriás, az oláhokat az új Románia, délszlávjaikat a szerbek országa, az olaszokat Itália, zsidó alattvalóikat az internacionális zsidó világhatalom csábította. Rokontalan csak a magyar volt. Mi nem néztünk sehová, odakintről minket semmi sem hívott. Az uralkodók mégis minden népüket dédelgették és mindnek erőt, javakat, kincseket adtak. Csak felénk nem fordultak szeretettel soha. Aztán elmentek a népek és vitték a földünket, javainkat, kincseinket. A *Divide et impera* négyszázéves vetése beérett, megoszlottak a népek, de a Habsburgok nem uralkodnak többé felettük. A szétszakadt részek között az ürbe hullott a korona.

A megmaradt Magyarországon tegnap választások voltak. Most, hogy a szocializmus hatalomra jutott, végre megmutatta, hogyan valósítja meg az általános titkos választójogot, amelynek jelszavával évtizedek óta nyugtalanította és csalta magához az emberiséget.

Eljött az idő. A beteljesült marxizmust senki sem gátolja többé, minden eszköz és minden út az övé.

Odalenn a faluban már kora reggel a községházára tódult a férfi- meg az asszonynép. A tanácsköztársaságban csak a proletárnak van szavazati joga, de aki nem gyakorolja, attól elveszik az élelmiszerigazolványt vagy a forradalmi törvényszékkel akad baja. A papság nem szavaz. Az ügyvédek nem proletárok. Földjüket művelő magyar uraknak nincs szavazati joguk, és nem szavaznak itt többé csonka hősök, rokkant tisztek sem. De szavaz minden orosz vagy külföldi zsidó, ha proletár. És ők, akik tegnap valamennyien az értelmiséghez számították magukat, most egyszerre mind proletárok. Még ha bankigazgatók fiai is . . .

A községháza ajtajában egy ember állt és mindenkinek a kezébe nyomta a hivatalos jelöltek kész névsorát.

A szavazók forgatták a lapokat. Egyik-másik el is olvasta a névsort és káromkodott hozzá.

— Húzzuk ki ezeket a neveket — mondották a férfiak . . . Írják oda a sógort — tanácsolták az asszonyok. A szavazóbiztos rájuk rivalt: — Senki se merje a jelöltek nevét kihúzni, vagy más nevét oda írni!

— Elvtárs úr — kérdezte tőle egy napszámos em-

ber —, mit kellessék akkor csinálnom ezzel a cédulával?

— Hát szavazzon vele elvtárs — mondotta a biztos — és kivette a cédulát a kezéből.

— A fene bánja, — dörmögték az emberek, visszaadták a cédulákat, átnyulkáltak az asztal felett és a diadalmas és önérzetes proletariátus ezzel a mozdulattal megválasztotta Tanácsát.

A szomszéd faluban is, mindenütt így történt és Budapesten is.

Landler elvtárs belügyi népbiztos titokban előre összeállította a jelöltek névsorát. Előzetes gyűlés, sőt a csoportosulás is tilos volt. Még a budapesti munkásság kiváltságos osztálya is csak akkor látta a jelöltek kinyomotott névsorát, mikor a szavazóhelyiségekbe beterelték.

Valaki, aki Budapesten járt, mondta el, hogy kik a népbiztosság jelöltjei. Egyetlen kerületben huszonkét Weiss nevezetű elvtárs szerepelt a listán... Vörös katonák felügyelete alatt minden símán ment. Csak a VIII-ik kerületben történt egy kis zavar. A terroristáknak nem merték megtiltani a gyűlésezést. Azok hát összebeszéltek, ellenlistát adtak be és kibuktatták egyik Landler jelölte elvtársukat. A belügyi népbiztos gyorsan rendet csinált. Egyszerűen megsemmisítette a választást és a hivatalos jelöltek névsora életbe lépett.

Megtörtént. A szocializmmus megmutatta, ha hatalomra kerül, hogyan valósítja meg jelszavait! Korlátlan sajtószabadság hirdetői már csak hivatalos lapokat tűrnek. A szabad gyülekezés harcosai eltiltják az utcán a csoportosulást. A munkaidő leszállításának követelői elrendelik a munkakényszert. A militariz-

mus dühödt ellenségei toborzó ünnepeken üvöltik: be a vörös hadseregbe! Az általános titkos választójog véresszájú demagógjai pedig *életbeléptetik* a hivatalos jelöltek névsorát.

Az idegen faj tető alá hozta épületét, amelynek a téglahordója és kőműves legénye a megcsalt és félrevezetett magyar munkásság volt. Vajjon sejti-e már a magyar munkásság, hogy szakszervezeteit milyen célok elérésére használták fel? Akiket a szakszervezetek segítettek uralomra, készülnek rá, hogy megsemmisítsék azokat. Szovjetoroszország zsidó zsarnokai egy ukázzal eltörölték a szakszervezetet. A magyarországi népbiztosok pedig már merészen hirdetik hivatalos lapjukban, a Népszavában:

„Az osztályharc nagy csatájának stratégiai erősségei elvégezték munkájuknak egy részét... Kirobbantották a proletár-forradalmat. Az osztályharc diadalmasan halad előre és maga mögött hagyta a szakszervezetek kereteit. Régi alakjukban tehát feleslegesek lettek. A szakszervezetek humanitárius működését államosítani kell."

A tirannus elteszi láb alól az orgyilkost, miután megölte az előző hatalmat és trónra segítette őt.

Április 9.

A szerencsétlenség egyre sűrűsödik, terjed és végleges lesz. 7-én, vasárnapról hétfőre virradó éjtszakán kikiáltották Münchenben a tanácsköztársaságot.

Megáll-e ott a Szovjet vagy magávalrántja a szerencsétlen vörös Ausztriát is? Ha ez a balsejtelem valóra

válnék, akkor Ázsia keleti partjaitól a Rajnáig fog terjedni a szörnyű uralom, mely igába akarja hajtani a világot.

Bestiális zsarnokság árad a föld felett. És a háború vérvesztettjei tehetetlenül zuhannak a sodrába. Városokat, országokat, világrészek darabjait viszi már magával parttatlan hömpölygésében. A föld alól tör fel, kanális-rácsokon buggyan ki, sötét lakások ajtaján, bankházak márványlépcsőin, ujsághasábokon ömlik, felbuzog, ahol a talaj lazul és egyformán ismétli meg magát mindenütt.

A tétovázó misztikus szláv, a fellángoló és mégis konzervatív magyar, a megfontolt nehézkes német . . . végtelen ellentétek és csodálatosan mégis egészen hasonló jelekkel és eszközökkel alakult ki felettük a tanácsrendszer megvalósulása. A három nép fajiságának nyoma sincs a szörnyű koncepcióban, amely ijesztően egységes terv szerint hasonló lelkű emberek kezén valósult meg Moszkvában, Budapesten és Münchenben is.

Mikor Oroszország összeomlott, készenlétben állt Kerenszky, majd a Lenin árnyékában leselkedő Trockij szelleme. Mikor vérveszteségében eszméletlenségbe szédült Magyarország, ott várakozott Károlyi mögött Kunfi, Jászi és Pogány, majd Kun Béla egész táborkarával. És amikor Bajorország kezdett tántorogni, az első felvonás rendezője, Kurt Eisner készen állt. Mint nálunk és Oroszországban, most Münchenben is bekövetkezett a második felvonás és Max Levien (Lewy), a moszkvai zsidó ott várt, hogy proklamálja a proletárdiktatúrával az orosz és magyarországi bolsevizmus megismétlődését.

Mialatt a félelmes összefüggések vérnyomát kerestem, emlékezetemben megmozdult a már átélt végzet. Odakintről az ablakhoz szorította áttetsző, hűvös arcát a kora tavasz. És én mégis iszapszínű, lucskos ködre emlékeztem. Ködből ordított ki az ember hangja: Éljen a forradalom! Vesszen Tisza! ... Aztán az Országház lépcsőjén ordított megint: „Nem akarok katonákat látni" ... Miféle démoni erő sugalmazott a ködben? Miféle erő babonázta bele a szégyenbe, a gyávaságba és a pusztulásba a gőgös, bátor nemzetet? ... Hónapok múltak azóta, hogy ezt először kérdeztem, de a tudatalatti én első megállapításának sokáig útját állta a lelkiismeret. A lelkiismeret mielőtt meghozza a maga ítéletét, látást kíván a sötétben, hallást a csendben és időt az idők felett. Egy szörnyű út volt a tanítómesterem. Most már nem tépelődöm — tudok. A szláv oroszok, a turáni magyarok, a germán bajorok korbácsa és korbácsolója, törvénye és törvényhozója, hóhérja és bitója nem véletlenségből ugyanegy. E népek faji ellentétei oly nagyok, hogy a titokzatos azonosság tőlük nem eredhet. Világos hát, hogy egy közöttük élő, de rajtuk kívül álló, mindhármuk felett diadalmaskodó negyediknek a lelkéből való. A forradalom démona nem egy ember, nem is egy tábor, de egy faj a többi faj között.

Rövid emlékezetű, új népek között az őskelet utolsó fennmaradt népe a zsidó ... Biblikus hagyományok hordozója, soká hurcolt roppant átkozódások megvalósulásának a sóvárgója. Hol megvetett, hol félelmes, örök idegen.

Hivatlan jön és nem megy, hogyha küldik. Szét-

szóródik és mégis összetart . . . Belefészkel az országok testébe. Láthatatlanul országot szervez magának más népek országában. Törvényeket teremt túl vagy innen a törvényeken. Tagadja a haza fogalmát és mégis van hazája, amely vele vándorol és vele telepszik meg. Tagadja a többi népek isten-fogalmát, míg maga mindenütt újra építi templomát. Jeruzsálem ledőlt falait siratja és húzza a falakat láthatatlanul maga után. Elszigeteltségét panaszolja és titokzatos csatornarendszerrel köti össze végtelen városát, mellyel már beépítette jóformán az egész világot. Az összeköttetések és kapcsolatok megvannak. Különben hogyan lenne lehetséges, hogy a tőke és a sajtó valamennyiük kezében ugyanegy célt kövessen az egész világon át és minden faji érdek összelüktessen a rutén faluban épp úgy, mint New York közepén? Valakit felmagasztalnak és végigfut a magasztalás a földgolyón. Valakit tönkre akarnak tenni, megindul a munka, mintha egyetlen kéz igazgatná.

Titokzatos homályból jönnek a parancsolatok. Amit a zsidó psziché más népekben kigúnyol és elsorvaszt, azt fanatikusan ébren tartja önmagában. Anarchiát és lázadást csak másoknak tanít, maga megdöbbentően engedelmeskedik láthatatlan vezetői irányításának.

Mirabeaut Mendelssohn Mózes és szép zsidó asszonyok befolyása kísérte a francia forradalom felé. És ott voltak ők Párizs minden forradalma mögött. Az 1871-iki kommune vezérszellemei között megint átsurrannak a történelmen.

De ők csak a lázítás és az uralom óráiban látszanak, a bűnhődők és vértanúk között jóformán soha

sincsenek. Párizsból Marx és Frankel Leó is megfutamodott, mikor a bukott kommün után bosszúra készült a visszatérő államhatalom.

A török forradalom napjaiban történt, hogy egy zsidó büszkén mondta atyámnak: — Ezt mi csináljuk, az ifjú törökök zsidók... A portugál forradalom idejéből emlékszem Vasconcellos őrgróf, a római portugál követ szavára: — A lisszaboni forradalmat zsidók mozgatják és a szabadkőművesek. — Ma pedig mikor forradalomban vergődik Európa nagyobbik fele, ott vannak az élén mindenütt, egységes terv szerint.

Ilyen tervet hónapok vagy évek alatt szőni és szervezni nem lehet. Hogyan lehetséges hát, hogy a készülődést az emberiség nem vette észre? Hogyan tudta a világátfogó tervet elhallgatni annyi temérdek ember, aki a munkása volt?

Az előtér könnyelmű és vak, megfizetett vagy gonosz és ostoba nemzeti lárvái sohase tudják, mit takarnak. A háttér félelmes rendezői pedig, az emberiségnek ahhoz az egyetlen fajához tartoznak, mely az óvilág tanításaiból nőtt és tud titkot őrizni.

És ezért nem akad közöttük egyetlen áruló.

Április 10.

Báró Jeszenszky Sándor jött át hozzánk.

— Budapestre alig lehet ráismerni. A vendéglők előtt sort állnak az emberek. Sokan már reggel kiülnek a járda szélére, hogy ebédre bejussanak. Jegyet kell váltaniok, ha enni akarnak, mintha színházba mennének. Az étkezés is olyan, mint a

színpadokon. Rossz kis adag, sietve kell bekapni, mert a következő szám már türelmetlenkedik. Árpakása, répalevél és fülledt káposzta... ebből áll az étlap. És ezért ácsorognak órák hosszat az emberek és fizetnek nevetséges összeget. Éhesen mennek be, éhesen jönnek ki. Támolyognak, betegek az éhségtől. Mindenki lesoványodott.

Már csak az új kiváltságos osztály: a népbiztosok rokonsága, a forradalmi milliomosok és a kormányzótanács külön testőrsége, a terrorlegények élnek jól. Eszembe jutott a Teréz-körúti Batthyány-palota. A kommün első napjaiban megszállta egy csapat terrorista. Azóta övék a nagy szalon, melyben egykor azáleák álltak a szép régi bútorok között, övék valamennyi szoba és minden, amit a szépség szeretetében átfinomodott úri nemzedékek gyüjtöttek maguk köré. Vajjon kinek ketyeg most Apafi Mihály fejedelem ódon órája? Vajjon milyen kezek illetik Batthyány Lajosné nagy ébenfa feszületén az elefántcsont Krisztus képét? Borzongató mesék járnak a palotáról. Úgy hírlik, hogy akit oda bevisznek a terroristák, az nem kerül többet elő...

Jeszenszky báró már másról beszélt. — Legrosszabbul a paloták járnak. Mentől szebbek a termeik, annál piszkosabb népet telepítenek beléjük. A szalonokba takaréktűzhelyeket állítanak, kéménycsöveket vezetnek a selyemmel bevont falakon. Mosókonyhákat csinálnak a könyvtárszobákból.

Valahogy a Nemzeti Kaszinóra terelődött a szó.

— Hihetetlenül bepiszkolódott az egész ház — mondotta Jeszenszky. A könyvtárat, az ezüstöt, minden felszerelést lefoglaltak. Az egyházi javak likvidáló hi-

vatala telepedett oda. Faber Oszkár, az egykori piarista pap, onnan rendezi az egyházak kifosztását és a felekezeti vagyonok elkobzását. Onnan uszítja a vidéki szovjeteket a zárdákra és a püspökségekre.

Széchenyi lángeszéből támadt valamikor a kaszinó, csakúgy, mint a Tudományos Akadémia, a Lánchíd, vagy a Vaskapu. Nagy tervei között ott állt a kaszinó, hogy találkozó helyet adjon a magyar összetartásnak, visszhangot a kezdeményezésnek, a gondolatnak és a szépségnek . . .

Mi lett belőle? A likvidálás nem most kezdődött el. Évtizedek óta ott likvidálták a magyar urak Széchenyi ideáljait. Csakis így történhetett, hogy mikor megrendült alattuk a föld, kevesen gondoltak a mentésre és legtöbben az ajtóra gondoltak, mely a szabadulásba visz.

Széchenyi alkotása, a Nemzeti Kaszinó az idők múlása közben politikai boszorkánykonyha, táncterem és kártyaszoba lett. És az évnek csak egy napja volt, amelyen ott róla emlékeztek. Ilyenkor valaki az urak közül egy kelyhet emelt és beszédet mondott, de Széchenyi hazaszeretetét és látnoki kínját nem itta ki a kehelyből senki sem. A magyar főurak és főpapok, idegen bevándorlóknak adták bérbe a földjeiket, idegen bankárokkal kötöttek üzletet, idegen ujságírókkal csináltak magyar politikát, idegen fajú ügyvédekre és orvosokra bízták a becsületük, a vagyonuk és az egészségük védelmét. És az urak nem vették észre, hogy körükből évről-évre távolodik Széchenyi István szelleme. Jelenlétét nem érezték, mikor futólag egyszer évente a kehellyel hívták és ünnepelték. Pedig ki tudja, nem mondta-e nekik: Miért idéztek? Ha

minden elmult itt, ami voltam, múljék el tőlem ez a kehely . . .

A szürkület lassan belepte az ablakokat. Az óra ütött. Egy darabon elkísértük Jeszenszky bárót, aztán a falu felé indultunk.

— Azt az eladó lovat kell megnéznünk a szomszédban — mondotta Kállay Erzsébet, mikor lekanyarodtunk az országútról.

Kis paraszthaz udvarán mentünk át. A ház egykedvűen guggolt a sárban. Soká tartott, míg az asszony előkerült. Várni kell, nincs itthon a gazda. Az asszony széket hozott. Az istálló ajtaján egy férfiember ődöngött ki. Köszönt, aztán a tornác lépcsőjére ült. Időnkint lopva felpillantott ránk és hallgatagon tovább szívta a pipáját. Vajjon mit gondolt magában?

Kállay Lenke megszólította.

— Hát nem tudni se jót, se rosszat erről az új rendről — mondotta az ember szűkszavúan. — Van akinek tetszik, van akinek nem tetszik. Ha igaz, hát meggondolta magát a kormány, száz holdig meg hagyja a földet a gazdáknak és adót se szed érte. — Hirtelen lefelé nézett. A csizmája orrával ide-oda tiporta a sarat. — Tetszik tudni, mán csak a nagy vagyont veszik el, az igazság miatt.

Az országút felől szekérzörgés neszelt át a hűvös levegőn.

Kállay Erzsébet arrafelé fordult: — Hallottam, hogy már rekvirálják a lovakat meg a szekereket a vörös hadseregnek . . .

Az ember testtartása hirtelen megváltozott. Fenyegetően kapta fel a fejét és a hangja sötét és dühös

volt: — Csak azt próbálják meg. Leütöm, aki az enyémhez nyúl!...

Április 11—12.

Eötvös Loránt meghalt. Mindenkor komor és kérlelhetetlen ajtócsapódás a halál, de annak aki magyar, soha szörnyűbb nem lehetett, mint most. Elmenni így, a széttépett rabországból? Elmenni a megalázó aljas emlékkel, nem látva soha többet egy más magyar tavaszt. Nehéz és rossz az élet és talán könnyebb és jobb a halál. De nem most, nem így a mocsárba sülyedő véres roncson, egy nemzet borzasztó alkonyán.

Miért nem adott neki végzete még egy évet legalább, vagy néhány hónapot, hogy látta volna felemelkedni megcsúfolt faját. Egy évet még, egy hónapot neki, aki saját halhatatlanságából szerényen, bőkezűen annyit adott nemzetének.

Gyerek voltam még, mikor tisztelni megtanultam. Atyám tanított meg erre, aki barátja volt. Hajdan régen, a régi Pest egy öreg házában, Emich Gusztáv hazafias kis Athenaeum-nyomdájának épületében, a Ferenciek-terén húzódott meg akkoriban az Eggenberger-féle könyvkereskedés. Hoffmann Alfréd volt a cég tulajdonosa és boltjában, a fellobbanó magyar tudás új könyvei között találkoztak atyám kortársai, akik az osztrák elnyomás után újrateremtették az ébredő ország szellemi életét. Az ernyős függőlámpa világában esténként odasereglő urak vitatkoztak a könyvespolcok tövén. Ott volt közöttük Eötvös Loránt báró és atyám, Gyulai Pál, Thán Károly, a mester Lotz, Greguss Ágost, a festő-óriás Székely Ber-

talan, Thanhoffer Lajos, Jókai Mór, Hampel József és a mineralógus Krenner és olykor benézett az öreg úr maga: Arany János is . . . Sokan voltak a magyar Magyarország magvetői, akik elmentek Eötvös Loránt előtt.

Ő volt az utolsó, aki a mi időnkben még itt maradt. Már évek óta elvonultan élt laboratóriumában és nem volt köre az idegen szellem idegen terjesztői között és nem volt köze hozzájuk, akik ma őt, az emberiség halottját, a proletáriátus halottjának nevezik.

Egy firenzei délutánra emlékezem. Padre Alfani híres laboratóriumában fogadott és megmutatta a messzinai földrengésről fölvett szeizmogrammjait. A kormos hengereken, mint szakadékos vad helyek körvonalainak emelkedései és zuhanásai látszottak a föld messze rengéseinek kísérteties fehér írásai. Ezt karmolta ki a tű azon a szörnyű éjtszakán — mondotta az aszott arcú tudós pap, mialatt tragikus dokumentumait feltárta. Aztán felém fordult: — Ön magyar? Ismeri Eötvös Lorántot? Nagy bámulója vagyok : Quell uomo é una gloria della nazione ungherese. Az a férfi dicsősége a magyar nemzetnek . . .

De, akik ma minálunk látszanak és hallatszanak, azt mondják, elmult ami magyar, elmult a nemzet és Eötvös Loránt a proletáriátus halottja. Ravatalánál a forradalmi kormány nevében vörös zászlók alatt, puha kalapban, szürke kabátban Lukács-Löwinger György népbiztos beszélt. Az Akadémiát, melynek Eötvös egykor elnöke volt, eltiltották koporsója melléről, Berzeviczy Albertnek nem adtak ott helyet. A magyar tudomány képviseletében, vörös jelvénnyel, Frőlich Izidor elvtárs szónokolt.

Eötvös Loránt úri magyar ősök, magyar hagyományokat hordozó úri ivadéka volt. De faját búcsúzni nem eresztették hozzá koporsója felett. Csak idegenek szólhattak, az idegen faj, melynek érvényesüléséhez egykor a halott édesatyja, a liberálizmus nagy ideálistája, báró Eötvös József nyitott magyar nagylelkűséggel kaput. Eötvös Loránt örökségképpen élte tovább atyja liberálizmusának ideáljait.

Milyen összeomlásnak kellett a lelkében végbemennie, hogy ő, a zsidóság támogatója, pár nappal halála előtt, megcsalódottan, szomorúan odasorozta magát tanunak a többi későn látó, megrettent magyar liberalista mellé és mint azok, tanítványai előtt kimondotta: „A zsidóság az a métely, ami az országot tönkre teszi".

Ők pedig akiket Eötvös Loránt mételynek nevezett, halandó, romboló, kicsinyes gyűlöletet proklamálva az alkotó nagy halhatatlanság felett, mint a proletáriátus halottját temették el azt, aki egy nemzet dicsősége volt.

Április 13.

Virágvasárnap. Tavasz van. Husvét jön a tavaszon át és ez a Virágvasárnap mégis egészen más, mint volt a többi, mióta visszaemlékezem. Az emberiség évezredes útján sötét, üldözött idők járnak vissza a sírjukból. Mintha lázbetegek rémlátása mesélne: Magyarországon üldözik a keresztények hitét. Fenyegető veszedelmek kószálnak templomaink körül. És Kunfi Zsigmond közoktatásügyi népbiztos, a vallást cserélgető zsidó, rendeletet ad ki, hogy a pap-

ság egymásután három vasárnapon át hirdesse a szószékről a hívők előtt, amit ő parancsol.

A falu, a közömbös falu ma nem közömbös. Mintha védené, amit el akarnak tőle venni, utána kap és szinte tüntet.

Nógrád pántlikás viseletében, ingvállasan, hosszú derekú pruszlikban, rövid szoknyás lányok, keszkenős asszonyok mennek fölfelé a hegyoldalon. Mögöttük tódul a férfinép. Elszánt dacosan emelkedik a körmenet. És a hit erején túl és túl az imádságon, a körmenettel emelkedik az emberek lelkében az örök magyar: csak azért is! Sokan vannak, az egész falu, még a betegek is. A templomi zászlók lassan inognak, egyre magasabban. Egy emelt kereszt belevillan az égbe.

A napsütéses kis tér feketén nyüzsgött, tarkán virított a templom alatt. Harangoztak. A templomi hidegben tömjénszag érzett. Az oltárnál husvéti barkát szentelt a pap.

Kállayék mögött belehúzódtam az oratórium homályába. A templom hajóján végesvégig lassan tolongott be a nép. Barázdás öreg arcok, olyanok, mintha felemelt kérges, agyondolgozott kezek lennének. Elől kicsi lányok, kikeményített, elrútított kis figurák álltak sort. Szorosra font hajuk, mint két pántlikás szarv kunkorodott két oldalt a fülük mellett. A lányok zsebkendős imádságos könyv alatt kidüllesztették a hasukat és a szájuk hangtalanul, sebesen mozgott. A túlsó oldalon a fiúk álltak. A mezítlábasok folyton cserélgették a lábukat a hideg kövön, felhúzták, melengették a talpukat a másik lábuk fején. Hátulról megtaszított egyet egy nagyobb fiú. A kicsi visszanézett, de tovább imádkozott és nem nevetett. Még a gyere-

kek is komolyabbak voltak, mint máskor. Magukba szálltabb embereket még nem láttam együtt soha.

Valahol a magasban lélekzetvesztve vergődött a gregoriánus harmóniákkal a szegény falusi orgona. A mozdulatlan templomi zászlók alól feltörtek az emberi hangok. Egyik magasan járt, a másik mélyen. Hamisan, gyámoltalanul és mégis meghatón szállt az ősi liturgikus dallam, ezredéves Virágvasárnapok gyászoló éneke:

„... és az Ember Fiát elárulják, hogy megfeszítsék..."

A sokszor hallott szavak most döngve hullottak a szívemre. Vakító világosság lett az értelmükből és éreztem, hogy ez a Virágvasárnap nem emlékezés, de sötét történés. Új Golgotára indul Krisztus itt a földön.

A templomban csak síránkozott tovább a Passio panaszos, ősrégi dallama:

„... Arcára köptek, ökleikkel ütötték, mások pedig arcul verték őt, mondván: Találd el Krisztus, kicsoda az, aki téged megütött?"

És mintha egyet gondolt volna a templom, csodálatos borzadásban éreztük mind: Ugyanazok, megint ugyanazok ütik, akik kétezer év előtt ütötték.

„... És mikor vádolták, semmit sem felelt..."

Szinte ijedt kötelességben ismételték az Evangéliumból az énekes hangok a zsidók kiáltását:

„Feszítsd meg! Feszítsd meg!..." És felmorajlott a szózat, amellyel egykor a jeruzsálemi nép vállalta az ítéletet:

„... Az ő vére mirajtunk és a mi fiainkon..."

Egy pillanatra csend lett, mintha az emberek utána néztek volna a szörnyű tehernek, melyet a hangok

vittek. Aztán szinte messziről, révedezett vissza a dallam önmagához:

„... és elvitték őt, hogy megfeszítsék ..."

Az orgona, mint egy roskatag öreg pásztor összeterelte a nyáját, összeterelte az elkószáló hangokat. A nyáj összefutott a pásztor köré és a templomi népből olyan kétségbeesetten tört ki a kiáltás, mint ezen a mi magyar földünkön talán soha eddig:

„... Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?"

Sápadt arccal, szívszaggatóan kiáltották az emberek és abban a pillanatban Krisztus minden ember volt és Krisztus szava minden ember szava lett.

Rég elhangzott a kiáltás és mégis ott maradt, mint egy sebesülés. A templomkapu kinyílt a falban és hirtelen beáradt a külső napsütés. Kifelé pedig áradt az utolsó könyörgés, a magyar katolicizmus százados éneke. Szállt, emelkedett, belevegyült a tavaszba és napkelet ritmusával, napnyugat hitével megostromolta a végtelenség kék egét:

Boldogasszony Anyánk, régi nagy Patrónánk!
Nagy inségben lévén, így szólít meg hazánk:
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne feledkezzél meg szegény magyarokról ...

Április 14.

Mostanában sokszor megtörténik, hogy a gondolatok egyszerre megállnak a fejemben és nem mernek haladni. Olyan ez, mint mikor valaki eltéved sötét éjjel ismeretlen tájon. Órákon át nem mer mozdulni. Egy helyben áll. Csak áll a sötétben és mert ki tudja,

hol mered szakadék és várja, hogy talán mégis megvirrad. De nem virrad és a félelem növekszik és elbillen tőle az értelem.

Köröskörül sötétben gyötrődik egész Magyarország. Akik régen összetartoztunk, már nem tudunk egymásról semmit. A szétszakított ország darabjai különkülön vonaglanak. Mi történik Erdélyben? A Felföldön, a Délvidéken, a Dunántúl vagy Budapesten? A sötétségből csak összeomlások tébolyító robaja morajlik szüntelen. De hogy hol zuhan és mi omlik, azt nem tudni. Aztán egyszerre . . . lopva hozzák a suttogások a híreket: Az egész ország omlik! Erdélyben és a Délvidéken botoznak az oláhok és a szerbek. A Felföldön megtöltik a börtönöket a csehek. Mindent üldöznek és büntetnek, ami magyar. És mégis jobb ma ott a szörnyű élet, mint itt a vörös roncson, mert az ottani keserves életből lehet feltámadás, ami pedig itt van, abból, ha folytatódik, csakis halál lehet. Budapesten és ezen a vele szakadt részen akasztani készülnek a zsarnokok.

Az első napon integritást, kenyeret, békét és szabadságot ígértek. Ma csúfolódva nevetnek az integritás felett. Kenyér helyett éhséget adtak. Béke helyett vörös hadsereget. Elvétve már fel-fel hördülnek a megcsaltak. A hazugság mint kormányzati eszköz mindig csak átmenet lehet, utána vagy az igazságnak, vagy a terrornak kell következnie. Igazság jön-e vagy terror? Igy már nem tarthat soká! . . . Hányszor is mondtuk ezt?

Ekkor vettem észre, hogy a tekintetem, mintha naptárba nézne, kinéz a kertbe az ablakon. Mikor otthonról ide jöttem, szinte tél volt. Olykor havazott és a

tar galyak feketék voltak a hideg ég alatt. Aztán egy napon, mint egy félre fújt fáklyaláng lobbant fel a domb tetején a hold sarlója és zöld felhők lepték el a bokrokat. Azóta fiatal lomb lett a zöld felhőkből és túl a dombon a harangláb felett már kerek vörös lámpát emel magának az éjszaka. Sok nap mult. Annyi idő, hogy közben megtelt a hold . . .

Április 15-ikére virradó éjjel.

A kályhában leégett a zsarátnok. Sokáig figyeltem. Most már összedűlt. De azért hideg van. Soha se volt még ilyen hideg. És én itt ülök és írok, pedig semmi értelme sincs. Különben mégis . . . Hiszen nem másnak írok, nem azért, hogy megmaradjon, csak magamnak, hogy könnyebb legyen.

Ma este Kiss Károly ide érkezett. A rendőrségről szökött, hogy hírt hozhasson.

Csak most képzelem, vagy már azelőtt is éreztem, hogy így lesz? Valami készülődött felém. És nap-nap után közelebb rémlett elkerülhetetlenül. A többiek estenként a húsvéti ünnepekről beszéltek maguk között. Nem szóltam közbe, az én hangom kimaradt a beszédből és ez olyan szomorú és magányos volt, mintha valahogyan kívül állnék és nem tartoznám többé oda.

Vannak előérzetek. Most már itt sem szabad maradnom.

Mindenki alszik. És én felém mégis jön valaki. Abból jön, ami már elmaradt. Messze magam mögött hagyott régi önmagam jön utánam futva, lihegő, névtelen gyerekkinnal. Egyszerre utólér és nincs többé

mögöttem, már én vagyok. Sajátságosan, riadtan hallottam a saját hangomat a régi, szegény gyerek, aki ha bajban van, ha bántják, ha beteg, hátra csukló fejjel hívja az anyját. Őt hívtam nagy magányos nyomorúságomban, őt, az egyetlent, akinek a fájdalmam jobban fáj, mint nekem.

Az ablakrácson át most egy ideig a holdat kellett néznem. Úgy ugatnak a falusi kutyák! Össze akarom szedni az eszemet. Talán fel tudom írni, ami történt.

Magyarország minden talpalatnyi földjén hontalan és üldözött ma, aki magyar. És aki küzdeni mert az új hatalmasok ellen, annak az életét kiadják aljas vértszaglászó kopóiknak. Én küzdöttem ellenük és most kiadták az életemet.

Egy Mikulik nevű félszemű terroristának soroztak a munkakörébe, akit Cyclopsnak hívnak a többiek. Soha sem hallottam eddig róla. Állítólag Mátyásföldön harácsol és az ottani repülőtelepnek a teljhatalmú diktátora. Szamuelly azt mondta róla: Olyan kegyetlen, hogy ellene még ő sem tehet semmit. Ezt a félszemű emberállatot bízták meg, hogy végezzen velem. Ő maga mondta: „El kell tennem láb alól . . .“ És mostantól kezdve az életem attól függ, el bírom-e kerülni vagy találkozom-e vele? . . . Kívüle egy másik is keresett. Annak sem hallottam eddig a nevét. Az ujonnan felállított politikai nyomozó-osztálynak a főnöke, Szamuelly barátja, Corvin Ottónak hívják, de az igazi neve Klein. Egy púpos kis zsidó. Ezelőtt bankhivatalnok volt. Most magyar életek és halálok ura. Keresnek . . . Csodálatos kínlódást okoz ez a gondolat. Lassan csúful egy kéz tapogat az ember körül és meg akarja fogni . . .

Most már eszembe jut, ez a kéz rémlik körültem szüntelen, mióta Kiss Károly elmondta, hogy keresnek. Hű barát. Milyen sápadt volt és nem nézett reám és egészen halkan beszélt.

Mikor Kiss Károly kocsija megállt az oszlopos alájáhajtó alatt, Kállay Lenke messziről kiáltotta felé:

— Jó hírt hozott?

— Majd ha egyedül leszünk. — És mikor senki se hallhatta, elmondta, milyen hírt hozott.

Világosan emlékszem, hogy bólintottam és csodálkoztam, hogy bólintok.

Anyámat kihallgatták... Nyolc fegyveres vörös katona állta körül a hűvösvölgyi házat. Közben a detektívek külön-külön vallattak odabenn mindenkit. Két óra hosszat tartott. Fenyegetődztek, mondták, hogy a tagadás hiába való, már nyomon vannak, úgyis tudják, hol vagyok.

Anyám a kis levelet mutatta, amelyet utolsó este írtam. Mondta, hogy a Dunántúlról jött hozzá. Egyebet nem tud rólam. Nyugodtnak látszott akkor is. Olyan fölényesen nézett a vallatóira, hogy egyszerre nem merték többé elvtársnőnek szólítani. Levették a kalapjukat és fedetlen fővel beszéltek vele. Mikor elmentek, Mária testvérem a szobájában találta Anyámat a divány szegletében. Akkor már egészen görnyedten ült és sírt. Az asztalán pedig ott feküdt a nevemre szóló elfogatási parancs. — Nem tudom nézni, — mondotta — tedd el onnan, hogy ne lássam.

Egy könnytelen belső zokogás vonaglott át a mellemen. A többiek nem vették észre. Láttam az arcukon, hogy egészen természetesnek találnak.

A testvéreimet is vallatták. Verát, aki annyit dol-

gozott velem ellenforradalmár szövetségünkben és Gézát is. A rendőrségre idézték őket. Kiss Károlyt elfogták. Egy Juhász Béla, igazi nevén Goldstein Berele nevezetű zsidó szörnyeteg elé került. Ez volt a titkos politikai nyomozócsoport főnöke. A többiek is ilyenek voltak. Piszok, zűrzavar, rendetlenség és csupa zsidó. — Irtóztam tőlük — mondotta — és egy őrizetlen pillanatban megszöktem. Aztán nevetett világos, tiszta nevetéssel, mint a csinytevő fiúk. Én is nevettem, de azért borzasztóan fájt a szívem. Egyszerre eszembe jutott: Ha Anyámat tartóztatnák le helyettem? Vagy valaki mást... Hirtelen lódulásokkal forogni kezdett a szoba. — Haza megyek, jelentkezem ...

Mind rám támadtak. Magyarázták, hogy őrültség lenne, senkinek sem lesz bántódása miattam.

— Erre a házra is csak bajt hozok... Kerestem a szavakat, hogy bocsánatot kérjek. A többiek ezalatt helyettem tervezték, hova szökjem? Csak akkor kezdtem megint figyelni, mikor hallottam, hogy a családom azt kívánja, menjek külföldre.

— Balassagyarmaton át... Ez megütötte a fülemet. Kállay Erzsébet mondta, hogy így jó lesz. Huszár Aladár bizonyosan átsegít majd az Ipolyon.

Kállay Lenkének eszébe jutott, hogy a cselédségnek nem szabad tudnia, hová megyek. Aszód felé utazzam, mintha Pestre mennék, onnan forduljak vissza Balassagyarmatnak. Mondhatatlan irtózást éreztem. Emlékezetemből fölmerült a vörös zászlós aszódi állomás, a kövér politika megbízott, a hegedűs és az Internacionále.

A perronon egy pad áll a fal mellett. Ott fogok én ülni reggel héttől délután ötig. Az emberek

pedig rám nézhetnek és nem rejthetem el előlük az arcomat.

Mióta magamra maradtam, minduntalan eszembe jutott ez. Egy percre az ablak üvegjéhez támasztottam a homlokomat. S ma és hideg volt. Ha nincsen egyebünk, az ablaküveg is tud olyan jó lenni, mint egy hűvös kéz.

Az órára néztem. Megállt. Este elfelejtettem felhúzni. Egy kocsi zörgött lenn a kert alján, valahol a vendégház körül. Ez viszi Kiss Károlyt a vasútra. Holnap ugyanebben az órában visz el majd engem is. Egyedül megyek. Nem fogadtam el a kíséretét. A sorsomból nem szabad adnom másoknak. Ha velem tartóztatnák le, magammal rántanám a szerencsétlenségbe. Menjen, ha lehet, békével. Szökjék szabadon, a hálám kísérni fogja. Életemben eddig több barátsággal nem volt hozzám senki sem.

Április 15—16.

Az utolsó berceli nap. Mintha valamilyen kéz nyúlt volna a frissen festett tegnapi képhez és eltörölte volna. Csak itt-ott hagyott meg belőle egy darabot. Reggel sütött a nap a füvön az ablakom alatt. És hűvös aranyába belehempergett a fehér Krampusz kutya.

Egyszerre délután lett. A nap már nem sütött az égen. Az aranyozott fali órában egykedvűen súrlódtak a kalászok. Vajjon hány szem van még benne a számomra?

A fiatal Kállay György elment Jeszenszky báróért. Ő bizonyosan tudna valami tanácsot adni. Mikor el-

mondták neki, mi történt, jó, emberi megértés volt a tekintetében. Irt számomra ajánló levelet az előzött aszódi szolgabíróhoz és magához vette a feljegyzéseimet: — Majd eldugom a kéménykürtőbe. Talán csak nem akadnak rá . . .

Túl a kerten, a dombok élén, mint egy füstölgő kis játék húzódott el akkor az aszódi vonat. Ráeszméltem: ez a vonat kísértett egész nap a gondolataim mögött. Most már elmult. Ma még nem hozta el a nyomozókat, még nem érkeztek. Holnap pedig már nem találnak.

— Ezóta beért volna a kocsi az állomásra — mondotta Lenke. — Ők is ugyanazt gondolták . . . Autó tülkölt az országúton. Kállay Béniné felpillantott a hímzéséről: — Rossz álmom volt az éjjel. Azt álmodtam, hogy egy nagy automobil állt meg a ház előtt és detektívek szálltak ki belőle.

A kert alatt már elzúgott a gépkocsi, de a lehetőségnek a kínja keservesen velünk maradt. Most már szüntelenül arra kellett gondolnom, bár múlnék az idő. Bár ne lennék itt, hogy bajt ne hozzak azokra, akik jók voltak hozzám. Erről mondtam valami szánalmas szót, mikor elbúcsúztam: — Köszönöm és bocsássanak meg. Apor Henriette ideadta a gyufáit. Néhány szál volt az egész, mégis kincs, mert a házban régen nem volt gyufa. Erzsébet elkísért a szobámba. Aztán egyedül maradtam.

Addig soha sem tudtam, milyen egyedül van az ember a világon. Mindenki magának van csak, egészen egyedül. A lelkem halálsejtelemmel volt tele. És azokra kellett gondolnom, akiket meghalni láttam. Csodálatosan érteni kezdtem őket, akiknek mindent

maguknak kell a halállal elintézniök. Hiába fogják a kezüket, hiába igazítják a párnájukat, hiába virrasztanak velük. És az én kezemet még csak nem is fogta senki és nem virrasztott velem senki sem.

Esni kezdett az eső, mintha valaki nekidűlt volna a ház falának és tele sírta volna az ablakot. Kis cseppek peregtek a sötét üvegen. A márciusi éjtszakán is esett az eső és nekem mégis mennem kellett otthonról és az utcák üvöltötték: „Éljen a proletárdiktatúra!" Ezek a szavak magukkal hozták az akkori órák kísérteteit. Megint csak az eső, a kitaszítottság és az elhagyatottság volt velem és előttem egy bosszúálló sötét világ. Behunytam a szememet. Ha meg tudnék szökni önmagamtól.

Néhány percig alhattam hánykolódó, nyugtalan álommal. Aztán, mintha megráztak volna, felugrottam. Oktalan sietséggel öltözni kezdtem a gyertyafénynél. Odakint még sötét volt és lassan nyilt a szobám ajtaja. A félhomályban Kállay Erzsébet állt a küszöbön. Búcsúzni jött, ez jól esett. Aztán megfogtuk egymás kezét: — Isten veled.

Mikor a kastély nagy kapuja kinyilt előttem, kíméletlen lucskos hideg csapott az arcomba. Visszahőköltem. Az éjszaka mint vizes, fekete fal meredt elém. Ennek a falnak kellett neki mennem. Egy pillanatra még éreztem, hogy valaki utánam néz. Ez is elmult. A kapu döngve becsukódott és ez olyasmi volt, mintha a világon valamennyi kapu becsukódott volna és én kívül lennék mindenen, hontalan, otthontalan, koldus földönfutó.

Egyre mélyebben fúrtam bele magamat a lucskos fekete falba. Gyalog mentem le a kerten át az istálló

felé. A kocsi várakozott reám. A kerekek körül frecscsent a sár. Az eső végigcsorgott a vállamon és a térdemen hirtelen áztatta át a ruhát. Lucskos országúton virradt. Csak az út futott velem, de előttem minden kapu csukva volt. Ki fog-e még valaha nyílni valamelyik kapu, vagy így minden mindégre marad?

A galgagutai állomásról sötét, hideg kis vonat vitt tovább a didergő derengésen át. Közben talán el is aludtam. Az utolsó nagy ódulásra emlékezem. Aszód! ... Minden az eszembe jutott. A perronon mállott szemét feküdt a vízben. Egy vagon falán embersárral festett iromba betűk látszottak: Halál a burzsujokra! Az állomás még piszkosabb volt, mint a multkor. És a korai óra dacára, csoportba búit, vörös zászlós küldöttségek várakoztak. Álmos, szomorú emberek. A kijáratnál mondta az egyik, hogy toborzógyűlés lesz. Pestről jönnek az elvtársak szónokolni. Már jelezték is a különvonatot. Hirtelen fejvesztett sietség fogott el. Ekkor vettem észre, hogy a berceli útravalót valaki kihúzta a hónom alól. Mindegy. A táskám már a ruhatárban volt, mentem a város felé. A javítóintézeten, mint egy ázott húsdarab fityegett a vörös zászló. Amott is sok zászló ... A falakra idegenszerű nagy plakátok tapadtak. Mint összegomolyodott belek csavarodtak rajtuk a vonalak. Mikor jobban odanéztem, a bélcsavarodások közül ijesztő katonák, tehénszerű, terhes óriásasszonyok, halálfejek, övig mezítelen véres munkások alakja rémlett elő. „Be a vörös hadseregbe!...“ „Meghalt az alkohol!...“ „Fegyverbe proletár!“

Fáradtságomon át ijesztőnek látszott minden. A görcsös csupasz utcafák úgy álltak sort, mintha akasz-

tásra vártak volna. A vörössel bevont szónoki emelvény, a piac közepén, az ólomszínű ég alatt olyan volt, mint egy vesztőhely. A házak gonoszul figyeltek és fintorgatták magukat. Az utcákban nyúlósan terült el a sár. Mint undorító fekete kása terpeszkedett és csakis a házfalak tartották össze medrében. Ha félre tolták volna valamelyik házat, a nyíláson szétfolyt volna a sár az egész táj felett.

És itt emberek élnek! Emberek, akik a förtelmes plakátszörnyek között némán vonszolják magukat süppedve, megadóan a fekete csatakban. Semmi sem lázad, minden fuldoklik. Túl a városon sem lázad, túl is fuldoklik az egész.

Egy kocsin városi kabátban, sportsapkás zsidó ült. Megállította a kocsit és intett. Két munkásformájú ember futott hozzá. A piac irányába mutatott és rendelkezett. Az emberek engedelmesen hallgatták.

A bolsevizmus szervezett rothadás . . . Nem gondolhattam végig. A sportsapkás rám nézett. Amint a tekintete hozzám ért, nyilalást éreztem az arcomon. Mégegyszer visszafordult, mintha ismerne. Bennem is felrémlett, valahol már láttam azt a puha arcot, puha duzzadt ajkat, puha nagy füleket. Talán Budapesten egy bankház rácsos pultja mögött hajlongott előttem ez a puha arc, amely olyan szétfolyó, zsíros, sötét volt, mintha a sárból jött volna elő. Már nem látszott. Egy földszintes ház előtt temérdek vörös katona ácsorgott. Vörös szalagos tányérsapka volt a fejükön, vörössel kihányt oroszos szabású zubbonyt viseltek. Ez az embercsoport nyugtalanítóan és idegenszerűen hatott. Ezek nem voltak többé magyar katonák. Ellenségek voltak. Egy idegen hatalom fegyveres

szolgái, a mi feloszlatott hadseregünknek rettenetes lárvája. A vörös hadsereg !... Magyar honvédek, magyar huszárok, hát ezért kergettek szét benneteket?... Ekkor láttam először a szovjet vörös gárdáját.

A katonák mögött rendeletek és parancsok tapadtak a falon. A kapu tárva volt. A nagy udvaron gépfegyverek meredtek. Néhány lépéssel odébb egy asszony állt a gyalogjárón és a nyitott ablakon át befele beszélt. Közben bizalmatlanul hátra pislongatott. Hallottam a sóhajtását. Aki ma bizalmatlanul néz maga mögé, aki sóhajt, attól nem kell tartani. Hozzá szegődtem: — Hol lakik Sárkány főszolgabíró ?

— Az a kapu. — Az asszony egyszerre megijedt és odébb surrant. Egy alacsony házba nyitottam be.

— Nem, nem, hiába jött, a szolgabíró elvtárs nincs itt, elutazott.

Mintha hirtelen süppedt volna lábam alatt a küszöb. Mitévő legyek? Kérni kezdtem, hogy eresszenek be. Messziről jöttem, fáradt vagyok. Semmi sem használt. — Egy üzenetet hoztam. — Ekkor beeresztettek. Kora reggel volt. Soká kellett várnom. Aztán Sárkány főszolgabíró felesége jött be az ajtón. Miatt Jeszenszky báró levelét olvasta, egyre izgatottabb lett. — Hát akkor... ezért... Ma reggel egy hölgyet és egy urat kerestek itt a vörösek.

Kiss Károlyra kellett gondolnom. Lehetséges-e, hogy kettőnket kerestek volna?

— Itt nem maradhat — mondotta Sárkányné. — Figyelik a házat. És Pestről jön Bokányi; szónokolni fog a piacon. Újságírók kísérik. Ide szállásolják őket, azok amúgy is fölismernék. Egyre sápadtabb lett. —

Nem, itt nem maradhat — és tanácsolta, utazzam odébb a következő vonattal Hatvan felé.

Az életösztön lázadhatott bennem, mert magam is meghökkentem, milyen visszautasítóan feleltem: — Az olyan lenne, mintha a fegyház torkába rohannék. Miért küldenek egyre közelebb Pest felé, hiszen a vonaton ismerhetnek rám legkönnyebben.

— Itt nincs biztonságban egy percig sem.

— Ha kocsit lehetne szerezni — mondottam. Egyszerre eszembe jutott: — Ikladra mehetnék, Ráday grófnéhoz . . .

Sárkányné bólintott és sebesen kiment. Mennyi idő mult közben, nem tudom. Megint ott volt és mondta, készüljek, mert lesz kocsi. Borzasztóan fáztam. Egy kis teát kértem. Aztán haboztam. Nem jutott eszembe, hogyan kellene mondanom. Néhány szál gyufát szeretnék. Sietve mindent adott. Hamar . . . hamar . . .

Valaki felrántotta az ajtót. Egy öreg hölgy állt a küszöbön. Ólomszürke volt az arca és a két kezével a fejéhez kapott. — Már késő! A vörösek elvették a kocsit.

Mégis kimentem. A szekér mellett három katona állt. Az egyiknek pénzt nyomtam a markába. Lopva megnézte, hogy a többiek ne lássák.

Kérleltem őket, engednék meg. Csak ide a szomszédba. Félóra se kell, megint visszaküldöm a kocsit . . . Mialatt az emberek maguk között tanakodtak, hirtelen felkapaszkodtam a szekérre. A kocsis a lovak közé csapott. — Az állomásra! A poggyászomért!

A katonák valami durvaságot kiabáltak utánunk, de a kerékzörgés elnyelte. Híg trágya nyomai látszottak a szekéren, ganéjdarabkák ugráltak a saraglyában, a

többit csak rövidesen nem rég szórhatták ki belőle. A fenékdeszkán nagy lyuk volt. A lyukon át láttam, ahogy alattam az út visszafelé futott. Borzadást érezem. Még egyszer át kell mennem ezen a vesztőhelyen, az egész városon.

A pályaudvaron hirtelen kiváltottam ott hagyott táskámat. — Gyorsan! Hajtson. Ekkor került megint elém a sárképű, sportsapkás ember. — Hamar!... A kocsis visszanézett rám, úgy nézett okos paraszteszével, mintha megértett volna. Nekieresztette a gyeplőt és a rázós kis szekér ugrálva nyargalt át a sártengeren. A puhaarcú utánam fordult. Már letértünk egy mellékutcába. Sebesen tűntek a megtorpant házakbezárt kis boltok. Az ablakokból csodálkozóan hajoltak ki emberfejek. Feltűnő lehettem városiasan öltözve, a trágyás-szekéren. Szemközt autók jöttek. Autókon most már csak zsidókat látni. Valószínűleg budapesti agitátorok. Szinte ösztönösen az arcom elé kaptam a zsebkendőmet. A házak ritkultak. Szép régi barokkkastély alatt vitt el az országút. A körvonalai egy pillanatra kibukkantak a park fái között a szürke égen. Egyetlen szépség a sár sivatagában.

— Öngyilkos lett, aki itt lakott — dörmögte a kocsis és ostorával a kastély irányába szúrt. Aztán lecsapott az ostor a lovak közé. A szekéren keresztbe vetett deszkaü és ide-oda ugrált a rázástól. Megfogództam a saraglya szélébe és előrehajoltam. — Ki lakott itt?

— Olyan nevelőintézetet tettek ide jó szívbül a Podmaniczky bárók. Kis kisasszonykákat tanítottak benne.

Kérdeztem, nógattam az embert.

— Hát tetszik tudni, — mondotta fontolgatva — most hogy ez az új rend lett, lejött egy elvtárs. Nem volt több tizenöt évesnél, meg aztán zsidó is volt az istenadta. A piacon szavalt az iskolásgyerekeknek . . .

Megint biztatni kezdtem.

— Restellem, — dünnyögte az ember — de már tessék megbocsátani, hangosan elmondta a piactéren az az éretlen kutyakölyök, hogy hogyan lesz a gyerek. Meg, hogy nem kell szótfogadni senki szülőjének. És azt is mondta, hogy nem baj, ha a lányok megbotlanak. csak a csuhások találták ki, hogy bűn az olyasmi. Nincsen fattyú ezentúl, az állam gondol velük. — A kocsis hátratolta a kalapját és egy nagyot köpött. — A mindenségit neki! Se Isten, se becsület. Az a pesti kölyök itt a nevelőintézetben is ugyanazt mondta, mint a piacon. Még biztatta is a kis kisasszonykákat, hogy csak szeretkezzenek bátran a diákokkal. Képet is mutatott nekik, hogy hogyan kell csinálni. Az igazgatónő csak sírt és tördelte a kezét. Végül is elemésztette magát.

Zökkent a szekér. Valami mintha bennem is zökkent volna. Lefelé néztem. A korhadt fenékdeszka tátongásán át leláttam az útra. A föld most is visszafelé futott a kocsi alatt, sebesen futott. Aztán egyszerre nem volt többé körülöttem város.

A vesztőhely elmaradt.

Az eső megint esni kezdett, de mit bántam én. Szabad szél fújt a földek felett. És akik szembe jöttek, szekeres, gyalogos parasztnép, mások voltak, mint azok odabenn. Falu látszott, földszintes udvarház, virágos kert. A kocsi befordult az ikladi udvarba. Hirtelen jött. Egy leány rohant felém a tornácon: —

Nincsenek itthon! Mióta Aszódra vitték a gróf úrékat, nem eresztik őket haza.

Úgy fáztam és olyan fáradt voltam: — Talán mégis itt maradhatnék egy kicsikét? Csak a balassagyarmati vonatig.

— Ne tessék, — mondotta a leány ijedten. — Mindjárt itt lesznek a kommunisták. Az aszódi Lloyd-gyárból jönnek ki rekvirálni.

— Persze, nincs is semmi értelme . . . És egyszerre eszembe jutott, milyen nagyot döngött hajnalban a berceli kapu. Minden kapu becsapódott akkor. Valamennyi.

— Menjünk hát, — mondottam a kocsisnak.

A leány hirtelen magára eszmélt: — Oda tessék menni, az őrházba. Ott bevárhatja a vonatot. Jó ember Nagy bácsi, az őr, ő megengedi. — Még arról is mondott valamit, majd hoz át egy kis ebédet, ha a kommunisták elmentek.

Az őrház túl az úton, a sínek mentén bújt meg az esőben a nagy öreg fák alatt. Egy tyúkól, kevés ölberakott fa, kis kert, furfangos apró virágágyak . . . Csíkos vasutas zubbonyban, magasnövésű öregedő ember jött felém. Szolgálati sapkájához nyúlt és kérdezte, mit akarok? Az iroda zárva van. A vonat csak öt órakor indul.

Ez is el fog küldeni. Megint éreztem, hogy mennyire fáradt vagyok. Az eső átáztatott, az éhség kínozott. Lassan mondtam ki a szavakat, hogy időt nyerjek és egy kicsikét még tető alatt maradhassak és egy darabig hihessem, hogy nem kell odébb mennem.

De az ember nem küldött odébb. Vállat vont: —

Hiszen itt maradhat, ha éppen akarja. Valami kényelmes helye ugyan nem lesz.

Nevetni tudtam volna örömömben, hangosan nevetni. Az öreg vasúti őr jósága végtelennek tetszett. Itt maradhatok és még mentegetődzik is. Fátyol futotta el a szememet a meghatottságtól. Kényelem? . . . Ő nem tudja, milyen királyi kényelmet ad. Egy zug, amelyikben úgy húzhatja meg magát az ember, hogy ne lássák, egy szeglet, amelyből nem küldik odébb, egy lóca, amelyikre nem zuhog az eső és amelyiken ülni szabad.

Az asszony is odajött. Jó arcú, törődött, koravén asszonyka volt. Hívott, mennék be a szobába. Letörölte a kötényével a széket. Kisvártatva hallatszott, hogy fát hasogat a konyhán. Mikor a tűz erőre kapott, kinyitotta az ajtót és beeresztette a meleget.

Meleg . . . lassan ért hozzám és ez is meghatott. Eleinte nem gondoltam semmire. Jó volt. Csak lassankint vettem észre magam körül a dolgokat. Az alacsony mennyezet alatt, a tornyosra vetett ágy felett, cifra keretben egy mondat függött a szentírásból. Sokszor elolvastam a hosszú órák közben és még se bírok rá emlékezni. Olajnyomatok, családi képek is függtek a falon. Mereven ülő nők, kifent bajuszú merev férfiak. A háromfiókos komodszekrényen lombfűrészkosárka állt. Mindennek meleg, vörhenyes színe volt. Vörös kendő lógott függönynek a kicsi ablakon.

Ahogy a kemény faszéken kuporodtam, lassanként sajátságosan ismerősen kezdett hatni az őrházikó, a szoba és az avult szegény holmi. Mintha már jártam volna itt. De akkor más tájon állt a ház. Messze, lenn a Karszton, kiégett sziklák felett, vad hegyeken és én

fiatal voltam. És első regényemet írtam: „Emberek a kövek között". Két alagút között állt az a másik ház, amelynek egykor a művészetem ifjúságát adtam oda. És egyszerre babonásan kezdtem hinni, hogy nincsen véletlen és még a kicsi őrházak is vissza tudják adni, ha az ember szeretetet ad nekik.

Megakadt a szemem. Eddig nem vettem észre. Falinaptár függött a meszelt falon, a vörhenyes homályban: 1919 április 16. Ez visszarántott. Az országúton kocsik közeledtek Aszód felől. A rablott hintókban gyanús külsejű emberek és prémes bundában zsidók ültek. Valamennyien behajtottak a Ráday-kastély udvarába. Kilestem a vörös kartonfüggöny mögül. Lármázva mentek be a házba. Már minden az övék volt.... És a kastély kertre nyíló ablakai meredt csodálkozással bámultak maguk elé, mintha nem értenék, hogy mi történik mögöttük.

Órák multak. A Ráday-udvarban pakolództak a kocsikon a kommunisták, vitték magukkal, amire kedvük volt. Egészen csendben ültem a szobában és néztem ki az ablakon. Ha nesz hallatszott, visszahúzódtam, megint kinéztem. Dél felé járhatott az idő, mikor Aszódról egy hajtány futott be. Több hang parancsolgatott a kis irodában. Lépések jártak a ház körül. És számomra mindennek más jelentősége volt, mint azelőtt. Visszafojtottam a lélekzetemet. Elmentek. Megint csend lett. A konyhában elkészült az ebéd. Főtt burgonya szaga érzett. Nagyon éhes voltam. Az asszony megkínált. De olyan kevés volt az a burgonya a mázos zöld cseréptálban. — Nem, köszönöm, még korán van...

Később átüzent a leány a Ráday-kastélyból, üzente,

hogy a kommunisták mindent megettek, mindent elvittek, amit a konyhán még a kamrában találtak. Nem küldhet ebédet, de írjam fel a nevemet, hogy a grófnénak megmondja, ha majd hazaeresztik. Az öreg asszony letépte a naptár lapját és mondta, hogy arra írhatok. Ekkor jutott eszembe a név, melyet Kállay Erzsébet választott számomra, hogy elrejtőzzem mögötte, ha Balassagyarmatra érkezem. Földváry Erzsébet . . . Többször megismételtem magamban. Furcsa és ezentúl így fognak szólítani és ez lesz a nevem. De azért nem írtam oda. Az asszony nem figyelt rám. Jött, ment, mint egy szürke hangya dolgozott a házban. Rendbe tette a konyháját, aztán leakasztotta a vörös függönyt az ablakról. Mosni kezdte az üvegeket.

Az eső elállt. Fagyos szél kergette a felhőket. Fütyült, sivalkodott és a házban finoman, szüntelen zöngtek a jelzőharangok. Az őr bejött. Kormos kis jelzőzászlót sodorgatott a kezében és a kommunistákról mondott valamit az asszonynak: Ha még így tart egy darabig, mindent elhordanak a kastélyból. Hozzám is szólt. Mesélni kezdte, hogyan volt, mikor hire jött, hogy Ráday grófot elfogták az aszódiak. — Az utcán kellett neki a zsidók automobiliát mosni, — mondotta az ember sötéten — de megadta nekik. Feltűrte az inge ujját és odaparancsolta a gazembereket — ide nézzetek! — azt mondta nekik — tanuljátok meg, hogyan kell az ilyesmit tisztára takaritani. — A jó öreg pályaőr halkan nevetni kezdett. Gyönyörködött a históriájában. — De aztán kaszát is fogtak ám az ikladiak. Két szomszéd falu is velük ment. Hat lóval akarták visszahozni a gróf úrékat, mert a három falu

mindegyike kikötötte, hogy legalább két lovat foghassanak a kocsijuk elé....

Az ember nem volt ott. Kinn az ablak előtt mozgott a sapkája. A kezében jelzőtárcsát emelt.

Csörömpölve nehéz tehervonat tolódott el a síneken. Vörös szalagos katonák álltak a vonaton és lekiabáltak elmenőben. A fekete kocsikon fehér krétafirkálások húzódtak: Éljen Kun Béla! Éljen a vörös hadsereg!

— Csirkefogók, fegyvert szállítanak, — dörmögte az ember mikor ismét bejött. Hát még az aszódi direktórium! Csupa kegyetlen zsidólegény. Remegve élnek itt mifelénk az emberek. Éjjel sincs nyugta a lakosságnak. A háború alatt a sok szökevény cseh katonát ott dédelgették a repülőgyárban. Most ők a legnagyobb kommunista hősök. Azok rabolnak legtöbbet. — Keserűen, elégedetlenül nézett maga elé. — De majd lesz még másként is. Hiába fizetnek a sok értéktelen bankóval. Minket nem vesznek meg. Mi, vasutasok is szólunk majd valamit.

Az irodában megint csönögni kezdett a telefon. A távolság felett repülve jött a jelzés. Aszód szólt át a huzalokon. Az eszembe nyilalt: ez az én vonatom... Hirtelen megszűnt tagjaimban a zsibbadt nyugalom. Mikor ki kellett mennem a kis házból, olyan érzésem támadt, mintha az arcomról egy kendőt rántottak volna le. Szinte kínzott a fedetlenség.

A vonat lassan sustorogva közeledett. A vagonok tetején alakok ültek, alakok lógtak a lépcsőkön, még az ütközőkön is. Fel akartam kapaszkodni. Visszalöktek. Odébb futottam, de az ajtók nem nyíltak. Belülről feszítették őket zsúfolódva az emberek. Megint futot-

tam és magamban beszéltem: akárhogyan, akárhol is. Egy kilincs vergődött a kezem alatt. A vonat indult. Mi lesz belőlem, ha lemaradok? . . . Az őr segített. Végre, de ládák, kofferek tömték el az ajtó torkát. Valaki előre taszított, valaki húzott fölfelé. A táskám a hátamra esett. Aztán nem lehetett többé mozdulnom és a vonat vitt magával.

Forgalomból kivett régi kocsi volt, amelybe szálltam. Betört ablakain jegesen fújt át a szél. Kis perronján szorongtak az emberek. Asszonyok, katonák, egy tiszt, egy kövér piszkos ember. Közéjük ékelődve, féllábon álltam, több hely nem volt. Meleg, emberszagú közelségük szinte emelve tartott. De abban a pillanatban még az is szerencsének rémlett. A jegyet a vonaton kellett megváltanom. Szakszervezeti igazolványt kértek . . . Most mindjárt le fognak kergetni innen. Közben úgy tettem, mintha a táskámban keresgélnék. A tiszt, aki mellettem szorongott, odaszólt a vonatvezetőnek és valami írást mutatott: — Állítson ki két személyre jegyet. A kalauz elment, megint jött, a tiszt zsebre vágta a kettőnk jegyét. Kifizettem az árát. Ő is Balassagyarmatra utazott. Egyszerre két lábon álltam, így vettem észre, hogy lazult a zsúfoltság. A kis állomásokon le-leszállt valaki és új utas nem jött. Már az előttünk döcögő kocsi ablakos perronjára is át lehetett látni. Prémes kabátban egy fiatal férfi cigarettázott odaát. Puha kalap volt a fején és az arca piros volt a hidegtől. Egy darabig szórakozottan néztem ezt az embert. Egyszerre minden ok nélkül kényelmetlen érzésem támadt . . . Már nem akartam volna látni és mintegy kényszerben mégis oda kellett néznem. Homályos nyugtalanságom egyre elviselhetetlenebb lett.

Haragudtam magamra. Képzelődés... De mégis, hátha engem keres az az ember?

A galgagutai állomásra értünk. Tizenkét órával azelőtt, hajnalban ugyanonnan indultam el. Hogy elfáradtam azóta... A tulsó kocsi üvegezett perronjának hirtelen kinyílt az ajtaja. A prémgalléros ember leugrott a töltésre és az állomás felé indult. Engem keres! Olyan erősen éreztem ezt, mintha valaki hangosan mondta volna... Bercelre megy és nem talál. Határtalan öröm fogott el. Csak erre felé kellett volna fordulnia... Jó estét elvtárs! Szerencsés utat... Mindenféle bolond szó jutott az eszembe és fintorgatni szerettem volna az arcomat.

Utasok tolongtak el mellettem. Többen leszálltak. Az ajtó nyitva maradt és a beáramló hideg észre térített. Ostobaság... Hátat fordítottam az ajtónak. A szántások és zöldelő táblák mögött messziről kanyargott a gyalogösvény. Az ösvényen egy kis lány himbálta magát. Feje körül lobogtak a piros pántlikák. A szél a szemembe vágódott. Visszafordultam. Hirtelen döngést éreztem a mellemben. A rövidbundás ember ott állt a nyitott ajtó előtt és összehúzott szemmel rám nézett. Állát a hüvelyk- és mutatóujja nyergébe támasztotta és oldalt billentette a fejét, mintha keresne valamit az arcomon.

Most... Megint éreztem a döngést a mellemben. És minden csepp vér leszaladt az arcomból. Szinte a fájdalomig elsápadtam. Nem öntudatból, ösztönből talán, hogy védekezzem, visszafordultam a tulsó ablak felé. De a táj nem látszott. Összefutottak a színek.

Meddig tartott? Csak azt tudom, hogy olyasmit éreztem, mintha a homlokom mögött valami elájult

volna. A pillanatok megsűrűsödtek és zuhanva hullottak egy kongó ürességbe. Úgy éreztem, mintha velük zuhantam volna én is. Istenem, meddig tart még? Markolja hát meg a vállamat, ha akarja, tartóztasson le, tegyen valamit, de ne folytatódjék így tovább. Biztatni kezdtem magamat. Hízelegtem, könyörögtem magamnak, hogy színleljem hát a bátorságot. Hiszen most már úgy is mindegy. Legalább ne vegyék észre a gazemberek, hogy félek. Felegyenesedtem, amennyire csak birtam és félrehúztam a szájamat, mintha mosolyognék.

A vonat meglódult és a lódulás becsapta az ajtót. Lehetséges-e? Egy pillanatra a szabadulás féktelen gyönyörűségét éreztem a tagjaimban. Fellélekzettem. A gondolataimmal szidtam és dédelgettem magamat. Szegény bolond, hogy is lehet így képzelődni . . . De aztán tántorogni kezdett körülöttem az egész kocsi. Mellettem egy kis utazóládán ott ült a prémkabátos ember. Felhúzott térddel ült, mint egy gonosz manó.

Az állam remegett. Soha nem érzett félelemmel félni kezdtem és a hideg dacára verejték gyöngyözött ki a halántékomon. De azért egyenesen tartottam a fejemet és úgy tettem, mintha megint mosolyognék.

A lehetőségek vadul hajszolták egymást a fejemben. Ha elfognak, senki sem fog tudni a sorsomról. És az a félszemű, akinek kiadtak, símán eltétet láb alól. Anyám nem tudja, hogy úton vagyok, Kállayék, akiktől elmentem, Huszárék, akik nem várnak, — senki sem fogja tudni, ha meg nem érkezem.

A budapesti foglyokra rá lehet terelni az antantmissziók szemét, de ha most itt hurokra kerülök, senki sem fogja keresni és mire keresnének majd addigra . . .

Az ember még mindig a ládán ült. Cigarettát sodort magának, fújta a füstöt és időnként felnézett rám. Sohasem fogom elfelejteni a szemét.

A kövesdi állomáson utasok szálltak fel. Megint sokan voltunk a kis perronon. Két férfi, aki vörös gombot viselt a kabáthajtókáján, hangosan lelkesült a forradalomért: — Csakhogy megértük! Látszott rajtuk, hogy ijedtükben beszéltek. Az ember a ládán bólongatott. Megvetést éreztem. Ezek mind magyarok voltak és odaadták magukat az idegeneknek. Szennyes és aljas volt az egész. Lázadó gőg csapott a fejembe. Elfogatni magam ilyenektől. Igy nyomorultul, a nélkül, hogy tennék valamit magamért, hogy megkísérelném a menekülést. Bevárni a sorsot, mint egy nyomorék, aki mozdulni nem tud. Egyszerre elviselhetetlen szégyennek rémlett a mozdulatlanságom. Felmarkoltam a táskámat és az emberek között becsúsztam a szomszédos szakasz ajtaján. A fülkében is zsúfolva álltak az utasok az ülések közt. Mellettem egy ember szorongott a padon és felnézett rám. Homályosan emlékszem az arcára. Gyér szőke bajusza volt és vizes kék szeme tétovázva tapogatódzott. Jegyzőkönyvébe irkált. Kitépte a lapot, megint irkált. Aztán már nem figyeltem oda. A rövidbundás, aki odakünn ült a perronon, időnként kissé felágaskodott és benézett a szakaszba, mintha őrizne. Kivártam ezt a pillanatot. Mikor visszaült a ládájára és nem láthatott, megint felkaptam a táskámat és indultam odébb. Nem volt tervem. Csak menni, menekülni, tenni akartam valamit. Ki tudja, talán sikerül. Talán megszököm egy állomáson. Talán leugrom a vonatról.

Mikor az irkáló szőke ember mellől odébb mentem,

hirtelen a táskám fogantyúja és a tenyerem közé dugott valamit. Ekkor jutott eszembe, milyen sajátságosan nézett rám az előbb, aztán írt, aztán kitépte a lapot. Mintha összesodrott papiros lett volna a kezemben.

Sebesen mentem előre a harmonikás vagonkapcsolókon, zsúfolt kocsikon át emberi testek, ládák, kofferek, kosarak torlasza között. Meglöktek, taszigáltak, gorombáskodtak és valahányszor rám nézett valaki, olyasmit éreztem, mintha a bőrt nyúznák az arcomról. Miért néznek reám olyan ismerősen, mintha már láttak volna? Miért nincs olyan arcom, mint mindenkinek? Milyen kényelmes lenne, ha az az asszony ott kölcsön adná az arcát. Elfordul az ember és már nem bír rá visszaemlékezni. Aztán undorított ez a gondolat. Tovább tolongtam. Egyszerre nem volt tovább. Eljutottam a vonat végére, az utolsó kocsiba. A törött ablak mellett volt egy szabad hely. A mozdony szikráit épp oda vágta a szél. Senkinek sem kellett az az ülés. Odahúzódtam a szegletbe és zsebkendőmet tartottam a szemem elé. Ez védett és takart is. Már senki se figyelt rám. Szétbontogattam a kis papirost, amelyet a tenyeremben szorongattam. Csakugyan írás volt rajta, zegzugos, ferde sorok. Minden szóra emlékezem: „Arcképpel körözik, meneküljön. Ha kézre kerítik, elteszik láb alól."

Hálát éreztem-e abban a percben vagy csak névtelen borzalmat? Óvatosan összetépdestem a kis cédulát és a foszlányait kirepítgettem az ablakon. Közben leküzdhetetlen fáradtságba mosódtak a pillanatok. A szakaszban emberek ültek, hangok beszéltek, de minden hihetetlenül messze volt. Önmagam voltam legközelebb magamhoz.

Elmúlhatott már vagy egy óra, talán több is. Szerettem, hogy múlik az idő, szerettem a kis szegletet. Pedig a bevágódó szél hasogatta az arcomat. A tagjaim fájtak a kemény falócán és a gyomromat megint rágta az éhség. Csak teát ittam tegnap este óta. Hirtelen egész sötét lett, kőszénszagos nehéz füst tódult a fülkébe. Mire felfogtam, már túl voltunk rajta. Alagút volt. Ha előbb eszembe jut, talán . . . ostobaság, — kitörtem volna a nyakamat.

Megálltunk . . . Nyílt pályán állt a vonat. Mély árok húzódott a töltés alatt. Itt leszállhatnék . . . Az utasok az ablakhoz seregleltek. Valaki odakintről felkiáltott: — Aligha eresztik be a vonatot Gyarmatra, a csehek lövik az állomást. Még jobban belefúrtam magamat a szegletbe. Semmi értelme, nem, semmi értelme . . . Aztán még egy kis állomás következett. Mindenütt vörös katonák. A rövidbundás embert is láttam. Végigfutott az állomás épülete előtt és kimeredt arrafelé, ahol az előbb nyílt pályán álltunk. Úgy tetszett, mintha a fejét rázta volna, mintha káromkodott volna. Engem keresett-e? Vagy arra gondolt, hogy rosszul vigyázott rám és hogy megszöktem? Megint beugrott a vonatba.

Alkonyodott. Egy állomáson soká várakoztunk. A fűtő elment vacsorázni a kocsmába. Egyik utas beszélte, hogy érte már kétszer küldtek, de a fűtő azt üzente, csak hadd fejlődjék a gőz . . .

Éjtszaka volt, mire odébb mentünk. Az eső esni kezdett. És a lucskos feketségből lassan átderengő világosság jött elénk. A sötét szakaszban készülődni kezdtek az emberek. — Balassagyarmat, — mondotta egy hang. Már az ajtónál álltam. A vonat lassítva ment,

még nem ért be. Hirtelen kinyitottam az ajtót, ledobtam a táskát, utána ugrottam. A többi ajtó csak később csapódott ki. Már mentem futva a kijáráson át, a város felé. Senki sem kérte a tegyemet, senki sem törődött velem. Egy palánkhoz értem, nagy diófa sötétlett a sötétben. Mellé lapultam. Aztán vártam, vártam, míg mindenki elment, kocsik, emberek... Távolodón a rövidbundás alakja is felrémlett egy pillanatra. A lámpák kialudtak az állomáson és a zuhogó esőben egyedül maradtam a fa tövében.

Elmult! És csodálatosan mégis folytatódott. Egyre éreztem azt az idegen akaratot, amely keresve keres a sötétben, éreztem egy kezet, amely konokul tapogatódzik és kutat, mindig mellém nyúl és nem talál. Most még nem, talán később... Ösztönösen félrehajlottam álltó helyemben. Szinte akaratomon kívül állón elhúzódott a testem. A kéz mellém nyúlt. Mindig mellém, de mindig a közelben. A leselkedő autó a kőfaragó-utcai kaputlan ház előtt. Az aszódi vörös katonák. A sárszínű puha arc és az előbb az a rövidbundás. A kéz közelemben tapogatott. Csak egy szerencsés mozdulatot kellett volna tennie. Tegnap is, holnap is... de ma még elment mellettem, ma még szabad vagyok.

Körülnéztem. Az éjtszakából házak dugták ki az arcukat. A szemem megszokta a sötétet. Hova menjek? Az állomástól széles utca vezetett fák alatt a város felé. Arra menjek? Emlékezetemben összezavarodtak Kállay Erzsébet útbaigazításai. Katonák jöttek szemközt, aztán munkásformájú emberek, aztán egy kis fiú. A gyerekben volt legtöbb bizalmam. — Segítenél a táskámat vinni?

A fiú nekirugaszkodott, de gyönge volt. Vittük hát a táskát ketten. Nem is az volt a fontos, hogy segítsen. Tőle akartam megtudni, hol lakik Huszár Aladár? A gyerek nem tudta biztosan, de azért ment mellettem az esőn át. Kertek, kis villák maradtak el, aztán egy templom látszott. Lucskos fák, ázott, homokos út. Az egyik kapuban egy asszony állt. Útbaigazított: — A város végén az utolsóelőtti ház. Összerezzent a szívem. Eddig csak az járt a fejemben, odatalálunk-e? Most, hogy ez elmult, eszembe jutott: ha elmentek volna innen? Huszár Aladár ellenforradalmár hírében áll. Az új hatalom rossz szemmel nézi. Felesége a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének volt a nógrádi elnöke. A helybeli szociálkommunista lapok már a tél folyamán támadták.

Rácsos kapun fordult be a fiú. Néhány lépcső, egy üveges ajtó következett. Nehezen lélekzettem... Menedéket kérni olyanoktól, akiket amúgy is fenyegetnek. Kínlódtam és szégyeltem magamat.

— Ott a csengő! — mondotta a gyerek. Még mindíg haboztam.

Aki üldözötten, kitaszítottan sohase tétovázott idegen ajtó előtt, aki szegényen sohase állt hideg éjtszakában idegen küszöb előtt, az nem sejti, milyen elviselhetetlenül össze tud szorulni az ember szíve.

A gyerek letette a táskát, kérte a pénzt és elszaladt. A csengő élesen behasogatott a ház csöndjébe. Szinte megijedtem. Most már nem lehet eltörölni a csengegetést. Most már eldőlt. Ők pedig odabenn összerezzennek és valami rosszra kell gondolniok. Ilyen későn, mostanában, mikor az embereknek elakad a lélekzetük ha napszállta után bezörgetnek az ajtajukon.

A hosszú folyosó végéből izgatott lépések közeledtek. Egy riadt cselédleány kérdezte, mit akarok. — Jelentse, hogy Földváry Erzsébet megérkezett... Ajtók nyíltak. Világosság esett ki és a fénysávon hosszúszőrű, szép vadászkutya futott előre ugatva. Mögötte Huszár Aladár jött. Egyszer láttam életemben, de azonnal megismertem. Szőke feje, széles válla tisztán körvonalódzott a lámpafényben. Okos zöld szeme egy pillanatig kutatón nézett rám: — Földváry Erzsébet ?

Ekkor már magunkban voltunk. Súgva mondtam a nevemet. Mintha feje egy kicsit megrándult volna. — Tegnap hallottuk, hogy Svájcba szökött.

— Segítsen át az Ipolyon...

— Ráér, majd beszélünk, jöjjön hamar. Felkapta a táskámat és mintha régi barátok lettünk volna, vitt magával a házába. Egy kis hallon mentünk át. A fal mentén falépcső kapaszkodott az emeletre. Középütt a lámpafényben állt az asztal. Másik szobába értünk. A nagy könyvszekrények üvegjébe beleverődött a világosság, keleti szőnyegeken kényelmes bútorok álltak. Feltűnően szép, fiatal asszony jött elém. Fehér homlokán egymásbaugró szemöldökök alatt a hosszú pillák sötétjében kék és nagy volt a szeme. Az arca hideg, szinte mozdulatlan volt. Szorongást éreztem. Vajjon mit fog szólni? Se csodálkozás, se ijedtség nem látszott rajta, pedig mostanában hallotta, hogy külföldre szöktem. Úgy tett, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne, hogy idegenül, éjjel, körözötten hozzájuk jöttem el. Csendben, nyugodtan intézkedett: — Itt a könyvtárban vetünk ágyat, nincs más szobánk. Vörös tiszteket lakoltattak az emeletre. Két helyisé-

günkbe kommunistákat akartak telepíteni, régi kocsisunkat tettük oda.

A könyvszekrénynek támaszkodtam. Körülöttem lassan forgott a szoba. Enni adtak. Huszár Aladár szánakozó tekintetéből értettem meg, hogy az éhség, az álmatlan éjtszakák, a fázás és a szenvedés, minden az arcomon van. A ruha lógott rajtam, a kezem remegett. A gyerekek is bejöttek. Mondták nekik, hogy rokonuk vagyok. Két kis leány és egy kicsi fiú. Aztán az ágyuk mellett álltam, mikor az anyjuk imádkozott velük.

Odakinn zuhogott az eső és a világ vörös katonákkal, detektívekkel volt tele. Vad gyűlölet, nyomor, piszok, félelem, megaláztatás. Idebenn hosszú fehér ingecskéjükben imádkoztak a gyermekek és rácsos ágyuk felett, mint egy megszentelt ősi kép, kicsi piros-fehér-zöld játékzászló függött a falon.

A vil anyvilágítás kialudt. Tizenegy óra . . . A ház elcsendesedett. Egy szál gyertya mellett ülve még maradtunk. Nem kellett sok szót mondanunk. A szörnyű magyar szerencsétlenség egyformán fájt nekünk és a saját kínunk is olyan hasonló volt, mintha egyetlen törvény szabta volna meg.

— Sok jó barát menekült erre, — mondotta Huszár Aladár.

— Átsegítene engem is?

Megrázta a fejét. — Az Ipoly el'öntötte a réteket. A hidakat őrzik, most nem lehet. Nem engedjük el innen. Úgy is csak napok kérdése. Szobná koloniális csapatokat láttak, az embereim mondják, hogy itt a kovár hídnál is azok vannak. Ma az a kósza hír terjedt el, hogy Nagykanizsára angol katonaság érkezett. Harmincezer emberről beszé nek. Aradon franciák

vannak. Ide talán már ma éjjel bejönnek. Várja be itt, míg a tanácsköztársaság összedűl.

Fáradt voltam, halálosan fáradt és a kimerültségemen át mégis olyan erősen, frissen hallottam minden szavát, mintha reggel lenne. Szépen hangzott... Milyen furcsa, nem küldenek odébb. Nem akarják, hogy elmenjek... Hát megpihenhetek egy kicsikét? Köszönöm... köszönöm, mondottam hangtalanul és fennhangon nem mondtam semmit.

Balassagyarmat. Április 17.

Azt hittem, abbamarad ez az írás, többé nem folytatom. De a rossz sors megint mellettem ment el. Csak rám nézett, még nem kellettem neki. És most itt vagyok. Meddig? tovább kell mennem innen is? Vagy itt fognak el?

Az útjaim végét nem látom már. Azt sem tudom, hogy az írásom végére magam teszek-e a pontot, vagy valaki más. Mindegy. Ha töredék marad, még a töredék is tanúskodhat. A földomláshoz minden zuhanó rög hozzátartozik és minden rögben benne van az egész nagy tragédia.

Mikor ma reggel felébredtem, soká tartott, míg ráeszméltem, hogy hol vagyok. Egy könyves szekrény üvegjébe verődött bele a világosság. Odakintről tülinkózás hallatszott. Régi pásztorok gyermekes dallamába állatok ügetése vegyült.

De hát hol vagyok? Valami megmarkolta a szívemet és onnan facsarta ki az öntudatot. Hiszen megjelölt földönfutó vagyok. Kinéztem az ablakon. A városvégi kis utcán tehenek mentek lefelé. És minden

más volt, mint tegnap. A szemközti ház nyugodtan, tudatlanul nézte magát a pocsolyában. Ott túl valamerre lehet a pályaudvar és az útja ráfut a Vármegyeház-térre. Egészen pontosan elképzeltem magamnak a teret. Árkádos nagy piac, egy régi kút, tornyos vén városháza... Igen, ilyen lehet.

Az idegek furcsán ugráltak a fejemben. Valami történhetett tegnap a koponyám alatt, akkor nem vettem észre. Most mindúntalan magam mögé kellett néznem. Olyasmit éreztem, mintha valaki figyelne.

— Jó reggelt! — friss gyerekhangok kiáltottak be a szomszéd szobából. Aztán egy kis üveges verandán várt a reggeli. A veranda ablakai az udvarkertre néztek. A régi virágágyak helyét zöldséges ágyak foglalták el a lombba szökő díszfák alatt. Bokrok és túl a palánkon megint csak fák, zsindelytetők, városvégi kertek. Jegenyék, füzek és ragyogó, lágy tükörbe merült sudár topolyák. A kiáradt Ipoly... Hegyivizekkel terhes nagy völgye túlsó oldalából emelkedett fel a szőlőhegy, a csehek állása. Két hónap óta onnan fordulnak ágyúik a város felé.

Feljegyzéseimről beszéltünk. Huszár Aladár papirost és ceruzát adott.

A kapucsengő! Ki lehet? Ilyen szokatlan időben... Gergely, a régi hű kocsis bedugta a fejét:

— Itt vannak... két fegyveres vörös.

A kezem egymásba szorult. Huszár Aladárnénak még az ajka is fehér lett: — Ha téged keresnének? Tele van a város detektívvel. — Kiment, mikor visszajött, nevetett. — Sohse ijedtem meg így. Kérdezték, Huszár elvtárs lakik-e itt? Aztán rettenetes pofával mondta az egyik: Tudomásunkra jutott, hogy van a

házban egy . . . Azt hittem rád kerül a sor. Pedig csak az jutott tudomásukra, hogy — könyvtárunk van.

Szép könyvtár. Soká nézegettem. A magyar mult egész kézikönyvtára és a szocializmus fejlődésének a története. Olvasni fogok.

— Irj inkább — mondotta Huszár Aladárné. — Ha elmult ez az idő, legalább tudni fogják, hogy mit szenvedtünk.

Április 18.

Nagypéntek . . . Krisztus keresztje lábánál, a fekete ég alatt, a vörös földön keresztre szegezték Magyarországot a népek között.

A város ma éjjelre várta a támadást. Várta . . . a cseheket. Őrülten hangzik és mégis így van! Pedig az elmult télen, mikor Károlyi Mihály kinyitotta a határokat és a rabló szomszédok kényelmesen vonultak be ájult és megkötözött magyar városokba. Balassagyarmat volt az egyetlen, amely fegyvert fogott és kiverte a rablókat.

Szörnyű fordulás. Vártuk a cseheket! És ma így várnak másutt is, akik a zsidó zsarnokok tanácsköztársaságában magyarok.

Irgalmas Isten! Minek kellett történnie, hogy a világ legbüszkébb népe ilyen mélyre süllyedjen. Minek kellett történnie, hogy ebben az egykor szép országban minden szégyenné lett, még a reménység is.

Tébolyodottan zavarodnak az érzések. Azoktól várunk segítséget, akik ránk uszították a rablókat, azoktól, akik elrabolják ezeréves tulajdonunkat? És mégis ...

Segítség! Nem királyokhoz, államfőkhöz és kormányokhoz, de Emberiség, tehozzád fordulunk. Nem

arra kérünk, hogy nemzetektől és népektől oltalmazzál, de oltalmazzál a fenevaddá bőszített embertől és rettentő parancsolóiától. Emberiség! Mindenkinek fog ütni az óra, ha a bolsevizmus óráit sokasodni engedik. Segítség! Emberiség mentsd meg az embert az állattól.

Április 19.

Elmult az éjtszaka. Csak a derengésben fütyült egy-egy eltévedt puskagolyó az Ipoly felett. Betörte a víz tükrét, ahol lecsapott. A tükör újra összesimult és minden úgy van, mint tegnap volt.

Változatlanul áll és tétovázik a felmentés. De a szégyenletes közel határokon belül démoni gyorsasággal körvonalozódik a kép s folyik a munka.

Megdöbbentő rendeletet közölnek a ma érkezett lapok. Alig három hét alatt ez már a hatvankettedik parancs.

„... A Forradalmi Kormányzótanács kötelességének tartja, hogy a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt megindított bűnügyeket átvizsgáltassa és azokat a proletárokat, akiket a régi rend csupán a kapitalizmus érdekében állított a büntető bíróságok elé, a büntetéstől megmentse, másrészt pedig azokat, akik a dolgozó proletárok ellen vétkeztek, szigorúan megbüntesse."

Ez a rendelet példátlan az emberiség jogtörténetében. Évszázadokkal ugrik vissza és mindent lerombol, amit útjában építve talált. A kiváltságos és egyedül elismert osztálynak, a proletariátusnak előjogokat ad a bűnre.

A bolsevizmus tehát még igazságszolgáltatásában

is az osztálygyűlölet alapján áll és az osztályharcot szolgálja. Ha a proletár lopásával polgári egyént károsított, nem érheti megtorlás, ha polgári egyént gyilkolt meg, nem bűnhődhet meg érte, mert cselekedetével csak önvédelmet gyakorolt a kapitalista rend zsarnokságával szemben.

És miután a bűnt, mint olyant szabaddá és felelőtlenné tették, lázasan megsemmisítik a nyomait is. Halommal égetik el a régi periratokat, eltüntetik azoknak a bűncselekményeknek az aktáit, melyek a mai hatalom egyik-másik birtokosát közelről érdeklik. Kun Béla a munkáspénztárból sikkasztott. A perirat megsemmisült és a Magyar Tanácsköztársaság vezére rehabilitálta magát az elégett perirat — hamujával.

Valamikor vérünkből felmagasló koronás lángok voltak az uralkodóink, akiknek roppant multját csak úgy lehetne eltörölni, ha eltörölik a világhistória legragyogóbb lapjait. Azoknak, akik ma országunk roncsain uralkodnak, hogy a multjukat eltöröljék, elég megsemmisíteni a közel évek sikkasztóinak a periratait.

A magyar mult felnéz a sírból.

Valamikor a nyugatrómai birodalom, Byzanc, Friaul és Saxonia voltak adófizetői ennek a magyar multnak. Legyőzött imperátorok, cézárok és fejedelmek aranyba vert profiljai ömlöttek be a Duna magyar völgyébe, aztán később megbékélt aratások és szüretek feleslege csordult az ország kincsesládáiba. Hősiesség és munka eredménye.

Ma páncélszekrényeket tör fel a kormányhatalom. Rendeletekbe burkoltan rabolja el az ékszereket, aranytárgyakat, drágaköveket és közhírré teszi: „A beszol-

gáltatott értéktárgyakért megtérítés nem jár". Elvesznek mindent, amit a külföld arannyal fizet. Elveszik még a bélyeggyüjteményeket is, melyek kétezer koronánál többet érnek, elveszik kis iskolásfiúk boldogságát, gyüjtők szenvedélyének a gyönyörűségét.

A balassagyarmati direktórium feje tegnap érkezett vissza Budapestről. Huszár Aladár hallotta, mikor büszkén mesélte az utcán, hogy magával Kun Bélával beszélt. A tanácsköztársaság helyzete kül- és belpolitikailag igen megerősödött, anyagilag is kitünően áll. Kun Béla kijelentette, olyan fedezete van ékszerekben, gyöngyökben, érmekben és műkincsekben, hogy nincs egyetlen polgári kormánya a világnak, amely felvehetné vele a versenyt . . . A magyar kincseket Hollandiában fogják értékesíteni. Már folynak a tárgyalások.

Aztán lázadó szégyen és sötét harag csapott a fejembe. Kun Béla a magyar szent koronára külföldi antikváriusokkal alkuszik!

Mondják, 170.000 koronát kínáltak neki. A kövek másodrendűek, az arany elvékonyult, csak a történeti emlék ér valamit . . . Már csak 170.000 koronát ér a magyar királyi mult.

A kormányzótanács még vár. Ki ad többet érte? ... És ha egy napon eljönne az, aki többet ad . . . Ha eljönne, akkor Kun Béla és Szamuelly, Landler elvtárs és a többiek kinyitják a vaspántos ládát fenn a kápolnában. Fölé hajolnak, a kezükbe veszik és . . . a zsidók árverésre viszik Európa legrégibb királyi koronáját. Lesz-e még rá idejük? Megint eszembe jutott, amit a gyarmati direktórium elnöke mondott. Mind így beszélnek, mintha örökké tartana.

A túlsó part és túl a szőlőhegy pedig csak hallgat. Ha így maradna... Ha még soká tartana? Ez a gondolat folyton kínoz és kényszerít, hogy nyomorult helyzetemmel foglalkozzam. Vendégszeretők, jók, meghatóak itt hozzám, de van-e jogom rá, hogy elfogadjam? Huszár Aladár ott hagyta hivatalát, ő nem szolgálja a tanácsköztársaságot. Feleségének ékszereit lefoglalták, élelmiszerigazolványuk nincs. Ami ma elfogy, azt holnap pótolni nem lehet. Abból adnak, amit maguktól vonnak meg. És ha rám találnak, ha itt fognak el... Tízévi kényszermunka jár ki annak, aki menedéket ad. Valamit tennem kellene. Odébb kell mennem, hogy ha így marad.

Talán apadt ma éjjel az Ipoly? Talán nem őrzik már a csehek a partokat. Talán a kóvári híd felé...

— Várjunk — mondotta Huszár Aladárné. — Ma éjjelre biztosan jósolják a támadást és akkor megmenekültél.

— Menjünk, nézzük meg, hátha...

Lassan haladtunk lefelé, a folyó mentén. A levegő friss és tiszta volt, parttalan vad vizekben fürödve szállt a szél. Egy asszony jött az úton, kosarat hozott a karján. Köszönt.

— Odaátról jön?

Az asszony bólintott: — Kis földünk van Kóvárnál. De mától kezdve engem se eresztenek át a csehek. Lelövik, aki a hídra lép. Valami készül.

Mikor tovább ment, egymásra néztünk, aztán a híd felé néztünk. Arra hát nincs többé út. Középen drótsövény a határ. Vörösek, csehek állnak a két oldalon. A kertek alatt a kidőlt fa : az élő híd, amelyen még a mult napokban átkúsztak a menekülők, mos félig el-

merült koronával hever az árban. És az Ipoly olyan, mint a tenger.

Elöntött rétek, legelők zöld bársonyán folyik a víz ezüstje. És az ezüst felett fátyolt húznak a parti füzek. Elvétett dombosok, kimaradt bársonydarabok, magányos nyárfák, topolyák derékig benn a vízben. A honti szép hegyek távol kék hátterén, mint felsodort zöld zászlók ünnepelnek a jegenyék.

Végtelen ragyogásban állt a világ. Madarak úsztak át a káprázaton. Mint a parittyák, kis halak dobálták magukat bolondu a víz színén.

Élet, tavaszi élet, diadalmas feltámadás.

Zörögve egy szekér jött mögöttünk. Katonák ültek rajta. Kenyeret vittek kiosztásra a falvak őrségeinek. A zörgés sebesen haladt. A szekér már eltűnt a fordulónál, de a kenyérszag ott maradt a levegőben.

Nagyszombat van. A templomokban az idegen hatalom őrségei leselkednek, bujdosnom kell az emberi tekintetek elől. Csak a folyó partja, csak az országútja az enyém. És mégis templomban vagyok. Végtelen boltozat alatt orgonázó tavaszi szelek, feltámadás; meleg kenyérszag, örök istentisztelet.

Április 20.

A történések maguk elé vetik az árnyékukat és árnyékba lépnek, mikor jönnek.

Már reggel óta sajátságos nyugtalanság érzett a városvégi utcán. Mialatt a harangok eszembe zokogták régi husvétvasárnapok emlékét, kinn az ablak alatt tarka módos viseletben a szomszéd falvak mentek a templomok felé. Csizmák kopogtak, viganók suhogtak és a legények fenyegető hangosan beszéltek. Egyik-

másiknak zöldleveles vörös és fehér virág volt a kalapjára tűzve.

A túlsó oldalon, a vörös őrség őrszobájának az ablakában, katonák könyököltek. Néhányan az utcán is álltak. Bizalmatlanul nézték a parasztokat. Mikor elhúzódtak, izgatottan beszélni kezdtek maguk között.

Egy katona becsengetett. Követelődzött, hogy adjanak neki egy öltözet ruhát. Esküvőt tart. Van az uraknak elég. Hogy nyomatékot adjon az akaratának, hősködni kezdett: — Uzsoknál lesz az offenzíva. Megsemmisítjük a cseheket, aztán egyesülünk az oroszokkal. Már a Kárpátokon innen állnak... Hóna alá csapta, amit kapott és sietve elment.

Mikor Huszár Aladár hazajött, halkabban beszélt, mint különben.

— Nagy kavarodás van az elvtársak között! Az oláhok 16-án támadást kezdtek a Szamos és Maros szögén. Az internacionális vörös ezred az első ágyúlövésre megszaladt. Futottak az orosz és a bécsi zsidók! Felkaptak a vonatokra. Még mielőtt az oláhok támadásba kezdtek, otthagyták a szegény székelyeket.

Zavarodottan néztünk magunk elé. Nem... nem így gondoltuk. A szenvedések tébolyodott óráiban is másként képzeltük el. Hol maradnak az angol és francia csapatok?...

— Az itteni direktórium tagjai titkolódznak — mondotta Huszár Aladár hosszú hallgatás után. — Mindenesetre gyanús, hogy megint nagyon sokat beszélnek a világforradalomról. A világforradalom mindig küszöbön áll, ha ők rosszul állnak... Az újságok is csak arról írnak: Itália és Franciaország forrong. Münchenben megerősödött a szovjeturalom.

Órák kérdése, hogy Bécsben kikiáltsák a tanácsköztársaságot . . .

Mi igaz ebből? Mi a hazugság . . . Huszár Aladár cigarettákat kezdett tömni. Megkínált. Mindig kínál, mindig adnak. És én mindig kérek, mindig köszönök. Egy szál gyufát? Szólni szerettem volna, de nem tudtam kimondani és csak tartottam a kezemben a cigarettát. Huszár Aladárné intett a férjének : — Adjon tüzet . . . — Ő pedig felugrott és az íróasztalához futott. Egy kis öngyujtót hozott a tenyerében. — Fogadja el husvétra.

A felesége ölébe eresztette a varrását és rám nézett. — Ennek örülök, olyan rosszul esik, hogy mindent kérned kell, pedig te mindent odaadtál.

És ebben a pillanatban a hideg, szép arc mögé láttam, beleláttam a szívébe, amelyet tartózkodóan eltakar.

Huszár Aladár a kalapja után nyúlt: — Elmegyek újságért a vasútra. — Nyugtalannak látszott.

— Mi történt? — kérdezte a felesége.

Egy pillanatra habozott. — Titkos telefonértesítés jött a direktóriumhoz. A kormányzótanács elrendelte, hogy tuszokat kell szedni.

Hideg szürkeség terjedt az ablakon. Fázni kezdtem. Mindennél rtózatosabbnak rémlett ez a hír. Tuszokat szednek . . . Az idegen faj a maga életéért zálogba veszi a magyar életet.

Nagyon kevés idő múlhatott el. Kicsapódott az ajtó. Huszár Aladár ott állt a küszöbön. A szeme fénylett és az arca egészen idegenszerű volt.

— Végük van! És nagy felindulásában sajátságosan töredezetten nevetett, pedig a szeme tele volt

könnyel. — Ide nézzenek! — És elénk lobogtatta az újságot. — Ők maguk írják: „Veszélyben a forradalom!"

Egymás kezéből kaptuk ki az ujságot. 19-én este a Népoperában gyűlt össze a munkás- és katonatanács vezérkara. Kun Béla, Ágoston, Pogány, Lukács, Landler, Böhm, Szamuelly és a többiek a színpadon foglaltak helyet. Kunfi szónokolt:

„Az entente vasgyűrűt szorít Szovjet-Magyarország köré."

Egymásra néztünk. Hát mégsem hagynak elpusztulni! Segítségünkre jön az emberi irgalom...

— Ide hallgassanak! Maga Kun Béla vallja, hogy végük van:

„A románok, hír szerint elfoglalták Szatmárnémetit. Ott a polgárság azonnal eltörölte a tanácsköztársaságot, fehér zászlókat tűzött ki és a királyt éltette... Visszaállították a magántulajdon rendjét — illetve az anarchiáját... A románok már Nagyvárad előtt állnak... Debrecenben még letiporta a munkásság az ellenforradalmat... Mindenkinek el kell hát mennie a frontra!... Ha kell, meghalunk a proletárdiktatúráért!"

Megtanultunk olvasni még a Vörös Ujságból is. Félnek... rémületükben dühösen fenyegetődznek.

Böhm Vilmos a munkásságot fenyegette: „Aki fegyelmezetlenséget követ el, azzal úgy bánunk el, mint az ellenforradalmárokkal". A polgárság felé Pogány rázta az öklét a Népopera színpadáról:

„... Elvtársak, üzenni kell annak a magyar burzsoáziának, vegye tudomásul a burzsoázia idehaza, hogy a mai naptól kezdve tusznak tekintjük! (Viharos

taps.) Vegyék tudomásul, hogy nem lesz örömük abban, ha az entente hadseregek előnyomulnak, mert minden lépés, amellyel a román vagy a szerb hadsereg előnyomul, egy-egy keserves megpróbáltatás lesz az itthoni burzsoáziának. (Viharos helyeslés.) Ne örüljön a burzsoázia, ne dugja ki a fehér zászlókat az ablakába, mert a vérével festjük pirosra!" (Percekig tartó viharos, tomboló helyeslés és taps.)

Szamuelly Tibor lépett a szónoki emelvényre: „Veszélyben van a proletárhaza! — kiáltotta. — Halál a proletáriátus minden ellenségére! Halál a burzsoáziára! ... Ha Magyarországon a proletáriátus hatalmáért még nem folyt vér, akkor fog folyni vér, a proletáriátus vére, de fog folyni a burzsoázia vére is ..." És a színház hallgatósága, a munkástanács idegen fajú tömege, tombolva tapsolt, mikor a zsidó Szamuelly az egymásnak uszított magyar proletáriátus és magyar polgárság vére ömlését jövendölte. A halálba hajszolt munkásság dühével akarja elpusztítani az értelmiséget. A magyarság saját kezével akarja a magyarság saját agyvelejét kitépetni.

Őrület! Halálra ítélik a rabszolgáikat is, az ellenfeleiket is! Lesz-e rá idejük, hogy végrehajtsák a nemzetirtást?

A nagyszombati gyűlés azzal a határozattal végződött, hogy a diktatúra védelmére minden proletárnak fegyvert kell fognia. Veszélyben a forradalom!

Örvényt érez az ember a lelkében. Az oláhok Nagyváradon vannak ... de a szörnyű diktatúra összedűl. És ellenállhatatlanul, megkönnyebbedés ocsúdik az örvény fölé. Az emberiség megkönyörült rajtunk. Ha

most el is vesznek valamit az oláhok, a béke majd visszaadja a mienket.

Ezt gondoltuk az iszonyat óráiban, ezzel álltattuk magunkat.

Az utcában lépések hangzottak. A gyalogjáró szélén egy idegen ember állt és az ablakunk felé nézett. Egyszerre eszembe jutott ... Tegnap ugyanott láttam ácsorogni. Huszár Aladárné aggódva pillantott a férjére.

Aztán meggyulladtak az utcalámpák. Kilestünk a sötét szobából. Az a fekete alak még mindig ott állt a szegleten.

Április 21.

A város nem moccant a sötétben, a házban is szinte kongott az üres csend. Csak az ereket hallottam dobolni a fejemben. Mindegyik külön dobolt. Vajjon ott áll-e még a szegleten az az ember?

Éjfél után egy magányos ágyúlövés dörgött bele az éjtszakába.

Vártam ... Megint gonosz nyugalom támadt. Ilyen lehet az éjtszakai nyugalom az őrültek házában. A folyosón féllánggal égnek a lámpák. Elvétve lépések kopognak el a cellák előtt. Az őr járja körútját ... Odakinn egy vörös őrjárat haladt el az ablak alatt. Szürkült a reggel. A felmentés megint elmaradt. Pedig most már sietnek számunkra az órák. Ha az entente hatalmak késnek, próbálkozásaikért rajtunk áll bosszút a diktatúra. Siessenek, hogy el ne késsenek! A diktátorok fenyegetődzve hirdetik, hogy vér fog folyni. A falakra plakátokat ragasztanak: „Fegyverbe!", „Vörös katonák előre!", „Fel, a proletárság védelmére!", „Veszélyben a forradalom!"

A hátráló vörösöket Debrecen és Nyíregyháza tájékán csoportosítják át. Erről a frontról is odavisznek néhány zászlóaljat és üteget. Szokatlan időben vonatok indulnak. A direktórium ideges. A kis zsarnokok sápadtan, verejtékezve beszélnek a vörös hadsereg győzelmeiről, a proletárhősök rettenthetetlen bátorságáról. Zsákmány, temérdek fogoly! Az újságok is ilyen értelemben írnak. A főváros pedig egyre telefonál. Sifrírozott táviratok érkeznek és a túlsó partról átkiabálják a csehek: „No vörösek, vörös husvétotok lesz!" Ma éjjel állítólag sok katona megszökött a városból. Kevesebb látszik, mint különben. Kedvetlenül ődöngenek az őrszoba előtt. Nem így képzelték. Mikor toborozták őket, azt mondták nekik: Le a háborúval, a katonáskodás semmi veszéllyel nem jár. Nagy fizetésük lesz és a vörös katonának minden szabad. Most egyszerre forradalmi katonai törvényszékeket állítanak fel. Kun Béla eltörli a katonatanácsokat és a bizalmiférfi-rendszert és a háborúba kell menni.

Mikor esteledni kezdett, kimentünk a folyó partjára. Odaát fegyveres apró alakok látszottak. Mellettünk sietve egyenként katonák mentek el. Már mind levették a vöröset sapkájukról, egyik-másik régi gyalogsági sapkát viselt.

Hideg szél fújt és a szél sok ezüstfésűvel visszafelé fésülte a vizet. A nyárfák megrázkódtak tőle. Végigborzongott a füzes. Megint jött egy katona a város felől. Mikor meglátott, letért az útról és sebesen nekivágott a földeknek.

— Szökik . . .

A túlsó parton homályba vesztek a szuronyos apró

alakok. Csupán egy virágzó fa világított az ólomszürke ég alatt.

Reménység volt a lelkükben. Csak aztán a fagyos szél meg ne ölje ezt a korai tavaszt.

Április 22.

Semmi hír sem érkezik. Mintha meghaltak volna a távíróhuzalok a levegőben. Még az emberek se súgnak össze az utcában. Az őrszoba ablakán fásultan könyökölnek a katonák. Újság nincs. A cseh ágyúk hallgatnak.

Semmi hír... És ennek a szörnyű időnek mégis egyik legszörnyűbb üzenete jutott ma el hozzám. Kinn az utcán egy gyerek énekelt. Nem látszott, de a dala egyre közelebbről hangzott.

Figyelni kezdtem. A kis énekes éppen az utca torkolatán haladt át. Egy pillanatra szabadon beeresztették a házak a hangját maguk között. „Apám ... anyám ..." Fiatal fiú volt. A felső testét kihívóan mozgatta, ahogy a vers végsorát mégegyszer megismételte. Most tisztán hallottam:

„Apám, anyám dögölj meg..."

Rossz budapesti orfeumdallammal tovább repült a nóta. De a szívemben egy kis kalapács ferdén, zűrzavarosan kezdett ütni. Sok undorítót hallottam már a bolsevizmus új szellemű iskolájáról, de ez volt a legundorítóbb és leggonoszabb.

A magyar iskola átalakulása nem most kezdődött el. Már a háborút megelőzőleg, szabadkőműves közoktatási kormányaink és szabadkőműves fővárosi polgármesterek indították meg észrevétlenül. Aztán Károlyi következett és, mint mindenütt, előkészítette a

bolsevizmust a fiatal magyar nemzedék oktatásában is.

A zsidó szabadkőműves tanárok és tanítók tömeges kinevezése, Lukács-Lőwinger és Balázs-Bauer Béla-Hersch bolsevisztikus tankönyvreformálása, a gyermeklélek bomlasztása, a szülői tekintély beszennyezése, az erkölcsi és nemzeti érzés céltudatos irtása és a szemléltető nemi felvilágosítás Károlyi kormányának a műve volt.

A szovjet-kormány oktatásának csak egyes embereket és elnevezéseket kellett megváltoztatnia és a gépezet már kizárólagosan a rombolás érdekében működött.

Borzadás fogja el az embert, ha megidézi azokat, akiknek ma kezében van a magyar gyermek és a magyar ifjúság.

Ezek is mind idegen fajból valók. Közoktatási népbiztosok... Kunfi a morfinista, Lukács György a degenerált, Pogány, akiről egyre nyiltabban mondják, hogy embert ölt, Tisza gyilkosa és Szamuelly a fogoly magyar tisztek oroszországi gyilkosa. A főiskolai hallgatók, az úgynevezett ifjúmunkások diktátora pedig egy merénylő, az a Lékai-Leitner, aki Tisza Istvánt a forradalom előestéjén a parlament kapujában akarta megölni. Laza erkölcsű betegek és gyilkosok a mai Magyarország kulturális irányítói, akik az iskolában csak törekvésük propaganda-eszközét látják, egy démoni laboratóriumot, melyben védtelen lelkeket lehet mérgezni.

A forradalmi kormányzótanács megfosztotta a magyar nyelvet attól az ezeréves jogától, hogy vezérlő államnyelv legyen. Lefokozta napkeleti zengő hangszerünket, melyen világosság lett a magyar gondolat-

ból, melyen a magyar vér ősidőktől fogva imádkozott, vallott és énekelt. Egyenrangúsított vele minden más nyelvet, melyet a csonka országban beszélnek.

Megérthetik-e a többi népek valaha azt a tehetetlen, égő kínt, amellyel egy legyőzött, megcsúfolt, szétépett országnak még tulajdon iskoláiban is a saját megsemmisítését kell eltűrnie?

Az oktatás eszköze a nevelés. A bolsevizmus nevelése az erkölcstelenítés.

A leány-internátusok hálószobáiban fiatal zsidó tanítók alusznak, hogy a kis leányok megszokják a férfiak jelenlétét. A közös fürdőkbe zsidó orvostanhallgatók kísérik a leánygyermekeket, hogy a feleslegessé vált szemérmet és tartózkodást nevetség tárgyává tegyék. A nemi felvilágosítás tovább folyik. Az óvodák célja megváltozott. Bizalmasan közölték az óvónőkkel, hogy a játékiskolának el kell idegenítenie a gyermeket az anyától, feleslegessé kell tennie a családot. A játékszer közös, feledje el a gyermek a magántulajdon bűnét. És mialatt a hatalom a mai nemzedéket a vörös hadseregbe kényszeríti, elrendeli, hogy a jövő nemzedékből ki kell irtani a katonásdi játékokat, nehogy a rabszolga valamikor majd lázadásról álmodjék.

Parancs jelent meg. A régi olvasó és történeti tankönyveket be kell szolgáltatni. És mialatt a régit halommal égetik, hogy nyoma se maradjon, új könyveket iratnak olyanokkal, akik még csak magyarul sem tudnak.

A rombolás műhelyében új A, B, C könyv készül. És a közoktatási népbiztosság utasítást adott ki, hogy az A, B, C az osztályharc propagandairata legyen! A magyar irodalmat törölték a tantárgyak közül. Ezen-

túl a magyar iskolákban csak a világirodalmat fogják tanítani. Történetünket meghamisítják és céltudatosan mocskolják. „Hunyady János szemfényvesztő, Mátyás király a legnagyobb csaló, Pázmány Péter gazember."

Most értem meg a kis fiú káromló ocsmány dalának az eredetét.

Vessék meg a gyerekek még atyjukat, anyjukat is, hogy a szülők titokban, négy fal között se tehessék jóvá a külső rombolást.

Egy démoni ellenség ötven év munkájával lassan ellopta a magyar faj lelkét. Most, hogy hatalomra jutott, dühös sietséggel pusztítja el azt a lelket, hogy népünknek, ha valaha még feleszmélne, ne legyen többé mit visszavennie.

Április 23.

Nagy fehér-fekete kacskaringók úsztak át az égen. Megjöttek mára a gólyák, mithoszok, mesék rejtélyes madarai. Ősszel mentek, soká odavoltak és most mégis hazatalál mindenik az ipolymenti fákon, a maga nagy borzas fészkébe.

Néztem, mikor leszálltak, nyugodtan, békésen. Nem törtek be idegen fészekbe, nem vették el a másét. Titokzatos roppant törvények adták nekik a fészket, magántulajdonuk és rájuk nem vonatkozik, hogy a mi országunkban a fák tövén nincs többé fészkük az embereknek.

„Minden lakóház köztulajdon..." és aki ellenszegül, afelett a forradalmi törvényszék ítélkezik...

Valaki kiment a szobából. Az ajtó nyitva maradt. A folyosón egy ember beszélt. Most jött gyalogszer-

rel, meg szekéren. Budapestről hozott levelet Huszár Aladárnak az édesanyjától.

Nem irígyeltem és mégis . . . Számomra soha sincs se hír, se levél.

Huszár Aladár odamutatta. Olyan volt az írás, mintha a halál előtt búcsúzna tőle az anyja. A fővárosban éheznek, fenyegetéssel van tele az élet. Ha három ember megáll, hogy beszéljen egymással a szabad gyülekezés egykori szájhősei szétkergetik őket. Tíz óra után senkinek sem szabad az utcán tartózkodnia. Az otthonokban még a családi összejövetelek is tilosak. Tizenegy óra után el kell oltani a lámpát a lakásban. Házbizalmi egyének és betelepített spionok lesik az embereket és feljelentik, aki moccanni mer. Szegény öreg dáma, keservesen panaszolja a levelében, hogy egy elcsapott tolvaj inasát lakoltatták be hozzá a feleségével. Ezek az őrzői. Egy másik idős hölgyhöz utcai leányokat helyeztek el, akikhez éjnek idején vörös katonák járnak. Élelmezni is kell őket. Isznak, lerondítják a bútorokat, beszennyezik a padlót. Cselédség nincs. Maga az úrnő takarít utánuk, különben felvetné a szenny a házát.

Ha az ember megkísérelné, hogy az állatok odujába, madarak fészkébe telepítsen fenevadakat, férgeket, idegen teremtményeket, az állatok lázadása elpusztítaná a földről az embert.

A gólyák leszállnak tavalyi fészkükbe. A természet elnéz az emberek merénylete felett és folytatja roppant törvényeit.

Önkéntelenül az újság után nyúltam. Egy hír. A románok megálltak . . . Lejebb más hír: Három kinevezés. A forradalmi kormányzótanács megtette

Böhm Vilmost, a jeles írógépügynököt, a tiszántúli hadsereg parancsnokává. Ennek a nevetséges és megalázó hadvezérnek az osztrák származású Stronfeld Aurél elvtárs lett a vezérkari főnöke, aki Károlyi Mihályt memorandumban világosította fel arról, hogy az orosz szovjethadak diadala és a világforradalom elkerülhetetlen. Vajjon milyen szerencsétlenségeket akar még ránk hozni ez a tehetséges, de megtévedt nagyravágyó?

És a harmadik . . .

Szamuelly Tibor mostantól kezdve a keleti hadsereg rögtönítélő törvényszékének az elnöke és a front mögötti országrészek minden ellenforradalmi moccanásának felelőtlen bírája. Szolnoki főhadiszállásáról kiadott parancsában megmondja, mit akar: „A burzsoáziához nem fordulok semmiféle kérelemmel, csak azt szeretném, ha ezeket a szavakat vésné emlékezetébe: aki a proletariátus hatalma ellen emeli fel a kezét, az a saját halálos ítéletét írja alá. Az ítélet végrehajtása a mi feladatunk."

Ki ez az ember, hogy ilyen hangon beszél? Honnan jött és hová indul, akit mától kezdve nem von többé senki kérdőre az eltüntekért?

Alakja ott állt a forradalom erjedő sötétjében, Kun Béla mellett, az első perctől kezdve. Együtt jöttek át az orosz határon. Trockij utasításait és aranyát hozták magukkal mind a ketten.

Emlékezem rá, a télen történt. Akkor már a Visegrádi-utca nyiltan titkos fészke volt a kommunistáknak. A Vörös Ujság szerkesztősége irányából két alak fordult ki az utca szegletén. Az egyik Goszthony Mária volt, aki most Csorba Mária név alatt a tanács-

köztársaságban fontos állást tölt be és féktelenül lázítja a kommunista tömegeket. Egy fiatal férfi kísérte. Nem volt púpos és mégis a púposak kifejezése ült az arcán. Egy fekete hiéna . . . Később tudtam meg, hogy az az ember Szamuelly Tibor volt.

Nagyatyja kaftánosan, batyuval vándorolt be Galiciából. Szamuelly Tibor fiatalon Nagyváradra került és írói tehetség nélkül, felületes félműveltséggel újságíró lett. Amit róla hallottam, olyanok mondták el, akik abban az időben személyesen ismerték.

A kávéházban rendesen egy félreeső szegletbe húzódott és külön asztalnál ült egyedül. Fekete kesztyűjét jóformán soha se vette le a kezéről. Mindig fekete ruhát és fekete nyakkendőt viselt és hosszúra növesztett fényes, fekete haját a fejéhez tapasztva, erősen kifésülte a homlokából. Tüdővészes beretvált arcán kékfekete árnyékok húzódtak.

A kaftános lengyel zsidók fia, angolosan öltözködő bohémkodó különc lett. De csak külseje vette fel ezt a lárvát. Lelkében tovább hordozta a zsinagógák izgatott zsúfolt forróságát, óhitű péntek esték homályát, hét szál gyertyák lángját, megvetettek emésztő bosszúvágyát.

Keresztényekkel nem igen érintkezett. És a kétes hírű keresztény asszonyokat — mint ahogy maga mondta — csak azért kereste, mert szerette őket megalázni. Mindenről, ami magyar volt, gyűlölettel beszélt, bár jellegzetes nevét, mint sok más fajrokona, megmagyarosított álnévvel cserélte fel.

A háborút megelőzőleg egy fiumei újságnál írt alárendelt kis cikkeket. Aztán a katolikus Magyar Kurir kőnyomatosnak volt a munkatársa . . .

Mikor a háború kitört, behívták. Ügyesen többször elkerülte a bevonulást, majd a frontmögötti irodákban bujkált egy ideig. Később megadta magát az oroszoknak. Mikor a forradalom ott kitört, a nyíregyházai zsidó fiú, aki addig alárendeltjeivel sértően és kihívóan viselkedett, fellebbvalóival pedig meghunyászkodóan, egyszerre megváltozott. Hirtelen a többiek fölé került. Már katonákat toborzott magyar foglyok között a vörös hadseregnek. Fenyegette és kényszerítette őket. A zsidó cárok visszaadták szabadságát és a faji összetartás megdöbbentő adatául, a nyíregyházai jelentéktelen zsidó hadifogolyból hirtelen az oroszországi zsidó-szovjet hadtestparancsnoka lett.

És ekkor, úgy látszik, szabadjára engedte régen hordozott gyűlöletét. Kilencvenkét fogoly magyar tisztet lemészároltatott . . .

Mult év novemberében jött haza. Aztán nemsokára találkozott Kun Béla szállásán Károlyival. Ettől kezdve gyakran érintkezett vele és védelme alatt kiabálta véresszájúan a kommunista-gyűléseken: Halál a burzsujokra!

Március 21-én este már hadügyi helyettes népbiztos volt. Most a forradalmi vésztörvényszék elnöke.

Mielőtt elutazott Pestről Szolnokra, egy délután Gerbeaud cukrászdájának az ablakában ült és kávézás közben kinézett a térre. Többen hallották, mikor mondta: „Itt a Gizella-téren fogok egy guillotine-t felállítani. Annyi burzsuj vérnek kell még folynia, hogy az automobilom kereke vérben gázoljon."

Valaki beszélte, aki Budapesten járt: Szamuellyt terrorista testőrség őrzi, gépfegyveres különvonaton utazik és hóhért visz magával. Az újságírók körében,

a forradalmi Otthon Clubban, az egykori névtelen riporter hirtelenében ünnepelt nagyság lett újságíró fajrokonai egy része előtt. Bródy Sándorról mesélik, hogy pezsgőzés közben átölelte és felköszöntötte: „Tibikénk, prófétánk!" . . .

Igen, az ő prófétájuk! . . . Most, hogy visszagondolok, emlékezetemen át egyre élesebben látom a fekete hiéna-ember arcát. Visszataszítóan mosolyog új hatalma felett. Látom fekete, síma fejét és fekete kesztyűs kezét int. Bitókat állítanak fel, ahová mutat. És az akasztófák, mint fekete héber írás, ott maradnak az ég alján, mikor különvonatán odébb megy, más lázadó tájak felé.

Ebben a sötét írásban írja fel magát nappalainkba és éjtszakáinkba ez az idegen. Szamuelly Tibor a gyűlöletnek titokzatos ritusán nevelkedett és a keleti zsidóknak egy ultra orthodox szektájához tartozik, mely mindennél szigorúbb szertartásokat űz. A Chesidem szekta, mint az ószövetségi fanatikus héberek, komor, elfogult és sötét. Irtózik a napfénytől. Hívei csakis azt vallják igaznak, ami a Thorában van és azt is csak azért, mert benne van. A szekta szigorúan, betűszerint értelmezi az ószövetséget és a „Fogat fogért, szemet szemért" hitvallását szószerint akarja megvalósítani.

Szamuelly Tibor degenerált lelkét ezek a tanítások és szertartások formálták és dolgozták ki. Így lett ennek a kornak, melynek uralkodó elemei lappangva, megjuhászkodottan régóta jártak és sokasodtak közöttünk, legkifejezőbb típusa. A gyűlölet levegőt kapott, a típus elvetette álarcát és ime körülnéz a történeti idők során felgyülemlett ahasverusi bosszúvágy.

Szamuelly személyében a forradalmi kormányzótanács véréből való vért és lelkéből való lelket állított oda hóhérnak a magyar nép fölé.

Április 24.

Tegnap, sötéttel, megint belopódzott egy ember az udvarba. Nézelődött egy darabig. Az utca üres volt. Hirtelen felsurrant a hátulsó lépcsőn.

Már napközben riadt hírek terjedtek szét a városban. Budapesten terrorcsapatok szedik össze az embereket. A kormányzótanács nyíltan fenyeget. Félti a hatalmát és kegyetlen lesz. A vidéki városokba szigorú parancsok repülnek szét. Balassagyarmaton elcsapták a direktóriumot. Mondják, gyenge volt, kedvezett az uraknak. Új emberek jöttek. Egy Frank nevezetű, alig húszéves siheder lett a büszke Nógrád diktátora. És az őrségek parancsnoka egy másik, akit Pintyének hívnak. Zsidók mentek és zsidók jöttek. Parancsuk van, tuszokat fognak szedni a vármegyében, hogy legyen mit odadobni a tömegeknek, ha a csehek támadnak. Legyen, ami az utolsó percben elfoglalja a csőcseléket, míg a direktórium menekül . . .

Az ablakokban korábban kialudt a világosság, mint különben. Az őrjárat lépése üres, riadt utcákon kongott végig.

Huszár Aladár a kisemberek barátja. Az, aki ma a hátulsó ajtón szökött be hozzá, figyelmeztetést hozott. — Meneküljön, éjjel letartóztatják.

És Huszár Aladár a sötét utcákon át elment otthonából.

A hideg bejön a falakon át. Bundában üldögélünk. A gyertya tövig ég. Tüzelőfa sincs a házban. Az em-

her a saját, gyorsan rohanó vére sietségét szeretné beletenni a tétovázó történésbe.

Durván, követelőn, puskatussal bezörgetnek az ablakon.

Huszár Aladárné rám nézett. — Érte jönnek, vagy érted?

Eloltottuk a gyertyát és egy kis rést nyitottunk az ablakon. Katonák állnak odakinn. — Baj van? — Nem, mondották. Egy arc ágaskodott a sötétből: — Készültség! — Ijednek látszott. — A parancsnok elvtársakat keressük! — Nincsenek itthon. — Odakinn csúnyán káromkodtak: — A gazember mindenségüket!

Szegény fiatal tisztek... Mennyit megalázták, mennyit bántották őket. Most kellenek... Vajjon megszöktek-e ezek is?

Április 25.

Olykor kínlódva szánom el magamat, hogy írjak. Feljegyzéseimben vissza kell hívnom az időt, amelyet szüntelen küldenék. Újra átélni, mikor már elmúlt!... Mégis folytatom és ez olyan, mintha árvíz idején egy elmerülő házban naplót írna az ember még akkor is, mikor a víz betódul az ablakon.

Gonosz, lidérces nap volt ez a mai.

A feltűzött szuronyok hegye mindegyre csillogott az ablak alatt. Déltájban katonák özönlöttek a főutcán. Fegyveresen kapaszkodtak fel az elszedett szekerekre. Vágtattak Őrhalom irányába. Támadnak a csehek!

Mire éjtszaka lett, fegyverzörej haladt a sötétben a fegyház felé. Kapuk döngnek és a szélben vonítanak a kutyák. Most szedik össze a tuszokat...

Egy húr feszül a levegőben. A fejemen van átfűzve

ez a húr, az agyvelőmön húzták át. Ugyanaz a húr minden élő teremtés agyvelején. Érzem a húron át, hogy mi megy végbe a többiek fejében. Nem mondják, mégis mindent tudunk egymásról. Ugyanaz történik mindannyiunkban. Soha ilyen közösség még nem volt a szenvedő emberek között.

Nagyszombaton reggel, alig néhány napja, azt mondta Huszár Aladár: — Úgy sajnálom magát. Nehéz sors lehet, mikor az embernek el kell mennie otthonról és nincs hová és nem tudja, jut-e éjtszakára egy kis sarok.

És ma én gondoltam róla ugyanazt. Elment ő is és hű barátja Pongrácz György.

Holnap keresni fogják őket, házkutatást tartanak. Kihallgatnak valamennyiünket. És ha rám ismernek ... hát így is jó.

Az Isten gondomat viseli, ha úgy akarja.

Április 26.

Az éjtszakák most nem alusznak. Vissza-visszatérő őrjárat lompos lépése jelenti a hideg sötétben az idő múlását.

Mikor reggel lett, egy vörös katona tudakozódott Huszár Aladár után. — Tartozik azonnal jelentkezni! Aztán egy másik állított be. Kikérdezte a cselédséget. Huszár Aladárné nyugodtnak látszott. Azt mondták neki, ha a férje elő nem kerül, őt fogják el helyette. Egy kis bőröndbe rakosgatta a holmiját, csomagolt. Ismerem azokat a mozdulatokat, amelyekkel csomagolt, az én kezem is egészen így mozdult, mikor készenlétbe helyeztük a bőröndömet. Dél felé detek-

tívek jöttek. Odakinn beszéltek az előszobában. Aztán mentek végig a lakáson és ahogy mentek, szöktem előlük egyik szobából a másikba. Mikor nem volt tovább, megálltam a lépcső alatt. Rám találnak-e? Mint egy csapdába került állat vergődtem. Mire való volt az egész? Hát mégis! Ennyi szenvedés után? Megint éreztem annak a szörnyű láthatatlan kéznek a tapogatódzó mozdulatát magam körül. Megfog vagy mellém nyúl? Várnom kellett tétlenül, tehetetlenül. És a hangom hangtalanul hívott valakit, aki megsegítene. Nem mondtam ki és mégis, Anyámat hívtam, mint a gyerekek, a haldoklók, a betegek.

A szimatolódzó vérebek elmentek... Megint mások jöttek. Szemközt az utcaszegleten fegyveres őrszem állt, az arcát a ház felé fordította. Délután plakátot ragasztottak ki a falra. A plakát vörös papirosán nagy fekete betűk: „Aki házában vendéget lát, forradalmi törvényszék elé állíttatik. Minden idegen, aki huszonnégy óra alatt el nem hagyja a várost, illetőségi helyére toloncoltatik."

Az élet minden nap új kínzást talál ki. Elég volt. Most már nem védekezem, bevárom a sorsomat! Aztán eszembe jutott: tízévi kényszermunka jár annak, aki befogad.

Pongrácz Györgyné it ott ül velünk. A férje elmenekült. Nemrég volt az esküvőjük. Szegény fiatal asszony! Egészen egyedül maradt. Valami tervet kellene csinálnunk. Valamit tennünk kellene. Ő mondta: — A szomszéd faluban egy kedves, öreg dáma lakik... Ott nem keresne senki.

Hirtelen határoztunk. És Pongrácz Györgyné levelet írt Szűgybe, özvegy Beniczky Mihályné kezéhez.

Megírta, hogy Földváry Erzsébet, Huszár Aladáréknak egy szegény, szívbajos rokona, aki fél a csehek ágyúzásától, néhány napra menedéket kér tőle.

Elment, mi pedig sietni kezdtünk. Huszár Aladárné elrejtette férje fegyvereit és ruháit, aztán összeszedtünk a házban minden írást, ami veszedelmet jelentett. Tüzet raktunk a gyerekszobában. Elégtek Huszár Aladár kétségbeesett ellenforradalmár írásai, levelek, röpiratok, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének halombahordott felhívásai. Szomorú tűz volt. Munka, reménység és lelkesedés égett. A gyerekek örültek és táncoltak a rég nem látott lobogás fényében. És mi is odahúzódtunk és mi is melegedtünk ...

Éjjel megint felvertek. Egy szekér állt meg a kapu előtt. Katonalépések. Későbbiek, boldogabb emberek, akik utánunk fognak jönni, ne sejtsék soha, mit tudnak mondani emberi lépések az éjtszakában, mit tud mondani egy szekér, amely hirtelen megáll a ház előtt.

— Jönnek . . .

És Huszár Aladárné indult. Katonák voltak. Két vörös tiszt követelt éji szállást. Szobát foglaltak maguknak a házban. Aztán egy darabig még hallatszott a dobogásuk az emeleten a fejünk felett.

Vajjon támadnak-e a csehek? De a nagy, feszült csend csak folytatódott a hideg ég alatt.

Április 27.

Vasárnapi misére harangoztak a parti templomokban. A város arrafelé fordította az arcát. Az utcánk néptelen volt, csak a vörös katona állt, mint egy őrszem a szegleten. Huszár Aladárné kikísért a

kapuig. A gyerekek marasztottak. Mikor a vörös őrszem a város irányába nézett, hirtelen kisurrantam a házból. Háttal állt és nem vett észre.

Csak egy kis csomag volt a hónom alatt. Egészen kevés holmi. Milyen kevés is elég tud lenni az embernek, ha máskép nem lehet. Pongrácz Györgyné jött szemközt. Egymáshoz szegődtünk és sebesen szeltük át a főutcát.

Mióta akkor este ide érkeztem, sohase jártam erre. És képzeletemben az ipolymenti város éjtszakai képe helyébe egy másik város épült. A megyeház-térre tornyos, ódon városházat képzeltem, amely talán nem is létezik és a tövében árkádos öreg házakat, melyek alatt kis boltok szorongnak és egy régi kutat a vén piac közepére. A tér irányába fordítottam az arcomat. De a valóságból semmi sem látszott és a képzelt kép velem maradt.

Valahányszor emberek jöttek szemben, kis zsibbadást éreztem a szívem táján. Az arcom elé kaptam a zsebkendőmet és fujni kezdtem az orromat.

— Ha még sokan jönnek, — mondottam és nevetnem kellett — megfájdul az orrom a kirándulásban.

A vasuti sorompónál megint vörös katonák álltak.

— Csak ide a szomszédba, Szügybe, vasárnapra ...

Ismét egy darabka utca következett, városvégi házikók és egyszerre kinn jártunk nagy, szabad rétek között az országúton, a napfényben. Szél fújt, friss szél. A szomszédos halmok erdőin végig borzongott a tavasz. Az útmenti virágok, mint hosszú derekú, ringó szoknyás kis parasztleányok álltak a fűben. Ünnep volt. Százszínű vasárnap. És egyszerre legyőzhetetlen szomjúsággal hátravetettem a fejemet. Hetek óta lopva,

meglapulva bujkáltam az emberek között, mint aki karcolós bozótban kapkodja a fejét. Most szabadba értem és a nap a szemembe sütött. Szinte nevetnem kellett és végtelen halk nevetésben velem nevetett a szél.

Mintha korzó lett volna az országút, kocsik jöttek. A párnákon frontegyenruhában, szovjetsapkás, kövér zsidó fiúk hevertek, messze szétugró térddel. Szép telivérek trappoltak mellettünk. Lopott lovak és lopott urasági libériában a kocsisok. Egy hintó közeledett sebesen. A szerszámokon grófi koronás címerek ezüst verete csillant. A bakon magyar sujtásos kocsis ült. A párnákon közönséges arcú ember terült szét. Mellette finom toiletteben formátlan asszonyszemély terpeszkedett.

— Pintye elvtárs, a diktátor, meg a felesége, — súgta oda Pongrácz Györgyné — megismerem Mailáth gróf esőköpönyegét. És a szép ruha az asszonyon, a grófnéé volt, jól emlékezem, a férje főispáni installációján viselte. Ezek a gárdonyi kastélyból öltözködtek. Onnan bútorozták be a lakásukat is. És az elvtárs haragszik, hogy miért van címer az ezüst cigarettatárcákon, amelyeket onnan szerzett.

A vetések felé fordítottam az arcomat. A hintó kerekei forogva villantak a napban, mögöttük hosszú sávban cigánykerekezett a por. Ez is elmult. A por lehasalt. Nyugtalanul hátranéztem. Ballagó falusi nép ért utol. Ezek gyalog poroszkáltak. Egy mezítlábas vén paraszt kampós botjára akasztva vitte a hátán a csizmáját.

Megcsalt milliók... Vajjon hiszitek-e még, hogy minden a proletároké? Hiszik-e, mialatt szemükbe

vágja a régi urak elrabolt hintója a port és Pintye-Pollák elvtárs elhajtat mellettük?

Hiszékeny nagy magyar föld, gőgös ős paraszt! Mikor zúzod össze azokat, akik játszani mernek veled?

Az úthajlás mögül egy templomtorony jött elém. Bujkáló zsindelyek a lombok alatt. Vörös zászlósan ott állt Mária-Teréziás dupla tetejével Nógrád régi szép megyeháza. És a kis kunyhók falán visszásan hatottak a városi p akátok: „Éljen a proletárdiktatúra!"

Letértünk az országútról. Egy parasztházon vörös keszkenő fityegett egy pálcán. Ott székelt a direktórium. Aztán elhagyott temetőn mentünk át. Krisztus nagy keresztje feketén állt a magas virágos fűben a megdőlt sírkövek között. De a nap sütött és szép szabad szárnyakon, szabadon szállt a szél. Elhanyagolt öreg kertbe értünk. A vasrácsos tárt kapu nyílásában vörös őrség ácsorgott. Szabadon járt ott ki-be boldog-boldogtalan. A fáskamrában és a régi kúria oszlopos terrasszán is temérdek municiós-láda zsúfolódott. Megakadt a szemem a felírásokon. Explosiv! 15-ös ecrasit gránát!

— Ezzel ugyan egy várost is a levegőbe lehetne röpíteni.

Pongrácz Györgyné bólintott: — És a szomszéd telken áll a vörösek ütege. Arra célozgatnak a szőlőhegyről a csehek.

Túlnan, az udvarház zsindelyes teteje felett, két mogorva vén fenyő nyúlt fel az égbe, a tövénél pedig belefeküdtek a lehajló ágak a fiatal fűbe. Mintha gyerekkorom álgyesti kertjében jártam volna, úgy emlékeztetett az oszlopos öreg udvarház. Csak előtte tiporták össze a katonák a füvet, vágták fel a nehéz muni-

ciós kocsik az utat. Csak a kapu táján hevertek papirosok, törött üvegek, ahol a katonák jártak. De az udvarház mögött, a másik oldalon szinte érintetlen volt a kert. Elvadultan szép volt vénségében az ifjú ébredés között. És a jó öreg falusi szobákban ajtók nyíltak. Egy öreg dáma jött felém. Még jóformán alig hogy látott, mégis szólt: — Jól tetted leányom, hogy eljöttél hozzám.

Még alig látott . . . És ez Magyarország volt. A régi, úri, vendégszerető Magyarország, amelyben ma kiplakatirozzák a bevándorlottak: „Aki házában vendéget fogad, forradalmi törvényszék elé állíttatik".

A rácsos alacsony ablakon benéz az elvadult kert. Moha lepi a fákat és öreg kőpadok állnak az út mentén. Béke van. Gyep veri fel az ösvényt és nem látszik rajta kergetett lábam nyoma. Itt megállhatok én is, akinek oly régen nem volt szabad megállnom. Nem keresnek majd. És aludni fogok, ha éjtszaka lesz. Nem zörgetnek be az ablakon. Álmomban nem fog kísérteni autók szirénája, csengetés, lépések zaja.

A vén kertben gyep nő az utakon és a lábam nem hagyott nyomot, amikor idejöttem.

Szügy. Április 28.

A nap besüt a szobába, letelepszik a régi bútorokra és puha talpakkal mindég odébb megy.

Beniczky Mihályné az íróasztalnál ült, vissza-vissza nézett rám és halkan beszélt. Vigyázni kell. Mindenütt ólálkodik valaki. Családomat tudakolta. Régi időkből ismeri a Földváryakat . . . Egyre zavartabbak lettek a feleleteim.

Később az ellenforradalomról kezdett beszélni az öreg dáma, a nevemet említette, igazi nevemet, rólam beszélt, igazi önmagamról. Hirtelen meleg csapott a fejembe. Az hihette, hogy nem hallom és megismételte a kérdését: — Erzsébet, — szólított kis váratva — nem tudod, mi történt Tormay Cécile-el? A leányom találkozott vele a télen.

— Úgy mondják Svájcba szökött... Szégyeltem magamat. Idegen név alatt, hamis jogcímmel lopakodtam be hozzá. Menedéket kértem, habár tudtam, hogy ez veszélyt jelent számára is. Nyomorult, csúnya érzés volt. A szájam szélén lebegett, hogy megmondjam az igazat. Miért is nem látja, hogy megcsalom őt, aki azzal fogadott: Jól tetted leányom, hogy hozzám jöttél.

Ebédre hárman voltunk. Balassagyarmatról látogató jött ki az öreg dámához. Könyvekről beszéltek és ekkor a vendég, aki époly kevéssé sejtette, mint a háziasszony, hogy ki vagyok, felemlítette a „Régi ház"-at.

— Vajjon hová lett Tormay Cécile? Hallottam, hogy keresik.

Szerencsére háttal ültem a világosságnak. Megint Svájcról dadogtam valamit. Beniczky Mihályné mintha magának mondta volna, közbe szólt: — De hát miért is nem jött ide? Úgy eldugtam volna, hogy soh'se találnának rá.

Ebben a pillanatban feloldódott bennem az önvádló kínos szemrehányás és valami olyanfélét éreztem, mintha már nem az irgalmas idegen név jóvoltából, de magamért lennék itt.

Ma reggel olyan csendes volt a nagy fenyőkön túl a kert, hogy azt hittem, a fák, a bokrok elállják mindennek az útját, ami szörnyűvé teszi az életet. Aztán katonák beszéltek a kútnál. Valahol a környéken elfogtak egy papot, ki akarják végezni, mert piros-fehér-zöld zászlót találtak nála . . . Forradalmi törvényszék annak, aki magyar zászlót rejteget! A kormányzótanács elrendelte, hogy minden zászlót be kell szolgáltatni, a tiszta vörös- és feketeszínűek kivételével.

Szegény nemzetem, szegény zászlója! A feketesárga és a vörös között a végzet még csak annyi időt sem hagyott a mi zászlónknak a históriában, hogy szabadon kibomolhassék szabad népe és szabad országa felett.

És ezentúl tilos a nemzet zászlója a magyar nemzet országában.

A katonák másról beszéltek. Az egyik halkan mondta:

— Tudjátok-e, Szamuelly elvtárs most Hajdúszoboszlón akasztatott . . .

Ebben a pillanatban egész iszonyatával betört a kertbe a valóság. A fák és a bokrok nem tudták elállni az útját. Halál mindenre, ami magyar. A nemes hajdúk vármegyéje földjén az oláhok elől futamodó diktatúra akasztat. Szolnokról Böhm elvtárs küldi hasztalan pusztulásba fajunkat. És úgy mondják, temérdek vérnyom van már a főváros kövezetén is. Éjnek idején Pest s Buda között gyakran loccsan a víz a part alatt. Emberek tűnnek el, nem térnek többé haza. A fogházak tömve vannak. A Lánchídon vértócsát

láttak a koránkelők. Sok vér és egy összegyűrt kalap. Kit öltek meg? Kik öltek? Senki sem felel.

A vér, a hír pedig szivárog.

Április 30.

Menyasszonyok álltak a fűben, virágzó szilvafák. Fehér fátyoluk meg-meglibbent, amint a szél kószált. Az idő múlását csak a sudár fa jelezte, árnyéka, mint egy nagy óramutató fordult és haladt a gyepen. Aztán eltűnt az árnyék. Alkonyodott.

Kinn az országúton, Mohora felől egy lovaskatona poroszkált. Hajdani hetyke huszársipka volt a fején és ahogy a lova táncolt, a mentéje ide-oda hányta magát a vállán. Úgy hatott ez a katona, mintha elmúlt idők képeskönyvéből lovagolt volna a szovjetsapkás, idegen, új katonák közé. Egy magyar huszár, a trombitás ... És amilyen messziről jött a jelenés, olyan elmult volt a trombitája szava. Régi trombitajeleket fújt bele az este hűvösébe. Haydn katonadallamai rivalgtak fel az akácok alatt. Játszott a huszár, talán maga sem tudta, hogy a múlttal játszik ... És a tavaszon átnyilalt a szép, a lassú trombitaparancs: Imához.

A hangok szétrepültek, az eltiltott érckiáltás végig borzongott a falun.

A kapu előtt a vörös katonák keze tisztelegve a sapkájuk felé rándult, a testtartásuk egy pillanatra vigyázzba meredt. Abbahagyták, egyik se mert közülök imádkozni. A túlsó oldalon lakkcipőben a politikai frontmegbízott elvtárs, a kis zsidó Katz lépegetett a porban. Ekkor ismerte fel a trombita hangjában a dallamot. Az arca eltorzult a belső méregtől.

Dühösen törtetett a trombitás felé. A katonák pedig lenéztek a földre, mintha a forradalmi törvényszék szíriai szemének a tekintetét kerülte volna a szemük.

Már régen csendes volt az út, a por elült, még mindég álltam és vártam. Az ember most mindég vár valamit, ami nem jön.

Mennyi minden nem jött. Az entente hatalmak ultimátuma. Marseillesi francia ezredek. Angol felmentő csapatok. Fiumei ellenkormány. Ellenforradalmak. Külföldről betörő tiszti-ezredek. Felmentő székely zászlóaljak . . . És mégis minden jó volt, ami így hitegetett, hogy számunkra jönni fog, jó volt, mert élni segített. Elmúlt. Ma már csak az oláhok jönnek. Idebent pedig Szamuelly akasztat . . .

Álmatlan és nehéz volt az éjtszaka. Eloltottam a gyertyát, hogy ne fogyasszam. Órákon át sötétben feküdtem mozdulatlanul. Akárhova indult a gondolatom, meghátrált a vér és piszok elől.

Ekkor egyszerre, odakinn a tavaszban, egy fülemile kezdett énekelni. Nem birtam többé a mozdulatlanságot. Végigtapogatództam a világtalan szobán és kinyitottam az ablakot, hadd áradjon be a hang. Kicsiny művész, te utolsó művész ebben a szomorú országban! És a fülemile csak énekelt . . . Nem tudom, hogyan kerültek ekkor egyszerre a gondolataim közé a reggel olvasott ujság betűi. Szavak lettek belőlük. Rendelet . . . „Szellemi Termékek Országos Tanácsa . . . Minden szellemi termék csak a Szellemi Termékek Országos Tanácsa útján jelenhetik meg . . .“

Isten a káosz felett tökéletes világot álmodott, de álma a beteljesülésben eltorzult. Ami kimaradt a Be-

teljesülésből, azt a művészet hozta bele az ember számára.

A művészet, az örök megmagyarázhatatlan világtitkok közvetítője. A művészet a láthatatlanba vetett hit. A művészet arisztokrata. A művészetnek ősei vannak. És jaj annak, aki a művész belső határtalanságát külső határoltságába akarja belekényszeríteni. Megöli a gondolatot, gyilkosa lesz a művészetnek.

És a marxizmus megvalósítói ma pártművészetről, tömegművészetről, szellemi termelőszövetkezetekről beszélnek...

Kajánul gonosz idióták ezek az emberek, akiknek vezére írónak vallja magát, de megöli Magyarországon az irodalmat. Lukács-Löwinger György, a nagyfejű kis zsidó filozófus, milliomos bankár fia, feleségének, a bolsevista Gontscharoff-Goldberger Helénnek befolyása alatt, proletár apostol lett. Mint a tanácsköztársaság helyettes közoktatási népbiztosa becsukatta a könyvüzleteket, a zeneműkereskedéseket és miután megállított minden lüktetést és életet, a nagy elhallgatás közben lombikjában megfőzte a homunkuluszt, amely sem járni, sem dalolni nem fog tudni soha. Megkomponálta az Irói Catastert!

Kitalálta, hogy a tehetséget osztályozni kell; különkülön fiókokba kell zárni, mint a fűszerkereskedésekben a Frank-kávét, a borsot és a kását.

Elrendelte, hogy az írókat három kategóriába osszák. Hogy ki melyik kategóriába kerül, afelett kirendelt direktórium dönt. Az írók osztályozásuk szerint havi fizetést kapnak. Ennek fejében írniok kell. Különben semmi keresetük nincs, de a kiszabott ösz-

szeget megkapják, bármit termeljenek is, ami a proletárdiktatúra és az osztályharc érdekeit szolgálja.

A kommunizmus költői természetesen az első osztályba tartoznak. Egy lengyel zsidót, Kahana Mózest, az elismerésnek olyan babérjával koszorúzza a diktatúra, amilyennel egykor Arany Jánost tisztelte a magyar nemzet. És a költők első kategóriájának élén ott áll a „Ma" című folyóirat szerkesztője, Kassák elvtárs is, aki szintén havi fizetés mellett írta ezt a versét, amelyet eddig még nem bírtam elfelejteni:

Füttyögött a mező
Kuruttyoltak a békák
Tavaszi szerelem
— — — — — — —
— — — — — — —
— — — — — — —
Rythmus!!!: =
— — — — — — —

És ez a szellemi termék a proletárdiktatúra Szellemi Termelő Osztályának a jóváhagyásával jelent meg.

A kertben még mindig dalolt a fülemile. Szabadon, mindenhatóan énekelt, valószínűleg mert nem tudta, hogy annak, aki itt énekelni akar, szakszervezetbe kell tartoznia.

Szegény hazám, tört hegedűknek, elfojtott nótáknak végtelen rónája.

Hűvös és kék az árnyék. A nap is hűvösen süt a harmatra és a kora reggelen át cigányzene hangzik a falusi utcán. Álmomba jöttek bele a hangok... messziről... egyre közelebb. Ez a harc lesz a végső, csak összefogni hát. És nemzetközivé lesz holnapra a világ...

Az internacionále... Így eszméltem rá, hogy eljött a májusi nap.

Szigorú parancs. Vörössel kellett díszíteni a falut. Vörös zászló lengett a községházán. Vörös pántlikák fityegtek a kis paraszthazak ablakában. A cigány már a terrasszon játszott, a katonák énekeltek. Beniczky Mihálynéval a kert végében húztuk meg magunkat. Minden a vöröseké lett. A konyhán pecsenyét sütöttek maguknak, egy vederben temérdek tojást és cukrot kevertek össze. Este bál lesz. — Két bál, — mondotta a szobaleány — mert mi proletárlányok nem táncolunk együtt a földmíveslányokkal...

Valamikor az ifjúság napja volt május elseje, kiránduló kis varrólányok, diákok, mesterlegények, gyerekek ünnepe. Aztán tüntetés lett az ünnep, aztán fenyegetés. A világ újrateremtői ezt a mai napot beteljesülésnek igérték. És a véres földgolyón, vértől csatakos, vértől részeg tömegek hömpölyögnek a végső harc elérhetetlen diadala felé. Vérviharban kibomló vad vörös zászlók lobognak a tűzfényes vörös ég alatt.

A kommunizmus a világforradalom születésnapjának szánta május elsejét. Lenin üzent mindenhová. Moszkva elküldte lázító aranyát. A proletárok diktátorai pedig vért szagoltattak rabszolgáikkal, hogy

ez a május csakugyan az ő diadaluk, — a mi elömlő vérünk májusa legyen.

Budapesten hetek óta készültek erre az ünnepre. Szállítani akarták hozzá a vörös fegyverek győzelmét is. De diadal helyett szemfényvesztés lett az ünnep. Mentől inkább hátrált a vörös hadsereg a Tisza mentén, annál jobban hirdették a vörös májust.

Panem et circenses! Kenyér nincs, a főváros éhezve támolyog, cirkuszt hát a népnek. Leszakadt a ruha az elszegényedett százezrekről, talpig vörösbe kell hát öltöztetni a várost. Egész házakat vontak be, hídfőket, homlokzatokat, falakat. Vérvörösre mázolták még a villamoskocsikat is. És a forradalmi kormányzótanács Bécsnek, az éhező Budapest díszleteiért, bőkezűen harmincmillió értékű vágómarhát adott . . .

Az ünnep programmja oly nagy, hogy a vörös hadsereg tiszántúli futásának nem marad hely az újságokban.

Gyülekezés, menetek, felvonulások . . . Rendelet: Mindenki tartozik a menetben résztvenni; mindenki tartozik házát feldíszíteni, mert különben . . . május, tavasz, szép szabadság ünnepe, aki mer érted nem lelkesedni . . . forradalmi törvényszék elé kerül.

Gondolatomban vörösre változik a főváros. A vörös háttéren gigantikus gipszszobrok fehérlenek kísértetiesen. A Vérmező közepére két emelet magas, negyven méter hosszú vörössel bevont koporsót ácsoltak, Martinovics, Dózsa György, Liebknecht Károly és Luxemburg Róza emlékeül.

A budai hegy alatt vörös az Alagút torka és mellőle puskatussal gipsz szovjetkatonák suhintanak iszonyú arccal a földön járó szegény ember felé.

Az utcák torkolatánál kalapáccsal suhint a Népszava óriás mezítelen vörös embere: „Halál a burzsujokra!"

A milleniumi emléket is elborítja a vörös. Árpád vezér bedeszkázott bronza felett a gipsz Marx emelkedik. A parlament előtt, mint egy óriás véres hólyag, egy vörös földgolyó. Andrássy lovasszobrára pedig vörös görög templom épült. És megint Marx, Lenin, Liebknecht, Engels, Luxemburg Róza kilenc méter magas gipszfeje. Gipsz, gipsz, vörös papírszövet, vörös oszlopok, vörös póznák és zászlók, girlandok, ötágú vörös szovjetcsillagok. Fullasztó vörös maskara a magyar főváros halálra vált arca felett.

A vörös keszkenő vérvágyat kelt a megvadított bikában . . Mit akarnak ott a Duna partján? Mi ez? Egy szörnyű téboly vagy az Apocalipsis félelmes jövendölésének a beteljesülése? Az öreg Biblia a könyvespolcon fekszik. Ezredéves szavak jönnek ki a lapjai közül és szemébe néznek a történéseknek.

„És láttam más vadállatot feljönni a földből . . . És megtévesztette a földön lakókat a jelekkel . . . mondván a földön lakóknak, emeljenek bálványképet a vadállatnak . . . , hogy akik nem imádják a vadállat képét, megölessenek. És megteszi . . . , hogy senki ne vehessen vagy adhasson, hanem csak, aki a vadállat bélyegét vagy nevét, vagy nevének számát viseli."

„. . . És láttam egy asszonyt ülni vörösszínű vadállaton . . . És az asszony fel vala öltözve bíborba . . . és homlokára e név vala írva: Titok . . . és láttam az asszonyt megrészegedve a szentek vérétől és Jézus vértanuinak vérétől . . . És sírnak és jajgatnak fölötte a föld királyai, akik vele paráználkodtak . . ."

Skarlátba öltözött város, mely bálványképet emel-

tél a vadállatnak „. . . hárfások és zenészek és fuvolások szava és a harsona nem hallatszik benned és semmiféle művészeteknek mestere nem lesz többé benned található; és a malom zörgése nem hallatszik többé benned és a vőlegény és menyasszony szava nem lesz hallható ezentúl benned . . . "

Ijesztően mered össze a jóslat és a valóság. De a Bibliában, néhány nappal odébb eljön a jóslatban fehér lován az, aki fehér gyolcsba öltözött. És a fehér legyőzi a vörös diadalát.

Május 2.

Hír jött. A vörös csapatok Kisújszállásnál visszavonultak az oláhok elől és a Tiszántúlt kiürítették Tiszafüred felett. A szerbek megszállták Hódmezővásárhelyt. A csehek bevonultak Miskolcra. Sátoraljaújhelynél és a Hernád völgyén támadásba mentek át.

A lakosság segíti őket és senki sem áll ellent: a vörösek futnak. Őrület kúszálja a gondolatokat. Irtózunk a megszállóktól és várjuk őket.

Orgyilkosoktól várjuk, hogy megmentsenek hóhérainktól.

És míg a tehetetlen kíntól véresre harapjuk a szánkat, az emberiség nyugalmát nem zavarja szenvedésünk. Csak azt látja, hogy a külföldi alattvalóknak a tanácsköztársaság védelmet ad. Elrendeli, hogy közegei a lehető legnagyobb előzékenységgel viseltessenek az idegenekkel és: „Külföldieket védő hivatalt" állít fel.

E megóvott idegenek közül vajion jut-e eszébe egynek is, hogy odahaza segítséget kérjen a számunkra, akik a háború alatt sem internáltuk őket és ma üldözöttek vagy rabok vagyunk a tulajdon hazánkban?

A történeti századok alatt idefutott az oláh, a szerb védelmet kérni zsarnokai elől és idejött a bolygó zsidó. Ma összefognak mind, hogy eltörüljenek a föld színéről. Pedig mindenből adtunk, mindenből vettek, ami a miénk volt. Mondják, a zsidóságnak csak megtévelyedett töredéke az, mely ma Magyarországot halálra marcangolja. Legyen! De hát akkor azok a zsidók, akik Londonban, New-Yorkban és most a párizsi békekonferencia előtt a zsidóság egyetemességét képviselik, miért nem bélyegzik meg magyarországi zsarnok fajrokonaikat? Miért nem tagadják meg velük a közösséget, miért nem tiltakoznak a merénylet ellen, amelyet fajukból való emberek elkövetnek?

Odakint növekszik a vihar. Az ablak előtt tántorog a kert. A vén fenyők ágai, mint hínáros tó vizén a békanyálas evezők, emelkednek és szállnak a gyep felett

A szomorú nyárfák lombját félrecsapja a szél, mintha viharnak szegeződő arcokból fújná ki a lobogó hajat. Hirtelen odanézek. Milyen arcuk van a fáknak? De ahol keresem, eltűnt a fák arca. A fűzfa lehajlik, mintha hullott virágot szedne a fű között. Őrhalom felől bőgnek az ágyúk. A szél elnyujtja a hangjukat, dühös óriás kutyák ugatják a lenyugvó napot.

A katonák azt mondják, ma éjjel támadnak a csehek.

Május 3.

Boszorkányos, kusza éjtszaka. Forró lett a gyűrött párna, a gyertya tövig leégett. A fülemile ma éjjel nem dalolt, csak az ágyúk bömböltek.

A robbanó gránátok még mindig toronyban állnak a szobám fala mellett, kinn a terraszon. Ha a sötétben

ide csapna egy löveg . . . zsindelyszeg se maradna a faluból. De az ember most úgy szenved, hogy az ilyesmivel már megalkudott.

A támadás megint elmaradt. A kert pedig egész éjjel tördelte sok zöld kezét a szélben.

Kora reggel izgatott beszéd hangjai ébresztettek fel. Mindenki arról beszélt, hogy a proletárhadsereg helyzete reménytelen! Az oláhok elfoglalták a szolnoki hídfőt! Mennek Budapest felé. Kun Béla megbukott . . .

A hírek szétfutottak a falvakban. A kis direktóriumok bekényszerített paraszt tagjai halálsápadtan mondogatták: — De hát nekem nem lehet bajom, csak rámparancsoltak. Nem lehet bajom, sohasem akartam...

A szűgyi kommunisták ma reggelre hirtelen udvariasak lettek. A vörös katonák köszöntek. — Tessék már mondani, mi lesz? Valaki az udvaron ittas hangon kiabálta: — Le a proletárdiktatúrával! — Senki sem bántotta érte. A politikai frontmegbizottak elszívárogtak.

Bomlott állati fegyelmetlenség lepte meg az embereket. Gross Izidor tűzmester hiába lármázott a falusi utcán. Nem törődtek vele. Az egyik katona ráordított: — Fogja be a száját! Az elvtárs is otthagyta az üteget, mikor a csehek lőttek.

Eszembe jutott Gross Izidor esete. Elment a menyasszonyához. Távozási engedélyt írt magának és rahamisította a parancsnok nevét. Mikor megint előkerült, parancsnoka a katonai törvényszék elé utasította. A 32-es nehéz vörös tüzérezred összemorgott, Gross Izidor pedig panaszra egyenesen Kun Bélához szaladt.

A vörös hadsereg fegyelme mindenütt így inog és nem áll ellent sehol. És ezalatt Böhm elvtárs hadseregparancsnok hivatalosan megállapítja, hogy a proletáröntudat mindenütt győzedelmeskedik.

Az ajtó nyílt és Beniczky Mihályné körülnézett, aztán nagyon halkan beszélt:

— Balassagyarmaton kitört az ellenforradalom. Az emberek az utcán kiabálják: „Soh'se voltunk kommunisták!" A mieink egy táviratot fogtak el. A tanácskormány feltárta benne helyzetét a direktóriumnak. Megbuktak . . .

Lépések közeledtek a terrasszon. Riadtan néztünk oda. Huszár Aladárné volt.

Mi történt Gyarmaton? És a férje? Szomorú mozdulatot tett. Mondta, hogy értem jött. A csehek támadnak. Készültség van Balassagyarmaton. Csak a vasútvonalat akarják. Szűgy kimarad a megszállásból és akkor . . . Megint csak benn maradnék a tanácsköztársaságban. Sietni kell.

— De hát nem buktak meg? És az ellenforradalom?

Hirtelen mesélte; nagy gyűlés volt a vármegyeháztéren. Bajatz százados, aki a télen kiverte a cseheket Gyarmatról, a városház erkélyéről kijelentette a népnek, hogy a helyzet reménytelen! „A város katonailag tarthatatlan." Egy tiszt elkiáltotta magát: „Le a proletárdiktatúrával!" Az erkélyen ekkor Singer elvtárs, politikai megbízott előretörtetett. A polgárság és a tisztek ellen lázította a népet: „Ki kell irtani őket, ne kíméljétek még az asszonyaikat, a gyermekeiket se! Ők hozták a nyakunkra a cseheket!" A hallgatóság hangulata hirtelen átcsapott. Öklök emelkedtek, roham-

kések döftek a burzsujok felé. Az utca kövezete véres lett. Bajatz százados elmenekült. Kóvár felé látták nyargalni. Mikor a hídhoz ért, sortüzet irányítottak rá a vörösek. Ezt adta neki Balassagyarmat hálából, amiért egyszer megmentette. Sarkantyúba kapta a lovát és két tiszttársával átvágtatott a lövöldöző csehekhez.

— Azóta az Ipoly túlpartján mozgalom látszik. A gyarmati utcákban pedig halált ordítanak ránk a proletárok és kiabálják, leölik a túszokat, ha bejönnek a csehek... A város izgalomban van. A sorompókat őrzik. Menjünk!...

Mikor már indultunk volna, egy pillanatra hátramaradtam. Szomorú voltam. Beniczkyné arcán is szomorúság látszott. Nem szólt, bizonyosan arra gondolt, miért megyek vissza éppen most, ha azért jöttem hozzá, mert féltem a csehek ágyúzásától.

— Valami magyarázattal tartozom... Nem az ágyúzás miatt jöttem ide.

— Tudtam én Erzsébet, hogy nem félelemből jöttél. De nem kérdeztelek, csak örültem, hogy itt vagy.

Ebben a pillanatban elviselhetetlenné lett az idegen név. — Jolánta néni, nem az vagyok, akinek tart.

Hirtelen visszalépett és megütközve nézett rám.

— Hát akkor ki vagy?

Felragyogott a szeme, mikor megmondtam. — De hiszen akkor, — magához ölelt és az arcán látszott, hogy olyasfélét érez, mint aki valami nagyot tett.

— Aztán visszagyere, ha úgy fordul. — És kikísért a kapuig és utánam nézett, nézett, amíg csak látott.

A katonák legtöbbje levette a piros pántlikát a sapkájáról és fehér virágot tűzött a helyére. Csapatosan

húzódtak elfele az alkonyatban. Egy görbelábú, kócos zsidó legény igyekezett szinte futva Mohora felé. — Ez a Kun Béla katonája! — kiáltották a vörösek. Nevettek és az egyik a porba köpött.

Mentől közelebb érkeztünk a városhoz, annál kihaltabb lett a táj. Csak Kóvár irányából hallatszott puskaropogás. Az ipolymenti topolyák oldalt dűltek, mintha az ólmos ég súlya nyomta volna a fákat. Szél fújt. Minden hajlott, repült, a por nyargalt, virágszirmok rajzottak a gyümölcsfák körül. Már az utcánkban jártunk. Halálsápadtan két katona futott. Rémült szemmel, kémkedve nézelődtek. A köpenyegük felfúvódott a szélben. Utánuk többen jöttek. Puskával, hátizsákkal futottak. Izgatottan kiáltottak ránk:

— Be a házakba! Senki se maradjon az utcán.

Megint jött futva egy csapat. Szőke, riadtképű kis hadnagyot sodort magával. Fogták a kezét, rángatták, húzták, hogy el ne meneküljön. Még kérlelték is őt, akit a tisztekre uszított legénység sokszor megbántott. Szükségük volt rá. Szemben a kerítésnél, hirtelen lesüllyedtek a hátizsákok. A guggoló emberek, mintha közelebb kerültek volna a földhöz. A felemelt puskák agya odaszorult a halálsápadt arcokhoz.

— A csehek... Ideát vannak.

Becsaptuk magunk mögött a kaput. A házban voltunk. Gépfegyverek kattogtak. Egy ágyú dördült. Megrezzentette az ablakot. Szemben, a kerítés alatt földig görnyedve, mint szürke rögök, görögtek a katonák a városvégi barakkok felé.

— Itt az erdőnél! Átjöttek az Ipolyon!

Ember nem látszott többé sehol. Csak a gépfegyverek kattogása futkosott a levegőben, mintha nagy

táviratokat kopogtattak volna. Az ágyúk siettek. Sok láthatatlan targonca kereke gurult végig az égboltozaton, keresztül-kasul jártak a fejünk fölött a lövedékek. Aztán a földre értek a targoncák és tüzes terhüket kifordították a szőlőhegyen is, Szűgy határán is. Felhő csapott ki, ahol a földet érték.

— Kóváron elmállott a templomtornya! Nincs ott többé . . .

Szemközt ügetve jöttek az országúton a tehenek. A gulyás gubája ide-oda lódult, ahogy futott. Búvóhely felé mozgott minden. Az utca egyre sötétebb és csendesebb lett. Csak a puskaropogás beszélt az éjtszakában. A villany is kialudt. Órák multak. Nehéz öklök dörömböltek valahol egy házkapun. Fegyverzörgés haladt el az ablak alatt a fegyház irányába . . .

A sikertelen ellenforradalom kiszolgáltatta a jókat.

A tulsó utcában újra döngött egy kapu.

Túszokat szedtek itt is. És ma így döngnek Magyarországon mindenütt a kapuk . . .

Balassagyarmat, május 4.

Még járjuk vérszínű kálváriahegyünket, majd később külön-külön is kirajzolódnak rajta a stációk, Ott, annál az úthajlásnál tették a vállunkra a keresztet. amott ütöttek arcul, ott köptek a szemünk közé, ott roskadtunk össze a kereszt alatt, de nem jött senki, aki vinni segített volna. És fel kellett állnunk és hurcolnunk kellett a keresztet tovább.

Tegnap azt hittük, megmenekültünk. Tegnap híre jött: a tanácskormány megbukott, a vörös hadsereg mindenütt szalad. Végük van! Mára áthárították

fegyvereik balsikerét és a nép haragját a polgárságra. Megismétlődik a Károlyi-forradalom játéka. Pogrom helyett legyen kereszténymészárlás! A piacon beszélték: Jön Szamuelly rendet csinálni! Meg kell bosszulni az elesett vörös katonák életét!

Mozgósítás . . . Az újság csupa felkiáltójel. A gyári munkászászlóaljakhoz! Rendelet! Felhívás! Parancs!

Pogány elvtárs riadót írt: „Rossz hírek jönnek a frontról. A fronton való vereségünk a burzsoázia diktatúrájának visszatérését, a fronton való győzelmünk a proletárság diktatúrájának megmaradását jelenti. A szervezett munkásságon áll minden. Ma az a helyzet, hogy Budapest forradalmi proletársága nem bízhat többé a frontban, hanem éppen ellenkezőleg. Budapest proletárságának kell forradalmi lendületével megmentenie a frontot. A diktatúra válságához értünk . . .“

Csak ez után a vallomás után hömpölyög ki az újságból Budapest piros május ünnepének a késő leírása: Bíborszínben a főváros. Százezrek az utcán. Népvándorlás a Városliget felé. Kivilágítás, tüzijáték . . .

És az emberek, akik azt várták, hogy az ünnepen majd enni adnak nekik, éhezve, a vörös színtől beteg szemmel, mint az őrültek tántorogtak, a nagy bizonytalanságban.

A vörös téboly tobzódó színe még ott lógott a házak falán, mikor 2-án délután, az Új-Városháza nagytermében remegve összebujt a kormányzótanács. Közben megeredt a zápor. A harmincmilliós vörös papírszövet ázott mindenfelé az esőben. A vörös festék végigfolyt a házak falán, a gipsz-szobrokon, az aszfal-

ton. Minden vörös lett. Pesten azt mondják: óriás, véres mészárszék a város. És utcáin elterjedt a hír, hogy megbukott a diktatúra...

A májusi nap háta mögött elrejtve közlik az újságok a munkástanács riadt ülésének a részleteit. Kun Béla belekiáltotta a terembe, hogy az „imperializmus felvonuló csapatai elől a vörös hadsereg szaladó tömegei menekülnek. Nekem, — mondotta emelt hangon — amikor ebben a Tanácsmagyarországban most a legutóbbi napokban körülnéztem, Gorkij egy novellája jutott eszembe. Gorkij Párizsba ment, keresni a forradalom szellemét, hogy segítséget nyujtson az oroszországi proletáriátus vívódó forradalmának... Kereste a régi jó frígiai sapkás forradalmat, kereste, kutatta és elvezették valami hotelbe, ahol egy kurtizánt, egy félig-meddig utcai sorba süllyedt nőt talált, akit arra kért, hogy ne adja el magát a cárnak, segítse a forradalmat. És a nő, a kurtizánná vedlett forradalom mégis megadta magát a cárnak, mire Gorkij így végzi: „Szerettem volna véres, genyes nyálamat a szemébe köpni."

És ez jut eszébe Kun Bélának, mikor „ebben a Tanácsmagyarországban" körülnéz és arcába meri ezt mondani annak a nemzetnek, amelynek egykor Kossuth Lajos azt mondta: „Leborulok a nemzet nagysága előtt." Ő leborult, Kun Béla pedig köpni akarna.

Egy darab ideig csak a szemem szedte a betűt... Senki se akadt, hogy beléfojtsa a szót... Kun Béla rettentő getto nyelvén tovább beszélt:

„... nem a románok, hanem saját csapataink veszélyeztetnék Budapestet. A csapategységeket, me-

lyek a Tisza északi részéről jönnek vissza Budapest felé, le kellett fegyvereznünk, hogy legalább a fegyvereket megmentsük a proletáriátus számára. A többsége a csapatoknak olyan, hogy védtelenül van kiszolgáltatva Budapest a román támadásnak. Arról van szó, elvtársaim, hogy *odaadjuk-e Budapestet*, vagy pedig küzdjünk Budapestért. Én elvtársaim azt mondtam mindíg: nem ismerek erkölcsöst és erkölcstelent. Én csak egyet ismerek, azt, ami használ a proletáriátusnak és azt, ami árt a proletáriátusnak. Én azt mondom, hogy becstelenség a burzsoáziának igazat mondani, hogyha ez az igazság árt a proletáriátusnak. De én, elvtársaim, a proletáriátusnak nem fogok hazudni. Azt is elmondom önöknek, hogy a munkászászlóaljakban nincs meg az a harckészség, hogy Budapest megmentésére gondolhassunk . . .“

Igy beszél saját jelleméről az az ember, aki korlátlan hatalmáról megvallja, hogy: „Mi kis csoport, a munkásmozgalom többsége ellenére kezdtük el a harcot a diktatúráért . . .“ És megvallja sikerének rettentő titkát: Károlyi Mihály hazaárulását. „Valami érzés van bennem, hogyha most elpusztul a diktatúra, csak azért pusztul el, mert kevés vérébe került a proletáriátusnak. *Igen olcsó volt, ingyen adták néki* . . .“

Csakugyan semmibe se került, csak a Júdás-pénzbe és talán Magyarország életébe.

Mert Kun Béla most már lemond egész Magyarországról, felajánlja a birodalmat, hajlandó kielégíteni minden cseh, oláh, szerb területi igényt, ha a hatalmát meghagyják neki, mint mondja: „Budapestet, ahol a tagadás megvetheti a lábát a kapitalizmussal szemben.“

Nem emberi hatalomvágy ez többé, de féktelen

állati mohóság, amely le engedi tépni a préda tagjait, csakhogy a szívét felfalhassa.

És miután alkuba bocsátotta egy nemzet ezeréves hazáját, cserében egyetlen városért, ijedtében távíratilag kínálta fel rabló kis szomszédainknak az ősi földet, e példátlan tettéről mindössze annyit mond elvtársainak: „Nem élvezetből csináltuk, amikor azokat a sürgönyöket elküldtük a körülöttünk levő burzsoá államok kormányainak . . .“

És idegenebb nyelven, idegenebb lélekkel még sohase beszélt senki Magyarországon.

De míg Kun Béla szónoklatában elmondta: „Én nem vagyok kétségbeesve . . . nem kétségbeesést akarnék kelteni, elvtársak . . . az én számból nem hallhatnak kétségbeejtő szavakat . . . Én sohasem fogok kétségbeesni . . . azért mondom, hogy sohasen fogunk kétségbeesni . . . súlyos idők, melyek nem kétségbeesettek . . .“, egyre-másra híreket hoztak az ülésterembe. A harci helyzet még nem reménytelen! A hangulat hirtelen megváltozott. A szónok megint önérzetes lett:

„Ha lehet, védjük meg a diktatúrát Budapest előtt, a Bakonyon keresztül Wiener-Neustadtig . . . A hatalomról lemondani nem szabad! . . .“

A munkástanács döntött. És határozatában kötelességévé tette a szervezett munkásságnak, hogy „a végsőkig védje meg a proletárdiktatúra vívmányait“.

Hogy ez a védelem milyen lesz, arról a gyűlésen egy Surek nevű elvtárs mondott valamit:

„Tisztelt Munkástanács! . . . a burzsoázia mindenütt vigyorog és örül. Ezt a vigyorgást rá kell fagyasztani az ábrázatukra! Holnap ki kell mennünk a gyárakba

és az legyen a legelső, hogy a burzsoáziát ténylog tessék kiirtani a szó szoros értelmében. Tehát be kell váltani azt a kijelentést, hogy mire ideér az entente, ne találjon mást, csak hegyeket a burzsuj holttestekből és egy elszánt proletársereget. Annyi burzsoát sem szabad életben hagyni, hogy kormányt lehessen belőlük alakítani."

A lapok nem közölték a beszédet. A külföld miatt. De a politikai agitátorok széthordják Surek elvtárs szavát.

... Kinn, az ablakunk alatt görnyedten megy egy-egy asszony a fegyház irányába. Élelmet visz a túszoknak. A vörösek oda a tetőre szerelték fel megfigyelő állomásukat, épp a túszok fölé. Hadd lövöldözzék a csehek! A katonák elállják az asszonyok útját, belenéznek a kosarukba, kiveszik, ami tetszik. Aztán útravalóul mondanak valamit: „Utolszor viszitek! Ha bejönnek a csehek, felakasztjuk ezeket a disznókat".

Május 5.

Az ágyúzás szünetel, a város előbújik. De az emberek elosonnak egymás mellett, nem szólnak. Mintha gondolkozni sem volna többé bátorságuk. És a megyeház felett csak fújja a szél a vörös zászlót. Nagy véres keszkenő lobog bele a tavaszba: Szolnokot visszafoglalták a vörösek.

Este ijedten futott vissza a városból Gergely kocsis. A vörösek beszélik, Huszár Aladár helyett letartóztatják a feleségét.

Tíz óra felé járhatott az idő, mikor bezörgettek a kapunkon.

— Majd én! — visszatartottam barátnőmet. Érte jönnek-e vagy a férje jön, vagy engem keresnek? A szívem sebesen vert. A gyertyám lobogott a szélben. A kertkapunál három szuronyos ember lépett ki a sötétből. Félretoltak és szó nélkül felmentek a lépcsőn, be a szobába. Futni kezdtem és eléjük kerültem. — Mit akarnak itt?

Kellemetlenül közel jöttek, egyszerre körülállítak. Nem feleltek mindjárt. Szimatoló fejtartással néztek szét: — Miért ég világosság ebben a házban?

Valamit feleltem. Az egyik fegyveres, egy hosszú, dühös arcú ember, fenyegetően hajolt le hozzám. A lehelletét éreztem az arcomon: — Nem olyan idők járnak most, hogy a házakat világítani lehessen. Vigyázzon! Ha még egyszer rajta kapjuk, felhúzzuk arra a lámpára, ott a szegleten.

Mikor odébb mentek, olyasmit éreztem, mintha egy szorongató kéz hirtelen eleresztette volna a torkomat.

Május 6.

Anyámra gondolok, olyan erősen gondolok rá, mintha belépnék az ajtaján. A nevenapja van ma. És én nem lehetek ott. A végzet egyre visszafelé tolja az órát, amely akkor fog ütni, mikor ismét találkozunk.

A város lobogódíszben áll. Csupa vörös zászló! Mi történt? Szolnok? Vagy valami újabb győzelem?

Az entente hatalmak visszaparancsolták az oláhokat! És most ott állnak túl a Tiszán és várnak. Mi pedig pusztulunk idebenn.

Szamuelly nem ér rá ide jönni. Ő teremt rendet

a városokban, melyek az oláhok jöttére kitűzték a fehér zászlót. Hajdúszoboszló után Abony. Május 3-án hat magyart akasztatott fel ... Huszár Aladárné kapta a hírt. Az egyik áldozat rokona volt, Batik Béla, anyjának utolsó fia, akit a háború meghagyott. Ellenforradalmat szervezett, elfogták, Szamuelly ítélt felette. — Mars az akasztófára! — maga tette a kötelet áldozata nyakára. Cigarettára gyujtott. Aztán megveregette Batik vállát.

— Jól fog menni, nagyon ügyes hóhérom van... Hallod-e, annyi időt hagyok, te kutya, amíg ezt a cigarettát elszívom. Ha közben megmondod, hogy kik voltak a bűntársaid, megkegyelmezek. — Leült a székre és cigarettázott, a másik pedig állt, kötéllel a nyakán az akasztófa alatt. A cigaretta végigégett. „Éljen a fehér hadsereg, éljen Magyarország!" — kiáltotta Batik és Szamuelly saját kezével rántotta meg a kötelet.

Vérfoltok sokasodnak az országban. Már azt is tudjuk, kinek a vére volt a nagy vörös tócsa a Lánchídon. Hollán Sándor és az atyja halt meg ott a hídoszlop alatt... Egész életükön át dolgoztak. És azok ölték meg, akik a dolgozók vezéreinek nevezik magukat.

Április 27-én történt. Budapest területén esti tíz óra után senkinek sem volt szabad az utcán tartózkodnia. A lakások redőnyeit le kellett bocsátani, amely ablakban világosság égett, abba belőttek a terrorlegények. Fegyveres teherautók rohantak szét a néptelen sötét utcákban.

A város lélegzetvesztve hallgatódzott. Túszokat szedtek az éjtszakában. A budai várhegyen is felzúg-

tak az autók. Embervadászatot tartottak. Mikor összefogdosták áldozataikat, Pestnek vette útját az autó. A Lánchídnál megállt. Leszállították a két Hollánt és levonszolták őket az alsó rakodópartra. Valószínűleg ott akarták végrehajtani tettüket. Azután, nem tudni miért, visszaparancsolták az áldozatokat az autóra. Elindultak, a hídpillérnél ismét megálltak, ismét leszállították a két megkínzott embert. A hídpillér kiszögeléséhez vezették őket. Közben várt az autó. A bennülők heves szóváltást hallottak a sötétből. Lövések dörrentek és kétszer loccsant odalenn a Duna . . .

A két Hollánt azóta senki sem látta. A történteket egyik fogolytársuk, Karátson államtitkár mesélte el a gyüjtőfogházban. Aztán nem tudni hogyan, onnan szivárgott ki a hír és ma már ott suttog borzadva a budapesti ajtók és ablakok mögött. Sokan tudják ezt, csak szegény Hollán Sándor felesége nem tudja. Senki sem meri neki megmondani. A kommunisták pedig általatják, hogy férje a gyüjtőfogházban van. És délfelé kis szürke árnyéka ott várakozik nap-nap után a többi asszony között a kapunál. És visz élelmet, fehérneműt a férjének és üzen neki és megköszöni az őrségen a terroristáknak, hogy jók hozzá és odaadják neki, amit hozott . . .

A Duna pedig ki tudja már hol hempergeti lefelé csendesen a halottakat.

A börtönben sorsukat várják a túszok. És egyre többen lesznek. A halál körülöttük ácsorog. Kivégzéssel fenyegetik őket. Levezetik egyiket-másikat a fogház udvarára. Bekötik a szemüket és tréfából lövöldöznek a fejük fölött. Ennek a kornak a hóhérlegényei

szeretik látni a mások félelmét. Iszonyatot váltani ki, közönséges lelkek gyönyörűsége.

A hír százakról és százakról beszél, akik ma börtönök ártatlan lakói, de neveket csak elvétve hoz.

József Ferenc főherceg, Mikes János gróf szombathelyi püspök, Wekerle Sándor volt miniszterelnök, Berzeviczy Albert és Herczeg Ferenc az akadémia elnöke és alelnöke, Darányi Ignác volt földmívelésügyi miniszter, Hegedüs Loránt volt képviselő, gróf Mailáth József közgazdasági író és fia Pál, Balogh Jenő volt igazságügyminiszter, Heténvi Imre, Rákosi Jenő író, gróf Festetics Pál főkamarásmester, Somssich András zenetörténész, Teleszky János volt pénzügyminiszter, Szápáry György gróf földbirtokos, Zsembery István és Hindy Zoltán a keresztény ifjúság vezérei, Szurmay Sándor volt hadügyminiszter, Szász Károly a képviselőház volt elnöke, gróf Károlyi György földbirtokos, Kirchner altábornagy, Láng Boldizsár báró ezredes, Tallián Béla báró egykori főispán, Dessewffy Aurél gróf, az agg országbíró, akit felesége ravatalától hurcoltak börtönbe a vörös katonák. A magyar nemzet kiválóságai és mások, akiket még titkol előttem a hír. Sokan, akiket nem ismerek, megkínzott műegyetemi hallgatók, asszonyok, kisgazdák, iparosok, földmívesek, sőt munkások is. Kezesek mind. Saját hazájuk földjén rabok. Zálogai a Kun Bélák, Szamuellyek, Pogányok, Landler elvtársak életének . . .

Elvétve hangzik egy-egy messze dörej. Talán Salgótarján felől hozza a szél?

A vörösek visszaverték a cseheket, végig az Ipoly mentén. És a szemközti ház falára megint plakátot ragasztottak. Riechmann elvtárs, hadügyi politikai megbízott és Singer Ignác elvtárs ezt a kiáltványt intézik Balassagyarmat lakosaihoz:

„Elvtársak! Eszméinkre tett esküvel megfogadtuk, hogy közületek egyesek, kik a régi rendszert akarják visszahozni, ha ellenünk emelik szentségtelen kezeiket, mi, a mi vaskezünkkel sujtunk le rájuk, mint pörölyre a kalapács. S ime mit akartak? Visszahozni a régi, bűnös rendszert. Ne akarjátok azt, ami lehetetlen, mert ezentúl a legkisebbért az életetekkel játszotok és mi akkor nem fogunk nézni rátok másként, mint közönséges gyilkosokra, kik az ember életét veszélyeztetitek. Lássátok, ott ülnek a hősök mind a hűvösön s várják az igazság ítéletét a gaz, hihetetlen árulásukért... Mert a burzsoáziának mit jelent a haza? Hisz látjátok, nekik csak boldogságot, jólétet teremt, míg nekünk proletároknak nyomorúságot... Mi pedig mondjuk az egész világ burzsoáziájának, hogy a városunkat és hazánkat, mert *ez most a mi hazánk*, melyet *mi tartottunk fenn és védelmeztünk 52 hónapon át*, nem adjuk... Éljen a világforradalom! Éljen Kun Béla!

Balassagyarmat, 1919 május 5-én."

Singer és Riechmann elvtárs!... Magyarul nem tudnak, de azért nemcsak a hazát, hanem a védelmét is, mely alól ötvenkét hónapon át kibújtak, elsikkasztották.

Vajjon felnéznek-e a sírból, akik elestek messze csatatereken, akiknek elfagyott a lába a papírcsizmában, akiknek az asszonyai éheztek, sort álltak idehaza?

Tizennégyen mentek el a rokonaim közül. Fiatalok voltak mind. És nyolcan nem fognak visszatérni soha. Vajjon felnéznek-e a sírból?

Október végén még pogromot ordítva jöttek vissza a világháborúból a megbomlott frontok. Novemberre már halált kiáltottak a saját véreikre.

A levegő tele volt sugalmazással: „Minden a tiétek! Aztán már harsogott a hang: Fosszátok ki az urakat!" A sugalmazók ezzel megmentették a saját vagyonukat, saját életüket. A nép pedig megtette vezérének a pálinkás korcsmárost és ellenségének a földesurát.

És Singer és Riechmann elvtársak ma már azt mondják, hogy hazánk az ő hazájuk és nem a mienk. Széchenyi István, Görgey, Deák, Baross Gábor és Tisza István helye a nemzet élén az ő helyük.

Ezer év alatt hatalmas cserfa nőtt a mi földünkből.

Ez a cser maga a magyar nép. A gyökere a paraszt, a törzse a régi nemességből lett és véle összeforrott értelmiség, a lombja az antik értelemben vett aristocratia, a kiválóság. Minden ugyanaz: a gyökér, a törzs, a lomb és egyik a másik nélkül élni képtelen. A fa elszárad, ha bármelyik része beteg. Nem társadalmi osztályokról van a háromban szó, de fejlődési fokokról. Más népek ezért nem értenek meg minket. A különbségekben ilyen hasonlatok nincsenek sehol. A magyar parasztban benne szunnyad a jövendő úr, — az úrban él és vissza-vissza néz a régi gőgös paraszt. Gőgjében dacos és szilaj, zárkózottságában hallgatag, a veszélyben fecsegő, jókedvében marakodó, irígy,

vendéglátó, tékozló, szűkkeblű és mégis pompát mutató lényükben egyek ők.

A parasztból, a gyökérből, a földből lesz itt minden, ami magyar. A földhöz pedig a Szamuellyeknek és Kun Béláknak semmi közük. Fagomba, penész, vértetű lehetnek ők az ezeréves fán, emészthetik az életerejét, de a vérkeringését nem táplálják, nem tartoznak hozzá. Ez az oka, hogy soh'se tudtak bennünket megérteni, nem tudták a nyelvünket eltanulni, soha se tudtak összeolvadni a szívünk lüktetésével.

A magyar aristocratia multja: a cserfa gyökere és törzse, a magyar paraszt jövője: a cserfa törzse és a lombja.

Ezért olyan nagy a mi tragédiánk.

Mikor a pogromot félő pálinkás korcsmáros idegen szesszel leitatta a magyar parasztot és a paraszt ökle lesujtott a magyar úrra, azt sujtotta, aki belőle lett, akivé ő maga lesz egykor. Mikor összerombolta és kifosztotta a magyar udvarházat és kastélyt, saját kunyhójának a jövőjét dúlta fel.

De legyen mentsége, hogy boldogtalanságában leitatták és vad beteg mámorában nem bolseviki, de betyár ösztönök ébredtek.

Bicskával hadonász, beveri az ablakot.

Majd ha befütyül hozzá a jeges szél, észretér a duhaj. Szinte látom, hogy szégyenleni fogja, ami történt. Szemére vágja a kalapját és megy, mendegél és dörmögi magában, hogy megcsalták.

Addig pedig hiába szólnánk... De akkor majd szólnunk kell és nyujtsuk felé mind a két kezünket, mert az ő sorsa a mienk, az ő vétke a mi vétkünkből termett.

Urak, magyar urak, ki hallgatódzott közületek, mi sajog a zsellérkunyhókban, ki kutatta, mit ír az országút porába a kivándorlók lába nyoma? Idegen fajú bérlőknek kiadott tízezer holdakon tengődve földre sóvárog a testvér magyar paraszt...

Urak, magyar urak, miért nem jutottak ők az eszetekbe?

Május 8.

Kun Béla fegyverszünetet kért az oláhoktól. Ajánlatában rémület beszél, halálverejték gyöngyözik. Ha a csonka kis ország maradványait hatalmában tarthatja, minden területről lemond, minden áldozatra kész.

Mardarescu, az erdélyi oláh csapatok parancsnoka, csak három nap mulva válaszolt. Fegyverszüneti feltételeiben soha sem említi a tanácsköztársaságot, ha nem mindig Magyarországról beszél. Követeli az összes magyar erők lefegyverzését... Követeli, hogy a magyar parancsnokság kötelezze magát a később megállapítandó feltételeknek, bármilyenek is legyenek azok, végrehajtására. Követeli az összes fegyvereket, ágyúkat és lőszert, járműveket, ruházati felszerelést és élelmiszereket. Követeli a teljes vasuti anyagot, páncélvonatokat, követeli az összes hadifoglyok és polgári túszok, valamint a visszavonuló vörös csapatok által elhurcoltak hazaküldését. Ez a reparáció Románia részéről való viszonosság nélkül fog megtörténni.

Így beszélnek ma Magyarországgal!

És a proletárdiktatúra, mely a Szamos és a Maros partjáról elsegítette az oláhokat a Tiszához, ezt a meg-

alázó hangot is odateheti többi vívmányai közé... Ökölbe szorul a kezünk. Ez csak nekünk fáj!

Mikor az oláhok május 1-én átkeltek a Tiszán, Kun Béla már szökni akart. A népbiztosok családjai csomagoltak. Nagy összeget loptak külföldre. Az entente megállította az oláhokat. Kun Béla időt nyert. Megszervezte a munkás-zászlóaljakat és ma már mozgósítással felel Mardarescu tábornok fegyverszüneti feltételeire. Mi pedig haldoklunk tovább.

Budapest utcáin kiragasztották az új parancsokat:

„A proletárforradalom megmentésére elrendeljük a proletárság általános mozgósítását. Budapestet a mai naptól hadműveleti területnek nyilvánítjuk. Felhívjuk a proletárságot, hogy a végsőkig tegye meg kötelességét.

A forradalmi kormányzótanács."

És ráparancsolnak a gyűlölt és üldözött polgári társadalomra is, hogy adja oda kínzói megmentésére a maga véradóját: „Minden tartalékos tiszt tartozik harctéri szolgálatra jelentkezni, aki negyvenötödik életévét még nem töltötte be. Aki a parancsnak eleget nem tesz..." A polgárságnak, ha nem engedelmeskedik, forradalmi törvényszéket igérnek, a proletároknak pedig, ha bevonulnak, „a katonai zsoldon felüli rendes munkabérüket is".

Nem, még nem mult el. Minden újra kezdődik.

Budapesten, a Vérmezőn megint seregszemlét tartanak a népbiztos elvtársak és feleségeik. Böhm Vilmos hadseregparancsnok pedig gödöllői főhadiszállásáról vidéki seregszemlékre indul a régi udvari vonaton.

A galiciai Nérók már egészen beleélték magukat véres és nevetséges szerepükbe. És krónikásuk, a szociáldemokrácia tegnap még tekintélyt romboló, antimilitarista ujsága, a Népszava elragadtatottan közli: „Böhm elvtárs megszemlélte a csapatokat és teljes megelégedését fejezte ki magatartásuk felett. Utána a hadseregfőparancsnok egész kíséretével a frontra utazott, ahol megvizsgálta az első állásokat, meghallgatta a parancsnokok jelentését. Böhm elvtárs bizakodásának adott kifejezést . . .“

Régi, ismerős szöveg, csak a főherceg neve maradt ki, Böhm elvtárs nevét tették a helyére. 1914 ... 1919 ...

Itt nem igen lehetne seregszemlét tartani. Az őrség java részben elpárolgott. Bajatz százados helyét egy gyarmati henteslegény tölti be és a kávéházból intézi a hadvezetést. Riechmann elvtárs pedig a ... vezérkari főnöke.

Este felé elterjedt a hír, hogy a csehek ma éjjel bekerítik Gyarmatot. A holdfényes kis udvarkertben szólt a fülemile. A szomszéd kertből beszéd hallatszott át.

— Ha ma sem jönnek a csehek, vége a túszoknak. A fegyház alatt egész nap kiabáltak a katonák: Megdögöltök disznók!

Ebben a pillanatban nagy dörrenéssel egy ágyú bődült a szőlőhegyen.

— Eszem azt a szép kis szádat, — lelkendezett odaát egy öreges asszonyi hang.

— Ne örüljön neki olyan hangosan, mert még beviszik.

— A fülemüle . . . motyogta az öreg.

— Vagy úgy, — valaki nevetett — azt hittem, hogy a cseh ágyúra értette . . .

Egyszerre vad lövöldözés hallatszott az Ipoly felől. A golyók keresztül-kasul süvöltöttek. A ház felé futottunk. A félszernél egy golyó olyan közel fütyült, hogy éreztem a szelét. A fejem felett ment el sebesen, mint egy veszett darázs és belevágódott a falba. A házak redőnyei hirtelen csukódtak.

Szinte olyan ez, mintha fedezékben lennénk. A golyók fütyülnek. Csettennek a falon. Az ember kikiugrik, nyujtózik a holdfényen, aztán megint behúzza a fejét. És a golyók, mint a darazsak dongnak a ház körül.

Május 9.

Az utca napos oldalán lassan, fáradtan beteg-kinézésű, megöregedett emberek szállingóztak a fegyház felől.

A túszokat szabadon bocsátották. Parancsba érkezett Budapestről:

„A Tanácsköztársaság túszokat a közvetlen veszély pillanatában vesz. Miután a Tanácsköztársaságot jelenleg közvetlen veszély nem fenyegeti, elrendeljük ideiglenes szabadlábra helyezésüket."

Hát csakugyan! Már elmult róluk a veszély?

Kisírt szemmel egy vasutas felesége jött be az udvarba. Az asszony kétségbeesetten panaszolta:

A katonák megszökdöstek az állásokból. Riechmann elvtárs meg a henteslegény parancsnok kivezényelték hát a vasutasokat. Azok szeretik a hazájukat. E télen se tűrték itt a cseheket. Most is visszaverték őket. Negyven foglyot ejtettek. De harmincnyolc vasutas hiányzik.

És Böhm elvtárs majd elkönyveli a magyar nacio-

nalizmus hősiességét az internacionalizmus győzelmének.

Május 10.

Kocsi zörgött az utcánkban. Ahol mostanában kocsi megáll, oda figyelnek a házak falából az ablakok. Egyszerre mind felénk figyeltek. Gergely kocsis bedugta az ajtónyíláson a fejét: — Itt vannak...

Detektívek jöttek. Ezeket a feljegyzéseimet a díván párnázásába dugtam és lopództam előlük szobáról-szobára.

Katonaruhát és látcsövet rekviráltak. A könyvtárt is megnézték, a zongoráról is mondták, hogy köztulajdon. A varrógépeket is elviszi a kormányzótanács, még a szabóktól is. Ezentúl már nem lesz kisipar.

Ami kevés dohányt találtak a szekrényben, azt zsebre vágták. A színházi látcsövek sem menekültek: — A hadseregnek kell! Átvételi elismervény nincs! Úgy se a maguké már ez. Semmi se a maguké! — És elvitték.

Elmenőben kinn a folyosón kikérdezték a szolgálót: — Hát a gazdája hova ment? — Hallottam, amikor a leány mókázva felelt: — A városba! — Ne bolondozzék! — mordult rá a detektív — hiszen megszökött. Keressük az egész vármegyében. — A leány megint mókázott: — Dehogy is szökött, csak magukat áltatják. Haza jön az minden este. — Na hallod-e, — mondotta az ember a társának. És dörmögtek egymás között.

A cselédke nagyon szellemesnek érezte magát és nevetett.

Gergely kocsis bejött, mikor elmentek: — Azt

mondták, visszajönnek, ezentúl majd utána néznek minden éjjel . . .

Huszár Aladárné tanácsolta, menjek ki Szűgybe, amíg elsimul a dolog.

Délutánra beborult az ég. A lövöldözés ritkulni kezdett. Vihar előtti vak meleg dűlt be a házak közé. A városban katonákat temettek. A vörös háború szerencsétlen áldozatait. A járókelők megálltak az utca szélén és merev szemmel nézték a különös parádét. Vörös zászlók alatt lassan haladt a menet. Elől vörös fejfakeresztet vittek. Azután következtek a vörös koporsók. Mögöttük vörös ruhában két közönséges arcú leány vörös virágos, vörös szalagos koszorút vitt . . .

A szürke ég alatt, a szürke úton ment a vörösbe öltözött halál a temető felé.

És kinn a rétek között, zöld csendben állt és várt reám a szűgyi kert.

Szűgy, május 11.

Mióta itt jártam, kivirágzott a mandulafa. Levél nem volt még az ágán, csak virág, csupa virág. A fiatalság és a szépség fája volt. És olyan könnyű, hogy mikor egy kis madár beszállt a rózsaszínjébe, megremegett tőle az egész fa. A szépség jött elém. És a szívem már nem volt olyan vad és magányos és szomorú.

Az elhagyott kert végébe értem. Sajátságos . . . Valaki ült a kőpadon, a kőasztalra könyökölt és a napszálltába nézett.

Egy pillanatra meghökkentem. Ki ez az ember? Eszembe jutott. Valamelyik ideszállásolt tiszt lehet. Rettentő szomorúság volt görnyedt mozdulatlanságában. Tragikus testtartásában benne volt boldogtalanná

lett hivatásának egész lenyűgözött kétségbeesése, annak az egykor büszke és férfias hivatásnak, mely ma, az éhség és a szegénység kényszerével hajszolja bele a hazaszerető tiszteket a vörös hadseregbe. A megalázottak között is ők a legmegalázottabbak, a lábbal tiprottak, fenyegetettek, a vérigsértett éhezők, a fázók, az őrizettek. Az írógépügynök parancsnoknak és a söpredék frontmegbízottaknak szabad prédái.

Szegény . . . Az úttalan kert hát a másik szerencsétlent is magához hívta. Magához hívta a szépség és a csend. Már régen elhaladtam mellette és még mindég éreztem, hogy az a magányos, mozdulatlan ember, aki az alkonyatba néz, ugyanarra gondol, amire én.

Szökni akarna és nem tud, reménykedni akarna és nincs miben.

Vajjon mi marad még hátra nekünk, a reménységünknek? Ami kezdődik, egymásután minden csak összedül. Az is, amit odakintről vártunk, az is, amit magunktól vártunk. És a vörös sajtó vérszomjasan üvölt: „Halál az ellenforradalmár banditákra!"

A magyar aristocratia javarészt még a márciusi napokban külföldre menekült. A magyar parasztság elszórt tanyáin, zárkózott falvaiban hallgatott konokul. Ki más lehetett volna hát az ellenforradalom, ha nem azok, akik ezer év óta hordozzák itt a legnehezebb sorsot.

Valamikor királyválasztó nemesek voltak e sorshordozók, míg köznemes, majd magyar értelmiség nem lett a nevük és mostanában: középosztály, mely elől volt, ha meghalni és dolgozni kellett és hátul volt, ha királyi kegyek és javadalmak hullottak, de középütt a sorban sohasem volt.

És mégis örökre a cserfa törzse vagyunk, melyet a fejsze ér, ha lesuhint, a fenntartó erő vagyunk, mely napos eget nem lát, mint a lomb és földbe nem kapaszkodik, mint a gyökér.

Most suhintott a fejsze. Ember kellett, aki meg merjen halni. És Budapesten fellobbant az első nagyobb ellenforradalom kísérlete. Valaki elárulta. A vezetőket életfogytiglani börtönre ítélték, Stenczel ügyvédet és Nikolényi rendőrfogalmazót kivégezték.

Aztán jött a hír. A tanácskormány Bécs forradalmasítására száznegyven milliót küldött követségének a Bank-gassei magyar házba. És ekkor Hajós követségi titkár és hazaszerető magyar hivatalnokok segítségével negyven magyar tiszt megrohanta a kommunista követséget. A pénz az ellenforradalom kezébe jutott...

Tajtékozva írt a „Vörös Ujság". Mi pedig újra várni kezdtünk. Mondják, Bécsben több mint húszezer fegyverfogható magyar van. Képzeletünkben már kigyulladt a Dunántúl. Az emberek titkolódzva súgták: Megindulnak a bécsi magyarok, napok kérdése, feldöntik a diktatúrát. Aztán... egy éjjel átjött Királyhidánál néhány tiszt a határon. Ötvenen se voltak. Az osztrák határőrök hirtelen lefegyverezték őket.

Új reménység... A Nikolényi-összeesküvés gondolata túlélte a vértanúkat. A szálak tovább szövődtek. Ismét szervezkedtek a bátrak. Május 4-én hajnali 3 órakor kellett volna a jeladó repülőgépnek a Vérmező fölé érnie. Előző este a győzelem reményében néhány tiszt a Dunapalota éttermében fehér rózsával, visszavarrt csillagokkal, kitüntetésekkel jelent meg és a Kossuth-nótát és a Hymnuszt játszatta a cigányokkal.

Ez az együgyű és vétkes tüntetés figyelmesekké tette a nyomozókat. Még azon az éjjelen letartóztatták Dormándy alezredest, Horváth Viktor századost és több hőslelkű hivatalnokot és tisztet.

Bejártam a kert minden útját. Mire a házhoz értem, levél várt rám. Huszár Aladárné küldte. A református lelkész holnap szüleihez megy. Magával vinne. Szülei a tulsó parton laknak, kertjük a folyóig ér. Csak át kell gázolni a vizen és az ember megmenekült.

Május 12.

Különös álmom volt az éjjel. Álmomban levilágított a hold az udvarházra. Menekülnöm kellett. Siettettek. Valaki hirtelen zsebkendőbe kötött kis batyut és botot adott a kezembe.

Aztán egy folyó partján az országúton voltam és álmomban mentem magányosan az ezüstfehér holdfényben. A víz látszott a fák között és csillogott. Egyre nehezebb lett a batyu a kezemben. Lepillantottam rá, a zsebkendő egészen véres volt, a batyuból csorgott a vér és lefutott a boton a fehér útra.

Felébredtem és elmeséltem Jolánta néninek az álmomat.

— Ne menj el, — mondotta — lesz még erre más alkalom is.

És itt maradtam.

Délután búcsúzni jött Apáthy László, a szűgyi tüzérek parancsnoka. A csehek visszavonulnak az egész vonalon, mondta keserüen. Már Losonc felé üldözik őket a vörösek. Fülek a kezünkön van. Az oláhok sem bírnak többé támadni. Németországban is kiváltják a szörnyű

békefeltételek a spartakista forradalmat. A németek szövetkeznek az oroszokkal. Franciaország nem törődik velünk. Saját védelmére igényli csapatait. A magyarországi entente-akció véget ért . . . Kétségbeesetten nézett maga elé: — A tanácsköztársaságoké a világuralom.

Ha csakugyan így lenne . . . akkor nem szököm többé sehová. Megyek Anyámhoz és jelentkezem. Elfárad az ember . . .

Az ajtón kopogtak:

Huszár Aladárné . . . Ő is sápadt volt és halkan beszélt. — Rossz hírek. Vége . . . a város már tele van detektívvel. Nem maradhatsz tovább. El kell menned.

— És a férjed? . . . Ha csakugyan nem változna mindez évekig?

— Hírt kaptam, — mondotta Huszár Aladárné — az erdőkben bujkál. Az ő sorsa is nehéz, de ő férfi. — Magáról nem beszélt, csak rólam: — Most már nincs többé, mire várjunk.

Megállapodtunk, mihelyt a lelkész visszatér, üzenet jön és indulok.

A hold átrezgett a falombok között. Csend volt és a kék világban, a gyepmezőn, a láncfű fehér pehelygömbjei himbálództak, mint kicsiny lampionok apró póznák végén. A szellő belefeküdt a fűbe és eloltotta a lampionokat. Pelyhek szállitak szerte a holdfényben. Szétfoszlott remények pelyhei.

Május 13.

Ma délben egy katona fordult be a kertkapun, akit eddig sohasem láttam az udvarban. Csajkában hozta az ételt a tiszteknek. Letette a csajkát a terrasz lépcsőjére és bement a konyhába. A legénység ma borjúpecsenyét süttetett magának ebédre. Mikor a katona visszafelé jött, épp akkor nyalt bele a kutya a tisztek ételébe.

— Nem baj, — mondotta a legény vigyorogva — legalább egy tálból esznek a kutyák...

Május 14.

Az utolsó fagyosszent didergett a kertben. És a gépfegyverek kopácsoltak, mintha sok acéltűvel varrtak volna szemfödőt a levegőben.

Lassú őrület motoszkált már megint a homlokom mögött. Meddig tart még?... Egyszerre minden átmenet nélkül ezer ököl emelkedett a véremben. A kezem pedig kinyílott a kíntól, mintha lealázó, nagy tehetetlenségben mindent elejtene.

Az országúton hirtelen felhő kavarodott. Mintha a garabonciás sodorta volna, vágtatva jött egy kocsi a kert alatt. Fiatal férfi hajtotta a lovakat. Neki eresztette a gyeplőt és ahogy előre hajlott, úri volt a tartása. Ennyit láttam a porban, a vad sebességben. A lovak inuk szakadtáig nyargaltak. Egyetlen sötét csík lett az iramodó kocsi.

Lövés dörgött utána.

— Fogjátok meg! — rekedt, sűrű hang bődült ki a falusi házak alól és elgurult, mint a gyűlölet hörgése.

Üldözik, el akarják fogni . . . Már egy lovas katona vágtatott utána. De a katona lova megriadt a lövöldözéstől, ágaskodott, ragadta lovasát a rétek felé. A kocsi eltűnt. Csak a lelkem nyargalt vele. És az üldözött sorsa ebben a percben az enyém lett, menekülése az én menekülésem. Nem tudom, ki volt. Az arcát se láttam, de mert üldözték, mert meg akarták fogni, mégis mindent tudtam róla.

A tolvajokat és a gonosztevőket nem üldözik most Magyarországon. Szabadon járnak, ítélkeznek, uralkodnak és beszélnek országunk nevében. Akiket üldöznek, azok az én testvéreim.

Május 15.

Csak a vihar zúg odakinn, mintha egy roppant hárfa pengne szívszakadva a zajló levegőben.

Most egyszerre elszakadt a hárfa az ablakom előtt. A fergeteg vadul sodorja a szomorú nyírfa hosszú gallyait. Fújja az elszakadt hárfahúrokat . . .

Május 16.

Sohasem láttam szebbnek még a kertet. A reggelben, mintha ölelésre tárta volna ki magát. Az árnyék alatt fehérre halványult az orgona. Kinn bíborvörösre izzott a napon. A mohos vén celtisek között fehér testű leányok az összebúvó nyírfák. Rózsaszínű virággyertyákat égettek a gesztenyefák. A hólabda nehéz sziromgömbjét himbálta. És a kőfalnál a télizöld zománcos sok levele közt kis virágok szelid lilakék tekintete nézett felém.

A bokrok összeborultak és az alélt illatos csendben roskadoztak a virágok alatt.

Egyszerre, mintha valahol távol egy roppant dongó zümmögött volna. Gyorsan repült, jött, közeledett. A repülése már zúgássá lett. Gépkocsi nyargalt Mohora felől. Szürke, nagyszerű tábori autó volt. Olyan, mint régen a királyé. Berregett, kattogott, nyekkent... A bokrok között kiláttam. A gépkocsi megállt a sövény mellett. Bőrkabátjában olyan volt a soffőr, mint egy fóka. Portól lisztesen hajlott előre, sietősen igazgatta a kormánykereket. Kívüle még három utasa volt az autónak. A főhelyen kövér, magasvállú, rövidnyakú, melles zsidó ült, kényelmetlen, önmagába süppedt, puha tartással. Lapos szovjetsapkája alól zsíros, fekete haj göndörödött le kövér nyakára. Beretvált arca kabaré-színészekre emlékeztetett.

A gép indult. A por elfedte. Névtelen undor futott át rajtam. Miért vetődött ide ez a kép? Hol láttam ezt az arcot? Honnan...

Összerázkódtam. Mintha egy puha, nyálkás varangy tükrözte volna bele a képét egy tiszta erdei tó vizébe. Elmult. A kert összecsapódott a kép felett és az orgonák virágzása eltörölte a nyomát.

Este megtudtam, hogy az az ember a fejedelmi autóban, kíséretével, Pogány József volt.

Keserű, gúnyos érzés fogott el. Halálra ítéltek, köröztetnek, szétküldték a hajtóvadászatra kopóikat. A soffőr talán ugyanaz, akinek a révén spiont állítottak a télen az otthonomba. És ezek az emberek, akik hetek óta kerestetnek, egy ölnyire álltak tőlem; ők nyiltan, szabadon, én a bokrok között. Nem sejtettek semmit. Pedig mindenütt, amerre ők járnak, ugyanaz

a vádtól égő nagy magyar tekintet, ugyanaz a gyűlölettől forró átok száll utánuk.

Május 17.

Tegnap este újságot dobtak le a vonatról. A régi polgári lapok még kommunista átalakulásukban is megszűntek. Orosz minta szerint már csak hivatalos újságok vannak: A Népszava, a Vörös Újság, a Vörös Katona, az Ifjú Proletár és elkendőzötten megmaradt, „Fáklya" néven, mint a közoktatási népbiztosság hivatalos újságja, a szabadkőművesek lapja a : „Világ" és a nagy kapitalisták lapja, a „Pester Lloyd", melyet a forradalmi kormányzótanács félhivatalos német szócső gyanánt használ . . .

Az újság körben járt a faluban. Egyik ház adta a másiknak, végül hozzánk is eljutott. Nagy betűk hirdetik: „A proletár seregek győzelmei: Salgótarján, Fülek . . . És Lenin szikratáviratában üdvözli Kun Bélát a győzelmek alkalmából."

Lenin itt . . . Megint itt van!

A nap süt és mégis sötét és kétségbeejtő körös-körül a szemhatár. Ha csakugyan ők győznének a harcban?...

Egyszerre hangosan nevetnem kellett. Landler elvtárs cikket közöl a Népszavában. Beszámolója szerint Kun Bélával és Pogánnyal látogatott meg egy munkászászlóaljat. Majd szószerint következik: „Mikor észrevettek bennünket, éljeneztek. Aztán valami sajátságos történik, — autogrammot kérnek tőlünk elvtársaink. Nem egy, nem is tíz, hanem legalább egy fél zászlóaljnak kell autogrammot adni. Nyilván csak vak lehet, aki ebből biztosra nem következtet. Az a had-

sereg, melynek olyan kultúrnívója van, hogy a front mögött egy néhány kilométerrel nem kér egyebet, mint autogrammot: *Az a hadsereg csak győzhet.*"

Még kezemben volt az újság, mikor a régi temető mellett, a Páterkához értem. A kert alatt egy kis darab földet hívnak így. Papi birtok volt eddig, prímási telek. Beniczky Mihályné olyan régen bérli, hogy már szinte az övének tartották. Most megüzente neki a direktórium, hogy utolsó esztendőben örül ennek a bérelt teleknek. Elveszik. Addig nőhet rajta a tengeri... Kispál János kertész, a direktórium tagja, kapával gödröz. Mögötte a lánya szakajtóból veti a tengeriszemet a földfészekbe. Mikor Kispál uram meglátta kezemben az újságot, egyszerre a kapájára dült és oly erősen kezdte szívni a pipáját, hogy kétoldalt behorpadt az arca. A lányt elküldte dohányért. Óvatosan körülnézett. Így néz most mindenki, mielőtt őszintén szólna. Erről a nézelődésről lehet megtudni, ki beszél lelkéből.

— Tessék mán mondani, mi lesz belőlünk.

— Honnan tudjam?

— Akárhogyan is van, az urak most is többet tudnak, mint mi, mert az eszükből tudják. Az észt pedig nem lehet megtanulni. — Nagyot szívott a pipáján: — Mostanában falhoz állítják az embert, ha kimondja, amit gondol. Bakalárnét is elvitték megláncolva, mert eljárt a szája. Azt mondta, az ellenségnél is nagyobb ellenségek a vörösek. Hiába volt szegény fehérnép olyan proletár, hogy no, mégis puskatussal hagyták helybe a fejét.

A kertész elgondolkozva nézett maga elé. — És ez még csak nem is a legnagyobb szerencsétlenség.

Rosszabb ennél, hogy az országot is helybenhagyják. Hogy is tehetnek ilyesmit magyar emberek?

— Nem magyarok azok, akik most parancsolnak.

— De hát mán az a Kun Béla csak magyar ember.

— Kohnnak hítták . . .

Kispálnak tátva maradt a szája. — Nagyot hibáztak akkor velünk a hivatalos urak. Minek engedtek ilyesmit. Tessék elhinni, ha az igazi nevével jön, nem kellett volna a népnek.

Mikor visszaértem a házhoz, hangosan voltak a katonák odabenn a konyhán. Mesélték a szolgálónak, hogy hadseregparancs érkezett. El kell innen menni a 32-es nehéz tüzéreknek. Egy kis üteg jön a helyükbe százötven emberrel. De azért ez a parancs még nem olyan biztos. Gross Izidor tűzmesternek szeretője van Patvarcon. Katz politikai megbízott elvtársnak sincs kedve a változásra. Már el is mentek Budapestre Kun Bélához, hogy cserélje meg a legénységet. Itt maradnak ők az új 8-as ágyúkkal. Ha pedig nem úgy lesz, ahogy akarják, mielőtt elmennek, felrobbantják az egész muníciót.

Pogány elvtárs rossz kedvvel autózott el innen. Reggel, mikor berontott a parancsnoki irodába, kiabált, senkinek sem köszönt. Az egyik tiszttől megkérdezte: — Hány újonc van? Milyen anyag? — Nyolcvan ember. Gyönge anyag, csupa lúdtalpú. — Miért álltak be? — A zsoldért, ruháért, csizmáért, — felelte a tiszt. — Hát nem a proletárdiktatúra eszméiért? — faggatta Pogány. — Erről nem tudok Sohase hallottam, hogy ilyesmiről beszéltek volna . . .

A népbiztos dühösen hátat fordított. Odaparancsolta a tiszteket a legénység elé és kérdezte tőlük: —

Meg vagytok elégedve a parancsnok elvtársakkal? — Aztán, — bár a vörös sajtó „a hadsereg rohamoszlopai élén" írja le Pogány „rettenthetetlen bátorságát, önfeláldozó személyes hősiességét", — jó messze a front mögött óvatosan elsompolygott.

A tüzérek pedig itt maradnak még egy napra, mert bált akarnak rendezni búcsúzóra. És a legénység azt beszéli, hogy Gross Izidor megegyezett Kun Bélával. A tűzmester sok pénzzel jött vissza. Most már nem haragszik, hogy el kell innen menni.

Csak aztán valamelyik másik meg ne haragudjék. Sok munició van a fáskamrában és a terraszon... A kapu pedig tárva áll, senki sem őrzi. A gyerekek is, be-besompolyognak. Felfeszegetik a ládákat. Lopkodják a lövegágyakat, az organtin zacskókba párnázott puskaport. Napok óta pattogtatják a falubeli tűzhelyeken, mint a kukoricát.

A szolgáló este bálba ment. A cigány húzta. Táncoltak a katonák és a „proletár hadsereg nagyszerű osztályöntudatos fegyelmében" csapra verette a hordókat.

Május 19.

A vörös sajtó gyűlölködő gúnnyal üvölt: Aradi kormánykarrikatúra... Mi ez? Ellenkormány! Magyar emberek, magyar kormány... Május 5-én alakult meg Aradon. Két hét előtt és mi ugyanabban az országban csak ma tudjuk meg. A hír terrorja működik. De végre mégis... És egyre olvasom az aradi manifesztumot. „A nemzet igazi vezérei fogságban, számkivetésben, ideiglenesen mi vesszük át a vezetést".

Ez a hang magyar hang, hosszú idő után. Nem a szavak hencegő dőzsölése, nem az autogrammosztók beteg pöffeszkedése, de előkelő és szerény, mint az, aki a kormány élén áll. Pedig egy pillanatra mellbe ütött a neve. Iszonyú emlékek kapcsolódnak ahhoz a névhez és szörnyű átok. Károlyi Mihály után megint egy Károlyi. De gróf Károlyi Gyula egyénisége elébe lép a névnek, mintha vezekelni akarna azért, amit egy másik hordozója elkövetett. Az aradi külügyminiszter: Bornemissza Gyula báró, éveken át vezére volt az Oláhországba vetődött magyarságnak. A hadügyminiszter nem írógépügynök vagy zugújságíró, de bizonyosan igazi katona. Talán Soós tábornok, talán más? Vajjon ki lehet? Szándékosan olvashatatlanul szedett név volt az újságban. Kintzig János földmívelésügyi, Solymossy Lajos báró pénzügyi miniszter. Sok derék név! Közöttük egyetlen egy érintett kellemetlenül: Varjassy Lajos, Károlyi Mihály és Jászi Oszkár embere. De ez a rossz impresszió is elmosódott a fellélekzésemben és mentől jobban tombolt a Népszava, az új magyar kormány ellen, annál mélyebb lett bennem az öröm. „Kik ezek a senkik?" — írja a kommunista újság. Magyarok . . . feleli a levegő, az élet, a reggel és este. És a reménység gyönyörűt mesélt . . .

A falu felől egyszerre tömegesen tódultak be a katonák a kapun. A harminckettes nehéz tüzérek aratni jöttek a kertbe. Este indulnak. Virág kell a vonatra. És mindennek nekirohantak, ami nyilott a csendes zöld birodalomban. Reccsentek a gallyak, jajgatott a kert.

Az álmodó kis bokrok kusza madárijesztők lettek egyetlen óra alatt. Orgonafürtöktől lilaszínű a fű.

Sutára kaszabolt ferde ágak, félszeg sebesült növények, lenyúzott gallyakon fityegő háncs. Agyontiporták a tavaszt... Néma düh szállt fel bennem. Vitték volna a virágokat. De mire való ez a vad pusztítás? Elfordultam. Nem bírtam nézni.

Pedig ilyen kert ma egész Magyarország. Leszaggatják minden virágát, letiporják minden szépségét. Összegázolják minden útját, letépik az egész tavaszát... Hiába, semmiért...

Május 20—21.

Az éjtszakai langyos eső után kisütött a felhők közül a nap. És a megtépett bokrok már nem voltak olyan reménytelenek a csillogó csepegésben. Az esőtől felágaskodtak a legázolt füvek, kinyíltak a megkímélt orgonák.

Kis tócsákban fényl'ett a víz és a hirtelen napsütésben pára emelkedett az utak dombosán. Mint egy tömjéntartó füstölt a kert.

Fejünk felett virradat óta döngött a levegő. Acél vakondok túrták a felhős eget. Nem látszottak, csak mikor lecsaptak, vetették maguk fölé dühös nagy vakondtúrásban a földet.

Miskolcot visszavették a csehektől a vörösek. Budapesten tizenegy ellenforradalmárt letartóztattak. A „Frankel Leó laktanyában" leleplezték a párisi kommün óbudai születésű „vezérének", Frankel Leónak emléktábláját... Felnyöszörögtem... elég volt. És arra kellett gondolnom, hogy mialatt mi az ellenségek és a lelkünktől idegen rútságnak diadalában kínlódunk, más országokban meghajolhatnak a népek saját szellemük szépsége előtt.

Másutt van béke és van holnap. Van ébredés, amely nem kín, van álom, amely nem lidércnyomás, van otthon, amelynek ajtaját szabad becsukni, szekrény, amelyet nem kutatnak át és tűzhely, amelyen nem főznek velünk együtt civilizálatlan gyűlölködő idegenek. Ott dalolnak és nevetnek még. Ott még fennhangon és boldogan lehet beszélni. És van zene, hangszerek, képek és könyvek, melyeket nem visznek el a házból. És teremthet az ember szabadon. És dalok és szobrok és festmények támadnak a lelkekből és a tudósok még gondolkoznak és mosolyognak még az asszonyok.

Egy pillanatra a szépség égő honvágya fogott el a rút, a megalázottság, a kietlen durvaság, az önkény, a rabság és a gyűlölet sorvasztó, meddő levegőjében.

Csak még egyszer... úgy mint régen.

Jolánta néninek vendége jött. Idősebb hölgy, aki a faluban lakott. Hirtelen kiszöktem a szobából. A vendég suttogva beszélt. Időnként mégis megfeledkezett magáról. Ilyenkor áthallatszott a szava. Egyszer észrevehette, hogy hangosan beszél és eszébe jutottam.

— Hallottam, hogy Huszáréknak valami szegény rokona lakik itt, hol van? — kérdezte nyugtalanul. — A szomszéd szobában? De hiszen akkor...

— Nagyot hall, — mondotta Jolánta néni és szívéből, hosszan csendesen nevetett.

Mióta bujkálok, Úr Isten, mi minden voltam már! Hol menekült tanítónő, hol ápolónő, hol szegény rokon, most még süket is lettem. De azért idegen nevek, változó álarcok alatt is sokszor találkoztam az emberek jóságával. Habár akadt olyan is, aki leereszkedően éreztette jelentőségét velem. Mindég hálás leszek neki, hogy a mások gőgjét hordozni megtanított. Többek

között egy vörös hadseregbeli parancsnok elvtárs is lenézte a „szegény rokont". Csak olykor vett észre, olykor elnézett felettem. És ha szóltam valamit, fölényesen a levegőbe unatkozott.

Zavaró feleslegesek, süketek, szegény rokonok, kis tanítónők, mindannyitok voltam én és ha el is múlik ez valaha, nem fogom elfelejteni és mindég a rokonotok maradok.

A látogató elment. Aztán barátságos, jó tűz égett a kályhában. Petőfi verseiből olvastam fel az öreg dámának. Lassan alkonyodott. Mikor már nem láttam a betűt, halkan elbeszélgettünk a félhomályban.

— Jó szerencse, — mondotta Jolánta néni — hogy nem engedtelek elmenni a pappal. Az Isten őrzött . . .

Megint csendben maradtunk egy ideig.

Délután hozták volt el a hírt. Kováts-Sebestyén nagytiszteletű úr, bár nem mentem vele, mégis átindult látogatóba szüleihez. Az Ipoly-partról rálőttek a csehek is, a vörösek is. A puskatűzben belevetette magát a vízbe. Egy asszony felismerte. Egyebet nem tudni róla.

— Ha ott lettél volna. Ha elfogtak volna, vagy . . . Emlékezel mit álmodtál akkornap éjjel?

Borzongása mintha átterjedt volna rám is. Bennem is felrémlett az álom holdfényes, fehér országútja és a véres kis batyu. Megint éreztem a sorsom körül a tapogató szörnyű kezet. Két hónap óta keres és mellém nyúl és nem talál meg.

— Miért is mentél volna, — mondotta Jolánta néni — itt jó helyen vagy, mintha az anyád vigyázna rád.

És ekkor egyszerre ott volt közöttünk, akiről beszélt. Nem látszott és mégis láttam szép fejtartását, tiszta

kék szemét és finoman metszett keskeny arcán csodálatos mosolyát.

Petőfi könyve könnyű súllyal a térdemen feküdt: „Anyám, az álmok nem hazudnak . . .“

És a sötétben valaki, aki nem volt ott, csak mosolygott tovább.

Május 22.

Tegnap este még átjött a két tiszt, aki a házban lakik. A térképeiket is magukkal hozták és szétterítették az asztalon . . . Sötét kétségbeesés volt az arcukon. Helyzetük egyre elviselhetetlenebb. A hadseregfőparancsnokságtól rendelet érkezett a politikai frontmegbízottakhoz, hogy ezentúl „megbízható“ elemekkel figyeltessék a tiszteket. Ezek a megbízható elemek kivétel nélkül zsidók. Tegnap kezdődött. Minden tiszti szállás előtt megállt két szuronyos katona. Az egyik bement. Azóta felváltva mindig nyomon követik a tiszteket. Ott esznek az asztaluknál, ott hálnak a szobájukban. Oroszországban is így van. Trockij kínaiakat is alkalmaz erre a munkára.

Odakinnről hangok hallatszottak. A tisztek összekapták a térképeket. Szuronyos katona állt az ajtónyílásban. A függőlámpa ernyője alacsonyan verte le a fényt. A katona arca sötétben volt, csak visszataszító dülledt szeme fénylett, amint hirtelen vizsgálódva körülnézett a szobában. Aztán odakiáltott a tiszteknek: Elvtársak, jöjjenek!

Megint egyedül maradtunk. És az ágyúk dörögtek egész éjtszaka.

A virradatban nyüzsgő tábor volt a kis falu. Ponyvával letakart trénszekerek dübörögtek Gyarmat felől.

Kiürítik az Ipoly mentét . . . A katonák lélekszakadva csomagoltak. Tábori konyhák vonultak az országúton. Lovas katonák ügettek. Por, rengeteg por . . . A trombitás sorakozót fújt. Senki sem hallgatott rá.

Tanácsot tartottunk Jolánta nénivel. Ha a csehek csakugyan megszállnák Balassagyarmatot, odabenn nem keresne többé senki. Mit tegyünk? Aztán nehezen búcsúztunk egymástól és megint elmaradt mögöttem a kedves udvarház és a kert.

Kispál János kertész, a direktórium tagja, vállalkozott rá, hogy besegít a városba. Mikor Szűgy határához értünk, fegyveres katona állta el az utat. A szuronyát nekem szegezte. — Hová megy? Van igazolványa? Nincs? Mars vissza!

— Nem addig van a', — mondotta Kispál János önérzetesen. — Én kísérem, én pedig a direktórium tagja vagyok!

A katona rám nézett. — Mit keres most Gyarmaton? Mi van abban a csomagban? Aztán barátságtalanul mordult egyet: — Hát vigye ördög, mehet!

Kispál János büszkén nagyokat lépett és látszott az arcán a megelégedés, hogy olyan befolyásos ember, aki előtt félrekotródnak még a vörös katonák is.

Hangtalan belső nevetés fogott el. Tanácsmagyarország egyik direktóriumának a tagja veszekszik, hogy a menekülésemben segítsen és a botjára akasztva viszi a csomagomat. Otthon pedig az íróasztalomon fekszik az elfogatási parancs.

Gyarmat felől egyre sűrűbben jöttek a kocsik. Hosszúhajú fiatal zsidók ültek a párnákon.

— Mi történik itt? — szólt oda Kispál János két gyalogos gazdaembernek. Az emberek elvakkantották

magukat: — Menekül a gyarmati direktórium. Félnek, hogy úgy járnak, mint a fülekiek. — Az egyik kerek mozdulatot tett ujjával a nyaka magasságában, aztán sebesen felpillantott a levegőbe.

Jó ideje haladtunk szótlanul, mikor egyszerre felém fordult a kertész: — Megtisztelem alássan, mit tetszik gondolni, nekem úgy-e nem lesz belőle bajom, ha megfordul? Mindig eszemben van ez, mert nem jó ha az ember valamiről azt hiszi, hogy csak így lehet. Így is lehet, úgy is lehet. Legokosabb úgy cselekedni, hogy jó legyen, ha így is van, meg akkor is jó legyen, ha amúgy van.

A szőlőhegyen dörögni kezdtek az ágyúk. Surrogva jött át egy gránát az Ipoly felett, lecsapott az út mentén és felhőt vert az égnek. Az országúton egyszerre nem látszott többé kocsi. A frontmegbízottak, a direktóriumi tagok, a katonai detektívek hintóit hirtelen kisöpörte a gránát szele a tájképből. Vad iramban letértek az útról és az utánuk jövők már nem merészkedtek arra felé jönni. Valaminő biztonságban kezdtem magam érezni. A gránátok emberségesebbek, mint a bolsevisták.

A város felől ekkor már trombitahangok hallatszottak. Nyergelt lovak mellett katonák várakoztak. Lázas sietség fogott el. Hamar, hamar, dobolta minden érverésem . . . Ha lecsapnák előttem a sorompót és megint benn maradnék a vörös börtönben . . .

— Nincs nálam igazolvány, — mondotta a kertész. — A főutcán tessék menni. — Sápadt volt és látszott rajta, hogy fél. Aztán egyedül voltam. Átugrottam a vasúti vágányon. Az emberek a kapuk alá szaladtak. Nem tartóztatott fel senki. Elértem Huszárék házát.

A gyerekek elém futottak. Huszár Aladárné mind a két kezét nyujtotta felém. Mögöttem egy katona jött lefelé az utcán. Minden szegleten megállt és riadót fújt. Nagy bojt volt a trombitáján. És a vad szél az ember szája felé csapkodta a vörös bojtot. Mikor visszanéztem, úgy rémlett a szürkületben, mintha a katona vért trombitált volna.

Május 23.

Hiába siettem. A vörös börtön itt maradt. A direktórium megint visszatért. Az éjtszakai harcnak sok halottja van.

Hajdúszoboszló, Szolnok, Abony, Miskolc, Fülek, Balassagyarmat... hörögnek a városnevek. Hörög minden, ami magyar. És vérben forog a kocka, lassan, rémesen. A kockát a hatalmak pergetik, de a vér a mienk...

Az Ipolyon túlról dörögve mond valamit a csehek ágyúja.

Hetven... nyolcvan, nyolcvanegy... abbahagytam a számlálást. Minek, mire való? Az időközök nem változnak. Most... Recsegő robbanással feleltek a Nyíresből a vörösek. Lépések mentek el sebesen az ablak alatt. Valaki mondta odakinn:

— A páncélvonatot lövik a csehek. Nyilt pályán. Nem engedik be az állomásra.

Dél lett... délután...

És megint eljött az ipolymenti alkonyat babonásan szép órája. A nap a parton áll, fenn a hegyen és behúzza rengő, végtelen aranyhálóját, melyet virradattal a völgyre kivetett. Mint a halász a vizen, húzza, húzza maga után a tündöklő, könnyű hálót, földek felett,

vetéseken. A mértföldes háló pedig siklik nesztelenül, sebesen. Aranya meg-megakad egy pillanatra a bokrokon, a topolyák lombján, a parti jegenyéken. Aztán sötétek lesznek a fák. Színét veszti a vetés, a víz, a rét. A háló már a láthatárhoz ért. Egy percre, mint hosszú arany csík, tétován még fennakad, még maradoz a honti hegyek kék élein. Már eltűnik. Lefordul, alámerül nyugat felé a túlsó oldalon.

Utána nézek. Szerettem azt a fényt: hozzá ért valamennyi templomunk tornyához, valamennyi kunyhónk küszöbéhez, végig a régi, nagy országon. Mint ezer év óta minden napon Erdélyen kezdte, mikor megvirradt. Ragyogóan úszott el a Kárpátokon, a rónán, a Tisza vizén, a Bánát vetésein, a Karszton, Fiume sós, kék öblein, át a Dunán, a meggyalázott hősi vármegyéken, Buda és Pest és Pozsony és Trencsén felett. A hálóban egy volt újra, ami szétszakadt. De a nagy halász fogása mégis koldusszegény. Csak egy elmúlt magyar napot visz magával és halálverejtéket, vért és könnyeket.

Elvétett puskalövések hangja kószál a csendes ház körül. A város elfeketül odakinn. Ma korábban aludt ki a villany. Egy gyertya ég az asztalon. Szemben ülünk egymással, Huszár Aladárné, meg én.

A tetők felett sivító gránátok túrják a csillagos eget. Újság nincs napok óta. A könyv kifordul az ember kezéből. A gondolat pedig megáll, felágaskodik és iszonyodva hátrál önmaga elől.

Mi történik a sötét országban?

Gyertya ég sok asztalon. Vésztörvényszékek ítélkeznek az éjtszakában. Nyargaló autók viszik szét a halált és Kun Béla évtizedekre szóló tervekről beszél.

A falióra elhallgatott. Már nem ketyeg, megállt. Zsibbadt aggyal ki tudja mióta üldögélünk. Nem lehet tovább elviselni. Menekülőn nyúl a kezem a kártyák után. Kicsi patience-kártyák, régi világ színes játékai. Koronás királyok, púderesfejű, hermelines kis királynék, hetyke ifjú lovagok, olyanok ők, mintha tetszelegve tükör fölé hajolnának valamennyien, hogy felfordított képük megismétlődjék odalenn, a kártya alsó felén. Mikor hazulról el kellett mennem, Anyám tette ezeket a kártyákat kézibőröndömbe. Egyedüli szegény kis fényűzéseim. Valahányszor rájuk téved a szemem, halkan, finoman az otthonról mondanak valamit... Gondűzők, jósok, jövendőmondók, furfangosak, kedvesek és furcsák...

Lassan rakjuk ki a kártyákat az asztalon. Összesöpörjük. Elölről kezdjük.

Hogy lefogyott a kezem...

A tető felett, valahol a magasban, megint elsurrogott egy gránát. Lecsapódása széles, tompa bőgés volt. Kis vártatva visszacsaholt a Nyíres.

— A vörösek...

— Most a csehek lőttek.

Csend lett.

— Megint a vörösek.

Fásultan, vontatva mondjuk. Ismerjük az ágyúk hangját. És közben a kicsi dámák és királyok jönnek, mennek az asztal lapján, a gyertyafényben.

— A csehek...

Három hete... azóta mindig, mindig így megy. És az idő mértéke mintha hirtelen elveszne. A hetek eltörlődnek. A tegnap, a tegnapelőtt, a holnap... olyan mindegy. Nincsenek többé se nappalok, se éjt-

szakák. Semmi sincs, csak örökkévalóságig megismétlődő tompa dörrenések vannak.

A kártyafigurák megálltak az asztalon. És felettük nem látón, mozdulatlanul egymásra meredünk mi ketten.

Odakinn újra kezdődik. Az utcában kísértetiesen fütyülnek a golyók. A gránátok dörrenése útközben bezörget az ablakon.

Tegnap is... holnap is...

Valami a homlokom mögött lassan kuszálni kezdte a dolgokat. Odakaptam, hogy abbamaradjon.

Holnap is, azelőtt is, azután is... Egyszerre úgy rémlett, régesrégen van már mindez így. Évek multak el, mióta elkezdődött. Közben megőszültünk, egészen öregek és görnyedtek lettünk. Szerteszét az országban pedig még mindig gyertyák égnek a vésztörvényszékek asztalán. Az oláhok mozdulatlanul állnak a Tiszánál. A csehek lövöldöznek, a vörösek felelnek. Semmi sem változik és mi várunk és egyre mondjuk :

— Ez a vörösök ágyúja volt.

— Most... a csehek.

— A vörösek...

Hallom a hangomat és úgy rémlik, elment tőlem a tulajdon hangom és fojtottan, idegenül, messze, sok év multán, öregen ismétli ugyanazt. Ha csakugyan így lenne. Ha így maradna mindig... Valamilyen borzadás fut át a levegőn. Az asztal túlsó oldaláról kitágultan, mozdulatlanul néz rám két szem.

— A csehek...

Gépfegyver kattogása hallatszik az Ipoly felől. Ugatnak a kutyák. A ház falán kemény ujjal koppant egy golyó.

— A vörösek . . .

Megint bezörgetett a dörrenés az ablakon. A szoba végében magától kinyílt az ajtó, mintha bejött volna hozzánk a tébolyodott kétségbeesés és a csendben odaült volna harmadiknak kettőnk közé.

Május 24—25.

Ha véres harcok után győztes hadvezérek foglalták volna el az országunkat, akkor a gyilkolás a hódítás befejezésével véget ér.

Magyarországot harc nélkül huszonnégy zsidó népbiztos foglalta el. A sarcolás, az ostromállapot véglegesül, a gyilkolás folytatódik.

Minden sorsnál szörnyűbb ez: hónapok óta tartó kivégzés folyik itt! A halálos ítélet mindenben benne van. Az emberek olykor nem olvassák ki mindjárt, olykor csak később eszmélnek rá, de azért mindenben benne van.

Budapestről szívszorító hírek jönnek. A város éhezik és fel-felnyög kínjában. Kun Béla feleletül kihirdeti a munkástanács gyűlésén: „Van még annyi készlet, hogy a budapesti proletariátus ne legyen kénytelen éhezni". Nem a város lakosságáról beszél, csak a kiváltságos proletariátusról, amelybe beleérti a zsidó értelmiséget is, mindenkit, aki vörös proletárnak vallja magát.

Azok nem éheznek majd. Ha pedig azoknak a száma csökken, akik magyarok, az nem fáj Kun Bélának.

Kis színes papírlapokkal is lehet kivégzéseket végrehajtani.

A népbiztosok kegyetlen leleményessége kimeríthe-

tetlen. És ha maguk nem merik megtenni, szólaljon meg a munkás- és katonatanács. Hozzon határozatot. A kivégzés csendes módszeréül most élelmiszerjegyeket hoznak forgalomba. Osztályozzák a lakosságot. Kinek adnak kenyeret és kitől tagadják meg.

Akik vörös jegyet kapnak, a testi munkások, vörös katonák és minden vörös kiváltságosak, azok jóllakhatnak majd ezután is. Akik kék jegyet kapnak, hivatalnokok, tanítók, özvegyek és nyugdíjasok, azok éhezhetnek tovább. Akik egyiket sem kapják, azok éhen halhatnak.

És: „a családfőnek osztályozása nemcsak rája, hanem a vele közös háztartásban élőkre is kiterjed". Ebben a magyarázatban benne van a szándékos emberölés: a magyar értelmiség gyermekei kiirtásának a terve.

A proletárdiktatúra, mely osztályharcot folytat mindenütt, még igazságszolgáltatásában, A-B-C könyveiben és ovódáiban is, osztályharcot folytat a kenyérrel is.

Kegyetlensége sohasem mutatta meg magát leplezetlenebbül. A proletárdiktatúra nemcsak a felnőttek között tesz különbséget, de rendeletileg tesz különbséget gyermek és gyermek között is. Kiválasztással ad enni, kiváltságos uralkodóosztálya gyermekeinek. Azok a szegény kicsinyek pedig, akik szerencsétlenségükre nem vasmunkások vagy vörös katonák otthonában születtek, hanem hivatalnokok vagy özvegyek szürke lakásán élnek, ám szűkölködjenek.

És ennél embertelenebb fejezetet Heródes óta nem írtak bele az emberiség történetébe.

Most már nem tarthat soká . . . Oh, nem odakintre értem. Ott kinn még folytatódhat, de benn a fejünkben valami megszakad.

Az utcák, a házak, a kövezet még bírja, csak az ember nem bírja már. Csendes téboly van a szemekben. A képek változnak, az iszonyat folytatódik. Ahová ellátni, köröskörül diadalmasan vigyorog felettünk a kegyetlen idegen arc, ahová nem látni, onnan nyöszörgés hallatszik, tompa zuhanások, elvonszolt testek súrlódása. Ezek mind magyarok . . . Viszik őket börtönbe, kínzókamrába, vesztőhelyre.

Hányan hiányoznak majd közülünk, mire kérdezni és felelni lehet, mire megszámlálhatják egymást, akik megmaradtak ?

Két hónap óta jönnek már a vérszagú hírek. Eleinte ráztuk a fejünket. Csak a meghibbant képzelet ijesztget. A rémület őrülteket mesél . . . A hírek elhallgattak, vártak, aztán hirtelen visszajöttek és adatokat és neveket hoztak magukkal.

Április elején volt, mikor először hallottam róla, hogy egy tengerész, kiszabadult fegyencekből és orosz zsidókból terror csapatot toborzott maga köré. Aztán híre jött, hogy ezek az emberek megszállták a Terézkörúti Batthyány-palotát és lefoglalták a Trefort-utcában a Hunyady-palotát. Május 1-én nagy felírást akasztottak ki a palota falára: „Lenin-fiúk". Azóta így nevezik őket és Budapest éjtszakáiban és a vidéken, ahol moccanni mernek a magyar boldogtalanok, felbukkannak az állig felfegyverzett, bőrkabátos terrorlegények. Ezek hurcolták el a mult napokban Dor-

mándy ezredest és Horváth Viktort, akikről ma már híre jár, hogy embertelen kínzást szenvedtek el. A Batthyány-palotában, a pincében kikötötték őket a Lenin-fiúk, égő szivarokat tömtek a szájukba, literszámra öntötték beléjük a vizet, szeget vertek a körmük alá.

Élnek-e még? Ki tudja. A véres árnyak sokasodnak. Emlékezem; több hete mult már annak, mikor valaki mondta, hogy ellenforradalom volt Makón. Akkor hallottuk először, hogy a képviselőház egykori elnökét, Návay Lajost megölték. Nem hittük el. Miért éppen őt. Szinte túlzottan liberális volt, a választójog harcosa, szelid tudós, melegszívű emberbarát és a forradalom óta csendesen elvonult.

De a hír nem engedett és újra jött. Pesti terroristák mentek le Makóra túszokat szedni. Másokkal együtt Návay Lajost, unokaöccsét, Návay Istvánt és Makó polgármesterét is elfogták. A foglyokat vasúton indították Budapest felé. Kiskunfélegyháza előtt beordítottak a terroristák a szakaszba: — Álljanak elő a grófok és bárók. — És mikor senki sem mozdult, egy ember, akit, mint árva gyermeket a Návayak neveltettek, megszólalt: — Itt a kegyelmes úr meg a nagyságos úr, vigyék ezeket. — A terrorlegények leszedték a két Návayt a vonatról, a töltés mellett megásatták velük a sírjukat. Hamar, sietni kellett! A vonat várt. A vésztörvényszék ítéletére nem volt idő. Kihallgatás nélkül beléjük lőttek, a rohamkésükkel szurkálták a mellüket. Aztán begyömöszölték őket a félig megásott sírgödörbe. Az egyik még élt, szegény keze kiállt a földből és mozgott egy darabig.

Sok éjtszakámon felrémlett ez a kép. Lehetetlen-

ség . . . őrület. A hír nem engedett és bebizonyította igazát. Már jött a másik hír.

Budapesten eltűnt egy fiatal zászlós. Valamelyik tiszt beszélte. A zászlós tizennyolcéves volt, Dobsa Miklósnak hívták. Igazolásra szolították fel és ő nevetni kezdett. Nem tett egyebet, csak nevetett. Szegény fiú, eltűnt a Batthyány-palota kapuja mögött. Mások is eltűntek. Új vértócsák. Sok erőszakos halál, melynek nem tudta a hír a nevét.

Szamuelly különvonata egyre jár az országban és ahol megáll, ott akasztanak. Hajdúszoboszló . . . ott kezdte el. Oly messze van szép Hajdúságom távol városa és mégis eljutott ide a hír és pontosan mesélt. Szatmáry Antal, egy vasúti munkás beszélte el. Április 23-án történt. Akkor már Debrecen alatt állt a vörös front. Hajnalban egy huszár kilépett a legénység elé és elkiáltotta magát: Mindenki meneküljön, jönnek az oláhok! Az internacionális zászlóalj futott legelől. Egy utolsó szedett-vedett csapat vonaton menekült Szoboszló felé. Fűtőnek Szatmáryt parancsolták fel a mozdonyra. Szemben páncélvonat jött óvatosan. Egy fekete hajú, vörös orrú fiatal ember kihajolt és odakiáltott: — Mi hír van elvtárs Debrecenben? — Mi vagyunk az utolsók — felelte a fűtő.

Az a fiatal ember Szamuelly volt. Megállt Szoboszlón. Dühös kedvében lehetett. Senki sem tudta miért, megkorbácsoltatta az állomásfőnököt, utána néhány munkást. Aztán még nem ért ki a vonatja a jelzőig, mikor észrevette, hogy Szoboszló templomtornyára fehér zászlót húztak. Visszafordította a vonatot. Terroristáival befutott a városba. Lóháton egy szőke, kékszemű nő kísérte. Szamuelly hirtelen összefogdos-

tatott három gyanútlan embert, aki véletlenül az útjába akadt, Körner malomtulajdonost, Tokay József rendőrkapitányt, Fekete László polgármestert és a gyógyszertár előtt felhúzatta őket három akácfára. — Egymásután! — mondotta Szamuelly és a körmét tisztogatta az akasztás alatt.

Aztán futott. Kabán csak siettében kínozta meg a segédlelkészt, a jegyzőt, a bírót, már jöttek az oláhok. Szolnokra ment. Szolnok egész környékén túszokat szedett, akasztatott. Százötven ember tűnt el, mióta Szamuelly ítélkezik . . .

És amint a gondolatom vándorolva megy az országon át, már nem egyenként, elvétve jönnek elém a véres árnyak, tolongva sereglenek és mind magyarok, és mind keresztények és kísértetekkel van tele a nappal és az éjtszaka.

Odakinn a ház előtt óvatos lépések jártak. Babonás idők . . . Kísértet áll a küszöbön. Huszár Aladárné is riadtan odanéz: — A pap!

Fekete kabátjában Kováts-Sebestyén, a református lelkész, hihetetlenül soványnak rémlett. Az arca fakó volt és a szája körül friss barázdák látszottak. Olyan halkan és szaggatottan beszélt, mintha gyors futás után állt volna meg.

Sajátságos mozdulatot tett a kezével, aztán felém fordult.

— Szereti az Isten, hogy nem jött velem. Mikor az Ipolyhoz értem, minden irányból rohanva jöttek a csehek és a vörösek. Nem volt más választásom, neki szaladtam a folyónak, belehemperedtem és a golyók csak úgy seperték körülöttem a vizet. A vörösek még sortüzet is adtak utánam . . .

Ez volt hát annak az útnak a története, amelyet meg kellett volna osztanom vele.

— Feltétlenül elfogták vagy agyonlőtték volna, — mondotta a pap. — A csehek internálni akartak. A vörösek kerestek. Három napig bújkáltam a vetések között, mielőtt haza mertem jönni. Azt a hírt kaptam, hogy a csehek időközben belelőttek itt a templomba. Pedig... a padlása tele van fegyverrel.

Az utcában megint fütyülni kezdtek a golyók. A pap összerezzent és minduntalan maga mögé nézett. Észrevette és zavartan elmosolyodott: — Azóta nem bírom. Sokban volt részem... Egyre görnyedtebben ült és fiatalsága dacára szomorúan öregnek látszott.

Amit ez az idő elhasznál és felőröl bennünk, azt nem lehet többé visszavenni, azt soha többé nem lehet jóvátenni.

Május 30—31.

Szokatlan csend volt a folyó mentén. Már sötétedett, mikor a katonák egy hordót vittek a múzeumkert felé. A múzeum a laktanyájuk. Ablakunk alatt mondta az egyik, hogy rumot visznek a legénységnek. Mit jelentsen ez?

Még hallatszott egyszer az őrjárat lépése. Azután cigányzene szűrődött át az éjtszakán. Azután semmi sem mozdult többé. Két óra felé járhatott az idő, mikor egy hang szólalt bele az álmomba. Azonnal felébredtem, mégsem értettem mindjárt.

— Támadás...

— Kik?...

— A vörösek!

Nem így képzeltük... Egy pillanatra meghűlt a

szívemben a vér. Óvatos ajtók nyíltak és csukódtak a házban. A kicsi lány bejött a szobába és álmosan húzta maga után a párnáját, mint egy fehér hangya túlnagy terhét. Lefeküdt a díványra és elaludt. Odakintről vad lövöldözés hallatszott. Kinyitottuk az ablakot. Hirtelen minden hangosabb lett.

A derengés örvénylő robbanásokkal volt tele. A gépfegyverek halálfutamai összefolytak. Szaggatott gyors billentyűverésük végnélküli hangvonalban futott fel-le az Ipoly mentén. Egy láthatatlan halálhangszeren rettentő kéz játszott a szürkületben.

A gránátok olyan sűrűn jöttek a tető felett, hogy már nem lehetett megkülönböztetni, melyiket melyik part küldte. Eldobált réztányérok csapkodták az eget. Dühödt pőrölyök döngtek és szanaszét puskagolyók, kicsi kalapácsok verték a házak falát.

Ember nem látszott a kísérteties csatában.

A ház remegett és minden visszhangzott, mintha egy fahíd alatt lapultunk volna. Úgy rémlett, a híd kongó ívén veszett targoncák görögnek a fejünk felett és valamennyi halált fuvaroz.

Órák multak. Aztán reggelbe virradt a derengés. A szürke sejtelmek körvonalakat kaptak, a dolgok felvették a maguk színét. A fák zöldjén, a barna cseréptetőkön végigsütött a sárga nap.

Az ágyútűz még folytatódott, de a gépfegyverek kattogása, mintha elment volna tőlünk, egyre messzebbről hallatszott.

Egymásra néztünk. Megalázott szomorúság volt ebben a tekintetben. Kínlódtunk az ellentétes érzelmek sanyarúságában. Nem a túlsó part jött át, hogy szétzúzza vörös börtönünket, hanem a börtön ment át

és terjeszkedett. Az ütközet már túl járt az Ipolyon, valahol a szőlőhegyek között.

Kerékpáron, mint egy görnyedt kis manó, fiatal fiú nyargalt el az ablak alatt. — Átmentek a vörösek! — kiáltotta — a csehek futnak az egész vonalon . . . Szavát elkapta a sebesség. Aztán megint nem mozdult semmi.

Egy parasztleány bárgyún megállt az utca közepén. Az ijedtség közlékennyé tette. Az ablakunk felé fordult és odaszólt: — Szűgyben voltam a katonámnál. Tülle kergetett el a riadó.

— Hát nem lőtték a szűgyi utat a csehek?

— Bizony lőtték, — felelte a leány — de most már vége van.

A szőlőhegy elhallgatott. Csak a vörös ágyúk dörögtek. Onnan túlról nem felelt semmi. És ez a csend nem olyan volt, mint mikor élő ember hallgat. Így a halál szokott hallgatni.

Valami meghalt, összetört. Szörnyű feszültségben elpattant egy abroncs, mely körülfogta és elzárta a vörös hullámot. A hullám szétömlött, eddig érintetlen kis tanyák, falvak, lábon maradt kastélyok szépsége felett.

Szegények, akik odaát vannak! Szegények, akik rájuk rohannak. Magyarok mind és csak a szenvedés és a halál az övék. A győzelem Trockij ügynökeié.

Úgy éreztem, mintha a hontalanság országútja kinyúlt volna előttem, bele a bizonytalanságba, talán túlra a határokon. Mire várjak még itt tovább? Most már nincs értelme. És a szemem kinézett valamerre, ahová nem látni.

Közben az innenső parton is elhallgattak az ágyúk.

És a gyarmati úton batyuk alatt görnyedve sok furcsa kis alak igyekezett visszafelé. Mire közelebb értek, láttam, hogy katonák. A túlsó part falvaiból, a szőlőhegyekből jöttek vissza a győztes vörösek, rogyásig megrakodva zsákmányolt és rablott holmival.

A megfutamodott csehek állásaiból batyukban hozták a rizskását, gyufát, dohányt, zsákszámra hozták a szárított szilvát, hordókban a rumot, bort, mézet. Egy zsidó frontmegbízott elvtárs kocsit is szerzett odaát. Megrakodva jött és megint fordult. Láttam, amint végighajtott az utcán. A katonák pedig röhögtek: Üldözze a cseheket Kun Béla! Széles jókedvükben voltak, egyik-másik tántorogva bukdácsolt.

Dél felé járt az idő, mikor a vörösek vígságába váratlan távol lövések csattantak bele. A gépfegyverek megszólaltak a szőlőhegyen.

A folyó irányából egy katona rohant a múzeumkert felé. A sapkáját elvesztette, a haja lobogott, az arca szürke volt a rémülettől. — Visszajöttek a csehek! — A kiáltás bekapkodott a nyitott ablakokon, végiglódult az utcán. — Ott vannak megint a szőlőhegyen! Elfogták a mieinket!

A csehek csakugyan visszamentek a szőlőhegyre. Hatvan vöröst ott leptek a dézsmánál. A sebesülteket agyonverték. Senki se hozta el őket a harctérről. A proletárhadsereg nem törődik a sebesültjeivel. Nem tartja számon a halottjait. Aki odakinn elesik, névtelenül kerül gödörbe, ismertető cédulája nincs és a hantja jeltelen marad . . .

A túlsó part lövöldözött, de az innenső nem felelt. A trombita hiába fújt riadót. A vörös hadsereg rizskását főzött és rumot ivott hozzá.

Néhány proletárasszony, akinek semmi se jutott a zsákmányból, csípőre tett kézzel szidalmazta a katonákat: — Persze, cudarok, ha húsosztás van, meg tejet mérnek, akkor mind ott vagytok legelől. Akkor kiabáltok, hogy ti vörösek vagytok, akkor elviszitek a tejet a gyerekek elől. De mikor a cseheket kellene kergetni, hazaszaladtok a lopott holmival. Ott hagyjátok nekik a hegyet.

A katonák legtöbbje részeg volt. Berúgtak még az éjjel, a támadás előtt. Mialatt gyülekeztek, cigány húzta nekik és rumot kaptak.

„A pálinkabutítás volt a burzsujok fegyvere", — üvölti a vörös sajtó. „Az alkohol a proletár legnagyobb ellensége", — hirdetik minden falon a kommunista plakátok. De a proletárdiktatúra leitatja az osztályöntudatos proletárhadsereget, mikor hiábavaló halálba akarja kergetni.

Május 31.

Károlyi Mihály mit tettél?...

Reggelre a csehek észrevétlen, lopva, még a szőlőhegyről is elpárologtak. Megfutottak a silány vörösek elől... Ugyanazok a csehek, akik öt hónap előtt leindultak a zólyomi hegyekről és bántatlanul elvették Pozsonyt és Kassát, a bevehetetlen büszke Komáromot országunk egy harmadát, el messze Máramaros felé.

Vajjon hogy futottak volna, ha a limanovai huszárok és a gorlicei honvédek mentek volna ellenük?... De Károlyi hadügyminisztere nem akart katonát látni! Nem akart határunkat védő katonát látni az a Linder Béla, aki mostanában, egy vörös csapatszemlén, Böhm Vilmos, Pogány-Schwarz és Landler elvtárs fegyveres

szolgái előtt hangosan, dicsekvőn kiáltott fel: „Látjátok, ezért kellett szétkergetnünk a régi hadsereget . . .“

Keserves haragomban nekiszorítottam a két öklömet a homlokomnak.

Rimaszombat, Ipolyság a vörösek kezén van és felettünk is az összes magaslatok. A katonák két tábori ágyút és géppuskákat zsákmányoltak. A cseheket álmukban lepte meg a támadás. Félmeztelenül menekültek és akik közülök fogságba kerültek, azokon sem volt ruha. Cseh egyenruhákkal, csizmákkal megrakott parasztszekerek zörögnek a hidakon.

Éjjel nem tudtam aludni. Vonat fütyült az éjtszakában. Ilyenkor sohasem járt erre vonat. És abban a pillanatban azokra gondoltam, túl az Ipolyon, akiket nem is ismerek és mégis féltek. Mire felébrednek, ott lesz a fosztogatók vonata, mely viszi a rettentő vörös járvány fertőzését, a zsarnokságot, a forradalmi törvényszéket. Visszafelé pedig majd hozza a túszokat. emberek boldogságát, vagyonát és kenyerét.

Az óra ütött. Fél kettő . . . Megint hangzott egy elnyujtott fütyülés. Az ütközők összeverődtek, a kapcsolólánccok csörömpöltek a sötétben.

Szállítják a bilincseket, rázzák a tolvajkulcsokat. És a vonat csak kúszik az éjtszakán át.

Isten legyen irgalmas mindannyiunknak.

Június 1.

Dobolnak odakinn. Utcáról-utcára ismétlődik.

A forradalmi kormányzótanács általános védkötelezettséget parancsol és a nemzet vére felett egyszerű rendelettel dönt egy idegenfajú kisebbség. Összeborzadtam . . . Mostantól kezdve mindenkit kényszerí-

teni fognak, hogy fegyvert fogjon mellettük, önmaga ellen.

A magasban egy repülő szállt. — Olasz gép, — mondották a ház előtt az emberek.

A repülő az Ipoly völgyét kémlelte. Egy másik világnak a szeme nézett le ránk közömbösen, részvétlenül. Igen, így néznek ránk a magas messziből és apró fekete pontokat, nyüzsgő hangyákat látnak. Kinek jutna eszébe, hogy a hangyáknak fáj valami? Ki törődik vele, hogy fáj, ha a hangyabolyt szétrúgják, ha idegen férgek települnek bele?

A gép tovább repült. A rab börtönablaka felett elszállt egy szitakötő . . .

A vármegyeház előtt ravatalozták fel a katonákat. Vörös virágok, vörös kereszt. A vörös koporsókból vörös szemfödő lógott ki. Csak a kis Stefanovics nem volt közöttük, egy ellenforradalmár vasutasnak tizennyolc éves egyetlen gyermeke. Az iskola legjobb tanulója, lángoló kis hazafi. Besorozták, mennie kellett. Megsebesült a szőlőhegy alatt és hiába könyörgött a katonáknak, vinnék vissza Gyarmatra. Nem értek rá, — rizskását vittek. A fiú elvonszolta magát a zabos tábláig és mikor a csehek visszajöttek, puskatussal agyonverték a „kis vörös katonát" is. A szülei hozták haza a holttestét. A direktórium vörös koporsót küldött neki! — Elég volt! — mondotta az atyja. — Nem engedem, hogy maskarával temessék.

A vörös háború halottjai között sok kis Stefanovics van. Emberek, álljatok meg sírjaiknál, mert ők talán jobban gyűlölték a proletárdiktatúrát és jobban szerették a hazát, mint ti magatok . . .

Két katona jött az udvarba, két szomorú arcú fiatal

fiú. Vörös virágot és vörös szalagokat kértek holt bajtársaiknak.

Kint jeltelen sír, idebenn propaganda-temetés.

A vármegyeház előtt Singer elvtárs mondott búcsúztatót a halottak felett:

„Elbocsátunk titeket azzal az ígérettel, hogy kérlelhetetlen, vad gyűlölettel fogunk harcolni a burzsoázia ellen és ha elpusztulnánk, a mi gyűlöletünkkel fognak tovább harcolni még a fűszálak is."

Aztán a temetőben, a református lelkész beszélt:

„Testvéreim az Úrban, nyitott sírjaitoknál az utolsó szó a szeretet legyen . . ."

És ebben a két szózatban találkozott az Úr és azok, akik megfeszítették.

Június 2.

Mikor virrasztás közben mécsünkben már elfogyott a lélek, újra kigyúlt egy pillanatra.

Ma egyszerre . . . és összeszorítottam a két kezemet és örömömben halkan nevetnem kellett: „Szeged az ellenforradalmárok kezén! Az ellenkormány Aradról Szegedre költözött. Összeköttetésben van a bécsi magyar ellenforradalommal. Nyugat-Magyarország szervezkedik és francia protektorátus alatt magyar fehérgárdák alakulnak Szegeden . . ."

A vörös lapok írják! És kérdezgetem magamtól, találgatom, vajjon ezért állították-e meg az entente hatalmak huszonnégy iszonyú nappal ezelőtt az oláhokat a Tiszánál, hogy önmagunkat menthessük meg? Ebben volna emberi igazság! Egy vérig alázott nemzet visszavehetné az önérzetét. És ha így lesz? Akkor megáldjuk két hónapi szenvedésünket. Nem oláhok,

de magyarok vehetik vissza Budapestet a vörös zsarnokoktól . . .

Ma reggel vettem észre, hogy a cipőm talpa elvékonyult és foszlik. Ijedten néztem. Mit teszek, ha elszakad? Fagyott, fekete krumpli volt vacsorára. Mikor felkeltünk az asztaltól, Huszár Aladárné egy vajaskenyérről mondott el valami történetet. A kicsi leány sírni kezdett. Éhes volt vacsora után és kérte, adjanak neki vajaskenyeret . . .

Rongyos cipő és fekete krumpli, minden mindegy... Szegeden magyar katonák vannak.

Június 3.

Reggel óta erőltetem magamat, hogy reménységekre gondoljak és Szegedre gondoljak és háromszínű zászlókra. De hiába kínlódom, mindent szétszór az, ami a közelemben van.

Az utca kihalt. A vörösek elmentek a futó csehek után. Minden kimozdult a tegnapi helyéből. Szemben a gyalogjáró szélén egy gyerek ül és törött tükördarabban villogtatja a napot. Az éles fény cikázik a szobában. A gyerek folyton hunyorog és lassan minden forogni kezd a szemem előtt. Forróság van a fejemben. Tegnap is ilyenfélén volt, de akkor nem vetettem rá ügyet. Valami a csontjaimat fűrészeli. Lázam van és félek tőle. A láz ki akar fosztani abból is, ami megmaradt.

Jó lenne lefeküdni. Ostobaság. Most minden attól függ, hogy meg ne hunyászkodjam az új nyomorúság előtt . . . Fel fogok állni és végig megyek a szobán. Csak az a gyerek ne táncoltatná egyre a napot.

Június 4.

Hanyatt fekszem és nem látom többé tisztán a dolgokat. Az előbb még ült valaki az ágyam végében. Kedvesen beszélt hozzám és biztatott. Egyszerre ráismertem. Huszár Aladárné volt. Pedig neki is milyen nehéz az élete. A férjéről egyre többen tudják, hogy a honti erdőkben rejtőzik. Ha valaki elárulná . . . Mégis biztat és a könyvtár díványa helyett, ide adta a szobáját.

Komolyan akarok gondolkozni a felett, hogy mit tegyek? Így nem maradhat. Miattam nyílnak halkan az ajtók, miattam járnak lábujjhegyen a házban. Annyira szégyenlem magam, hogy szenvedek bele.

Valószínűleg csak később fogok valami terven gondolkozni. Most még fáradt vagyok.

Június 5.

Hányszor hittem, hogy rosszabb nem lehet, pedig egészen elviselhető volt eddig. Üldögélhettem a palánk tövén, ahová a nap sütött és az ablakig is elmehettem, a szélbe beletarthattam az arcomat, ha éppen úgy akartam és a kis udvarkertet körüljárhattam, ha besötétedett.

Most fekszem négy deszka közt az ágyban és nem bírok mozdulni.

A szomszéd szobában hangok beszélnek. Az Ipoly felszabadult túlsó partjáról jött át valaki. Meséli, hogy mikor a vörösek péntek virradóján előnyomultak, a zsidók házát azonnal körülállta néhány zsidó vörös katona és szuronyt szegezve megvédte a többi rablása

ellen. Megvédték Leszenyén Fischer bérlő házát és az illési majort is. Maga a tulajdonos beszélte el.

Jelentős tanúságtétel ez a tény. A diktatúra a magántulajdon megsemmisítése után is megóvja a zsidó nemzeti vagyont. Az uralkodó faj megvédi a maga fajtestvéreit, míg a mi elnyomott fajunk idegenek parancsára pusztítja saját nemzeti vagyonát.

Keserűséget és haragot érezhetnék ezért a zsidósággal szemben és én csak szomorúságot érzek a saját fajommal szemben.

Ők jobban szeretik egymást!

Túl az Ipolyon, magyar vörös katonák kifosztották Sztregovát, az ősi kastélyt, ahol Madách Imre „Az ember tragédiáját" megírta. De a zsidó vörös katonák megvédték Fischer bérlő házát . . .

Új látogató jött. Hallom, mikor mondja: — Léva, Szerencs, Érsekújvár a vörösek kezén van. A csehek futnak mindenütt. Azt is mondja, hogy Szamuelly repülőgépen visszaérkezett Moszkvából, kemény parancsot hozott Lenintől: „Ki kell tartani az utolsó emberig".

Egyre ismerősebb a hang . . . És később bejött hozzám Jeszenszky Sándor báró. Üzenetet hozott Bercelről. Kiss Károly Kállayéknál van. Gyógyuljak meg hamar. Két nap mulva értem jön. Már mindent előkészített, hogy kisegítsen Bécsbe.

Mikor egyedül maradtam, megkíséreltem, fel tudnék-e könyökölni a párnán. Két nap mulva utaznom kell.

Visszaestem.

A napok rendetlenül kuszálódnak a fejemben. Néha eszembe jut, hogy most valamikor el kellett volna mennem és mégis itt maradtam. Az is eszembe jut, hogy Kassát visszavették a csehektől a vörösek. Szegény város. Piros-fehér-zöld zászlókkal fogadta őket, akiket magyaroknak tartott. Aztán le kellett szednie a zászlóit.

Pünkösd vasárnap . . . Hallottam, mikor nagymisére harangoztak. Templomba mentek mind. Csend van és lassan eszembe jut, ami történt.

Két nappal ezelőtt későn zörgettek az ablakon. Ijedt aggodalom lopódzott szét a házban. Férfihangok hallatszottak a folyosó felől. Huszár Aladár hazatért!... Azt hittem a láz vetít ijesztő képet. Egy erdei ember jött be az ajtón. A ruhája rongyos volt, az inge szakadozott, a haja és a szakálla megnőtt. Barátjával, Pongrácz Györggyel, hat hétig bujkált a börzsönyi hegyek rengetegében.

És ők is várták a diktatúra bukását. Várták az entente hatalmak közbelépését. Aztán jött a vörösek offenzívája! A két barát az észak felé vonuló harci zajból tudta meg, hogy a vörösek győztek és nincs menekülés. És mivel a cseheknél, akiket a télen Gyarmatról kivertek, nem akartak menedéket kérni, ugyan mire vártak volna még?

— Hazajöttünk — mondotta Huszár Aladár és a szemében vad szomorúság tükröződött. — Átadjuk magunkat a direktóriumnak, aztán ítélkezzenek . . .

A direktórium elrendelte kihallgatásukat, de csodálatosképen nem tartóztatta le őket. Azóta megint

ácsorog egy vörös őr a házzal szemben, a túlsó szegleten.

Orvos volt nálam. Izületi gyulladásom van. A gyerekek nefelejcset hoztak a folyó partjáról. Aztán egész idő alatt néztem a virágokat. Lassan délután lett felettük és alkonyat és este. Már nem látszottak a sötétben.

Gyertya égett az ágyam mellett és Kiss Károly itt ült egy széken. Hálás voltam neki, hogy eljött és nem beszélt arról, hogy holnap mennem kellene.

Anyámról hozott hírt, annyi idő után... Könnyebb lett a lelkem. Hányszor kínozott a félelem, hogy talán már nincs többé. Most megint tudom, hogy él, egészséges. Csak aggódik miattam, heteken át nem kapott hírt felőlem. Többször kihallgatták, meg is eskették rá, hogyha megtudja, hol vagyok, azonnal feljelent... Egyszer egy detektív gorombán rárivallt: „Hát maga hogy nevelte a gyerekét, hogy ilyen lett?" — „Magyarnak neveltem" — felelte Anyám. A detektív lehorgasztotta a fejét, egy darabig megszégyenülten hallgatott: — „Én is magyar vagyok" — és kezet csókolt Anyámnak. Azóta nem jártak nála többé nyomozók.

Kiss Károly magáról is beszélt. Javarészt Dunántúl bujkált. Forrong az egész vidék. Itt is, ott is felveti fejét az ellenforradalom. De Szamuelly hirtelen megjelenik mindenütt. Devecseren a templom körül akasztatta fel az ellenforradalmárokat. A felkelők egy fiatal tanító kivételével mind parasztok voltak. Az asszonyoknak nézni kellett. Nagygencsen egy gazdát a gyerekei szemeláttára húztak fel a fára. Nem halt meg. Mikor a koporsóban feküdt, megmozdult és felült. A gyerekei

és az asszony sírva futottak hozzá. De a terrorlegények nem kegyelmeztek. Megölték a koporsóban . . .

Mialatt Kiss Károly mesélt, egyre többen lettek a szobában. A szegletben is álltak, ahová nem ért el a gyertya fénye. Csak álltak és nem tartoztak hozzánk. Az egyiknek kötél volt a nyakán. Egyiknek összeszurkált arcából folyt a vér. Szerettem volna mondani: menjenek el. De nem voltam bizonyos, hogy jól látok-e? A többiek talán nem is vették észre, mert egészen rendesen beszéltek egymás között.

Kiss Károly Bécsbe szökik. Át kell mennie Budapesten, aztán Szombathelyen, aztán gyalog valahol Szent Gotthardnál át a határon. Ijedten figyeltem, vajjon mondja-e, hogy nekem is azon az úton kellene mennem. Nem mondta és örültem, mert a lábamat nem birtam mozdítani.

A karomat felemeltem, megfordítottam a fejem. Összeharaptam a fogamat a fájdalomtól.

Aztán mozdulatlanul feküdtem óráról-órára és egész éjjel folyton készülődtem. Reggelre olyan fáradt voltam, mintha végtelen utakat jártam volna be.

Június 9.

Nem látom az ákácokat, de érzem a forróságban, hogy virágoznak. Éjjel is érzem, a hosszú holdfényes, néma éjjeleken. Vajjon mi lesz, ha újra virágoznak? Talán majd akkor . . .

Június 10.

Sok vonat jár. Valamelyikkel elment Kiss Károly is. Úgy mondják, Dunántúl csakugyan lángra lobbant az ellenforradalom . . .

Mikor az ember beteg, óriás arányokat öltenek az események. Ma mindenáron a saját sorsommal kell foglalkoznom. Az esti vonattal váratlanul megérkeztek Huszár Aladárné szülei, Szilassy Aladár és a felesége, akikkel a téli küzdelem munkája közben gyakran dolgoztam együtt. Budapesten bizonytalanná lett a helyzetük. Szilassy Aladárt a nyomozóosztály mint tőkét akarta letartóztatni. Ide menekültek. Itt találtak engem, akiről azt hitték, rég külföldre szöktem.

És én elfoglalom előlük a helyet.

Június 11.

Elviselhetetlen izgatottság őröl. Az újságok diadalt ordítanak. A felszabadult Kassa ünnepel . . . Az internacionálét játsszák a kassai Dóm alatt. A vörös díszszázad éljenez, mikor Garbai és Kun Béla elvtársak ellépnek előtte.

Egyszerre megrohantak száguldó kuruc dalok . . . Átkápráztak a képzeletemen a Fejedelem előtt kalpaglengető kuruc lovasok . . . Kassa . . . Kassa . . .

Cseh rabságból hazavágyó szép városunk, de másként is képzelte el a hazatérést! . . .

Kun Béla pedig szónokolt: „Tisztelt elvtársaim! . . . Úgy-e elvtársak, jó ez a proletárdiktatúra? Bár még bele se kóstoltatok, de meg fogjátok látni, milyen szép, milyen jó és milyen érthető ez a proletárdiktatúra a dolgozók szempontjából. A proletár, aki dolgozik, aki

elnyomott volt, meg sem értheti, hogyan lehet valami mást akarni, mint ezt a proletárdiktatúrát. Ez egyszerű valami . . . Nekünk mindegy, hogy dolgozó proletár testvérünk milyen nyelven beszél, nekünk egy ellenségünk van: a burzsoázia, akármilyen nyelven beszél is . . .“

A nyelv felett, melyet Kun Béla és szónoktársai, Böhm elvtárs, Jászai Samu és Stern Lipót beszéltek, felhördült a dóm mélyén a Fejedelem: Miért hoztatok haza? Csendesen hallgattam tenger mormolását . . .

Június 12.

Napok óta beszélték. A hír igaznak bizonyult. Clemenceau a békekonferencia nevében tárgyal Kun Bélával. A francia kormány jegyzékét szikratávirat hozta el Párizsból Budapestre a „magyar kormánynak“.

A jegyzék, miután kijelenti a budapesti kormány előtt, hogy képviselőit éppen most kívánja magához hívni, felszólítja, szüntesse be a cseh-szlovákok elleni támadásokat, ellenkező esetben a szövetséges és társult hatalmak kormányai a legszélsőbb rendszabályokkal fogják erre kényszeríteni Magyarországot.

A jegyzék figyelmezteti Kun Bélát a *hálára*, melylyel a szövetséges hatalmaknak tartozik, amiért „*Két ízben is megállították a román seregeket, amelyek átlépték a fegyverszüneti határt és megakadályozták őket, hogy folytassák előnyomulásukat Budapestre és megállították a szerb és francia seregeket Magyarország déli frontján.*“

Clemenceau úr, a békekonferencia elnöke leülne

Kun Bélával egy asztalhoz. Elvakult bosszúja mindenre kész, ha üszkösítheti véle a vitézi harcban elbukott szegény magyar tátongó sebét . . .

És mi tőlük vártunk emberi irgalmat: a győztesektől, akik okmányt állítanak ki arról, hogy hónapok óta ők prolongálják a bolsevizmus rémuralmát Magyarországon!

Kun Béla a hatalmakhoz és saját magához méltóan válaszolt:

„Clemenceau úrnak, a békekonferencia elnökének, Páris.

A magyarországi tanácsköztársaság kormánya örömmel fogadja a szövetségesek és a szövetkezett államok kormányainak azon szándékát, hogy Magyarországot a párisi békekonferencia elé meghívják. A magyarországi tanácsköztársaságnak nincsenek ellenséges szándékai a világ egyetlen népével szemben sem, barátságban és békében kíván élni valamennyivel, annál is inkább, mert nem áll a területi integritás alapján."

Kun Béla csúfolódva folytatja: „Örömmel vesszük tudomásul, hogy a szövetséges államok megparancsolták a cseh-szlovák köztársaságnak, a román és jugoszláv királyságoknak, hogy támadásukat szüntessék meg, de kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy a nevezett államok a szövetségesek parancsait nem teljesítették." És ezután felajánlja, hogy a vörös hadsereg hajlandó a szövetségeseknek módot adni, hogy „parancsaiknak érvényt szerezhessenek . . ."

Ma tudtuk meg... Még június elején történt: A szombathelyi és celldömölki direktóriumok karhatalommal kísérelték megvalósítani Landler Jenő parancsát és be akarták kényszeríteni a katonailag kiképzett vasutasokat a vörös hadseregbe. A szombathelyi és celldömölki vasutasok elhatározták, hogy megszüntetik a munkát és sztrájkkal megdöntik a proletárdiktatúrát. A derék vasutasok egymásután csatlakoztak a felkeléshez és június 2-án az osztrák határtól a Duna partjáig minden vonat megállott.

Csak Szamuelly vonata nyargalt a Lenin-fiúkkal.

És mert Budapest nem csatlakozott, a vasutasok nem bírták egységesen megállítani az egész országban a vonatokat. Hat napi küzdelem után újból felvették a munkát. Az akasztófák alól útnak indultak a vonatok és velük együtt elindult mégegyszer a proletárdiktatúra akadozó vérkeringése. Ez a reménység is összedűlt. Most már következett, amit Kun Béla híveinek megígért: „Minden állomáson fölakasztatok majd néhány vasutast, aztán rend lesz. Így csináltam Oroszországban is."

De a vasutasok elvetett csóvája addigra már tüzet fogott. Sopronban fellobbant az ellenforradalom. Cenk, Csorna, Kapuvár népe fegyvert fogott. Rövid ideig tartott. Néhány óra mulva minden oldalról jöttek a vörösek. Csornán a győri terroristák összeszedték az ellenforradalmárokat és százötven embert belegyömöszöltek egy kis zárkába. Az ablak vasredőnyeit is rájuk csukták, hogy megfulladjanak. Ekkorra már Szamuelly is a városba érkezett. Előtte fegyveres

vörös őrök futottak szét ordítozva: Be a házakba! — És aki nem tudott idején menekülni, arra ráfogták a fegyvert. Mire Szamuelly automobilján terroristáival bevonult, üresek voltak az utcák és a fekete hiéna halálos csendben vágtatott gépfegyveres kocsiján az ítélethez.

Szabad ég alá asztalt állítottak, Szamuelly egymásután vezettette maga elé a foglyokat. Nem hallgatott ki senkit, csak azt kérdezte, kinek van vagyona? Aztán jobbra és balra parancsolta az embereket. Senki sem tudta, hogy a jobboldaliak vagy a baloldaliak fognak-e meghalni. Tanúkihallgatás nem volt. Szamuelly egymaga személyesítette meg a vésztörvényszéket. „Mars a halálba!" — rivalta a baloldaliak felé és nyolcan elindultak a templom előtti térre.

Az egyik elítélt, egy csizmadiasegéd, összeesett. Fekve hagyták. A többit utolsó útjukon puskatussal verték és köpködték a hóhérok. Takács hadnagynak a szemüvegét úgy beleverték a szeme gödrébe, hogy a szemgolyója kifordult. Mialatt a vesztőhelyre ment, letépték a fejéről a zsebkendőt és kifordult szeme ott himbálódzott az arcán. Akics Gyula malomtulajdonost megpofozták, amikor az akasztófa alatt a zsámolyon állt. Tarcsay István, Laffer Lajos, Németh Gyula, Németh Lajos, Glaser Ferenc, mind meghaltak az akasztófán. A kivégzésnél nem volt orvos jelen. A holttestek még ki sem hűltek, mikor a terrorlegények lehúzták róluk a ruhát és letartóztatott társaikkal megásatták a sírgödrüket.

Szamuelly gúnyolódva nézte az akasztást.

És másnap, pünkösd vasárnapján, már Kapuváron működött. Százötven főből álló terrorcsapatjával, kézi-

gránátos, géppuskás kísérettel vonult be. A foglyoknak csak a nevét kérdezte meg. „Fel kell őket akasztani!" Mesterházy Zsigmond postamestert, Pintér Pál csendőrőrmestert, Rest Józsefet, Semmel Károlyt és Fábiánt, a katolikus templom elé az országútra vezettette ki. Fábiánnak közben megkegyelmezett, mert megsúgták neki, hogy az izraelita hitközségnek az elnöke. Az áldozatokat végső útjukon Kapuvárott is véresre verték a terrorlegények. Pintér csendőrőrmester leszakadt a kötéllel. Két kis gyereke odaszaladt hozzá és könyörgött. De Szamuelly nem kegyelmezett. Meghaltak mind. A városra pedig milliókra menő sarcot vetett ki. És elhajtatott temérdek vágómarhát. Aztán ment tovább, lelkiismeretfurdalás nélkül, nyugodtan, fejedelmi különvonatán.

Megy robogva a halálvonat a magyar éjtszakákon át, ahol megáll, ott emberek kerülnek a fákra és vér folyik a városok kövezetén. A vonat mentén pedig gyakran találnak megcsonkított mezítelen holttesteket. Szamuelly az ő vonatán is ítélkezik. Akit oda a mieink közül felhurcolnak, az nem mondja el többé, amit látott.

Egy megbízható ember, aki a szocialista párttal ment át a kommunistákhoz, beszélte el nekem azt, amiről senki sem beszél. Szolnokon jelentést tett Szamuellynek, akkor látta a vonatot.

Szamuelly állandóan ott lakik. Éjtszaka még Budapesten is a vonatján hál. Harminc válogatott terrorista testőr környezi. Külön hóhérjai vele utaznak. A vonat két szalonkocsiból áll és két elsőosztályú kocsiból, melyben a terroristák utaznak és két harmadosztályú kocsiból, melybe az áldozatokat szedik fel. Ott folynak

a kivégzések. Ezeknek a kocsiknak a padlózatát már befogta a vér. A holttesteket a rohanó vonat ablakain dobálják ki, mialatt Szamuelly kárpitozott falú szalonjában csiszolt tükrök, rózsaszín brokáttal bevont, törékeny, aranyozott Louis XVI. bútorok között, egy vékonylábú, nőies íróasztalnál ül és kézlegyintéssel dönt élet és halál felett . . .

A megvalósult marxizmusnak minden tettén, minden rendeletén, minden intézkedésén, sőt még a hírek közlésén is átvigyorog a kínzás módjának spekulatív természete, a szinte undorítóan érzéki kegyetlenség.

A bátrak ölnek, a gyávák kínoznak. A magyar faj férfias és bátor. Tud vad, kíméletlen, nyers, sőt bosszúálló lenni, de egész történetén át sohase volt kegyetlen. A magyar nem érzéki faj. Sem ősei vallásában, sem pogánykori isteneinek fogalmában, sem mondáiban, sem népmeséiben, sem dalaiban, sem humorában, se művészetében nincs kifejezett érzékiség. A bolsevizmus kegyetlenségébe pedig szinte a kéjgyilkosok érzékisége keveredik. Ez nem szláv és nem turáni eredetű. Ezt a mindkettőjük között elvegyült harmadik keverte a végzetükbe.

A héber nép története, az Ószövetség, a Talmud és a világ különböző nyelvein megírott zsidó irodalom és minden, ami a júdeai néptől származik, túláradó érzékiség. A kegyetlenség pedig az érzékiségből nyeri fantáziáját és energiáit.

A vérengző török járom és az irgalmatlan osztrák elnyomás hasonlíthatatlanul enyhébb volt, mint a bolsevizmus kegyetlensége . . .

Szamuelly vonata rohan, megállás nélkül, remegő

őrházikók, megtorpant kis állomások előtt. A mozdony forró szelétől megingnak a fák és elsápadnak az arcok. Szikrákat hány a kürtő, messzire látszik, mint ragadja előre a kínzás beteg vágyait. Száguld keresztül-kasul az országon át, hogy a hódító faj kegyetlenségével véglegesen bilincsbe verje elrabolt országunkat.

Iszonyú csend. Csak egy vonat sikolt.

Álmodtam-e vagy ébren voltam? Ősrégi könyvek lapjai fordultak. Ezer évek jöttek felém, s távol messzeségükben útnak eredtek az ábrahamiták az Úr folyó partjáról. Kevesen voltak és tudatlanok. Kanaán őslakói barátságosan fogadták a hazátlan kósza népet. És mire az ábrahamiták számban meggyarapodva egyiptomi futásuk után másodszor visszatértek a kánaánbeliekhez, ők nem vették észre, hogy Izrael népe háborút visel ellenük, mert fegyvertelenül jött. Vérontás nélkül beszőtte magát ez a nép a kanaáni hethita nép közé és csak mikor megsokasodott és elhatalmasodott, irtotta ki az őslakók között a vezéreket és békétleneket. A többieket meghagyta. Rabszolgákra és katonákra volt szüksége. A rabszolgák nélkül sivataggá lett volna az ország, mert Ábrahám ivadékai nem művelték a földet. A katonák nélkül veszedelmek fenyegették volna az országot, mert az ábrahamiták nem kockáztatták érte az életüket.

Az Úr nevében Ézsaiás próféta mondotta a választott népnek: „Mivel kedves vagy az én szememben, becses vagy és én szeretlek: embereket adok helyetted és népeket a te életedért."

Izrael népe így hódította meg magának az országot, melynek birtokáért nem az ő vére ömlött,

így foglalt fővárost, melynek köveit más fajok emelték falakba.

Mózes könyvének jóslata betelt: „És mikor bevisz téged az Úr, a te Istened a földre, amely felől megesküdött a te atyáidnak, ... hogy ád néked nagy és szép városokat, amelyeket nem te építettél, és minden jóval telt házakat, amelyeket nem te töltöttél meg, és kutakat, amelyeket nem te ástál, szőlő- és olajfakerteket, amelyeket nem te palántáltál és eszel és megelégszel ...“

Lassú irtózat fut át rajtam és a gondolat ezredévek felett repül vissza a jelenhez. A hethiták története volt-e ez, vagy a magyar nép végzete? A zsidók megismétlik hódításukat. Már van országuk, — a miénk, már van fővárosuk — Magyarország fővárosa. És megismétlődik a kiáltás, mellyel Ezekiel próféta Jeruzsálemhez szólt: — „Eredeted és születésed szerint kanaáni vagy“ — megismétlődhetik új alakban az új Jeruzsálem felett: Eredeted és születésed szerint magyar vagy ...

Június 14.

Fülledt fehér hőségben áll a város. Az ablak alatt mozdulatlanul ég a kis utca a napban. Ameddig a párnámról ellátni, semmi sem történik. A sors is olyan fülledt és mozdulatlan, mint az utca.

Ma ül össze Budapesten a Szovjet, a Tanácsok Első Országos Kongresszusa. Megelőzőleg két napon át a kommunista párt gyűlésezett a magyar Országházban.

Előre! A tekintetem csak egyre visszahőkölt, mint egy kötődő állat a híd előtt. Kényszerítettem maga-

mat és olvasni kezdtem a tudósítást: „Vörös szín lövelt a szemekbe . . .“ Abbahagytam. Emlékezetemből egyszerre egy kormos pesti házfal bukkant elő. A falon rikító plakát látszott. Kék ég alatt, egy óriási munkás festéktől lucskos ecsettel, dühösen mázolta vörösre az Országházat. A kupolát, gránitfalakat . . .

Március elején volt, mikor Budapest utcáin ezt a plakátot valóságban kiragasztották. A művész visszahőkölt bennem. Olyan ízléstelennek találtam az elképzelést. Terméskövet, nemes követ befesteni . . . Azóta valóra vált a mázolás és a plakátprogramm beteljesült az európai kontinens legősibb parlamentjén.

De a festék lekopik a gránitról . . .

Keservesen olvastam tovább a kommunisták nagygyűlésének leírását. Az ujságíró, az újnak és minden újnak örvendő tradíciótlan elragadtatásával idézte meg az Országház átalakított tanácskozótermének új képét. A régi freskók eltűntek. „A magyar szent korona helyén, az elnöki emelvény felett, egy frigiai sapkás, kemény nézésű munkás tekint le, szíve fölött a szovjetek jelvénye, az ötágú csillag. A falakon nem a „történelmi nagyságok“ képei, nem a „dicsőséges“ csataképek — *új ecsetvonások pingálódtak fel* szimbolikus, nagyszerű dísszé.“

Hogy sietnek . . . Milyen lihegő lázas gyűlölettel takarják be és törlik el mindazt, ami a miénk volt . . .

És míg ők drapériákkal, mázoló ecsettel, rendeletekkel, olykor a vérünkkel takarják el a miénket, azalatt az ország szíve lüktetése csak egyre mondja, mind egybehangzóbban, fenyegetőbben mondja: Mit tettetek a mi országunkkal? A nyelvünkkel, a becsü-

letünkkel? Mit tettetek a gyermekeink tisztaságával, a nagyságunk emlékével?

Mindent elsikkasztottatok!

Baljóslatúan lüktet a magyar vér a levegőn át. De ők nem hallják ezt, pedig egy vérig sértett nemzet rettentő haragja forr már a fejük felett. Nem hallják, fosztogatnak, gyilkolnak tovább és tanácskoznak a mi elrablott országunk elrabolt házában.

Ujságíró krónikásuk megelégedett faji önteltséggel mondja el róluk, hogyan érkeznek a tanácskozásra: „A küldöttek elfogódottság nélkül lépnek a terembe. Semmi meghatottság, semmi meglepődöttség."

A zsidó faj ereje és szerencsétlensége, hogy sohase csodálkozik semmi felett és nem hisz abban, amit tesz.

Képzeletemben ekkor már világosan láttam a termet, melyben egykor Tisza István, a nagy kormányos nemes alakja küzdött annyi tomboló viharban, és felrémlettek hirtelen azok is, akik csak az ő holttestén át juthattak be oda. Tetemrehívásra mentek. Nem tudták és mégis tetemrehívásra mentek. És szavuk nyomán kiserkent a vér az ország tátongó sebéből és kiserkent a megaludt vér a geszti sírboltban is.

Ahogy felvonultak, a vörös drapériák előtt, kirajzolódtak a vörösön az arcok.

Egy dagadt szemű, puha nagy varangy, egy szimatoló dögkeselyű, egy kéjgyilkos, egy fekete hiéna . . . Hideg, alattomos emberkínzók, terheltek, vérdühben fertőzők, szadikus degeneráltak, hatalmi tébolytól püffedt arcok, félhülyék és egész gonosztevők, szinte elevenen feloszló koponyák. Mintha fegyházból és tébolydákból jöttek volna elő.

A népbiztosok . . .

Mit keres ezeknek a fejeknek a hátterében a magyar munkásnak a képe, melyet frígiai sapkával, szovjetcsillaggal festettek az elnöki emelvény fölé? Ha szólni tudna az a munkás, akkor a legyilkolt dunántúli munkások halálhörgésével kellene odarivallnia a tanácskozóknak: Idegenek vagytok és megcsaltatok! Kezembe adtátok a pörölyt, hogy enkezemmel zúzzam össze a hazámat.

Magyar munkások, igazak! Hánnyal beszéltem közületek az elmult hetekben, rázós szekéren, vasuti töltés mellett, kinn a földeken, malom tövén s az országútján. És hányan átkozták közületek azokat, akik most a mi romjainkon tanácskoznak.

... Nagy János, Kovács István, Kerekes András álljatok elő a magyar nép nevében!

De ők nem voltak ott a nagy teremben a szónokok között. Kun Béla, Schwarz Richárd, Böhm Vilmos és társaik beszéltek. A bizottságok névsora pedig: Heller Mór, Rabinovits, Singer Vera, Lefkovits Vilmos, Brandstein Illés, Schwarz Árpád ...

És vajjon miről tanácskoztak két napon át? Arról-e, hogy bűntény a magyar nép vérét céltalan háborúban hiába ontani? Arról-e, hogy Budapest éhezik, a készletek kifogytak, az élet megfulladt? Vagy arról, hogy a párisi zöld asztalon hideg, idegen kezek országunk ezeréves határait egyre beljebb tolják, míg mohó vad kezek szüntelenül belekapkodnak a szörnyű játékba s már előre elrabolják a még meg nem nyert tételeket?

Nem erről beszéltek! A diktátorok pártjuk névváltoztatását tárgyalták és a diktatúra szigorítása avagy enyhítése felett vitatkoztak! ...

Lenin itt . . .

Az orosz zsarnokok pár nap előtt ráüzentek budapesti fióküzletükre, hogy ezentúl „Magyarországi egyesült kommunisták pártjának" nevezzék magukat. Sokan engedelmeskednek. De a ravaszok vitatják a „szocialista" elnevezés előnyeit. Ezek az előrelátók, akik úgy vélik, hogy arra az esetre, ha a kommunizmus mégis össze találna dűlni Magyarországon, talán vissza lehet menteni a régi partra a zsidó hatalom lehetőségeit? Őket csak az érdekli. Azért van minden! A tankönyvek és az akasztófák, a börtönök, a páncélszekrények kulcsa és a friss katonasírok, az új sebesültek, az új rokkantak.

A diktatúrát és a zsarnokokat mostantól kezdve felesleges lesz jellemezni, tanácskozásukban megfestették a képet ők maguk.

„A proletariátus diktatúrájának gyakorlása tényleg az aktív kisebbség kezében van" — mondotta Kun Béla. Ezt az aktív kisebbséget név szerint megnevezi a Vörös Ujság és a Népszava, a szónokok és a bizottságok névsorában. Jóformán kivétel nélkül az idegen fajból valók.

Kun Béla programmbeszédében a kérlelhetetlen erőszak alkalmazását követeli. „A pacifizmus kurzusa nagyon hanyatlott, és emelkedett, nem az imperialista háborúnak, hanem a forradalmi osztályháborúnak a kurzusa . . . A hadsereg tulajdonképen a felfegyverzett proletariátus. Osztályhadsereg . . . Nem azt jelenti ez, hogy mi csak a városi és ipari proletariátusra akarjuk korlátozni a felfegyverzést. Ostobaság volna, hogy a proletariátusnak csupán ezt az elitjét szolgáltassuk ki a halálnak. El kell osztanunk az öntudatos proletár-

ságot olyan proletárok közé, akik az öntudat alacsonyabb fokán állnak. Meg kell kímélnünk az öntudatos proletárokat".

Ez az értelmiségnek, az iparosoknak és földmíveseknek szólt. És számítóbban kínzó szavakat kevesen mondtak még a mi országunkban! Az izraeliták odaadták magukért a kanaániak vérét. Vigye a keresztet az, akit megfeszítenek rajta . . .

Kun Béla programmbeszéde tovább folyt. Az agrárkérdésről is csak néhány szót mondott: „Hogy sok nincs bent a programmban róla, — mondotta — az egészen természetes. Ez egy olyan kérdés, ahol még bizonyos tapogatódzás van. Ezt elismerem . . ."

Ilyen fülkínzó nyelven beszélnek az ős szántó-vető magyarról s ilyen silány, sunyi mozdulattal lökik félre agrárországunk legégetőbb életkérdését! Majd szólnak róla később, ha már a paraszt behordta nékik véradóját! Addig hadd higyje, hogy atyja földje az övé és nem a kormányhatalom termelőszövetkezeteié.

„A diktatúrát szigorítani kell!" — kiáltotta Pogány. Az ellenforradalomról beszélt, a Dunántúlról. „Nekünk csak előre lehet mennünk, nekünk csak balra lehet mennünk!"

Horváth elvtárs, akiről köztudomású, hogy Károlyi József gróf kastélyából öltözködik, kijelentette, hogy emelni kell a diktatúra tekintélyét és elítélően nyilatkozott a népbiztosságok kiküldöttjeiről: „Igazolom és bizonyítom, hogy Székesfehérváron egy este hatvan olyan politikai megbízott volt a kávéházban, akinek arcán a pajesz maradványai mutatkoztak."

Vágó-Weiss népbiztos közbekiáltott: „Ugyan kérem, micsoda hang ez?" — Szamuelly öklével ütött

a padra. És felszisszent a terem és a karzat. Nekik fáj még az is, ha a pajeszhez nyúlnak, minket pedig felkötnek, ha fáj, hogy Istenünkhöz és a hazánkhoz nyúltak.

A tanácskozóteremben ömlött tovább a szó.

Az akasztófák idézgetését és a fenyegető és vérengző beszédeket a külföldre való tekintettel nem közölték a lapok. Kun Béla zárószava fejezte be a pártgyűlést, melyben Magyarország mai diktátora még néhány jellemző adatot szolgáltatott magáról és rendszeréről.

„Először Schwarz elvtárs felszólalásával kívánok végezni" — mondotta a külügyi népbiztos és felelt az elvtársnak, aki javasolta: „hogy ha a régi pártprogammban benne volt a halálbüntetés eltörlése, akkor ez legyen benne az új pártprogrammban is".

Válaszában Kun Béla humorizált a halálbüntetés felett és idézte, hogy a régi szocialista programm követelte a kisüstön való pálinkafőzést is . . . (Élénk derültség.) Schwarz Richárd közbekiáltott: „Én nem vicceltem!" Kun Béla folytatta: „Én tudom jól, hogy a Schwarz elvtárs nem viccelt, mert ő nem egy humoros ember (derültség), ellenben kétségtelen dolog, hogy amit javasolt, mégis a humor hatásával bír. (Úgy van.) Akkor, amikor egy ilyen programmról van szó ... amely a diktatúrának alapját veti meg . . . akkor ilyen apró kis kérdésekről nem igen lehet vitatkozni. Ezzel végeztem Schwarz elvtárs programmjával, amit elvetni ajánlok. (Élénk tetszés.)" . . .

És végül, hogy az önjellemzés teljes legyen, Kun Béla arról is beszélt, mit gondol a szellemi teremtésről:

„Természetszerű dolog, — mondotta a diktátor — hogy a diktatúra az individuális szabadságok kifejlő-

désére nem túlságosan alkalmas, nem alkalmas arra, hogy az egyéniség szabadon kibontakozhassék, ámde ha szellemi életünk elhanyatlott, az nem a mi szellemi életünk, hanem az a hátramaradott burzsoá állam *fizikai erőszakszervezetének az a része*, amelyet szépirodalomnak neveztek."

Goethe és Arany, Shelley és Andersen, Csokonay, Katona, Flaubert, Dostojevski, Ti mind, óriások vagy tehetségesek, tudjátok meg, hogy csak a „burzsoa állam fizikai erőszakszervezetének az a része vagytok, amelyet burzsoa szépirodalomnak neveznek".

Burzsoa művészet, proletár művészet... Csak művészet van a világon. Fajok és individualitások nagy vallomása. A gondolat olyan, mint a vér. Az uniformizált gondolat párzása is incestus. És az incestus végeredménye mindenkor a meddőség és a halál.

Az ágyam mellett nyitva van az ablak. A madarak csiripelnek, az Ipoly békanépének idehallatszik nagy, szomorú hangversenye. Egy kutya ugat.

A madarak, a békák, a kutya minden a maga nyelvén beszél. A budapesti kommunisták vajjon miért nem tanácskoztak héberül?

Június 15.

Vasárnap van. A parasztcsizmák ünnepi kopogása megy, mendegél a kövezeten. És a nélkül, hogy a fejemet mozdítanám, látom a kis platánfa koronáját az ablak előtt. Zöld szépsége napról-napra lankad a forróságban. Mióta beteg vagyok, egyre nézem. Ismerem az ágait, a leveleit külön-külön mindegyiket. Olykor, mint a fiatal állat bolondozik a szélben, olykor

ágaskodva iszik az esőből. Olykor madarak szállnak rá, úgy szállnak, mintha hozzám jönnének.

Csak a madarak szállnak, hírek nem szállnak.

Június 16.

Tegnapelőtt Budapesten összeült a szovjet. Azóta reggeltől estig folynak a gyűlések. Innen is elutaztak a megyei tanács országos kiküldöttei.

A megnyitó ünnepről dülledt önérzettel, érzelgős mámorban, nedves szemmel írnak a vörös lapok.

„Megindult Magyarország munkás népe Budapest felé, hogy lefektesse ennek az országnak az új alkotmányát, mely új levegőt teremt és boldogságot hoz ..."

A balassagyarmati munkásság fásult és szerencsétlen. Senki sem törődik a Tanácsokkal. A munkásoknak nincs részük benne. Messze és idegen nekik az egész.

„Milliók akarata" — mondják a lapok. És közben felvonult a sajátságos gyülekezet, melyet a népbiztosok parancsa szerint, előre elkészített hivatalos listákkal, vörös katonák szuronya között „választott" a lakosság kiváltságos töredéke.

A megnyitó ünnep színtere a Városi Színház volt. A Magyarországi Tanácsok Első Országos Gyűlése, a zsibvásár táján egy külvárosi színpadon ült össze.

Ránk, magyarokra, akiknek a lelke, ha tanácsot ült, szabad mezőt vagy komoly falakat keresett, méltatlanul és nevetségesen hat ez az idegen komédia.

„Vörös falak és girlandok, amelyeket érzéseket keltő művészkezek rendeztek el" — írja a vörös krónikás: „A zsongó páholyokban az ezer fejtől élénk néző-

téren, a némaságos ünnepi csend lesz az úr, amikor szétlebbennek a kordinák".

A színpadon vörös művirágos szószék és hosszú asztal, melyet körülült a népbiztosok gyülekezete.

„Grandiózus történelmi csoport" — jegyezte fel róluk a Népszava riportere.

„A színpadot ellepi az égő fényár özöne. Az Internacionále hangjai meg dübörögnek. Mindenki érzi, hogy ebben a pillanatban kezdődik Magyarország történetének második ezer éve . . ."

Még az éveket is el akarják lopni! Egy negyedszázad előtt már elkezdődött Magyarország második ezer éve és nem színpadon kezdődött.

„Ennek az országnak ezer esztendős alkotmányát temetik önök a mai napon" — mondotta megnyitó beszédében Garbai Sándor a kormányzótanács elnöke.

De a népek alkotmánya a földből nő, mint a búzavetés és a földet még a hóhérok se tudják kivégezni.

Ma hallgatva gyötrődik a föld. Ma Kun Béla éli diadalát.

„A kongresszus felállt előtte és tombolón, percekig tapsolta." Akarata teljesül. Olyan alkotmányt oktrojál, amilyent akar. A szovjet csatlakozik a III. Internacionáléhoz és hadvezére a vörös hadsereg üzenetét hozza elé: „minden proletár, mint a tigris fog harcolni, vagy győzni fogunk, vagy meghalunk!" A gyárak munkássága hűséget esküszik neki: „A tanácsköztársaság legerősebb támaszai leszünk."

Lépések kopognak a kihalt utcán. Valaki köszön. Huszár Aladárné kiszól az ablakon. Egy iskolai tanár beszél be odakintről. Marx munkáit szeretné kölcsön kapni. A kommunista kiáltványról kell lelkesítő elő-

adást tartania. Kétszáz koronát kap érte. Mit tegyen? Ha nem engedelmeskedik, elcsapják. És olyan sok gyereke van.

Egy mese jut eszembe a Púposok-országáról. Volt egyszer, hol nem volt egy furcsa ország, amelyben csakis púposok laktak. És ha véletlenül egyenes növésű emberfia tévedt a tájára, a púposok menten felkoncolták. Minden az országos törvény szerint ment, míg egyszer roppant bortermést nem adott az Isten. Szüreti ünnepek zenéje zengett hegyen-völgyön és az új bortól sok ember megrészegedett. Púposok-országában tánctól dobogott a föld, nótázott a levegő. Ekkor történt, hogy egy fiatal legény nagy mámorában lekapta a hátáról a púpot és kurjongatva lóbálta a feje felett.

A többiek is utána indultak, megjött mindenkinek a bátorsága. Egyszeribe ledobálta a nép a sok hamis púpot a hátáról és kiderült, hogy Púposok-országában csak egyetlen egy ember volt igazán púpos.

A lépések odébb mentek az ablak alatt. A tanár vitte a hóna alatt Marx írásait.

Lesz még szüret, Púposok-országa!

Június 17—18.

Semmi sem mozog, csak a földek repedeznek a forróságban.

A parasztok alig dolgoznak. Úgyis elviszik tőlük, ami terem. Kun Béla hamis pénzt nyomat. Minek dolgozzanak? Újra látni kezdenek a megvakított szemek.

Most, hogy Losoncot, Kassát, Bártfát visszavették,

a budapesti népbiztosok kikiáltják Fleischer és Jakab nevezetű elvtársukkal Eperjesen a szlovák tanácsköztársaságot és hivatalos újságjukban megrugdossák azoknak a fajtáját, a multját, a hazáját, akik győztek odafenn.

Vezércikket közöl a Népszava a külföld felé fordulva. Hamis adatokat és rágalmakat szolgáltat ellenünk. A szocialista-kommunistáknak ez a hivatalos lapja „Szlovák tanácsköztársaság" cím alatt írja Magyarországról: „A szlovák proletariátust bitang elnyomásban tartotta a történelmi Magyarország. Elnyomta, kizsákmányolta, megfosztotta a kulturális, gazdasági kifejlődés minden lehetőségétől . . ." Ezt írják rólunk a saját földönkön, a saját nyelvünkön!

Vergődő haragomban kiáltani szeretnék, hogy meghallják, akik túl a határon, kinn a nagy világban sohase tudtak rólunk, magyarokról semmi igazat.

Négyszáz éven keresztül csak Ausztria és a dinasztia politikáján szűrődött ki a határainkon túlra az életünk híre, úgy ahogy ők akarták. És ez az utolsó ötven évben sem változott. Külképviseletünk, sajtónk és propagandánk nem volt. A népek jóformán nem tudtak létezésünkről, barátokat hát nem szerezhettünk.

Kis szomszédaink, az újkeletű balkáni népek közben félrevezették a világot, meghamisították a történetet és a statisztikát, vádoltak és befeketítettek. Idebentről segítőtársakul szegődött hozzájuk az az élelmes idegen faj, mely el akarta venni, ha osztozkodásra kerülne, amit a többi belőlünk meghagy.

Jászi Oszkárok sokan voltak.

És Magyarország, mely a világon mint első iktatta törvénybe a vallásszabadságot, ős időktől fogva jogo-

kat adott az asszonyoknak és forradalom nélkül, önszántából szabadította fel a jobbágyságot, az az ország, melyben a tótok megtartották ősi nyelvüket, a bevándorolt szászokat, ruténeket, oláhokat, vendeket, szerbeket, zsidókat nyelvükben, szokásaikban senki se zavarta — a félrevezetett emberiség szemében a zsarnokság és az elnyomás hazája lett.

Még mindig nem elég nekik! Akiket nemzetünk nagylelkűen befogadott, most is mélyebbre taszítják a kezet, mely térképünk felett Párizsban késsel dolgozik.

Június 19.

Úrnapja van, de én csak a messze harangzúgást hallom. Templomi zászlók alatt, levett kalappal komoran, szótlanul most indul a körmenet.

A falvak bejöttek, tenger a nép, zeng az orgona. Tömjénfelhőben úszik ki az Oltáriszentség a templom hajóján át a szabad ég alá és belecsillan a napba.

Két oldalt letérdelnek az emberek. Krisztus jár az ő népe között. Jár ma mindenütt az egész országban és ezt megtiltani nem merik.

De azért valami mégis készülődött. Utolsó percig meglapult. Csak mikor a körmenet visszatért a templomhoz, rohanták meg zsidógyerekek és a röpcédulák ezreit dobálták a nép közé.

Egy ilyen cédula hozzám is berepült az ablakon.

„Világ proletárjai egyesüljetek! Olvasd és add tovább! A forradalom nem érzeleghet és nem ismerhet kegyelmet semmi iránt . . . *Akasztófa vagy golyó!* . . . jó lesz, ha az ellenforradalmi burzsoázia és huligánság még csak kísérletet sem tesz a forradalom meg-

támadására, mert az első megmozdulásnál *vas markok halálos kíméletlensége fogja beléjük fojtani a lelket.* A forradalom *mindenre kész, minden eszköz* jó neki, hogy *sugárzó tisztasága* örök tisztaság maradjon. Jaj azoknak, akik orvul támadnak ellene."

Június 20.

Budapesten is készültek Úrnapján a győzedelmeskedők. Felemelték szentségtörő kezüket és megtámadták Krisztust, aki közöttünk jár.

Fenn, Budán, a Mátyás-templom előtt, a koronázótéren történt, a körmenet alatt.

Aki elmondta, saját szemével látta. A templomi zászlók tövén ezernyi gyerek tolongott, temérdek férfi és asszony között. A Tárnok-utcán zúgva, sebesen jött egy autó. Népbiztosi gép. Egy politikai megbízottnak a fia ült benne. Kedvese, egy kiszolgálóleány, valamelyik bolt előtt állt és integetett neki. A fiatal zsidó meg akarta mutatni a leánynak az ő nagy hatalmát. Rákiáltott a soffőrre: „Hajts nekik!" És a gép neki lódult a körmenetnek. Egymást taszítva, sikoltva hátrált a tömeg. Az autó a Szentséghez ért és a zsidó fiú leköpte.

A tér felordított és talán széttépte volna a nyomorultat, ha a vörös katonák egyik kapu alá nem mentik. A tömeg megostromolta a bezárt kaput. De mire a kivezényelt terrorlegények megérkeztek, maguk a vörös katonák hagyták helyben a merénylőt.

És ugyanakkor lenn a Vár tövében, a Krisztina-téri templomnál megismétlődött a jelenet. Egy zsidó keresztül gázolt a sokaságon és mielőtt megakadályozhatták volna, ráköpött a monstranciára. A tömeg neki-

esett és agyonverte. Sok templomba belőttek aznap. Mindenünnen érkeznek a hírek. Fegyveres emberek sortüzet adtak le a körmenetre . . .

Úrnapján . . . Magyarországon.

Június 21.

Szeretem hallgatni, ha a gyerekek az Ipoly partjáról mesélnek. Már szállnak a szitakötők a lassú, meleg vizek felett. Az aranyjávor elsárgult a kertben. A vetés forró a dűlők között. Szeretem hallgatni, hogy nyár lett. Múlik a rettenetes idő.

Clemenceau az entente-hatalmak nevében újabb ultimátumot küldött a tanácskormánynak.

„*A cseh-szlovák területen harcoló magyar hadsereg* azonnal vonuljon vissza a *Magyarországnak megjelölt határok mögé* . . . A román csapatokat abban a pillanatban visszavonják, amikor a magyar csapatok kiürítik Cseh-Szlovákiát . . . Azonban arra az esetre, ha a kormány június 14-től számított négy napon belül a rendelkezésnek eleget nem tesz, a szövetségesek megtorlással fognak élni."

Ennek ellenében: „A *béke* és *igazság* nevében" kijelentik az entente-hatalmak, hogy a határok, melyeket a következő táviratokban közölnek, „állandóan el fogják választani Magyarországot Cseh-Szlovákiától és Romániától és ezen hatalmak kötelesek az így meghatározott *természetes* határok mögé visszavonulni."

Egy óra is elmulhatott mióta elkezdtük és még mindég olvastuk a városok és falvak nevét, melyek között Clemenceau vonala belevág Magyarország ezeréves tulajdonába „*a béke és igazság nevében*".

Közben kiégett az agyvelőm. Már csak a szívem

fájt iszonyúan és sajgott benne minden veszendő város, minden kis falu neve. El akarják venni fejünk felett az eget, talpunk alatt a földet. El akarják venni ősmagyar városainkat, amelyeket nem fegyverrel hódítottunk, de ezer év alatt magunk építettünk. El akarják venni Sopron tájait, ahol a magyar zene óriása, Liszt Ferenc született; Cenket, hol a modern Magyarország kultúrájának építőmestere, Széchenyi István gróf alussza örök álmát; Pozsonyt, az ősi koronázó várost, honnan a magyar hűség kiáltása: a Moriamur pro rege nostro! elrepült országok és tengerek felett. Elveszik Kassát, hol a magyar szabadság hőse: Rákóczi sírja van. Munkácsot, Munkácsy mester szülővárosát. Gyulafehérvárt, hol Európa megmentője, a törökverő Hunyadi pihen; Kolozsvárt, hol a renaissance nagy fejedelmének, Corvin Mátyásnak a szülőháza áll, el a segesvári jeltelen mezőt, Petőfi Sándor temetőjét. El akarják venni Aradot, mely szabadságharcunk tizenhárom vértanúját látta meghalni egyetlen órában a hazáért. El akarják venni Szalontát, Arany János fajmagyar szülővárosát, a magyar nyelv legősibb, legtisztább termőföldjét. El akarják szakítani hű testvéreinket, a tótokat, horvátokat, vendeket, ruténeket, szászokat és velük millió és millió magyart. És el akarják venni százados országcímerünkből a két folyót: a Drávát és a Szávát és a három bércet: a Magas-Tátrát, a Fátrát és a Mátrát. És semmi sem volt soha azoké, akiknek adnák.

El akarják rabolni a bölcsőinket és a sírjainkat. „*A béke és az igazság nevében . . .*"

A forróság elviselhetetlen lett és a hideg mégis borzongatott. Az egybekulcsolt kezek mintha görcsbe

facsarodtak volna és mindenkinek olyan sajátságos volt a szeme, mintha leolvadt volna róla a fény és már csordulna is a sápadt arcokon.

Az értelem tántorog. „Természetes határok . . .“ De hát gúnyt űznek a kínunkból? Egy ország testébe vágott sebekről merik ezt mondani: „Természetes határok . . .“ Valaki nevet a szobában lassan, ijesztően nevet. Az emberi képzelet nem bírja a súlyt és elejti. Aztán kapkod és a sorok között valami vigasztalást keres.

— Clemenceaunak ez a mondata itt elkerülte a figyelmünket. „A határvonal csak a végleges békeállapot létrejöttéig törvényes erejű“ . . . Megfogództam a szavakban, támaszkodtam rájuk, mint a mankókra, hogy el ne veszítsem az egyensúlyomat.

— Csak a bolsevistáknak szólhatnak ezek a határok. Csak fenyegetődzés lehet, hogy megadásra bírják őket . . .

Huszár Aladár szomorúan rázta a fejét.

— Meglássa, így marad . . .

Június 22—23.

Nem mindíg azok a napok a legnehezebbek, amelyeken történik valami velünk. A rettentő nemtörténés lassú, béna órái is megviselik a lelkeket. Egy hajóroncs árbocához kötözötten állni, tehetetlenül várni, várni és nézni ki a reménytelen szemhatárra és fehér mentővitorlát vélni minden hullámtarajban és látni révlámpák fényét, hallani hajószirénák hangját. És még sem látni semmit, és nem hallani semmit és várni, ez is van olyan kín, mint a szenvedéses történés maga.

Az ákácok elvirágoztak, de én ez évben nem láttam a szépségüket. Most már lehullott a földre és valami más jön át a levegőn. Beszáll a nyitott ablakon. Ha színe volna: fehér lenne, ha látszana: mosolyogna a napban. Virágban állnak a hársak odakinn. Valahol, mindenütt.

A könyvek súlya könnyebb a kezemnek, mikor olvasok; fel tudok könyökölni a párnán. A vonatok fütyülése nem szaggatja olyan élesen a fejemet.

Sok vonat jár. Egyre több. Napok óta figyelem. Észak felől jönnek. Visszafelé jönnek katonavonatok. . .

Történik valami.

A szovjetgyűlést hirtelen hazaküldték. Statáriumot hirdettek ki Budapesten. Már visszaérkeztek a balassagyarmati tanácstagok is. Úgy hírlik, elégedetlenek. A diadalmas szovjet furcsa gyülekezet lehetett. Tanácskozás közben az elvtársak szétteregették a zsíros papirosokat és falatoztak. Fokhagymaszag és ételhulladék. Az étteremben borozás folyt az alkoholtilalomban és mialatt az országház egyik oldalán áradt a szó a proletárboldogságról, a másik oldalon, a volt főrendiház kapuján sápadt embereket taszigáltak be a bőrkabátos Lenin-fiúk.

Kun Béla autokratikusan vezette a tanácskozást. Ha úgy tetszett neki, egy kézlegyintéssel bezárta a vitát. Utolsó előtti nap még kilencvenhét feliratkozott szónok volt soron, mikor rájuk rivallt, hogy elég volt már a fecsegésből és 24 óra alatt áthajszolta a kommunista alkotmánytervezetet. A fővárosi szovjettagok támadták a vidékieket: zavart csinálnak, ők az oka, hogy a fő-

város éhezik, miért tűrik a sok ellenforradalmat... A vidékiek felhányták, hogy a kommunista közigazgatás csődöt mondott, rosszabb mindennél, élesen kikeltek a zsidó megbízottak ellen és tiltakozóan kivonultak a kupolacsarnokba. A kocka már-már fordult, csak Kun Béla terrorja mentette meg a diktatúrát. A népbiztosok közbe kiabáltak: nem tűrik, hogy a szovjetből izgassanak pogromra! Óriási nyugtalanság támadt. Böhm Vilmos kimondta, hogy Budapesten hetvenkét órával azelőtt megindult az antiszemita pogrompuccs.

A főparancsnok sötét színekben szónokolt: „Habár a vörös hadsereg győzelmet győzelemre arat, helyzete nem a legrózsásabb... Május 2-án óriás tapsok között kimondtuk, hogy a népbiztosok és a munkástanácsi tagok kimennek a frontra. Meg is jelentek a reklámozó cikkek a lapokban, de az elvtársak Pesten ülnek azóta is. Ha Landler Jenő az ő 120 kilójával hegyre tud mászni és lövészárokban fekszik puskatűzben, hát akkor a többiek is végezzék a kötelességüket, mert különben *a katonák nem fognak hinni a proletáregyenlőségben*". És a vörös hadvezér kétségbeesetten kiáltotta bele a gyűlésterembe: „A hadsereg pótlása elmarad. Ha még így tart négy hétig, akkor Vágó, Landler és Pogány lefekhetnek az én vezetésem alatt a lövészárokba, de katona nem lesz..."

Ebben a pillanatban megjelent előttem a kép és ellenállhatatlanul tört ki belőlem a hahota. Nevettem, nevettem, mint egy vásott siheder.

Landler elvtárs százhúsz kilós térfogata és Pogány forradalmasító terjedelme kidomborodik a lövészárokból. Böhm elvtárs pedig csípőjére támasztott marsall-

bottal felettük áll a földhányásokon és két lába árnyéka O-betűt vet a néptelen tájra . . .

„Grandiózus történelmi csoport" . . . Vajjon erről a képről is írja-e ezt a Népszava?

Barátaim bejöttek a szobába és a falnak dülve nevettek. A két kicsi leány és a fiú, akik régen nem láttak ilyesmit, nem tudták mire vélni és belőlük is kitört a kacagás és vigigcsengett a szomorú házon. Egy pillanat volt, egy régi pillanat.

— És ez a társaság uralkodik felettünk ! — Mintha egyszerre elszakadt volna a nevetés. Hirtelen csend lett, egészen olyan csend, mint tegnap és azelőtt. Csak a gyerekek nevettek még egy darabig maguk között. Aztán ők is abbahagyták. Szegény gyerekek . . . És visszapillantgatva csalódottan kikocogtak az ajtón.

A fákon túl megint vonat fütyült. Egy volt tüzértiszt futott be Huszárékhoz egy percre. Különös dolgokat mesélt. Bomlik a hadsereg . . . Bomlik végig a fronton. A katonák fenyegetődznek, hogy lelövik a parancsnokokat. Kun Béla békét meg kenyeret ígért és lett háború és fehér pénz . . . Branyiszkónál székely zászlóaljak és munkás katonák a győzelem után követelték a nemzeti zászlót. Mások otthagyták a frontot. Tegnap behátrált Léva felől egy győztes dandár Ipolyságra. Érsekújvár és Komárom között ok nélkül visszafelé vonulnak a vörösek. Ki erre, ki arra széled. A frontlegénység ultimátumokat küld Kun Bélának, hogy vagy jöjjenek ki az „elvtársak" is a tűzvonalba, vagy ők se verekszenek tovább. Ahány katona, mind azt mondja: „A zsidók lakkcipőkben járnak ki a front mögé, mi pedig meghalunk".

Nem az entente és Clemenceau ultimátumai, de ez

a hangulat kényszerítette Kun Bélát, hogy beszüntesse a csehekkel szemben az ellenségeskedést.

— Minek vertük meg a cseheket? — zúgolódnak a katonák. — Mire való volt a sok vérontás, ha vissza kell jönni.

— Olcsó az „elvtársaknak" a mi vérünk!

Akik tovább mennek, azt beszélik az állomáson, hogy Pest ellen indulnak. Agyonverik a népbiztosokat! A vasúti kocsikon végig, nagy krétaírások fehérlenek: „Halál Kun Bélára!" „Halál a zsidókra!"

Szemközt egy plakátot ragasztanak ki. Puskával kezében egy sémi arcú vörös katona látszik rajta. Felemelt kezével előre mutat és a szája nyitva van, mintha mondaná a felírást: „*Te!* sötétben bujkáló, rémhírterjesztő ellenforradalmár *reszkess!*"

És ugyanilyen vérszomjasan üvölt vezércikkében a Vörös Újság: „Statáriumot követelünk az ellenforradalom ellen! S követeljük, hogy a statáriális intézkedések végrehajtásával azt a férfiút bízzák meg, aki erre egyedül alkalmas: Szamuelly Tibor elvtársat. Bátor és erélyes ember Szamuelly Tibor, a forradalomért mer kíméletlen is lenni . . . Tizedmagával lever a Dunántúlon egy ellenforradalmat . . . *Tisztelet annak* aki a forradalomért *semmitől vissza nem riad, akinek van annyi kultúrája* és bátorsága, hogy *erélyesen* és *forradalmi hittel* menjen a forradalmak kikerülhetetlen szükségszerű útján, a Saint-Juste-ök és Marat-k útján! Minden helyen az alkalmas módszert, minden helyre az alkalmas embert. Az aljas ellenforradalomnak statáriumot, az ellenforradalom leverésére Szamuelly Tibort".

A mai Népszava már közli a statárium elrendelését,

de a végrehajtója nem Szamuelly, hanem Haubrich József népbiztos, Budapest vörös katonai parancsnoka, aki keresztény.

Most már világos, miért nem Szamuelly és miért Haubrich.

A zsidó faj rövidlátó, ha visszafelé néz, ezért hagyja ki számításából a multat, de távolba látó, ha előre néz és ezért szimatolja ki a jövőt. A magyar falvakból nem látszanak el Szamuelly akasztófái se Párizsba, se Rómába, Budapest ellenben ellátszik a messze külföldre. Ott hát ontsa keresztény a zsidó zsarnokság ellen lázadó keresztények vérét.

Hogy a valóság fedi a következtetést, tanúsítja a vörös sajtó. Szamuelly vérengzéseit elhallgatta, a budapesti statárium első kivégzését már nagy betűkkel közli: „Halálra ítélt ellenforradalmár".

Budapesten és a vidéken is kézzel és írógéppel írott kis röpcédulák vándorolnak: „Sokszorosítsátok és adjátok kézről-kézre!..." A röpcédulák leleplezik a proletárdiktatúra cégére alatt uralomra jutott idegen faj céljait és hazaszeretetre hívják fel a magyar népet. Mint annyian, Herczeg Géza, egy szegény fiatal ember is sokszorosította és terjesztette a röpcédulát. Elfogták és hétfőn este „golyó általi halálra ítélte a forradalmi törvényszék".

Meghalt egy ember, mert a zsidó rémuralom ellen lázító röpcédulát terjesztett. Úrnapján egy zsidó fiú leköpte a Szentséget, egy másik belőtt az oltárra, máshol sortüzet parancsoltak a körmeneti népre, Szamuelly templomok előtt akasztat, de Kun Béla tanácsköztársaságában keresztényüldözésért még nem ítéltek el senkit se...

Remegő düh fojtogatja az emberek torkát. Úrnapja emlékezetes marad. Kicsordult tőle a kehely. A milliók látni kezdenek. És a katonaság szemét is felnyitotta bajtársaik hasztalan halála és a pezsgőző frontmegbízottak. Lassú, veszedelmes harag hömpölyög fel a lelkekben.

Nógrádban holnap kezdik a sorozást. Szűgy, Dejtár, Érsekvadkert . . . egymásután üzennek be a falvak a gyarmati direktóriumhoz, hogy nem állnak sor alá. Vad tüzek lobognak a parasztok lelkében: „Jaj az elvtársaknak!"

Ez a szó a falusi nép között ma már azt jelenti, hogy zsidó. Túl az Ipolyon, Lesten agyonverték a politikai megbízottat. Singer Ignácnak hívták . . .

Eszembe jut, mikor még a szűgyi úton hintókon menekülgetett a csehek elől a direktórium, láttam Balassagyarmat kínzóját, a vöröshajú Singer Ignácot, aki az itteni ellenforradalom leverése után a városház erkélyéről ordította a népnek: „Mészároljátok le a burzsujokat és ne kíméljetek se asszonyt, se gyereket".

Ezentúl az a rettenetes hang nem beszél többé. És barátja, Riechmann elvtárs nem beszél. Ő a jobbik részt választotta. Úgy mondják, öt millió képpénzzel odébb állt.

A magyar városok és falvak apró zsarnokai ellen fenyegetően sötétlik fel a gyűlölet. Mint egy vésztjósló vihar, árad a megcsalt nép dühe. A nép megint emlékezik. Eszébe jut, ki uzsorázta ki a háború alatt, ki gazdagodott meg a magyar pusztulásból, ki uszította a rettentő békébe, ki uszítja polgárháborúba és a halálba.

Hörög a levegő ettől a vérben fogant új öntudattól.

Baljóslatú pengés hallatszik a rónák felett. Összeharapott fogakkal a nagy paraszt Magyarország feni a kaszáját. Feni vésztjóslóan, zordan és nem a vetésre, de Budapest felé néz. Napok óta mondják. Pest vármegyében lángot vetett az ellenforradalom. Fellázadt Aszód és Pécel. Felkelt a Kis-Kunság, az egész Dunamente.

Úrnapján, június 19-én kezdődött. Harangszó vitte az ellenforradalom hírét faluról-falura a Duna mentén. A parasztság kaszát fogott. A vasúti síneket felszaggatták, a telefonvezetékeket elvágták. A direktóriumok menekültek. A vörös őrség megadta magát, vagy fejvesztetten futott.

Kalocsa és Dunapataj, Dömsöd, Tas, Lacháza . . . Mintha ősmagyar zene szólna ezekben a nevekben és pengnének benne magyar reménységek — magyar kaszák.

Június 25.

Éjfél már régen elmúlt, mikor lépések jöttek az állomás irányából. Egy hang mondta odakinn: Budapest felé indul vonat.

Reggelre elterjedt a hír. Senki se tudta, ki hozta. Egyszerre itt volt! Budapesten kitört az ellenforradalom! És a képzelet szőtte a többit. A bécsi magyarok, Királyhida, a vasutassztrájk, Cenk, Csorna, Kapuvár, Szekszárd, az egész Dunántúl, Pest megye, a dunamenti felkelés, Szeged . . . Minden összefügg. Ötvenezer emberrel elindultak Szegedről a fehérek Budapest felé . . .

A vágy mesélt!

Aztán Vácról jött valaki. Híreket hozott. Vácott

tegnap délután négy óra tájban három ágyúlövést hallottak Pest felől. A lövöldözés sűrűsödött. Az emberek kifutottak a partra, a földre feküdtek és úgy hallgatództak. Sokan nemzetiszínű szalagot tűztek a kabátjukra. Ellenforradalom van Budapesten! A kaszárnyák fellázadtak a proletárdiktatúra ellen. A gyárak nagy része csatlakozott. A dunai monitorok halomba lőtték a Szovjetháznak nevezett Hungária-szállodát. A hajók felhúzták a nemzetiszínű lobogót, a budai Váron, a Gellért-hegyen, a budai házakon fehér zászlók lengnek . . .

Vad öröm kalapált a fejemben és minduntalan nevetnem kell. Fel szeretnék kelni, hiszen talán már nem is vagyok beteg. Aztán . . . semmi se történt és lassan-lassan mégis sajátságosan elszürkült minden. Beesteledett. Már nem nevettünk és a feszültség fájdalommá lett.

Újság nem jött. A vonat nagy késéssel futott be. Budapesti utas nem érkezett. Frank elvtárs, Nógrád diktátora, megint hangosan beszélt a megyeház kapujában és vörös nyakkendő volt rajta. Egy úrnak kilátszott a kabátja zsebéből a zsebkendője. Rákiáltott: — Be azzal az ellenforradalmi jellel!

Barátaim szótlanul ültek körülöttem. Már nem mert közülünk senki tervekről beszélni. A reménykedés magától kiapadt, a szívünkből is, a szobából is, a városból is. Az egész városból . . .

Óvatosan nyílt a kapu a falban. Besurrant valaki. Egy vasutas jött. Ők hirtelen megtudnak mindent. Budapesten leverték az ellenforradalmat! Aki kézre került, azt felakasztják . . .

Lesöpörtem az ágyamról a könyveket. Most már

elvesztünk. Mikor barátnőm bejött, tettettem magamat, hogy alszom. Nem tudtam volna beszélni és a szememet se nyithattam fel, mert tele volt könnyel. Hát ennek is vége! Csak egy boldogtalan kísérlet maradt. Pedig innen olyan nagyszerűnek látszott.

Budapesten megelőzőleg mindenki tudott róla . . . Az emberek hangosan beszélték az utcán. Három órára várták a jeladást. A monitorok lőni fognak. A felkelés lelke Lemberkovics százados és egy katonapap, Zákány Gyula volt. Haubrich, a vörös városparancsnok látszólag a felkelőkkel tartott és azt mondta nekik, ha sikerül, átveszi a katonai diktatúrát, de ha nem sikerül, könyörtelenül végez a felkelőkkel. Azt is közölte a hiszékeny ellenforradalmárokkal, hogy a kormányzótanács követeli tőle, hirdesse ki a statáriumot. 26-ikáig halasztani bírja, tovább nem áll módjában. Indítsák meg hát a rohamot kedden, 24-én. Haubrich határozta meg a napot és — kedden reggel megjelentek plakátjai a házak falán . . . Statárium . . . Az ellenforradalom végrehajtása az úgynevezett „russin vörös dandár"-ra volt bízva, zempléni, sárosi és ugocsai magyarokra. Háromezren voltak és volt vagy harminc ágyújuk és néhány páncélos autójuk is. Haubrich tudta ezt és közvetlenül a felkelés előtt az északi frontra küldte a dandárt . . . Az idő fog világosságot deríteni ezekre a sötét bűnökre. Ettől a pillanattól kezdve már csak vakmerő kísérlet volt a felkelés, mely csupán a tüzérlaktanya legénységére és a monitorokra, a Ludovika Akadémia ifjúságára és egy újpesti gyár hazafias munkásaira számíthatott.

Csak az elviselhetetlen élet kétségbeesése hajthatta az embereket.

Mikor a jeladás az óbudai kikötőben eldördült, három monitor nemzetiszínű zászló alatt kifutott a Dunára és lövöldözni kezdett a Szovjet-házra. A Ludovika Akadémia ötven növendéke megszállta a józsefvárosi telefonközpontot. Közben szállingózva érkeztek az emberek a gyülekezőhelyekre. Kapuk alján tisztek, polgárok, diákok, rendőrök verődtek össze. A munkások az utolsó percben cserbenhagyták a felkelést. A tisztek közül sokan megkéstek. A gyülekezőhelyeken, hol négy-ötezer fegyveresre számítottak, tíz-húsz felkelő verődött össze és húszezer emberből mindössze néhány száz volt készenlétben.

A tüzérkaszárnya legénységét megtántorították a hirtelen megjelent kommunista szónokok azzal a hazugsággal, hogy az ellenforradalmat már mindenütt leverték. Elfogatták velük tisztjeiket. A monitorok abbahagyták a céltalan lövöldözést és dél felé menekültek a Dunán. Az újpesti Mauthner-gyár ellenforradalmi munkásait egy közeledő terrorcsapat meséjével megadásra bírták.

Pest és Buda között golyók süvöltöttek. A dunai hajók árbocán és a katonák sapkáján az esélyek szerint hirtelen váltogatták egymást a vörös és a nemzeti színek. Gépfegyveres autókon terrorlegények hajkurásztak az üres utcákban. Belövöldöztek az ablakokon, sortüzeket adtak le a házakra. Betörtek a lakásokba. Elhurcolták az embereket. Letépték a nemzeti színű zászlókat. A kövezeten halottak feküdtek.

Mire beesteledett, a szerencsétlen város már tudta, hogy szörnyű kényuraitól nem szabadul és nincs többé remény. Szervezettségében a vörös hatalom órák alatt halomra döntötte a kaszárnyák, a monitorok, a gyárak

felkelését. Vérbe, szerencsétlenségbe, meghátrálásba omlott az egész. Minden elveszett.

És mégsem! A bukásban állva maradt egy maroknyi fiú . . . Fehér kis egyenruhájukban kitartottak a magukra hagyott hadapródok . . . A Ludovika Akadémia növendékei hajnalig védték a gépfegyveres vörösek dühödt ostroma ellen a rájuk bízott telefonközpontot. És védték Ludovika Akadémiájuk épületét, melyet a budapesti vörös háziezred rohant meg.

A támadó vörösek reggel hat órakor erősítést kaptak. Felvonult a tüzérség és Haubrichtól üzenet érkezett: ha meg nem adják magukat, halomra löveti az épületet.

Csak akkor nyílt a kapu. Az ellenforradalom hősei letették a fegyvert. Szuronyos vörös katonák siralomházba hajtottak egy csapat fehéregyenruhás fiút.

Minden elveszett. De azért a sötétségbe és szégyenbe bukott városba mégis visszaszállt az első világosság. A becsületet, melyet a férfiak nem tudtak megvédeni, megmentette az a néhány fiú. És a kétségbeesésnek, mint egy látomásban megmutatta magát az útrakelő új nemzedék, amely különb a réginél.

Mi lesz a sorsa?

Álmatlan hánykolódik kínjában egy ország. És az éjtszaka hosszú és iszonyú. Nem alszik senki sem. Sóhajtástól terhes a csend. Van aki rémekkel küzd és átkozódik, van aki reménykedik és imádkozik.

Szegény fiúk! Rájuk gondolok és az édesanyjukra. Ismeretlen halvány, virrasztó asszonyokra. Idegenek és mégis ismerősek. Anyámra gondolok!

A csalódás mindennap elvisz az ember lelkéből egy darabot. Bizony elfogyna bennünk a lélek, ha a szenvedés nem növelné mindennap kétszer annyival.

Nyugtalan lépések járnak odakinn. Az ég alacsonyan fekszik a tájon. Az emberek nehezen viselik, hogy nincs többé, miben reménykedjenek. Megállnak az utcaszegleten és várják, hogy jöjjön valaki és mondjon valamit. Mindegy, akármit, csak biztasson egy kicsikét.

Az idegen vörös sajtó diadalban ír és ravaszul szó: „Kudarcot vallott az ellenforradalmi csíny. A kapitalizmus vissza akarta hódítani hatalmát. Háromszínű kalózlobogójával jött. Kimerészkedett odujából a hitvány, gyáva burzsoá csőcselék, papok, bankárok, mágnások, tisztek, zsidófiúk, akik pogromra izgatnak."

Vakmerően arcátlan kísérlet ez. Leplezni kell a kereszténygyűldözést. És mivel senki sem mondhat ellen, Kun Béla sajtója merészen zsidóknak minősít kivégzett kereszténygyeket, hogy elhitesse a zugolódó néppel: saját fajukat se kímélik a diktátorok. És megvádolja a zsidó bankárokat is az ellenforradalomért, hogy port hintsen a vesztőhelyre hurcolt parasztság vérben úszó szemébe.

Herczeg Géza, akire céloznak, magyar volt, a zsidó bankároknak pedig nincs közük a magyarok küzdelméhez.

Az ellenforradalomnak egyik legnemesebb alakjától, egy barátomtól tudom, hogy mikor kétségbeesésé-

ben az ellenforradalom kölcsönt kért a külföldön tartózkodó magyarországi zsidó bankároktól és a kölcsönért jótállást kínált az anyagi eszközeitől jelenleg megfosztott egész magyar főnemesség, gúnyosan megtagadták és bár a proletárdiktatúra pillanatnyi anyagi károkat okoz nekik, a zsidó világhatalom jövő reményével faji áldozatkészségükben felragyogó szemmel mondták: „De azért az a Kun Béla mégis nagyszerű ember!"

A történetkönyvet, melyet holnap fognak megírni, már a mai újságokban hamisítják. A magyarság tiltakozik ellene. Az ellenforradalom nem a kapitalisták harca a proletariátus ellen, de a magyar nemzet harca egy idegen faj ellen. Áldozatai nem bankárok és kapitalisták, de a szegény magyar középosztály, az éhező értelmiség, tengődő iparosok, nyomorgó tisztek, napszámosok, földművesek, diákok, hivatalnokok, mesterlegények és hóhérai nem proletárok, hanem Szamuellyek, Pogány Józsefek, Lukács Györgyök és Kun Bélák.

Nem nagytőkések kellenek nekik, de azok, akik a hazájukat legjobban szeretik.

— Hazudik az újság! — mondják az emberek és azt se igen hiszik, ami véres valóság. Titkolódzva mesélik egymásnak: Még áll a harc. A Duna mentén győz az ellenforradalom!

Egy öreg gazda jött szekéren. Úgy beszélte, hogy Buda nemzetiszínű zászlókban áll, a Vár a fehérek kezén van. Megszállták a csepeli muníciógyárat, a rádióállomást. A monitorok lövöldöznek. A Lánchídnál ágyúkat ástak be. Pesten inognak a vörösek.

Ha felkelhetnék az ágyamból! Ha végigmehetnék a

szobán. Semmiért, csak az ajtótól az ablakig, hogy elhasználjam magamat, hogy elfáradjak és ne bírjak többé gondolkozni.

A lépések már nem ácsorognak odakinn. Komoran mennek el egymás mellett az emberek. Magától történik az ilyesmi. Valami megfordul a levegőben. Az előbb még tele volt a város bizakodással, mintha virágzás lett volna, aztán magától lehullott, idejét multa, nem tartotta az ág.

— Rossz hírek . . .

Miért ülnek lehorgasztott fejjel mindannyian? Miért nézik olyan mozdulatlanul a padlót, mintha jelentőségteljes dolgokat látnának.

— Rossz hírek . . .

Hideg van. Az ajtók mozognak, a szél bejön alattuk a szobába. Odakinn az ablak előtt az ólmos égben pedig süvöltve fújja féloldalra a fákat.

Valaki egészen halkan mondja:

— Azt tartja egy régi néphit, hogy ha ilyen szél fúj, akkor akasztanak valahol.

Magyarokat akasztanak mindenütt. A hős Lemberkovics Jenő századost és barátját Filipec Dezső főhadnagyot megölték. Az újpesti ellenforradalmárok fiatal vezérét, Orczy Lászlót és Martinovics művezetőt felakasztották, a többieket, az újpesti kispolgárokat és munkásokat a gyár előtt agyonlőtték a terroristák.

A Népszava elégtétellel közli a hírt:

„A statáriális bíróság Kiss István, Grasse József és Szabó László volt katonatiszteket, továbbá Oszváth Zoltán tényleges századost, Waldsteinbrecht Antal volt tartalékos főhadnagyot és Imrey Ferenc volt századost kötél általi halálra ítélte."

A Ludovika növendékei felett most ítél a vésztörvényszék. A Dunába dobott holttesteket, az utcákon heverő hullákat pedig ugyan ki számolta volna meg? A sok közül egy-egy elvétett név. Madarászt, a fiatal orvostanhallgatót agyonverték, mert szobájában világosság mellett tanulni mert. És a humanitás szégyenére Berend Miklóst, a neves gyermekorvost is megölték.

Nincsenek többé.

Haubrich elvtárs pedig büszkén hirdetheti: „A rend Budapesten teljesen helyreállt".

„Június 26-ától minden ház kapuja 8 órától bezárandó. Az utcákon tartózkodni esti 10 óráig szabad. Három embernél több az utcán nem lehet együtt. Színházak, mulatóhelyek zárva tartandók . . ."

De a vörös zászlódíszt azért ráparancsolják a diktátorok a kintól tébolyodott városra.

Parancs! . . . Parancs! Valamennyi ház falára.

„ . . . Mindenféle ellenforradalmi ténykedés vagy bárminő bűntett kötél által való halállal büntettetik. Azokat az ellenforradalmárokat pedig, akiket kezükben fegyverrel fognak el, a helyszínén agyonlövik.

Budapest, 1919 június 25.

Haubrich József s. k.
Budapest katonai főparancsnoka.

Kun Béla s. k.
a hadseregparancsnok helyettese.

Parancsolnak, ítélkeznek és gyilkolnak tovább. A szél pedig sivít. Féloldalra fujja a fákat a szürke ég alatt.

Egész Magyarországon akasztanak . . .

Most, hogy elmúlt, csak most fogjuk fel, hogy a kétségbeesés felett is volt még remény.

Hiába mondtak mást, hittünk a hős Dunamente sikerében. Ennek is vége. Ott is leverték az ellenforradalmat.

A balassagyarmati vármegyeház előtt hencegve dicsekedett egy politikai megbízott: „Elintéztük az egész bandát. Míg Kun Béla és Haubrich Budapesten dolgozott, Szamuelly vörösbe mártotta a fehér parasztforradalmat. Megbosszulta magát a gazdákon. Amelyik falu bántotta a zsidót, azt egyszerűen kiirtotta."

Menekülő emberek jönnek azokról a tájakról. Erre jönnek. Átszökdösnek az Ipolyon, el a hegyek felé, oda, ahol csehek vannak . . . A csehek Olmützbe viszik a mieinket, ha tisztek, Pozsonyba a polgárokat. Tudják a szökevények, milyen sors vár rájuk, mégis odamennek. Az is jobb a vörös vesztőhelynél.

Menekülő halálraítélt idegenek csengetnek a kapun. Huszár Aladárt keresik. A szenvedők valahogyan tudják a nevét. És jönnek sápadtan, kimerülten, mint ahogy én is jöttem. Beszélni nem tudnak. Akadozik a hangjuk és ő mégis megérti őket, mint ahogy engem is megértett. Aztán segít. Pedig a direktórium szemmel tartja. Figyelik a házat. Detektívek ólálkodnak körülte. És sötéttel mégis gyakran vezet riadt árnyékokat a néptelen utcán ki a városból, át az élőhídon az Ipolyon túlra.

A vörösőr pedig csak ácsorog a szegleten és erre fordul és nézi az ablakokat.

Órák mulnak. Huszár Aladárné csendesen jár fel-le

a szomszéd szobában. Hirtelen megáll, megint megy, megint megáll. Az egész ház vele hallgatódzik. Nyílik a kis kapu. Hát mégis hazajött . . .

A szél már elhordta a menekülők nyomát. Csak a véres hírek maradtak itt.

Hörög a halál a Duna mentén. Szamuelly egy hete akasztat. A forradalmi kormányzótanács őt küldte ki. Terroristáival a felkelés másnapján robogott be Kunszentmiklósra. Kíséretében voltak orosz zsidó hóhérjai Icigovics és Osserovics is és fekete ruhában lábszárvédősen még egy zsidó hóhér, akit Kohn-Kerekesnek hívnak. Kohn-Kerekes az állomáson hangosan vitatkozott a kiszabadított rablógyilkossal, Nick Gusztáv terroristával, hogy öt perc alatt két vagy három embert lehet-e akasztani.

Közben Szamuelly szép világos antilop-kesztyűjével játszott. Lakkcipőt viselt. Szovjetsapka volt a fején, az orosz blúz felett a mellén a Szovjetcsillag vöröslött. Maga elé hurcoltatta Fekete Ignác távirdafelvigyázót. Rárivallt, hogy miért nem teljesítette a parancsát? „Felkötni!" Valaki mondta neki, hogy Fekete zsidó. Intett Kohn-Kerekesnek: „Elereszteni!"

Zsidót csak tévedésből akasztat.

Tasson felköttetett a községháza előtt két legényt az eperfára, mert bottal fogták el őket. „Hol vettétek ezt a botot?" — „Akárhol" — felelték gőgösen a fiúk. — „Fullasztás", — parancsolta Szamuelly. Solton a jegyzőt, a korcsmárost húzatta fel. Szily László főhadnagyot leköpte, mikor már az akasztófán lógott. És ment tovább hóhérlegényeivel. Csengőd, Öregcsertő... akasztott emberek mindenütt.

Dunapatajon harcra került a sor. Szamuelly ágyú-

val lövette a fegyvertelen nagyszerű kaszás parasztokat. Mégis öt órán át állták a harcot. Század és század haltak meg. A mai Vörös Újságban csak Dunapatajon maga Szamuelly háromszáz ellenforradalmár halottat jelent. Mikor terrorlegényeivel elfoglalta a községet, hatvan embert, öreget, férfit, fiút, kihallgatás nélkül akasztatott és lövetett agyon. Maga igazította nem egy áldozatának a nyakára a kötelet. Lakkcipőjében lépegetett a hullákon.

Dunaföldváron is akasztófák lettek a fák. Kétségbeesett harc után Kalocsa is megadta magát. Szamuelly a jezsuita-rendház előtt akasztatott. Ezalatt a kolostor ablakában teljes ornátusban magasra emelt feszülettel megjelent egy szerzetes és a távolból feloldozást adott a vértanúknak.

Szegény magyar földművesek, tegnapi névtelenek, örökre halhatatlanok. Mezítelenül dobálták őket a jeltelen sírokba. A direktóriumok nem könyvelték anyakönyvbe a nevüket, Szamuelly ocsmány iróniával csak annyit jegyeztetett fel halálukról: „Fulladás . . ."

Az emberiségnek egy mozdulata elég lett volna, hogy ennek a sok magyar vérnek az átka és a szégyene ne hulljon reá.

A győztes hatalmak körülzártak és mutogatnak munkásaiknak, hogy lássák rajtunk a beteljesült marxizmus áldásait. Ők békéről tanácskoznak Párizsban . . . És hogy polgárságuknak a lelkiismeretét is megnyugtassák, Budapesten időnként tiltakoznak a vérengzések ellen.

Az esti vonattal egy utas érkezett. Ő hozta Budapestről a hírt. A forradalmi kormányzótanács csütörtökre tűzte ki a halálos ítéletek végrehajtását. Az em-

berek egymásnak mondták az utcán, hogy a kivégzést nyilvánosan fogják végrehajtani, az Andrássy-út és a körutak torkolatánál, az Oktogon-téren. Megtették az előkészületeket. Már kora délután katonai kordon zárta el a tér közepét. A Lenin-fiúk kivonultak. Roppant izgalom rázta meg az egész várost. Tízezernyi tömeg tódult össze. És állt és várt és morajlott. Bitófákat nem állítottak fel. Az ívlámpákra készültek felhúzni az ellenforradalmárokat. A hullaszállító kocsik megérkeztek. A tömegen percről-percre nagyobb izgatottság vett erőt. Hat óra lett. Valaki felordított: „Hozzák az elítélteket!" — Aztán — elmaradt az akasztás.

Utolsó pillanatban Romanelli ezredes, az olasz katonai misszió feje, az entente nevében tiltakozó jegyzéket intézett Kun Bélához.

Már közlik a lapok:

„Azzal a követeléssel fordulok az Ön kormányához, hogy a legutóbbi események folytán kezébe jutott túszok és politikai foglyok életét kivétel nélkül tiszteletben tartsa, még azokét is, akik fegyveresen estek foglyul. Emlékeztetem Önt és kormányának minden tagját, hogy Önök együttesen és egyenként felelősségre vonatnak, ha a fentemlített erőszakos rendszabályokat valóban végrehajtanák."

Kun Béla azt válaszolta: hogy: „A Magyarországi Tanácsköztársaság kormánya visszautasít minden olyan fenyegetődzést, amely a kormány tagjait az ország belső ügyeiből kifolyóan felelőssé teszi". Hivatkozott „a barátságos viszonyra, amelyet a Tanácsköztársaság irányában Olaszország tanusított" és kétségbe vonta, hogy „Itália szószólója lehessen az ellenforradalom érdekében asszonyokat és gyermekeket legyilkolni, a zsidó-

kat kiirtani akaró bandáknak", akik felett a Tanácsköztársaság *bírói intézményei saját törvényeik* szerint fognak eljárni . . .

Szamuelly azóta is tovább akasztat, de Budapesten, az Oktogon-téri kivégzés az alezredes férfias és elszánt fellépésére elmaradt.

A végzet játszik és szörnyű iróniában komponál. Míg Itália egyik kezével néhány életet ment, a másik kezével . . . Miért nem akarja tudni Itália, hogy kicsoda Kun Béla és mit jelent az igazi Magyarország szemében, hogy Itália barátságával kérkedhet és vörös hadserege büszkén hirdetheti: „Olasz ágyúkkal és olasz fegyverekkel verjük le az ellenforradalmat".

Igaz-e? Úgy mondják, magyar asszonyok szép halvány nyakáról idegenbe vándorolnak a gyöngyök, nemes méneket hajtanak el a magyar mezőkről. És helyettük ágyúk és fegyverek jönnek, hogy kivégezzenek.

Ha igaz, úgy nem lesz áldás a cserén. Kisarjad még a vér a gyöngyök alatt és kisarjad a vér a mének patái nyomán.

Június 28.

Terjed a csend.

Az ellenforradalmat mindenütt leverték. A diktátorok hatalma soha se látszott nagyobbnak. Mikor jöttek, a szakszervezetek, a pártok, a katonatanácsok, a bizalmiférfiak, a földműves- és munkástanácsok, majd országos Szovjetük voltak a társuralkodóik.

Három hónap alatt megszabadultak mindentől. Először a földműveseket törölték a döntő energiák közül, aztán eltüntették útjukból a bizalmiférfi-rend-

szert, a katonatanácsokat. A munkástanácsból árnyékot csináltak, a szakszervezeteket átszőtték és lenyügözték, a szovjetet hazakergették és a háromból egy csepübábot állítottak maguk mögé, a „Népgazdasági Tanácsot", melynek kezébe adták új alkotmányuk könyvét.

Az alkotmány kiindulása, végcélja: egyetlen faj uralma a megszűnt államhatalom romjai felett.

A zsarnokság kiépült. Övé minden eszköz és minden hatalom. Korlátlan úr élet és halál felett. Törvényhozó, végrehajtó, bíró, börtönőr és hóher egy személyben.

Egy öreg ember jött az udvarba és tojást kínált dohányért. De dohány nem volt a házban. Az ember sóhajtott: — Ki kell tűzni a zsidó zászlót. Leverték a magyarokat Pesten.

Vörös zászló . . . És a vörös győzelmi zászlókat magyar vértócsák felett fújja a szél. Ünnepelnek a diktátorok. Érkeznek az üdvözlő feliratok és sürgönyök. Mint első, a balassagyarmati direktórium nevében Frank elvtárs hódolt a kormányzótanácsnak.

Nógrád vármegye! És a népe azalatt a szégyentől és gyűlölettől betegen, véresre harapta az ajkát. És a balassagyarmati sorozáson ugyanakkor nem akad jelentkező. Be kellett szüntetni. És a direktórium a kormányzótanácstól terrorcsapatokat kért, hogy sorozzanak hát azok erőszakkal, puskatussal . . .

A vörös sajtó pedig csak közli folytatásokban az üdvözlő feliratokat. Megakadt a szemem. Asszonyok is megszólaltak. Vajjon mi a mondanivalójuk?

A kommunista nők országos szervezete nevében Goldstein Sárik, Brandstein Illésnék, Csorba-Gosztony Máriák, Josipovich Idák, Singer Verák, — azok,

akiket Budapest szerencsétlen lakói Lenin-lányoknak neveznek, az ellenforradalom leverése alkalmából: „szeretetteljesen üdvözlik Haubrich elvtársat" és kérik, hogy „szívük forró háláját" tolmácsolja többek között — a terroristáknak... És ezalatt az őrület határán anyák és testvérek siratják a Ludovika fogoly növendékeit, asszonyok árnyékai kószálnak iszonyodva a dunamenti akácfák alatt.

„Az ország ünnepli az ellenforradalom leverőit."

A Frank elvtársak felesküsznek, hogy az utolsó leheletükig harcolni fognak a forradalom győzelméért. A Goldstein Sárik „szeretetteljes köszönetet", forró hálát küldenek.

Különben pedig csend van. Szörnyű csend. És a rögtönítélő forradalmi törvényszék megszakítás nélkül működik...

Romanelli ezredes megakadályozta az oktogonteri akasztást. A túszokat titokban csendes, elhagyott telkeken, mély sötét udvarok alján zajtalan kötéllel kivégzik. És az Országház-téren is sokszor van kivégzés. A csőcselék órákon át ácsorog. Asszonyok ülnek a járdaszélen és várnak.

— Mire várnak itt? — kérdezte valaki. — Hát kivégzésre, — mondotta durcásan egy asszony.

Egyszerű, ezt nem látja az entente... Szuronyos katonák áldozatot hoznak. A hullaszállítókocsi jön mögötte. A tömeg a lépcső felé tódul. Aztán sortűz hallatszik. A golyók már kikezdték a követ az oroszlánok alatt. A hullaszállító kocsi inogva távolodik és a tér kiürül. Nincs többé látnivaló.

Fenn az Országházban, a főrendiház oldalán van a politikai nyomozó osztály hivatala. Korvin-Klein

Ottó ott ítélkezik. Mióta az ententehatalmak felszólították Kun Bélát, hogy oszlassa fel a terroralakulatokat, a Lenin-fiúk odaköltöztek a Batthyány-palotából.

A szomszédos házakban csak nappal alusznak az emberek. Éjjel sötét ablakaik mögött remegve lesnek az Országház felé.

A főrendiház kapuja felett nagy ívlámpa világít a sötétben. Autók süvöltenek szakadatlanul. A terroristák ilyenkor szedik össze a túszokat, szállítják Korvin-Kleinnek az „anyagot". Az autók megállnak az ívlámpa előtt. A világosságban látni, mikor a bőrkabátosok szerencsétlen emberi alakokat vonszolnak ki. Aztán betaszigálják őket a kapun. Olykor ordítás hallatszik az Országház falából. Az autók mintegy parancsszóra berregni kezdenek és a szirénák tülkölnek, túlzakatolnak minden nyöszörgést és minden halálordítást. A part egész éjjel mozog és sóhajt.

Fegyveres Lenin-fiúk jönnek a kivilágított kapun. Középütt megy valaki. A csapat lefordul az alsó rakodópartra. A fegyverek zörögnek, a lépések távolodnak. A Duna loccsan. Aztán jön visszafelé a fekete csapat és középütt nem megy többé senki.

Romanelli tiltakozott a nyilvános kivégzések ellen.

De az Országház tájékán nem alusznak éjjel az emberek...

És a parton messze világít az ívlámpa a kapu felett.

Sötétek a kihalt utcák. Az egész városban csak még egy kapu van, amelyik világos. Vörös baldachin alatt ívlámpa ég a Szovjetház kapuja felett. Mellette kis aknavetők. Terroristák állnak előtte a járdán. Fenn az emelet erkélyén egy nagy vörös zászló takarja a gépfegyvereket.

Fényben úszik a bejárat. Gépkocsikon érkeznek a népbiztosok. A terroristák fegyverbe lépnek. Jobbra arc! Kun Bélánénak is tisztelegnek... És a Szovjet-házban kegyelmes úrnak és kegyelmes asszonynak címeztetik magukat az elvtársak és az elvtársnők.

Egy vidéki úr mondta el, aki mitsem sejtőn a vonatról a Hungária-szállóba ment. Az őrség valaki másnak nézte. Csak mikor fizetni akart, derült ki, hogy nem oda való. A megriadt személyzet a büntetéstől félve, titokban kiszöktette és a Szovjet-ház orgiáinak a híre vele szökött.

Esténkint Károlyi Mihály és a felesége is gyakran közöttük van.

Hosszú időn át nem hallottam felőlük semmit. A proletárdiktatúra első heteiben Károlyi Mihály, mint láthatatlan hatalom állt a Forradalmi Kormányzótanács felett. A népbiztosok tisztelettel bántak vele. A szovjetválasztások után, mikor Kun Béla tábora már egészen magához ragadta a hatalmat, Károlyi is mindinkább a háttérbe került. Félretolták, Gödöllőre akarták kitenni termelési biztosnak, aztán a kommunizált Hangya-szövetkezetnél adtak állást egykori pártfogóiuknak. Károlyi az elv kedvéért feljárogat új hivatalába, de egyáltalán nem dolgozik. Egy grammofont vitt be hivatalos helyiségébe. Azzal mulat órákon át és nagy szivarokat szív hozzá... Detektívek őrzik svábhegyi villája nyugalmát. És az éhező házak között teherautók viszik hozzá az élelmiszereket, a hűsítőkhöz a jeget. De a kórházakban nincs jég a betegek számára. Feleségét feltűnő vörös kalapban gyakran látják népbiztosok autójában a kihalt utcákon.

Éjjel ott mulatnak ők is a Szovjet-ház zárt ajtói

mögött Kun Bélával, Dovcsák elvtárssal, Pogánnyal, Landlerrel és az asszonyaikkal. A muzsikus cigányok mesélik iszonyodva. Áll a tivornya, szól a zene. Az alkoholtilalomban isszák a francia pezsgőt. Szamuelly Tibor tölt gróf Károlyi Mihályné poharába. Tölti ugyanazzal a kézzel, amellyel a kötelet igazítja áldozatai nyakába. Isznak a Tanácsköztársaság örök életére! És bőségesen lakmároznak kivilágított termekben, míg köröskörül éhezik a város a sötétben.

Aztán one steppet táncolnak, egymás közelségét keresve keringenek, mint az örömtanyákon . . . A zene elhalkul. A pezsgő kihabzik a pohárból . . .

Károlyi soffőrje mellé védelmül egy terrorlegény ül. A Svábhegyre! . . . És zúgnak a városon át. Az ablakok mögött rettegve hallgatódznak a virrasztók. Megáll-e? Értem jönnek-e? A gép tovább rohan. És börtönükben ülnek a túszok. Siralomházban a halálraítéltek. Már a Lánchídon át rohan az autó Budára. De a pillér alatt nem látni a Hollánok vérét. A Duna is összefutott a holtak fölött.

A Szovjet-ház vörös baldachinos kapuja és a tátott üreg az Országház falában . . . A sötét pesti parton már csak két ívlámpa világít.

Június 29—30.

Szeretném olykor abbahagyni. Meddig írjam még? Napok, hetek, hónapok . . . Az út hosszabbra nyúlik, mint hittem. A teher egyre nehezebb.

Olykor úgy érzem, nemcsak a magam részét viszem. Láthatatlan fájdalmas szálak fűznek össze minden történéssel, mindenki kínjával. Hordozom azt is, ami másoknak fáj, reménykedem abban is, ami a mások

reménysége. Menekülök minden menekülővel, lázadok minden lázadóval, ülök elítéltekkel a siralomházban, enyém is a mások utolsó éjtszakája.

Zátonyra vetett ki a végzetem. Az ár körülöttem hömpölyög. Csapkod, de nem sodor magával. Kihagy és kényszerít, hogy én kiáltsam át a tulsó partra mindenki jajszavát, azokét is, akik már nem kiáltanak.

Küzdök, kapkodok szavak után, hogy elbírjam. Kínlódva vergődik az agyvelőm, vérzik és kiég, üres lesz, aztán újra zsúfolódik.

Meddig írjak még?

Olykor lopva nézem a többieket. Vajjon ők is úgy szenvednek-e, mint én? . . .

És megint veszem a tollam. Én jobban szenvedek — én a mások jajszava is vagyok.

Július 1.

Milyen hosszú tud lenni az út egy karosszéktől az ablakig. Lassan húztam a lábamat és a napsütésben a bot kampóján olyan szokatlan és halvány volt a kezem, mint egy idegen dolog. Minden meglepő és furcsa lett. Az utca képe tágas nagy messzeségnek rémlett. Szerettem érezni az arcomon a napot.

Odakinn doboltak.

A kertekből, mint a szöcskék, ugráltak elő a gyerekek. Hírszerzők. Fitos orrú kis ellenforradalmárok. Tanárok, hivatalnokok, vasutasok gyerekei. Az ablakokból asszonyok dugták ki a fejüket és átköszöngettek egymáshoz. Egy paraszt cselédke, mint egy fiatal nevetés himbálódzva színesen jött az Ipoly felől.

A dobos a mi utcánkba ért. Unottan verte a dobot, aztán várt, körülnézett. Senki se jött. A gyerekek az

arcukat fintorgatták a háta mögött. Rekedt hangja szaggatottan, mint a buborékokat fújta a szavakat a levegőbe:

— Közhírré tétetik: Először... akinek szeges drót, ásó, kapa van a birtokában, az szolgáltassa be déli 12 óráig a városházára. Aki ezen rendeletnek haladéktalanul eleget nem tesz, az forradalmi törvényszék elé állíttatik. — Három száraz dobszó verte le a hangot.

A kis cseléd ide-oda ringatta a csípőjét és szemtelenül kiáltotta: — Tyű ha, de meg vagyunk ijedve, tíz évre terjedő halálbüntetés!

— Mindjárt beviszlek! — mondotta a kikiáltó.

— Húsz évre terjedő akasztás. Jó éjtszakát, Vince bácsi. — Az asszonyok nevettek, a gyerekek megint úgy ugráltak, mint a szöcskék. A dobos vállat vont. És déli 12 órára csakugyan be is szolgáltatott Nógrád vármegye székhelye három ásót a direktóriumnak.

Frank elvtárs kijelentette, ha a visszavonuló vörös hadsereg mögött bemerészkednének a csehek: „utolsó csepp vérig fogja védelmezni a várost". Az utolsó csepp vér alatt az elvtárs természetesen a mások vérét értette. A katonák dühbe jöttek, mikor ezt meghallották és dühükben lecsapkodták a városháza előtt a földre a puskát: „Előbb előre hajtottak, aztán vissza" — és rettentően káromkodtak. Frank elvtárs megijedt. Közben valószínűleg a három ásó is eszébe juthatott és lemondott a hősi védelemről.

A katonákat már hiába biztatja a kormányzótanács „A vörös hadsereg minden katonájához" intézett kiáltványában: „A proletár haza érdekei most nem azt parancsolják nektek, hogy előre menjetek. Még nagyobb

áldozatot követel, hogy hagyjátok el a diadalmas csatában elfoglalt területeket . . ." Hiába ígéri, hogy küzdelmük még sem volt céltalan: „a csehszlovákoktól elfoglalt területek helyett a proletár haza megkapja a jóval termékenyebb és nagyobb Tiszántúlt".

A katonák hátizsákjukkal kis csapatokban csak egyre jönnek a túlpart felől és hajtják maguk előtt a sok rablott marhát. Frank elvtárs is szervezi a túlsó part kiürítését. Leginkább a kastélyokat ürítteti ki. Gróf Keglevich ipolykürti kastélyát és a kékkői gróf Almássy várat sietve rabolják a vörösek. Balassagyarmaton még tétováznak. A direktórium nem tudja, semleges zónába esik-e a város vagy továbbra is a tanácsköztársasághoz tartozik. A kormányzótanácstól, úgy mondják, alig jön hír. A falvak izgatottak. Docsókeszi községben agyonverte a nép a propagandaszónokot. Sorozásról nem mernek többé beszélni. Majd ha megérkeznek Pestről a Lenin-fiúk.

Sajátságos nyugtalanság van megint a levegőben. Sok kocsi jár a csendes utcán. Falusi arcú, gondtelt emberek ülnek a kocsikban. A túlsó part jön át elintézni ügyes-bajos dolgát, mielőtt le találna zuhanni a cseh sorompó és kettészeli újra Nógrád útjait.

Ennek a sorompónak a zuhanása számomra is jelent valamit. Most még átjuthatnék az Ipolyon, a cseh megszállás elömlene felettem és én túl lennék a vörös ország határán. De a józan ész szerint június 28-án anélkül, hogy akkor tudtuk volna, eldült minden tanácsköztársaság sorsa.

Versailles-ben aláírták Németország küldöttei a szörnyű békét. A spartakisták, Leninek, Kun Bélák terve ott kezdett omladozni és a német nép bukásában

nagyobbnak mutatta magát, mint ellenségei a győzelemben.

Láttam a hű és hősi népet, mikor elhozta fegyvereit a Kárpátok alá, láttam a német katonasírokat a Duna mentén, az erdélyi határon. Láttam őket hatalmasan és sebesülten, de mélyebb hálával soha sem gondoltam a német népre, mint mikor a győztesek győzelmével szemben az ember győzelmét írták fel a szörnyű béke alá. A világháborút az entente döntötte el, a világforradalmat Németország döntötte meg. Az entente legyőzte Németországot, a világanarchiát Németország győzte le.

A józan ész szerint... De ha mégis nyujtani bírnák a vörös uralom napjait? Ha hónapokról lenne még szó?

Azok, akik menedéket adtak, szűkre szorított kis otthonukban helyet adtak nekem, megosztották velem kifosztott éléskamrájuk megmaradt készletét, most is tartóztatnak.

— Várjunk, van még idő határozni — mondotta Huszár Aladárné.

— Ha valami jó alkalom kínálkoznék, — szólt közbe a férje. — Egy megbízható kocsi, amelyik átvinné az Ipolyon.

A szenvedések nehéz hónapjai úgy összekapcsoltak, mint testvéreket.

— Döntsön a véletlen.

Az elodázott elhatározásra egy kis megkönnyebbüléssel folytattuk a napot.

Mikor alkonyodni kezdett az Ipoly felett és az emberek visszabújtak házaikba, hosszú hetek után megint átléptem a küszöböt.

Lassan mentem, botra támaszkodva. A folyó felett könnyű szél fujdogált. A fűzek, mint ezüstzöld madarak ittak a vízből és a szellőben meg-megberzengették fénylő tollukat. A földekről emberek jöttek hazafelé. Kapát hoztak a vállukon. Az esteli harangszótól bongott a levegő.

Sajátságos gyöngeséget éreztem és az a gyöngeség valaminő vértezetlenséget rejthetett magában, mert minden, amit láttam, olyan közel jött, minden a szívemig ért. Egy kő, amely a kerékcsapásban feküdt és fehéren csillámlón kettétörött a kerék alatt. Egy kis poros virág az árokszélen. A harangszó és messze lenn a híd, amelyen át kellene mennem . . .

De nem birnék. A bot már nem volt elég. A lépésem bizonytalan lett. Huszár Aladárné vezetett. — Hogyan is engednélek. Hiszen még beteg vagy.

A nap lement a honti hegyek felett. És mintha a napszállta mögött nyitva maradt volna az égen egy kapu, a felhők között tündérkert látszott a mennyek magasán. Lázas, beteg napok négy szűk fala után a rég nem látott szépség. Rejtélyes ipolymenti alkonyat. Túl a nap kapuján óriás lilakék, rózsaszínű hortenziák. Egy kert virágzott fenn az égen.

Virágzott . . . elvirágzott.

Az utcánk szegletén leselkedőn ácsorgott az örökös börtönőr. Egy vörös katona.

Az embereket megállítják az utcán.

— Elő a pénztárcával!

A forradalmi kormányzótanács 91-ik rendelete életbelépett: „Az Osztrák-Magyar Bank 50, 100, 1000 és 10.000 koronás bankjegyei folyó évi július hó 1-től kezdődően forgalomképességüket elvesztették. Aki ezentúl fizetésül felhasználja, elfogadja vagy fölváltja, forradalmi törvényszék elé kerül. A kiszabandó büntetésen felül a tettes birtokában talált összes ilyen bankjegyek elkobzás alá esnek. A feljelentőt jutalmul az elkobzott összeg értékének fele része illeti".

Detektívek cirkálnak és önkényesen koboznak a kószáló vörös katonák is. Szuronyt szegeznek: — Elő a pénztárcával! Ki a zsebből! Tilos a kék pénz! — És elszedik az Osztrák-Magyar Bank jegyeit. Egyikmásik emlékül a tárcát is megtartja. De a fehérhátú pénzt röhögve visszaadják.

A vörös plakátok pedig csak hirdetik a falakon: „A szociális termelésből fakad a jólét." A tanácsrendszer, miután az állampénztárt, a páncélszekrényeket, magánlakásokat és a fiókokat kitermelte, hozzáfog a zsebek kitermeléséhez.

A marxizmus, mint ahogy nem bírta el politikai koncepciója megvalósulását, nem bírja el gazdasági koncepciója megvalósulását sem. A kormányzótanács az aprópénzhiányt akarta megszüntetni. Vas húszfilléreseket rendelt hat budapesti lakatosműhelyben. És egy darab húszfilléres előállítása 1 korona 40 fillérbe került.

A pamflet-teória összedül a napvilágon. Politikai

megvalósulásából soha nem látott zsarnokság és gyilkolás lett, a gazdaságiból csőd és rablás.

A zsidók már napok óta suttogták — érvénytelen lesz a kék pénz és ijesztgették az embereket. Ma reggel virradattal kimentek az asszonyaik az Ipoly hídjára és megállították a falvakból beporoszkáló batyus parasztasszonyokat.

Egy túlparti anyóka jött be az udvarba, mesélte, hogy a zsidó asszonyok mégis jó szívvel vannak a néphez. Felolvasták a hídnál az új törvényt a kék pénzről. Aki vissza nem fordult, azét szívességből ki is cserélték, hogy forradalmi törvényszék elé ne kerüljön. Neki is adtak egy kék ezresért három darab 200-as bankót. Igaz, hogy fehérhátú és az ura nem szíveli a házban, de hát a katonák úgyis elszedték volna az utcán, ez is jobb a semminél.

Huszár Aladár benyitott az ajtón.

— Mi történt? Valami baj van?

— Nem, semmi. — A feleségét kereste. Tanácskoztak egymással, aztán visszatértek. Éreztem rajtuk, hogy látják a nyugtalanságot a szememben.

— Az Ipolyon túlról átjött egy megbízható kocsi — mondotta Huszár Aladár. — Azon átszökhetnék . . .

Már nem kell hát töprengnünk. A véletlen határozott.

— Nincs jogunk, hogy visszatartsuk. Odaát biztosabb. És könnybelábadt az ő szemük is.

Huszár Aladár elment, hogy felhajtsa a kocsit. Én pedig összecsomagoltam szűkös poggyászomat. Lassan ment. Minden kis holminál eszembe jutott valami, éreztem minden mozdulatnál, hogy még beteg vagyok. Hol húzom meg magam estére? Búcsúzni jó barátok-

tól, újra menni elfele az otthontól, újra kopogtatni idegen ajtókon. Védelmet kérni csehektől . . .

Összerázkódtam. Meddig tart még, meddig bírom?

Mikor elkészültem a csomagolással, leültem egy székre és visszatartottam a lélekzetemet. Erősen akartam gondolkozni azon, hogy mit is fogok tenni. Pénzem alig van. A cipőm is rongyos. De azért mégis el kell jutnom valahogy Nyitrába. Onnan Bécsbe lehetne kiszökni. És ha meggyógyulok, talán dolgozhatnám. Talán . . . Szeged . . . Úgy elfáradtam, míg végig gondoltam.

Dél lett . . . délután . . . Huszár Aladár nagy zajjal jött. A szeme nevetett. — Velünk marad! — Elment a kocsi, nem találtam meg. Döntött a sors.

— Itthon maradsz, minálunk — szólt halkan a felesége.

A végzet kocsija elment. Ezóta ki tudja merre jár. Talán jót jelent, talán azt jelenti, hogy már nem tart soká.

— Ha a rossz napokat együtt éltük át, — mondotta Huszár Aladár — szeretném, hogy a jó napunk is közös legyen.

Összemosolyogtunk. Most már mind a hárman tudtuk, hogy a szenvedés erősebb kapocs tud lenni az örömnél.

Július 3—4.

Házkutatást várunk. Mindent el kell tüntetnünk, ami veszélyes lehet. A feljegyzéseim . . . Soká töprengtem. Aztán két befőttes üvegbe csempésztem az írásokat. Lekötöttem pergament papirossal. Mikor besötétedett, elástam a kertben. Az ég borús volt a

fejem felett, a föld kemény és száraz az ásó alatt. Csak az utcalámpa halavány kévéje világított a sötétben. Valahány őrjárat lépése kopogott odakinn, a palánkhoz lapultam. Aztán megint görögtek az aszott kis rögök. A föld síma lett és titoktartó.

Az éjtszakai csendben megindulhattak a fellegek a Tátra felől. Átjöttek a hegyeken. Lassú cseppek kezdték verni az ablakomat. Egyre több csepp lett. Lucskos ezüstjük csengett az ereszben, csurgott a ház körül, dobolt a fák levelén, ömlött, mint a híg érc az ablak üvegén.

Félálmommal játszott a víz ezer hangja. Szinte hallottam a szomjas kis kert mohó kortyogó ivását. Szinte éreztem magamon a sorvadó fák boldogságát, az eltikkadt, kiégett messze földek megkönnyebbülését.

De a fellélekzésen azért mégis szüntelenül valaminő lappangó aggodalom kúszott át. Egyszerre, mintha egy ütés érte volna belülről a homlokomat. A feljegyzéseim! Kinn a földben. Felugrottam és sokáig hallgatództam az esőbe. Ha átszivárogna a víz az arasznyi rétegen, ha beömölne és elmosná az írást. Azt a fájdalmas borzadást éreztem, amit akkor érez az ember, mikor hideg éjjel egy kedves halottja sírját először veri az eső.

Szétszaggatott szegény írásom. Az első lapok, ha élnek még, ott bujkálnak valamerre a megjelölt városban. A többi a kövesdi kéménykürtőben és itt kinn a föld alatt.

Csak bujdosó írás, semmi más. De mert a fájdalom túléli benne a maga határolt óráját, mert benne egy ember szenvedésén át halványan, de mégis egy nem-

zet kínja tükröződik, azért kívánom, hogy megmaradjon és mondjon el mindent azoknak, akik nem élték át vagy túl a meggyötört csonka országon jártak azalatt. Talán többet tehetnek odakint a hazáért, mint mi idebenn, de mi többet szenvedtünk és ez a szenvedés a nemzet jövendő ereje. Akik nem élték át, megbocsáthatnak, megalkudhatnak, de mi soha. Őrizői leszünk, hogy el ne felejtse senki, aki él és magyar.

Mi tőlünk minden nap elraboltak valamit, minket mindennap megaláztak. Minket tanított ki a végzet, hogy őrszemek legyünk. Ha elmosódnak az írásom betűi, soha többé nem lehetnének újra önmaguk.

Amit írtam, annak a betűi a szívem dobbanásai voltak, a szenvedésem, a haragom magányos hördülése, a reménységeim ezer szárnytörése. Ilyet csak egyszer lehet átélni, ilyet csak egyszer lehet leírni.

Ezért hallgatództam ki nyugtalanul a viharba, ezért lopództam virradattal az udvarkert felé. Az eső még esett. Az eresz szegletéről nagy ezüst fonálban még csurgott a víz. Az aranyjávor, mint egy fiatal mén rázta aranyló sörényét a záporban.

Aztán ébredt az utca. Dél felé kisütött a nap. A kertben bújtam meg, míg a házkutatók a szobákban jártak. Az aranyjávor megszáradt a napban és a föld megszáradt az írásaim fölött.

Július 5.

Mindenki mondja, hogy Balassagyarmat a semleges zónába tartozik. Mára várják katonai kiürítését. Az emberek izgatottsága már nem bír magával. Zsebredugott kézzel ődöngenek az utcákon. Munka nincs, élelem nincs. Az üzletek, még a gyógyszertárak

is üresek. Jajgató asszonyok verődnek össze a szegleten. A túlsó partról pedig még egyre dörömbölnek a megrakott kocsik. Szép régi bútorok, ágyneműk, lószerszám, ódon családi képek tornyosulnak a szekereken. Lisztes zsákokon leszaggatott selyemfüggönyök között egy zenélő óra hevert és a lelke zöngött a rázás szerint. — A híres Balassa óra! — mondotta Huszár Aladár — ezt a kékkői várból hozták.

Birkanyáj hömpölygött, katonák jöttek énekelve, sertések, marhák. Hajtották a dagadó tőgyű svájci teheneket a vágóhídra.

A nép sötéten, zúgolódva nézte a fosztogatókat.

— Könyvtárakkal követték ki az országutakat, — mondotta egy fiatalember az ablak előtt. — Csupa rablott holmi. — Az ácsorgók szitkozódva rázták a fejüket. — Tönkretették az egész Felvidéket. Nemcsak az uraktól rabolnak ezek!

— Hát ez kié lesz? — kiáltotta egy öreg paraszt.

— Hogy kié lesz, — mondotta egy úri arcú rettentően kopott ember és cédulát lobogtatott. — Ide hallgassanak! Megmondja: „A vörös katona 10 parancsolata. 10-ik parancsolat: Ne vedd el a gazdagnak házát, ökrét, földjét, ékszerét. Bízd ezt a tanácsköztársaságra."

Az emberek lelke nagy átalakuláson ment át. És túl az Ipolyon is mindenütt így fordultak meg a lelkek fel Zólyomig a rövid vörös uralom alatt.

Az előrenyomuló vörös hadseregben a falvak és városok a magyar felszabadítót látták. Aztán rövid pár hét elég volt, hogy ugyanaz a nép megátkozza a vörös seregeket.

A szocializmus álmodói között voltak nagy és ön-

zetlen lelkek, de Magyarországon álmuknak még a nevét is gyűlöltté tette a megvalósulás. Szocializmus, kommunizmus, proletárdiktatúra, — olyan szavak ezek, melyek a magyar nép lelkében borzalmat és irtózatot fognak kiváltani időtlen időkig. Szabad férfiak rabláncai, asszonyok kétségbeesései, gyermekek rémei ezek a szavak, melyekkel még tegnap az emberiség boldogságának a beteljesülését hirdették.

Az álmodók másként gondolták. Álmuk a „Kommunista kiáltvány"-nyal dőlt össze és az álom elorozott szárnyait felhasználta a zsidó faj világuralmának megteremtésére. Marx Károly ennek a fajnak volt egy kései prófétája. Utódja azoknak, akik Judea földjén népüknek előírták az útját. A „Kommunista kiáltvány" a zsidó nép világuralmának a programmja!

Ennek a népnek prófétái, vezérei, királyai, papjai, bírái, bölcsei, vénei és írástudói évezredeken át hitté érlelték azt a kinyilatkoztatást, hogy Izrael az Úr választott népe. A zsidóság vérében vérré változott, csontjaiban megcsontosodott, agyában agyvelővé lett a biblikus szózat :

„De egyedül a ti Atyáitokat kedvelte az Úr, Titeket választott ki ő utánuk minden nép közül".

Hatalmas vallási politikusoknak, a prófétáknak fanatikus fajszeretetében fogant nemzeti jövendölései, az emberiség veszedelmére, a zsidó nép elkerülhetetlen sorsává lettek:

„Az idegenek megépítik kőfalaidat és királyok szolgálnak neked".

„És nyitva lesznek kapuid szüntelen, éjjel-nappal be nem zároltatnak és behozzák hozzád a népek gazdagságát és királyaik is bevitetnek."

„Miért a nép és az ország, amely néked nem szolgáland, elvész és a népek mindenestül elpusztulnak."

(Ézsaiás 60. R. 10.)

A zsidóságnak nem kellett sem képzelet, sem lángész az útra, csak szívós, kíméletlen akarat kellett, hogy a roppant jóslást megvalósítsa.

Ezen a magvalósuláson dolgozott évezredeken át valamennyi zsidó, aki a földön élt és él. Tudatosan vagy öntudatlanul, de ezt szolgálták közöttük a jók is, a rosszak is és vérük titokzatos parancsára többnyire azok is, akik felvették a keresztények hitét.

Aztán eljött a kor, mely kedvezett nekik. A XIX. század új szobrot emelt az aranyborjúnak. Az arany a zsidóságé lett és ez lett az első beteljesülés . . . A kürtök és trombiták, melyek egykor fegyverek nélkül ledöntötték Jerikó falait, életre keltek újra. És a biblikus lármakürtöket a zsidóság szája fújta, — a sajtó és a propaganda feletti uralom volt a második beteljesülés . . . Új birodalom támadt a földön a népek országai felett. Az arany és a papír birodalma, melynek uralkodója, törvényhozója és papsága a zsidóság volt.

És idegenek megépítették kőfalait és királyok szolgáltak néki . . . de a birodalomnak rabszolgái és hadseregei még nem voltak.

A zsidóság új prófétái ekkor kisajátították lánglelkű, nagy emberbarátok évszázados gondolatát: a szocializmust. Megsemmisítették benne az ideált, helyébe tették a materializmust, megfojtották benne a szeretetet, helyébe tették az irigységet és az osztálygyűlöletet és — megteremtették birodalmuk népét és katonaságát a — proletárt.

„Világ proletárjai egyesüljetek!" hogy a választott nép számára megvalósítsátok az ősi jóslatot.

De a világ proletárjai Magyarországon a vér fátyolán át meglátták a valóságot.

Július 6.

Jönnek... Valaki mondta és egyszerre befutotta a várost, kivirágzott minden kicsi házban.

Jönnek... iszonyodva hányszor mondtuk ezt a szót kilenc szörnyű hónap óta. Jönnek a frontokról a katonáink és nem védik a határokat! Jönnek a franciák, a csehek, oláhok szerbek! Jönnek a kommunisták, vörös katonák, házkutatók, rekvirálók, detektívek. Jönnek a terroristák! Aztán megint mondtuk, jönnek az oláhok.

És most egyszerre újra születik a szó és szép lesz és nagyszerű. Jönnek a magyarok Szeged felől! Mindenki mondja. Napok kérdése...

A vörös sajtóból fröccsen a düh. Közönséges durva hangon tajtékzik: az entente és Bethlen István gróf ellen, mert értesülései szerint megszállt területen is, Bécsben is magyar fehér gárdákat toboroznak.

De azért a Népszava szerint: „A szegedi operettkormánynak nincs ereje még arra sem, hogy a burzsoázia csőcselékét megszervezze, nincs hatalma még arra sem, hogy huligánokból, bravókból, a kloaka csőcselékéből fegyveres hatalmat teremtsen a maga sötét céljai megvalósítására..."

Jóformán semmit sem tudunk, azt sem tudjuk, hogyan jutott ide a hír és mégis mondjuk egymásnak:

— Jönnek...

Mikor beesteledett, odakint járkáltam a kicsi udvar-

kertben. Egyszerre felegyenesedett valaki a veteményes közül. Gergelyné, a kocsis felesége megszólított:

— Tessék mán mondani, mi történik?

Váratlanul ért a kérdés, szinte önkénytelenül feleltem: — Jönnek a mieink! Szeged felől megindultak a magyarok . . .

Az öregedő asszony erősen a szemembe nézett, mintha meg akart volna bizonyosodni. Látszott rajta, hogy szólni szeretne valamit. Aztán összekulcsolta két kérges kezét és azoknak az alázatos, megható testtartásával, akiknek nincsen saját szavuk, nyugodt hangon mondotta a paradicsom-bokrok, a hagymák és petrezselyem-ágyak között az esti csendben:

— Miatyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved.

Július 7—10.

Napokig el lehet élni egy szóból, melyet az ember halkan mondogat magának. Közben lassan kopni kezd a szó. Semmi se történik. Aztán földre ejti az ember a szót, amelyet a tenyerében magával vitt egy darabka úton, mint egy kis fénylő kavicsot.

Vége . . . úgy mondják, nem is volt igaz. És megint gondolkozni kell, hogy vajjon mire lehetne még várni. Mert várás nélkül nem bírja el az ember az életet.

Odakinn a város is vár. Még mindig nem tudja a sorsát. Fegyveresen kószálnak az utcákon a vörös katonák. A Felvidékről idesereglenek a menekülő direktóriumok és lakást rekvirálnak maguknak a házakban. Női detektívek érkeztek Budapestről. A megugrott losonci direktórium is Balassagyarmaton helyezkedett el. Feje, Szíjgyártó elvtárs parancsol, ter-

torral fenyegetődzik. El akarja csapatni az eddig megtűrt hivatalnokokat. Fenyegetődzik, hogy minden burzsoa-családnak, akárhány tagból álljon is, csak egy szobát engedélyez. Rekviráltat. Most már nem részleteznek többé. Mindent el kell venni a burzsujtól! És viszik a szegény kisemberektől is. Parancs jött. Hatvan vágómarhát kell felhajtani Budapestnek. A fejősteheneket se hagyják meg.

Sötéten morognak az emberek. Élelem nincs. A kormány kikapcsolta Balassagyarmat élelmezését. Semleges zóna... A pék napok óta nem süt kenyeret. Senki se akar fát fuvarozni. A só teljesen kifogyott.

Egy parasztember egy kiló sóért két pár csirkét kínált. De kétszáznegyven koronáért nem adta volna. Pénzért egyáltalán nem kapni többé semmit. A vasárnapi ebéd egy törülközőbe és egy lepedőbe került. Cserekereskedés folyik. A pénz eltűnt a forgalomból.

A kormányzótanács hiába rendelte el büntetés terhe alatt, hogy akinek kék pénze van, az tartozik a helyi pénzintézetnél kilenc nap alatt beváltani. A balassagyarmati Népbanknál Nógrád lakossága részéről eddig 20 korona folyt be... A parasztok eldugják a pénzüket és mondják: — Minek adjuk a bankba, ha úgy se ér már semmit, inkább a mi ládánk fiókjában ne érjen semmit.

Egy gyarmati lakos tojást akart venni valamelyik faluban.

— Vigye az úr a fehérhasú pénzét. A kétszáz koronájáért se adok egy tojást, de ajándékba kaphat egyet.

A minap egy katona dühében felragasztja a falra a zsoldba kapott fehér pénzt. Úgy se adnak érte semmit.

A parasztok nevetnek magukban. A termésüket eldugják. Sorozásra se mentek, a pénzüket se adják Kun Bélának. A propaganda-szónokokat pedig, mint ahogy mondják: „Lepedőben küldjük vissza a kormánynak."

Azóta 300 korona napidíj mellett nem lelkesítenek többé a budapesti zsidó agitátorok a proletárdiktatúráért. A közoktatási népbiztosság hirtelen elrendelte, hogy a falvakban ezentúl a tanárok, meg a tanítók szónokoljanak . . .

A szomszéd szobából hangok hallatszanak. Vasutasok, postások, egyszerű kisemberek megint gyakrabban surrannak be a hátulsó ajtón. Tanácsot jönnek kérni, mesélgetik a híreket.

Kassára újra bevonultak a csehek . . . de az oláhok nem mozdulnak a Tiszától, hiába ígérte Clemenceau. . .

A Ludovika hős növendékei utolsó percben megmenekültek a haláltól. Javítómunkára ítélte őket a vésztörvényszék . . . Ez Romanelli érdeme. Állítólag ő szabadította ki börtönükből Perényi Zsigmond bárót, Pekár Gyulát, Okolicsányi Zoltánt és hazafias társaikat, kiket a június 24-i ellenforradalom szolgáltatott ki a kommunistáknak.

Egy mély szomorú hang beszélt:

— Tizennégy ellenforradalmárt halálra ítéltek Budapesten . . .

Kiballagtam a kis udvarkertbe, de ott se bírtam lélekzeni. A fák mozdulatlanul álltak. A föld forró volt és felette remegett a levegő, mint szabad tűz felett a lomb.

Elfáradok a mozdulatlanságban. Mindig csak a könyvtárszoba ablaka és az udvarkertben a palánk töve. És a valóság mellett a teória. Könyvek, a szocializmus egész kis irodalma vándorolt már át a kezemen.

Marx „Kapital"-ja, aztán Lenin könyve: „Az állam és a forradalom", Trockij, Bucharin, Liebknecht, Kautsky . . .

Marx mondja: „A filozófiát nem szüntethetitek meg anélkül, hogy azt meg ne valósítanátok." Az övé megszűnhet — már megvalósult. Elég volt, különben belepusztulunk.

A nyár növekszik. A kín növekszik. Börtönné lett a forróság. Szabadon járni, a szélnek menni, messze ellátni, ez talán meggyógyítana.

És csakugyan meggyógyított!

Egy órára enyém lett az elérhetetlen part. Átmentem a hídon, melyet azelőtt kétfelől őriztek a vörösek és a csehek. Láttam a réteket, melyek felett, mikor idejöttem, hideg tavaszi vizek rohantak dél felé.

Azóta elmentek az őrségek. A szőlőhegy elhallgatott. A lövészárkok beomlottak, rozsda eszi a drótakadályokat. És visszazsugorodott medrébe a szép folyó. Csak a parti házakon emlékeznek még a gránátnyomok. Csak a réteken emlékezik a fű. Olyan mély és zöld, mint az elmult hullámok.

Egy paraszt szénát kaszált a part felett. A nap sok forró kezével a szénába nyúlt és kifacsarta belőle az illatot. Ezer virág, ezer fű lelke szállt fel körülöttem.

Az Ipolyban gyerekek fürödtek. Lejjebb suhancok lovat itattak. A víz habzott a mezítelen kis testek körül. Az állatok patája gyöngyöket fröccsentett a napba.

Egyszerre megakadt a szemem. A város felett a megyeházon egy fakult vörös zászló lobogott. Mindig ott volt. Annyiszor láttam messziről és most mégis kiúiult a tudatomban és elviselhetetlenné lett.

A paraszt már nem kaszált. Csak annyit kaszált, amennyi neki kellett, egy suhintással se többet. Ő is a vörös zászlót nézte. A nap a honti hegyek élére szállt. Az ember árnyéka megnövekedett az alkonyatban. Egy óriás kaszás . . . beért a városig.

És odabenn a városban épp ilyen tétlen a másik. A szürke kishivatalnok az íróasztala előtt.

Parancsok zuhognak rá. A proletárdiktatúra hol elcsapja, hol visszakényszeríti őt, mert nem megy nélküle és . . . véle se megy. Hiába minden. A hadügyi népbiztosság rendeletbe adja, hogy „kényszermunkára fogja kötelezni a renitenseket". De az ellenforradalom szürke névtelen hősei, a magyarság mostohafiai, tovább szabotálnak végig ezer hivatalban. Nem dolgoznak az idegen fajú zsarnok uralomnak.

A paraszt, aki csak annyit kaszált, mint amennyi neki kell és a hivatalnok, aki nem dolgozik. Ezek ketten . . . És felderengett. Ha senki se segít, ha a bécsi ellenforradalom és Szeged ezután sem bír megmozdulni, a tétlen kaszán, az üres kis aktatáskán mégis el kell buknia a bolsevizmusnak.

De mikor? Meddig várjunk még?

Lassan fordultak be az utca szegletén. Fontoskodva beszéltek. Megálltak, vitatkozni látszottak.

Szovjetsapka volt a fejükön és a meleg dacára bőrkabátot és fekete lábszárvédőt viseltek. Ekkor vettem észre övükben a kézigránátot. Állatias sötétszemű, fegyencképű legények voltak. Beszéd közben heves mozdulatokat tettek a levegőben. Az egyiknek fekete szőrös volt a keze, szép gyűrű volt az ujján.

Hol vette? És összeborzadtam . . .

Napok óta jönnek. Egyre többen lesznek, mióta az entente Balassagyarmat kiürítését követeli. A kiszolgáltatott város remegve hallgatódzik éjjel, ha szeges csizmájuk végigkopog a kövezeten, iszonyodva mered rájuk a kapuk aljából, a függönyök mögül.

Nevettek odakinn. Tátott szájjal, közönséges csukló nevetéssel. Utánuk néztem. Ahogy lassan emelgették a lábukat, láttam a szegeket a cipőjük talpán. Vajjon hány embernek tiporták már össze az arcát?

Lenin-fiúk . . . kiszabadult rablógyilkosok, mindenre kész gonosztevők! És ezekkel az emberekkel tartja fenn magát a proletárdiktatúra. Ezekkel szedetik a túszokat. Ezeket ülteti bíráknak a bolsevizmus a vésztörvényszékek asztalához. Ítélnek és késedelem nélkül akasztanak.

Minden szabad nekik. Parancsnokuk egy Cserny nevű tengerész, aki a háború előtt bőrmunkás volt. Autója szüntelenül száguld Budapest utcáin. Többen leírták előttem.

Állandóan puha nagy sportsapkát visel és mélyen a fejére húzza. Ujjas angol vadászmellényben jár.

A nyaka köré selyemsált kanyarint. Az arca beretvált; szemében a prédáját lenyügöző vérszomjas macskafajnak sóvár, puha tekintete van. Vörös keze rövid ujjain sok aranygyűrű fénylik és erősen parfümözi magát. Egész megjelenése olyan, mint mikor egy urasági inas felöltözik a gazdája ruhájába. Röviden tárgyal, hirtelen végez áldozataival és azután . . . órák hosszant elácsorog a Parlament művészi freskói előtt. Szentimentális és kegyetlen. Dorombol és marcangol.

Úgy mondják, ez az ember még a cattarói tengerészlázadás idején került összeköttetésbe Károlyi Mihállyal. A lázadás után Budapestre menekült. Pénzt kapott és pártfogói kiszöktették tanulmányútra a bolsevista Oroszországba. Szamuellyt egy moszkvai agitátorképző iskolában ismerte meg. Az októberi forradalom után már Budapesten volt. És Károlyi egész uralma idején zavartalanul lázított a tengerészek között. Március 21-ének éjjelén a fosztogatásokat ő vezette.

És azóta a főváros éjtszakáinak szabad gazdája ez a haramia.

Július 13.

Ha valamelyik városban elfogy a kenyér, a forradalmi kormányzótanács azonnal küld — propaganda-szónokot.

Vas Soma elvtárs megérkezett.

A vasárnapi járókelők megálltak a városháza előtt. Kevés ember verődött össze. A falvak már nem hallgatják meg a budapesti szónokokat. Vas-Weiss Soma elvtárs megjelent a városháza erkélyén. Egyszerre ott állt a vörös zászló mellett. De hiába lázított,

hiába fenyegetett. A hallgatóság fásult és közömbös maradt.

Egy munkás felkiáltott hozzá: — Kenyeret adjanak!

A szónok tűzbe jött: — Most nem arról van szó, most a proletárdiktatúra fennmaradásáról van szó. Nem tűrjük az ellenforradalmat!

— Hát a kenyér ellenforradalom? — süvítette a közbeszóló.

— Ne zavarogjon elvtárs! El fogjuk tiporni az ellenforradalmat. Ki fogjuk irtani. Fel fogunk akasztani minden burzsujt. És ha ebben a Tanácsmagyarországban nincs elég akasztófa, fogunk termelni akasztófákat. Igenis, elvtársak, fogunk termelni...

A közbeszóló káromkodott. Valaki cigarettára gyujtott, a legtöbben morogtak: — Elég volt! — Vas Soma elvtárs azonban tovább beszélt. Senki sem figyelt rá, az emberek zsibongtak: — Akasztófákat akar termelni... Faiskolákban... nevelni, formába nyesni... Ez legalább programmot adott.

És csakugyan annyi rombolás után, Kun Béla szónoka leszegezte a magyarországi szocialista termelés egyetlen alkotó programmpontját.

Akasztófákat fognak termelni...

Július 14—20.

Zörög a diktatúra pokolgépe. Valami töredezik benne.

A munka megállt. A termelés megszűnt. Az éhínség növekszik. Elégedetlenek a hű munkások is. A visszaparancsolt vörös hadsereg erjed a bezárt kis országban, elszéled vagy rabol.

Foglalkoztatni kell. Új rablási területekre van szükség. Új éléskamrára.

A kormányzótanács elrendelte az általános mozgósítást!

Kun Béla Clemenceauhoz intézett legutóbbi jegyzékére, melyben a csehek elleni offenzívájának beszüntetése fejében ígért Tiszántúl kiürítését sürgette, megérkezett a felelet:

„Kun Béla, Budapest. — Válaszul a rádiótelegrammra, amelyet július 11-i keltezéssel Önök az elnökhöz intéztek, a békekonferencia kijelenti, hogy nem tárgyalhat önökkel, amíg be nem tartják a fegyverszüneti szerződést."

Egy pillanatra elnéztem a távirat szövege felett, ki a semmibe. Mennyi vérfolt és gyalázat és mennyi szenvedés maradt volna ki az emberiség történetéből, ha a győztes hatalmak, ahelyett, hogy Smuts tábornokkal ajánlatokat küldtek Kun Béla rablógyilkos szövetkezetének, ahelyett, hogy Clemenceau úr útján hónapokon át leveleztek velük, kilátásba helyezve a tanácskormány meghívását a békekonferenciára, ilyenhangú üzenetet küldtek volna az első órában.

Az elöntött vér, az embertelen kínok azoknak a fejére szállnak, akik alkudozni akartak ott, ahol a lelkiismeret, a becsület és irgalom nevében alkudozásnak helye nem lehetett.

Most már világos. A győztes nagyhatalmak nem saját proletariátusuk nyomására álltak szóba Kun Bélával, mert hiszen akkor ez a kényszer ma is fennforogna, hanem azért, mert lemondott annak az országnak a területi integritásáról, amelyhez semmi köze sem volt.

És ezt a szégyenfoltot nem lehet többé eltörölni. A rideg hangú elkésett jegyzék, hatalmas és győztes államok lealacsonyított méltóságán már nem segít.

Kun Béla felelt. Válaszának hangja kihívó és ironikus. Alig burkoltan vonja kétségbe Clemenceau szavahihetőségét és tehetetlennek csúfolja őt az oláh királysággal és cseh köztársasággal szemben.

A városi házak falát újra kiverik a mozgósítási parancsok. A falusi kikiáltók pedig járhatnak utcahosszat és újra dobolhatnak.

Óriási plakátok jelennek meg. Egy tátott szájú tengerész rohanó alakja. A feje fél méter, két karja lehet három is. A kezében maga felett vörös szöveten viszi rohanva a szót: Fegyverbe!

És mialatt a tengerétől megfosztott csonka kis Magyarországban szétrohant ez az ijesztő plakáttengerész, Kun Béla odafüttyentett a békekonferenciának. „A 150-es bizottság" ülésén egyik kezével meghúzta diktatúrája felett a vészharangot: „A proletariátus Magyarországon most krízist él át!" a másik percben pedig megfújta a győzelmi harsonát: „A Magyarországi Tanácsköztársaság ma hatalmi tényező, olyan, amilyen Magyarország azelőtt sohase volt! Clemenceau legutóbbi sürgönye is azt bizonyítja . . ."

Mindenkinek mondott valamit, de hetvenkedő hangja alól hallatszik a foga vacogása.

A bajor tanácsköztársaság meghalt, a német-osztrák tanácsköztársaság nem bírt megszületni. Az orosz szovjetseregek nem segítenek. És Magyarországon itt van mindenütt és mindenben a nagy ellenség, a vérző ellenforradalom. Ott van a kaszapengén a fenőkő alatt, a sorozó helyek kongó ürességében, a hivatalos szobák

élettelen íróasztalán, a mozdulatban, mely elrejti a kék pénzt és visszadobta a fehéret, minden evezőcsapásban, mely Szeged táján átszeli a Tiszát.

A diktatúra kapkod, hogy megfogódzzék. És utolsó mentségül belekapaszkodik a világforradalom reménységébe, ami végeredményben egész politikájának az alapja volt.

A Tanácskormány szózatot intéz a világ proletárjaihoz. Felhívja, hogy az oroszországi és a magyarországi tanácsköztársaság mellett tüntető tömegsztrájkjukkal, július 20—21-én proklamálják a forradalmat.

Július 21.

A forradalmakat kezdődésnek, ifjúságnak és virradatnak nevezik az emberek. Pedig a forradalmak nem reggelek. Nem a keletkezés káosza, nem az új kor legelső órája teljesül, hanem az elöregedett kor rémlátó, bomlott utolsó órája, melyben eltorzul az idők arca.

Nem virradat ez! A forradalom a lezáruló kor éjféli haláltusája, melyben véren és halálverejtéken át csak ködszerűen dereng a jövő víziója.

A forradalomban meghal az elöregedett kor. És mire a szürkület zürzavara elmúlik és mire reggel lesz, mindég újra gyerek lesz az ember és autokrata erő fogja kézen és vezeti vissza a rendbe, a törvénybe, a templomba, hajnali misére, Isten színe elé. Aztán következik el a kor ifjúsága. Álmodó idealizmus, szabadságharcok, művészetek ideje. A kor virágot szed, szánt és kaszál, dalol és követi kedvese lépte nyomát. Azután jönnek a kor férfiévei. Ipart, kereskedelmet

teremt és hajóra száll, felszedi horgonyát és tengereken túlról hozza el kincseit. A kincsek nőnek, halmozódnak a feleslegek és kevesek kezébe összefutva, milliók nyomora fölé emelkedik az arany.

Baljóslatú sápadt világa mellett jön el az alkonyat. Hervadt virágok erjedt szaga terjed. Fülledt tivornyák, fenékig ürített poharak. Kicsapongó vad dorbézolások, fiatalra festett öreg arcok, gúnyos kacagások órái ezek. A templom harangja már csak időt jelez, a törvény csak az együgyűeknek való, a hagyományok ostoba dajkamesék. Degeneráltak, terheltek, gonosztevők és elmebetegek bomlott agya uralkodik a fáradt tehetetlenek felett. A tisztelet kivész, a kéz mely dolgozott, megáll és az éjféli óra közeleg. Eljön a kiélt korszak iszonyú haláltusája. Vér ömlik a földre, tűz lángol az égnek és a vér és tűz között meghal a kor . . .

A forradalmak nem hajnalok . . . A forradalmak éjféli órák iszonyú haláltusái.

És mi szegény magyarok, hónapok óta egy ilyen mesterségesen felidézett haláltusának vagyunk a részesei.

A kor lezárul véle, de úgy érzem a szenvedésen túlról, valahol már útban van felénk az igazi reggel.

Július 22.

Elmult a bejelentett világforradalom napja. A vörös sajtó eksztázisban ír a más népek sztrájkjáról, de közli, hogy a diktatúra forradalmi törvényszék elé állítja azt a magyar munkást, aki 21-én felfüggeszti a munkát. Ilyen boldog országban, mint amilyen Tanácsmagyarország, nincs többé helye a sztrájknak.

Oroszországban, ahol még nagyobb a boldogság, már ki is végzik a proletárt, ha sztrájkolni mer.

A városban azért mégsem dolgoztak. Máskor se dolgoznak. Minek? A hamis bankóért? És csak vonszolják magukat az éhes alakok a forróságban.

Világforradalom ... Ezt a szót mondják ma az utcák szegletén.

Lehetetlenség ... agyrém. És ha mégis? Ha az emberiség rossz szellemeinek a hatalma elég nagy lenne, hogy ugyanegy órában küldjék rohamra a milliókat Istenük, hazájuk, otthonuk és az emberiség egész kultúrája ellen? Vagy, ha csak annyi sikerrel is járna Kun Béla szózata, hogy a nyugati országok proletariátusa lefogja kormányai kezét és itt még így maradna, hónapokig, évekig, amig kiég?

A feszült csendbe egy magányos ember jött bele. Sebesen, szép könnyű járással jött, pedig hátizsákja nehéznek látszott. Minduntalan felkapta finom fejét. Kitágult szemében volt valami, ami az őrületre emlékeztet. Körülnézett, aztán megint sebesen ment az Ipoly felé. Egyszerre eltünt.

Ez az idegen mostanában sokszor megy erre sok alakban. Néha fiatal, néha öreg. Fut börtön és halál elől és Szegedről álmodik.

Géza testvérem két barátja is erre szökött át a folyón. Itt jártak a házban. Szegedre igyekeztek. Nem sejtették, hogy itt vagyok, de testvéremről hírt hallottam. A budai hegyekben bujkál, mint a többiek, akik nem szöktek és még nem rabok. Ők mondták el, hogy Türr Stefánia még júniusban Budapesten járt. Bethlen István grófot és engem keresett, hogy kimentsen bennünket Itáliába.

Most valamelyik este szokatlan időben zörgettek a kapun. Mint egy árnyék állt előttünk a jövevény. Keglevich István gróf abonyi birtokáról menekült. A felesége és a gyerekei is jönnek. Külön kellett szökniök, hogy fel ne tűnjék. Az éhség hajtotta el őket. A gyerekek nem bírták tovább a koplalást. Csak ha a parasztoknak sikerült belopni valamit a saját gazdaságából, volt betevő falat a házban.

Mióta Szamuelly májusban leverte az abonyi ellenforradalmat, siralomház lett az élet. És most megint kezdődik arrafelé a háború. Szöknek hát Ipolykürtre, az Ipolyon túlra, a kifosztott kastélyba. Ott legalább aludni lehet a csupasz földön, amit a csehek is, vörösek is meghagytak nekik.

Emlékszem, Keglevich gróftól hallottam először, hogy a vörös hadsereg csapatokat tol a Tisza-vonal felé. Kun Béla offenzivára készül az oláhok ellen. Azóta más hírek is jöttek.

A dunántúli hű vendek hazafias ellenforradalmát leverték a vörösek. A vendek Ausztriába menekültek. Feldbachon internálták őket, sok magyar tiszt csatlakozott hozzájuk. A Mária Terézia-rendes Lehár a parancsnokuk. Haza készülődnek.

És Szegeden a Novara legendás hőse, Horthy Miklós a hadügyminiszter. Teleki Pálé a külügyi tárca. Sós tábornok és Gömbös szervezi a nemzeti hadsereget. Mikor márciusi szökése előtt Budapesten elbúcsúztam tőle, tudtam, ha élek, még találkozom a nevével.

Valaki arról is beszélt, hogy Julier, az új vezérkar főnöke, kit revolverrel kényszerítettek Stromfeld helyére, seregeivel együtt, csak addig lesz vörös, amíg átkel a Tiszán. Mondják, a vörös hadseregből egész

zászlóaljak szöknek át Szegedre. Oda, hová annyit gondolunk. Képzeletünkben a város, mint a délibáb úszik nemzeti színű zászlók között, a Tisza partján, a rónák felett.

Látjuk a három színt, a Himnusz hallatszik a városból, valahányszor oda gondolunk. Száműzött zászlóink, száműzött dalunk . . .

Koldus vagyok, semmim sincs a világon. A holtak és az elítéltek javai a tanácsköztársaságé. De mikor képzeletemben látom lobogni a három színt az égen, szabadon, mikor fajom nagy imádsága visszhangot kap a lelkemben, én vagyok Magyarország leggazdagabb koldusa.

Az ablak alatt két terrorkatona egy láncravert parasztlegényt hajtott maga előtt . . . A Vörös Újságot az asztalra tette egy kéz. Nagy betűk megint: „Forradalmi megmozdulások Párizsban, Berlinben, Turinban. A külföldi proletariátus tüntetése a világforradalomért . . .“ Aztán apró betűkkel szedve egy kis hír. Egészen rövid: „Kiel . . . A tüntetések minden zavaró incidens nélkül folytak le“.

Ebben benne van az ő világforradalmuk históriája.

Végük . . .

Az ajtó kinyílt.

A vörösek megindultak a Tiszánál . . .

Július 23.

Mindenki mondja már: A vörösek nagy győzelmet arattak a Tiszánál! A direktórium tagjai megint bizakodóak. Ezeknek az embereknek a fejtartásáról nézi le a város a diktatúra esélyeit. A szerencse emelkedőben van. A proletárok gorombábbak velünk, mint

valaha. A katonák sapkáján ismét virít a vörös. Visszatették. De azért még nem bíznak egészen. Szalag helyett csak vörös muskátli. Ez a helyzet ingadozását szokta jelenteni. A szalaggal baj van, ha az ember hirtelen akarja levenni. A virág könnyebben lefordul a sapkarózsa mellől . . .

Isten tudja, hányadszor mentem körbe-körbe a kis udvarkertben. Ha igaz lenne, ha csakugyan átkelnének a vörösek a Tiszán . . . Aki látta a győzelmük állati pusztítását saját hazájuk földjén és látta őket visszatérni saját véreiktől rablott zsákmánnyal, annak akadozik a szíve, ha új martalékukra gondol.

— Mi hír van?

Huszár Aladár kezében száraz nesszel csörgött az újság sárszínű silány papirosa. — Átkeltek . . . Úgy hangzott ez, mintha valaki más beszélt volna helyette. Egy darabig mereven nézett maga elé, aztán sebesen olvasott: „. . . csapataink július 20-án hajnalban a Tiszát több ponton átlépték . . . Tokajtól Csongrádig a Tisza keleti partján mindenütt üldözik a visszavert román csapatokat . . .“

Az asztalnak kellett támaszkodnom. Az állam remegett és a kezem odakapott, mintha kínzó remegését akarta volna megállítani.

Győztek a vérünkkel a mi vérünk ellen. Mert itt nem az oláhokról van szó. A diktatúrának nem az oláh vereség kellett, nem a magyar föld, az elszakított testvér, csak éléskamra és rablási terület, csak új proletár rabszolgák és fegyverhordozók.

És most még csak azzal sem vigasztalhatjuk magunkat, hogy a hír hazudik. Igaz, igaznak kell lennie, mert Kun Béla, aki a kétségbeesésben elveszti a fejét

és arcátlan, ha sikere van, csúfolódva, kihívón üzeni Clemenceau úrnak, a békekonferencia elnökének: „Az entente akarata ellenére való román támadó viselkedéssel szemben kénytelenek voltunk a Tiszán átkelni és igyekezni az entente akaratának a románokkal szemben érvényt szerezni."

És a gondolat elvánszorgott oda, ahol a visszaszorított oláh áradás mögött az idegen energia uszítására majd egymásnak esik a megmaradt kevés magyar.

Szamuelly halálvonata már fűtve áll és ha elindul, beülteti akasztófával a Tiszántúlt is.

Egy bezárt ház égett itt hónapok óta. Senki se oltotta. A füst fuldoklott önmagától, a tűz önmagát égette el. Velünk pedig, akik a házban voltunk, ugyan ki törődött volna! Odakinnről csak arra ügyeltek, hogy a szomszéd házára át ne csapjon a láng. Most felpattant a hamvadó ház ablaka. A tűz levegőt kapott, átnyaldos a kerítéseken, terjed, lobog, fut. Ha felgyujtaná a rónát, ha összerohanna az orosz tüzekkel?

Esteledett. Órák multak bele a semmibe. És a képzelet nem bírta el. Megint csak alkudozni kezdett a valósággal. Talán... Hátha. Néha a sorok között, a szavak mögött is vannak hírek...

Valamelyikünk az újság után nyúlt. Csak akkor vettük észre. A sárszínű szalmapapíron, a tiszamenti átkelés híre alatt két szó sötétlett: „Halálos ítélet..." A győztesek Saint-Germainben átadták békeszerződésüket a megmaradt Ausztriának.

Évszázados vitánk volt a császári Ausztriával, mostoha időket küldött mireánk, de azért nincs nép, amelyiknek az ő sorsa ma jobban fájna, mint nekünk. Együtt küzdöttünk és együtt buktunk el a csatamezőn.

Az összeszabdalt, boldogtalan Ausztriának koldustarisznyát akasztanak a nyakába és csúfságul, számítóan osztozni küldik Magyarország testén, tulajdon rabló ellenségei közé. Kárpótlásul Nyugat-Magyarországot adják mindenért, egy darab örök lázadó magyar földet, hogy élő ék legyen a két kifosztott nép között.

Démoni ajánlat, a rettentő békeszerződés legrettentőbb pontja. Mert ajándéknak látszik, pedig csak átok és becstelenség.

Egyetlen gyertyaszál égett az asztalon. Lobogtatja a láthatatlan finom légvonat. A láng tántorog és fénye nem győzi az utat a mennyezetig. Az árnyék sötét boltozatot támaszt felettünk, mintha barlangban ülnénk, hajótöröttek. Egy helyre nézünk mind. És egyik arc tükre a másiknak. A gyertyafényben csak a térkép él az asztalon.

Magyarország térképe... az ezeréves egység, melyet nem emberek, de a természet alkotott országgá. Amit soha se bírtam hinni, amiről azt képzeltem, hogy csak a bolsevista forradalmi kormány megfenyegetése: Clemenceau magyar határvonala, mint a bosszú agyréme bizonyította magát az osztrák békeszerződésben is.

A békekonferencia népek és nemzetek nevében a történelem legsötétebb gyilkosságára készül.

És egyszerre, rabláncra fűzve, mint óriási ködbe foszló kísértetek nyargaltak el előttem a Kárpátok gránitfalai és láncraverten Dévény és a Cenkhegy, honfoglalásunk két ősi őrszeme és a Fertő-tó rejtélyes nádasa, a Karszt alatt a tenger, idegen fogságban szabad folyónk a Vaskapun tovarohanó Duna, havasai

tövén a bilincsbe vert Erdély és Máramaros, fogoly erdők, vizek, földek, azok is, amelyeket sohase láttam és mégis szeretek. Rabláncon, idegen börtönőrök kezére adva... Egy talpalatnyi se volt belőle az enyém és mégis minden az enyém volt. Tőlem veszik el és külön-külön mindenkitől, aki magyar.

Az őrület meleg szele fúj át a fejemen. A térképen egy vörös ceruza halad. Megint egészen tisztán láttam. A gyertyaláng lobog. Huszár Aladár belerajzolja a térképbe a párizsi békekonferencia határozatát. És ez olyan, mintha nyisszenő ropogással eleven húsba futna a kés és vér serkenne a nyomán. Az ősi határ kívül marad, elvész számunkra mindenütt és mélyen benn friss seb támad köröskörül...

Az ember fel akarna ordítani és a szájára szorítja a kezét és érzi a kést saját testében. A vörös vonal pedig szalad tovább a térképen, olykor riadoz, megbotlik, visszahőköl, megáll és megint csak megy, ősmagyar városokon innen, kettévág színmagyar vidékeket és kirajzol egy iszonyú rémet, egy nyomorék, csonka roncsot; a békekonferencia Magyarországát.

Aki nem hajolt hazája térképe fölé, aki idegen népek parancsa és rabló vágyai szerint könnyes szemmel nem rajzolt új határokat az ős határokon belül, az nem tudja, hogy mi a kín, a bosszúvágy, a lázadás, nem tudja, mi a gyűlölet és mi a hazaszeretet.

— Visszavesszük!...

Melyikünk mondja ki? Mindegy! Ez a szó nem egy emberé. Ez a szó egy egész nemzeté. Nyomorúságunkban és pusztulásunkban is volt annyi erőnk, hogy kimondjuk. És vad keserű elszánásban olyan erősen éreztük, hogy megborzongtunk tőle.

Visszavesszük . . .

Mostantól ezt a szót fogja belélekzeni minden nemzedék. Ezt a szót hallja majd anyjától először a gyerek. A menyasszony és vőlegény ezzel a szóval fog egymásnak hűséget esküdni az oltár előtt. Ezt a szót hagyja örökül, aki elmegy, erre a szóra tesz fogadalmat, aki ittmarad.

Visszavesszük! . . . Az utolsó rögöt, az utolsó fát és minden forrást, minden fűszálat, minden követ.

Az éjtszakai csendben nem mozdult többé semmi sem. Csak a leégett gyertya lángja ingott a kanócon.

— Menjünk . . . Aludni kell, ez az utolsó gyertyaszál a házban . . .

Július 27—28.

Vannak napok, amelyeket az ember átvirraszt épp úgy, mint álmatlan, lázas éjtszakákat.

Hangok beszélnek és nem tudni, mi a valóság és mi az agyrém. Mondják, hogy a tiszamenti vörös győzelem csak hazugság. Az entente-hatalmak kiáltványt intéztek a magyar néphez. A kormány titkolja. Kun Béla már szökik Budapestről. Szamuelly felülkerekedett, magához ragadta a hatalmat és mészárlásra készül . . .

A vörös hadsereg győzelme halált jelent a nemzetnek, az oláh seregek győzelme megaláztatást. A megaláztatásból talpra lehet állni. A halálból már nem.

A harctéri jelentés napról-napra hátrább kerül a vörös sajtóban és halkul, szerényedik. 24-éről még ezt jelentette Landler elvtárs, a vörös hadsereg új parancsnoka:

„Több nap óta szakadatlanul harcoló csapataink az

egyre fokozódó ellenséges ellenállás dacára, a mai nap folyamán is sikereket értek el . . ."

Aztán a 26-i Népszava már nagy betűkkel, a lap élén vezércikkben közli: „Minden fronton győz" — és alatta kis betűvel: „Szovjet-Oroszország dicsőséges vörös hadserege . . ."

Szovjet-Magyarország vörös hadseregének a jelentését soká kellett keresnem. Eldugott helyen, csorbult betűkkel van szedve, elolvasni nem lehet . . .

Megtanultuk a proletárdiktatúra sajtójának a lélektanát. Hazugságaik természetéből olvassuk ki a valóságot. Ha „Szovjet-Oroszország győz" — akkor: a tanácsmagyarországi csapatokat verik. Ha Perubán vagy Forlíban, Kaliforniában vagy Gótában, Kis-Ázsiában vagy Vicenzában „kikiáltották a tanácsköztársaságot", — akkor holt bizonyos, hogy Budapesten rosszul áll a tanácsköztársaság.

De mi már annyiszor bíztunk, annyiszor megcsalódtunk.

És mégis van egy hír, amely bizonyosságot ad. Ha felszínen úszik is még a hajó, de már süllyed, mert az első patkányok menekülnek.

Károlyi Mihályt, aki hirdette, hogy „utolsó lehelletig" kitart, aki elárulta és a bolsevizmusba taszította Magyarországot, feleségével és titkárával egy cseh határállomásnál letartóztatták és Prágába vitték.

A büntetés közel lehet, mert félt és elment.

Hír szerint most, mikor kétezer koronánál nagyobb összeget nem fizetnek ki a pénzintézetek, többmillió osztrák-magyar pénzzel és hamis útlevéllel látta el magát. Bécsen át Milánóba akart menni, de Itália nem kívánta jelenlétét. Beutazását Bajorország is meg-

tagadta, Prága ellenben menedéket ad neki. Már csak hálából is . . . Károlyi Mihály nélkül a magyar Felföld sohase került volna Csehország börtönébe.

Elment. Megfutott nemzete igazságos bosszúja elől. Isten büntető keze elől nem futhat el. Hontalanságba és rabságba hajtott milliónyi magyar élet, temérdek elöntött magyar vér és elárult magyar föld kiált fel az égre.

Silány ember és silány politikus, de a világtörténelemnek legnagyobb árulója.

Új Iskariot! . . .

Július 29—31.

Olykor egy utcaszeglet is beszéli tud egy egész városról. Ma reggel ott a tulsó oldalon katonák verődtek össze. Az egyik mondott valamit, közben elkeseredetten legyintett a kezével. A többi lehorgasztott fejjel állt és a kövezetet nézte. Aztán nem volt többé vörös virág a sapkájukon. Letépték és az út közepére hajigálták. Kisvártatva láttam őket, hogy hátizsákkal kifelé indultak a városból és eltűntek a száraz tengeriben.

Mindenki a vörös hadsereg óriási veszteségeiről beszél.

A hivatalos lap leplez: „Győzelmesen harcoló csapataink . . . feltartóztatására az egész román haderő. . . csapatainkat a Tisza mögé vontuk vissza. Legnagyobb rendben, legkisebb véráldozat és anyagi veszteség nélkül . . .“

— Huszonnyolcezer halott, — mondják a hírek. És tízezer ember a Tiszába fulladt.

Igaz-e, nem-e, senki se tudja, de ha csak egyetlen

magyar életbe is került ez a hiábavaló szörnyű gonosztett, egy egész nemzet lesz vádlója a bűnösöknek.

Könny futja el az emberek szemét, mikor erről beszélnek.

A Vas Somáknak már nem kell akasztófákat termelniök, elvégezte a magyar-irtást a tiszamenti tömeggyilkosság.

Sok a halott, a tisztek között is, pedig ki tudja hány, Szegedről álmodott utolsó éjtszakáján. És míg ők meghaltak egy gyűlölt idegen eszme idegen zászlói alatt, Landler elvtárs, a vörös hadsereg főparancsnoka és a többi elvtárs biztos helyről, távcsővel nézték magyar munkások és földmívesek, magyar iparosok és polgárok halálát... Az oláh győzelemért, a vörös vereségért, mindenért a magyar faj fizet.

És ennél tragikusabb magyar halál nem volt soha.

Ha még soká tart, már csak őrülteket találnak itt, mire vége lesz.

Óráról-órára ijesztőbb hírek kószálnak. Budapesten Szamuelly Tibor lép az előtérbe. Magához akarja ragadni a hatalmat. Eddig túlenyhén kezelték a diktatúrát... A terroristák hozzá pártoltak. Mielőtt elvesztenék hatalmukat, bosszút akarnak állni a nemzeten. A direktóriumok már megkapták a titkos utasítást. Már összeírják a névsorokat. Szamuelly Tibor mészárlást készül rendezni a polgárság között. Az iparosokat se fogja kímélni, a földmíveseket se...

Sötét, fülledt várakozás meredezik a városban. A túlsó partról is jönnek hírek. A csehek megint felvonulnak. Készülődnek. És mondják, parancsuk van, hogy augusztus 3-án Vácott legyenek. Innen egyre több katona szállingózik el. Budapestről pedig csak

egyre érkeznek a terrorlegények. Nyolcvanan vannak már.

Az esti vonat érkezése után különös emberek lopakodnak a szürkületben az Ipoly felé. Azelőtt magyarok menekültek erre. Most többnyire zsidók lapulnak a házak mentén és csomagokat visznek.

A városházán is lázasan csomagolják a direktórium irattárát. A zsidó elvtársak megint hirtelenében a háttérbe húzódtak. Losonc kinzója, Szijgyártó, most már korlátlanul uralkodik a város fölött.

Ma többek között elrendelte, hogy minden olyan egyén, aki bejelentve nincs és ittmaradását a direktórium indokoltnak nem látja, köteles Balassagyarmatot huszonnégy óra alatt elhagyni, különben forradalmi törvényszék ítél fölötte. A budapesti illetőségűeket a fővárosba toloncolják.

Hát újra kezdődik... A túlsó szegleten megint ácsorog egy ember és figyeli a házat. Házkutatásokról beszélnek. Ismét megéled a szörnyű kéz, amely keresett és mindég mellém nyúlt. Rossz szerencse lenne, ha most találna rám, mikor talán már megvannak számlálva a napjai.

Mitévők legyünk?... És a terv ismét fölmerült. Át az Ipolyon, valahogy Bécsbe, el Szegedre... Hányszor gondoltam erre, aztán leküzdhetetlen akadályok, az irtózat, hogy tulajdon hazám földjén kérjek menedéket csehektől, szűkös anyagi helyzetem, betegségem mindig újra feltartóztatott.

— Várjunk, meglátjuk, hogy alakul a helyzet, — mondották barátaim.

Mióta mondják már!

Egyszerre a szűgyi ház jutott eszembe és mintha

még mindig mondaná, amit első nap mondott az idegennek: „Jól tetted, leányom, hogy hozzám jöttél". Nem akartam búcsútlan menni, ha úgy fordulna, hogy mégis mennem kellene. És még egyszer láttam a kertet, a házat és az úrnőt.

Mikor utólszor arra jártam, lábon állt a termés, most már búzakeresztek között aranyban gázolt a tarlón a nyár. Aztán felzöldült a szűgyi kert. A tisztára sepert udvar már nem volt katonák országútja. Elmentek mind. Az alsó ház falán futórózsák nyiltak. A kút tájékán kisarjadt a legázolt fű, a terraszon zöld növények és kerti bútorok álltak az egykori muníciósládák helyén.

A trénszekerek sok kerékvágása, a szenny és piszok de hirtelen eltűnt... Vajjon másutt is így lesz?

Mielőtt elmentem, bejártuk Jolánta nénivel a kertet.

Egy pillanatra megálltunk a fáknál, melyeknek a résén a trombitás huszár képe átsuhant a vörös katonák között, a bokroknál, melyek eltakartak Pogány autója elől. Mennyi minden történt azóta... A fák mélyen zöldek és komolyak lettek. A kert már túl volt a nászéjtszakáján. Lehervadt róla a koszorú, elvirágzottak a legszebb virágai.

Isten vele, Jolánta néni! És a kertre is visszanéztem. Mintha bokrétát szedett volna a szemem, búcsúzóul összeszedte a fák és bokrok emlékeit. Sohasem fogom elfelejteni. Mialatt az emberek börtönt és kötelet szántak nekem, ez a kert ideadta a tavaszt.

Aztán nem látszott többé. A balassagyarmati kis pályaudvaron katonák lótottak. Fegyvereket dobáltak fel a vasúti kocsikra.

— Kiürítik a várost, — mondotta egy vasutas-

munkás és gúnyosan nevetett. Ekkor vettem észre, milyen szokatlanul nagy mozgalom van a különben csendes állomáson. Nyilt pályán halomba dobált ládák és zsákok között elszállításra készen hintók, ágyneműek, gépfegyverek, zongorák álltak a vaggonok előtt.

Az utcák csendesek voltak, csak egy-egy kapunál várakozott szekér és siető emberek össze-vissza holmit raktak fel.

Szökdösnek! Pedig Landler elvtárs vörös főparancsnok a 29-i Népszavában még azt közöltette harctéri jelentésében, hogy: „A frontokon a helyzet változatlan".

A szegedi kormány ellen a düh paroxizmusa tombol a vörös lapokban: „Csalók, gazemberek, hazafiak . . ." üvölti Kun Béla sajtója, míg óvatos kis röpcédulák vándorolnak kézről-kézre. Szegedi repülők hintették le a Dunántúlra: „Közeledik a megváltás órája! Készüljetek és támogassátok a nemzeti kormányt!" . . .

A város mereven hallgat az arcára ragasztott temérdek vörös plakát alatt. Hallgat, mintha el akarná titkolni a gondolatát. De odabenn a csukott ajtók és ablakok mögött összedugják a fejüket az emberek.

A vágy mesél. És az elviselhetetlen gondolatot, hogy oláhok segítségére szorulunk, átszövi a képzelet és a reménység: Szegedről már elindult a nemzeti hadsereg! . . . Egész vörös zászlóaljak mennek át hozzájuk, lerakják a fegyvert. Az oláhokkal fehér magyar csapatok jönnek. Talán már holnap . . .

Mindenki tudott valamit és a kínban és nélkülözésben lefogyott szegény emberi arcok egy-egy pillanatra visszakapták egykori kifejezésüket: — Hallottátok! . . . Budapesten a főváros katonai főparancsnoka, Haubrich

elvtárs riadóra készíti elő a lakosságot, ha a proletárdiktatúrát veszély fenyegetné. Plakátokat ragasztanak ki megint az egész városban:

„... A riadókürtök megszólalása után egy órával az utcán senki se tartózkodjék ... A vörös katonák a laktanyákba, a munkások a munkászászlóaljakhoz tartoznak sietni. A villamosvasutak, a riadó kürtök megszólalása után egy órával összes kocsijaikat bevonják ... Az összes üzletek és nyilvános helyiségek azonnal bezárandók, úgyszintén az összes ablakok és kapuk is. A riadóval egyidejűleg kivételes hadiállapot lép életbe ...“

Ilyen rendszabályokhoz nem nyúltak eddig. Sem az oláhok májusi támadásakor, sem a júniusi ellenforradalom idején. Zavarosan kuszálódnak a hírek. Anyámra, testvéreimre, barátaimra gondolok. Akik Budapestről jönnek, a visszaözönlő vörös hadsereg bomlásáról, anarchiájáról, terrorcsapatok zendüléséről, Szamuelly egyeduralmáról beszélnek. Már nem lehet eligazodni: A fehér csapatok közelednek! Az oláhok előnyomulnak a Tiszánál.

A diktatúra belsejéből omlás, recsegés hallatszik. Az ententehatalmak nyilatkozatot küldtek. És a kormányzótanács sajtójában közölni kénytelen. Pedig ez már nem a tanácskormánynak, nem a proletárdiktatúrának szól. A szövetséges és társult kormányok végre a magyar néphez fordulnak ...

A vörös sajtó: „Az entente nyilatkozata a blokádról!“ cím alá rejti a hatalmak üzenetét, melyben kijelentik: „igen kívánatosnak tartanák, hogy a magyar nép békét kössenek ...“ De a béke csak abban az esetben állhat helyre, ha a magyar népet olyan kor-

mány képviseli, „mely valóban a népakaratot reprezentálja, nem pedig olyan, amelynek hatalma a terroron nyugszik".

Négy és fél hónap kellett ehhez!

A győztesek békéje szempontjából Károlyi Mihály után Kun Béla is hasznos munkát végzett. Tönkretette Magyarországot és kifosztotta utolsó erőforrásaiból. A párisi békekonferencia nagyhatalmai most már átvehetik az ellenállásra képtelen zsákmányt és fenntartás nélkül kifizethetik ezeréves tulajdonunkból kis szövetségeseik benyujtott háborús számláit . . .

Augusztus 1.

A városban tegnap este terjedt el a hír: A vörös hadsereg felbomlott. Landler elvtárs a „változatlan harctéri helyzet" után kénytelen bejelenteni: „Támadjuk a Tiszán átkelt románokat . . ." „A vörös hadsereg teljesen intakt, a románok felett győzelmet aratott . . . Veretlenül, önként vonultunk vissza".

A balassagyarmati direktórium tagjai nem bírják többé leplezni az idegeiket. Az elvtársak megrohanják a boltokat és vásárolni akarnak, mindegy, akármit, csak áru legyen, csak szabaduljanak a fehérhátú szovjetbankótól. De hiába fenyegetődznek, a kereskedők nem adnak el semmit.

A kirakatok üresek. Csak a közoktatási népbiztosság propagandaüzlete kínálja a holmiját. Röpiratok, népbiztosok arcképei, vörös csillagok, vörösemberjelvények, Lenin, Marx gipsz-szobrai. Senkinek sem kell.

A város szinte mozdulatlan, mintha belemerevedett

volna a várakozásba. Távíróhuzalokon pedig szüntelenül jönnek Budapestről a parancsok: „Minden direktórium maradjon a helyén. Senki se merjen megszökni . . .“

A nyitott ablak alatt lépések álltak meg. Izgatott gutturális hangok beszéltek.

— Ableiten, — mondotta az egyik sémi hang — le kell vezetni . . .

Csengettek a kapun. Az alispán jött . . . Távirat érkezett Budapestről. A Kun-kormánynak vége!

Mintha valami felkapta volna a szívemet és magasra emelte volna magam fölé.

— Biztos értesülés, — folytatta az alispán. — Tiszta szocialista kormány alakul. — És kezét olyan elővigyázó mozdulattal kulcsolta egymásba, mintha figyelné, hogy egyikkel kárt ne tegyen a másikban.

Tiszta szocialista kormány . . . Nem ezt vártuk! És eszembe jutottak azok a hírek, melyek arról tudtak, hogy az entente bécsi megbízottai nem Bethlen István gróf bécsi komitéjával, nem is a szegedi kormánnyal, nem magyarokkal, de már napok óta Böhm Vilmossal, Kunfi Zsigmonddal és Károlyi emberével: Garami Ernővel tárgyalnak.

A gondolatomba beleugrott egy szó: „Ableiten . . . le kell vezetni“.

A zsidóság képviselői már ott vannak. Tegnapi vörös hóhérok visszafakulnak a mérsékelt szocializmusba és már készülnek, hogy egyik kezükből a másikba tegyék át a hatalmat és egy elkínzott, vérig sértett nemzet haragját levezessék magukról.

A diktátorok jellegzetes, szörnyű arcképcsarnoka átnyargalt a képzeletemen. Láttam őket külön-külön,

ahogy remegő szájjal szoroznak, osztanak, összeadnak, kivonnak. A világforradalom elmaradt, de valahol másutt is történt hiba a számadásban. Minden tételt felvettek, az entente fenyegetéseit is, az oláhok támadását is, csak azzal nem számoltak, hogy a haldokló Magyarországban van még annyi erő, hogy ziháló mellén összefonja a karját és ősi fegyverével a passzív rezisztenciával belülről ássa alá a bolsevizmust, melyet, ha a magyar föld népe mellé áll, se az entente, se az oláh fegyverek nem tudtak volna megdönteni.

Az őrszoba irányából kiabálás hallatszott:

— Ki mondta? Nem tűrjük!... És a vörös őrök, a terroristák rohantak a posta épülete felé. Ha a postafőnök mondta, le kell csukni.

A postafőnök válasz helyett felhívta Budapestet. Az egyik hallgatókagylót egy terrorista tartotta... Aztán kifutott a huzalokon a kérdés messze, a főváros felé. Azonnal jött a felelet: „A kormány lemondott, a tanácsrendszernek vége. Budapest örömmámorban úszik".

A terroristák elképedve meredtek össze és a postafőnököt nem tartóztatták le. A direktóriumot keresték, mitévők legyenek? De a Városházán üresek voltak a vörös hivatalok. Az elvtársak eltűntek. Néhányan hirtelen megbetegedtek. Az alkonyodó utcákon pedig osont a hír, szinte pillanatok alatt bejárta a várost. Benyitott az ajtókon, bezörgetett az ablakokon.

Békesség a földön a jóakaratú embereknek...

A ház szűk lett. A kert is. A szomszédból egy hegedű hívott. Sírva kísérte a zongorát. Aztán, nem mi akartuk, a dal akarta, kitört belőlünk az eltiltott, a halálra ítélt nagy magyar imádság. Felálltunk mind, a Him-

nusz pedig emelkedett a nyári éjtszakába, fel minden csillagokig.

Lenn a homályban, az utca túlsó oldalán, nesztelen, sötét alakok bujkáltak. A nyitott ablak kiverődő világosságában pedig levett kalappal szomszédok álltak . . . ők is imádkoztak.

Augusztus 2.

A pásztorsíp hangja lassan jött a virradaton át, lefelé az utcán. Csalódást éreztem. Már nem voltam az, aki tegnap. Már nem tudtam örülni. Nyugtalanság keveredett a gondolataim közé . . . Odakinn minden a régi maradt. A megyeház felett tovább himbálta magát a vörös zászló. A vörös őrszoba ablakában egészen úgy könyököltek a vörös katonák, mint a proletárdiktatúra cseh győzelmei idején. És a tanár, aki a szomszédban lakik, kopott vasárnapi kabátjában ballagott a tanítók kommunista átképző-tanfolyamának záróünnepére. Hát még mindig? Mi történik itt tulajdonképpen?

Kinyílott a börtönajtó. És a rab nem merne kimenni a szabadságba?

A kisfiú levette az ágya fölül a nemzeti színű játékzászlóját és kilobogtatta a gyerekszoba ablakán. Az utcáról egy idegen ember megfenyegette. Sírni kezdett és az anyjához bujt:

— Rossz kommunisták, rosszak . . .

Dél felé jött a szomszéd felesége. Ijedten beszélte, Huszár Aladárt le akarják tartóztatni. Bement az átképző-tanfolyam ünnepére. Nemzeti színű szalagokat osztott. Beszédet intézett a tanítósághoz. Mire Weiss elvtárs vizsgálóbiztos megérkezett, mint az orkán

zúgott a teremben a Himnusz. Weiss elvtárs összetépte dühében a bizonyítványokat. A zsidó tanítók mellé álltak, a magyar tanítók pedig énekelve vonultak ki Huszár Aladár mögött a szabad ég alá.

Ekkor már fegyveres vörös őrök jöttek szemben. Mindenkiről leszedték a nemzeti színeket.

De azért, mikor Huszár Aladár haza jött, nagy pirosfehér-zöld zászlót tűztünk ki a házra.

Dobolás hallatszott: „... Mindenféle jelvény kitűzése vagy viselése tilos ...“ Két csirkefogó közben letépte a zászlót. Ekkorra már zavaros lázálomnak rémlett az utca képe. Az őrjáratok sűrűn cirkáltak. Egy ember rózsaszín plakátokat ragasztott a házak falára. A szocialista-kommunista párttitkárság sokszorosított távirata volt a papiroson: „Az entente-tal kötött megállapodás alapján a szakszervezetekből alakult

Munkáskormány

vette át a kormányzást. A fennálló munkásközigazgatás szervei érintetlenül végezzék munkájukat ... Legszigorúbb statárium hirdetendő ki“.

A kezem minduntalan a homlokomhoz kapott. Már zöld plakátot ragasztottak utcahosszat a rózsaszín mellé. Az új kormány körtáviratának a szövege volt. Forradalmi kormányzótanács helyett — Munkáskormánynak nevezik magukat, népbiztosok helyett — miniszteréknek. Peidl miniszterelnök, Peyer belügy-, Garami-Grünfeld igazságügyminiszter, aztán Kun Bélának három népbiztosa következett: Ágoston-Augenstein külügy-, Haubrich hadügy-, Dovcsák ipar- és kereskedelemügyi miniszter és végül maga a tanácsköztársaság elnöke: Garbai Sándor, a közoktatásügyi miniszter ...

Megint eszembe jutott a tegnapi szó: „Ableiten... levezetni". Kohn Mór hamis bukást rögtönzött és a cégtáblára hirtelen ráfestette Kohn Mórné nevét.

De hát hol késik a nemzeti hadsereg? Hol vannak a magyar politikusok?... Sivárabb kétségbeesést még az elmult iszonyú hónapokban sem éreztem.

Hírek érkeztek Budapestről.

A tanácskormány diktatúrája a vörös hadsereggel együtt omlott össze, helyzete pedig már július 31-én éjjel tarthatatlanná vált, abban a pillanatban, mikor kiderült, hogy az oláhok másodszor nem állnak meg a Tiszánál. Kun Béla tegnap délutánra sürgősen összehívta az ötszázas munkás- és katonatanácsot. És az Új-Városháza tanácstermében, ahol március 21-ének éjjelén egy maroknyi tábor a proletárdiktatúrát kikiáltotta, — Kun Béla akadozó, síró hangon lemondott. Az éjtszaka folyamán, a többi népbiztossal és családjaikkal Ausztriába szökött, fajrokona, Renner kancellár szárnyai alá. A különvonatok a Peidl-kormány segítségével futottak át a határon, a budapesti olasz misszió katonai kísérete mellett! Szamuelly állítólag eltűnt. De Kun Bélával együtt szökött a vérengző Weiss és — Schwarz: Vágó és Pogány és a százhúszkilós ügyvéd, Landler elvtárs, vörös főparancsnok is. Mind a hárman otthagyták a Tisza-Duna közén halálba és pusztulásba kergetett hadseregüket, melynek esküvel fogadták, hogy utolsó csepp vérükig kitartanak.

A népbiztosok a bolsevista dicsőség mezején szerzett sebek nélkül, temérdek millió osztrák-magyar kékpénzzel tűntek bele az éjtszakába, melyből Magyarország vesztére kilenc hónapja előssompolyogtak.

Károlyi Mihály után elmentek ezek is. És az ország kitűzte háromszínű lobogóit.

De Peidl kormánya, mely nemcsak megtűrte, hanem fedezte és rendezte a bűnszövetkezet menekülését, — nem tűrte a háromszín feltámadását. Letiltotta a zászlókat. Statáriumot hirdetett . . .

— Mi történt?

Huszár Aladárt elfogták az utcán. Börtönben van. A vörös őrség parancsnoka ki akarja végeztetni — a Himnuszért . . . Kis nemzetiszínű szalagokért.

A csendőrszázados Budapestre telefonált. Kegyelmet kért. A válasz megjött: „Fogva kell tartani, szállítsák a terroristák Budapestre".

A bőrkabátosok hangosan beszélik, hogy útközben majd végeznek vele. Huszár Aladárné a férjéhez akart menni. A terroristák nem engedték. — Szijgyártó elvtárs most hallgatja ki. Futótűzként terjedt a hír. A megyeház előtt ekkor már gépfegyveres készültség volt.

Egyszerre megmozdult a város. A vörösplakátos házak lenyügözött lakói eljöttek. A hivatalnokok, tanítók, az egész értelmiség. És jöttek a kisemberek megvédeni a kisemberek barátját. Felvonultak a vasutasok, a postások és követelték mind, bocsássák szabadon Huszárt. A vörös őrség egyszerre mellékjük állt.

Megint doboltak: „Aki kilenc óra után az utcán tartózkodik, azt a vörös őrség bekíséri".

És az őrség ugyanakkor felüzent Szijgyártó elvtárshoz, ha kilenc óráig szabadon nem ereszti a foglyot, leteszi a fegyvert és nem szolgál tovább.

Ekkor már izgatottan beszélték az utcákban, hogy

az oláhok Aszódon vannak és jönnek erre felé . . . Szijgyártó elvtárs az öklét rázta dühében: Rögtön ki kellett volna végeztetnem. — A tömeg egyre hangosabban követelődzött és — Huszár Aladár kilenc órára otthon volt.

Uralkodott magán, mikor elbeszélte. Szijgyártó elvtárs felemelt kézzel rohant rá, revolvert szegezett a mellének, le akarta lőni . . .

Ebben a pillanatban görcsös gyermekzokogás hallatszott az asztal végéből. Csak ekkor vettük észre . . . Kitágult szemmel, sápadtan ott álltak a gyerekek és mindent hallottak.

Mikor mi ilyen kicsinyek voltunk, mint ők, Anyám megtiltotta, hogy akárki is borzongató rémmeséket mondjon nekünk. Ennek a kornak a szegény gyerekei pedig az atyjuk, anyjuk sorsában átélik azt, amit nekünk még csak mesében se volt szabad hallanunk.

Augusztus 3.

A város a terroristák kezére került. Budapestről nem jön többé hír. Az utolsó értesítés ma reggel érkezett. Az entente megbizottai tárgyalnak az új kormánnyal és hajlandók elismerni. Az oláhok megálltak . . .

Balassagyarmat utcáin megint kihívóan beszélnek a tegnap még remegő kommunisták. A beteg elvtársak hirtelen meggyógyultak. A propagandaboltos ismét kinyitotta az üzletét és „Kommunista kiáltvánnyal" van tele a kirakat. Az utcán két embernél többnek nem szabad egymással szóba állnia.

Huszár Aladárt megint le akarták tartóztatni a

terroristák. Elmenekült. Minduntalan csengetnek. Detektívek és vörös őrök tudakozódnak.

És a kétségbeesett városban a polgárság és a vasutasok titokban fegyverkeznek.

Augusztus 4.

Magányos lövés dördült el a közelben. Aztán, mintha szitából szórták volna, sűrű fegyverropogás hallatszott. A belső város irányából szaladó emberek közeledtek. Gergely kocsis felesége lélekszakadva botlott be a folyosón. — Nagy baj van, már elállták a katonák az utcánkat. Szuronnyal kergetik a népeket a kapuk alá.

Egy pillanatra Huszár Aladárra gondoltam. Csak nem fogták el ? Feleségének sokan üzenték, ne mutatkozzék az utcán, mert bajba kerül. Tudni akartuk, mi történik? Végzet iróniája. Utolsónak én maradtam, aki közülünk még kibujhatott a házból.

A szembejövők izgatottan beszéltek. A megyeház irányából jött mindenki, arra senki se ment. Egy úr megszólított: — Forduljon vissza, nem lehet odamenni. Új terrorcsapat érkezett. Egy halott is fekszik az utcán.

Tehát nem Huszárról van szó. Megköszöntem a figyelmeztetését, de azért folytattam az utamat. Szemközt megint futó alakok jöttek. Egy cselédleány a falhoz dűlt és megoldódott cipőzsinórját kötözte.

— Mi történik odabenn?

A leány lihegve felelte:

— Piros sapkájuk van, tudom is én micsodák, tán franciák, borzasztóan lövöldöznek.

A lövöldözés ugyan ekkorra már megszűnt, de a

leány izgatottságában még mindig arról beszélt. Két iskolásfiú kukucskált ki egy kapu mögül: — A zsidók lázonganak, — mondották titokzatosan. A Vasút-utca teljesen néptelen volt. Csak a lépésem hangzott. A megyeház előtti téren csoportosan bőrkabátos alakok álltak. A gépfegyverek körül szuronyok mozogtak a napsütésben.

Egy pillanatra megütközve néztem körül. Most láttam először a teret. Egészen másként képzeltem el. A városházán nem volt torony. Nyoma se volt az árkádos házaknak, a vén kútnak. Kár, szebbnek képzeltem... És mindennel így van az ember.

A szuronyok mintha meglátták volna, hirtelen felém fordultak. A bőrkabátosok dühösen ordítoztak: — Vissza! — Egy földszinti ablakból kinézett valaki. Bedöftek a rohamkésükkel. — Bitang burzsuj! Befele, különben leütöm a fejedet! — A terroristák indultak felém. Mégis inkább visszafordultam.

Délután egy detektív jött. Azok közé tartozik, akiket mostanában „retek"-nek hívnak: kívül vörös, belül fehér. Huszár Aladár után tudakozódott, aztán elmondta a feleségének, hogy a vörös sapkások, akiket franciáknak tartottak, a Tisza-frontról visszatóduló huszárok voltak, a lövöldözés pedig onnan eredt, hogy a városi vörös őrök le akarták fegyverezni Szijgyártó elvtársat. De a terroristák megmentették. Most már az ő kezükben van a város. Óvatosan körülnézett: — A Lenin-fiúk végsőkig akarnak védekezni. — Meg akarják bosszulni a diktatúra bukását. Ma éjjel fosztogatásra készülnek. — Százan vannak. Gyilkolni fognak. Ezt a házat is megjelölték. Vigyázzanak!... Megint körülnézett: — De aztán tessék

majd megmondani a nagyságos Huszár úrnak, ha visszakerül a hivatalába, hogy nem vagyok kommunista . . .

Órák multak. A hír végig borzongott az utcákon. Sokan becsukták a kapukat. Írásaimat megint elástam. Elrejtettük a pénzt is, ami a házban volt. Mindegyikünk összecsomagolta a legszükségesebb holmiját.

A külső világ megszűnt. Mikor esteledni kezdett, nem bírtuk az elszigeteltséget. Mégis megkísérlem . . . kimegyek az állomás felé, hátha hallok valamit véletlenül. De az utcák kongtak, az állomás kihalt volt. Csak egy munkásformájú ember ült a mérlegen és a pipáját tömte.

— Mikor megy a legközelebbi vonat Budapestre?

— Nem megy oda vonat, — felelte az ember. A pipájára gyujtott. Aztán behúnyta a szemét.

Haza indultam. Közben új plakátok kerültek a falakra: Szigorított statárium!

Minden csoportosulás tilos, aki a vörös őrök felszólításának nem engedelmeskedik, azt a helyszínen agyon kell lőni . . . Szijgyártó megyei parancsnok . . .

Egy kerítés mellett öregedő zömök kis zsidó állt és egy fiatal nővel beszélt. Hideg belenyugvással olyan hangosan mondta, hogy meghallottam: — Ma félhatkor bevonultak a románok Budapestre.

Megakadt a lábam, pedig nem botlottam meg és az arcomat elöntötte a vér a szégyentől. Az oláhok . . . dadogta valami gyámoltalanul a belsőmben . . . Az oláhok . . . És nyilaló fájdalomban egyszerre felfogtam Szeged tragédiáját. Hát ezért nem jöhettek a mieink? Ezért nem engedte meg az entente? A várakozás hosszú hónapjaiban ezért haltak meg annyian kö-

zülünk? A nagyhatalmak Budapest megszállását az oláhoknak tartogatták, hogy a város a zsákmányuk legyen és ők mégis megmentőknek lássanak.

Szédülve mentem haza. A csapás és megaláztatás olyan mérhetetlen volt, már minden egyéb közönyösnek látszott.

Budapest az oláhok kezén . . .

Az óra elütötte a kilencet. Ekkor egyszerre a folyosó felől nagy zörgetés és káromkodás hallatszott és az ajtón egy kövér, dühös ember hömpölygött befelé. Kalapját a fején felejtette, pipája a szájában lógott. Az öreg Schlegel volt, az ipolymenti jó német műkertész, vad magyar hazafi, aki az elmult hónapokban sok menekülőt átsegített a tulsó partra.

— Donnerwetter, fene egye, miért nem nyitnak kaput? Zörgetni tu ich, záróra van, lelövik az embert odakinn.

Most, hogy védett helyre ért, megnyugodott és kövér kezét Huszár Aladárné vállára tette: — No csak aztat akartam mondani, hogy ne féljen. A férje nálam van. Waffen haben wir auch. Ha próbál itt mészárolni a kommunist, én is gyüvök és úgy lelövöm őtetet, mint egy kutyát. — Előkotort a kabátja zsebéből egy ordas revolvert és mint a buzogányt, vadul csóválta a feje fölött. — Csak eztet akartam mondani.

Előtte lopództam ki a kapuig. Az újhold már lekanyarodott az égről. Az utcában senki se járt. Hátra intettem az öregnek. Köszvényes mozgásával, először mindég a jobb lábával lépve, kilódult mellettem a kapun. Szótlanul a kalapjához nyúlt és furcsa gyerekes döcögéssel eltűnt az utca végében, a tengeriszárak között.

A villany elaludt. A város nem mozdult többé.

Egyetlen gyertyaszál virrasztott velünk. Minduntalan az órára néztünk. A hírek szerint a terroristák őrzik a városból kivezető utakat, hogy senki se menekülhessen. Éjfélkor kezdik el a fosztogatást. Még ha gyorsan dolgoznak is, félórába bele telik, míg ide érnek. Ezt a házat jelölték ki harmadik állomásnak.

Valahogy eszembe jutott gyerekkorom egy régi borzadása. Kicsi voltam, Tormay nagyanyám hugenotta őseiről mesélt. Akkor hallottam először, hogy a Bertalan-éji mészárlás előtt Medici Katalin emberei bezárták Párizs valamennyi városkapuját, hogy senki se menekülhessen és fehér krétával megjelöltek minden házat, melyben hugenották laktak. „De ez több mint háromszáz év előtt történt, — mondotta nagyanyám — és az emberek akkor még vadak és kegyetlenek voltak."

Az óra éjfélt ütött.

Kértem Huszár Aladárnét, hogy mihelyt lövöldözni kezdenek a városban, meneküljön ki a gyerekekkel a tengeriföldekre. Hallgatództunk. Megint csak az óra ütött. Félegy . . . Barátnőm az ablaknál állt és kifelé figyelt. És egyszerre arra kellett gondolnom, hány éjtszakán virrasztottunk így az elmult hónapokban.

— Emlékezel? Mikor még mondogattuk, most a vörösek lőttek, most a csehek.

A sorsunk nem változott. A proletárdiktatúra még mindig él és tovább kínoz.

Egy óra . . .

A fiastyúk már felszállt a szemközti ház teteje fölé. És a csend úszott a nyáréji csillagok alatt.

Félkettő . . .

Egy kutya ugatott. Aztán köröskörül ugattak a kutyák.

— Jönnek . . .

Megint múltak a percek. A kutyák már nem ugattak. A hűvös derengésben megszólalt az első kakas, kisvártatva az egész soron kukorékolni kezdett egyik a másik után, mintha össze nem igazított órák jelezték volna az időt.

Megvirradt. A terroristák nem jöttek el. Ki a megmondhatója, hogy miért? Balassagyarmat Bertalan-éjtszakája elmaradt.

Augusztus 5.

A kommunizmus lélektanából mindig kimarad a nagyszerű. Még akkor is, mikor kegyetlen. Mielőtt fosztogatásra indultak volna a terroristák, a kávéház pincéjében pezsgőre bukkantak. Úgy leitták magukat, hogy nem tudtak a lábukon állni. És néhány száz üveg pezsgő megmentette egy város életét. A részegségben csak Szijgyártó elvtárs maradt józan. Úgy látszik, bizonytalan híreket kapott a budapesti Munkás-kormánytól. Még az éjtszaka folyamán szétküldte a detektívjeit, merre lehetne megszökni? Mikor emberei visszajöttek, jelentették neki: a falvakban fegyveres nép áll el minden utat. Várnia kellett hát, hogy a Lenin-fiúk kialudják mámorukat. De közben összeverődött a régi balassagyarmati csendőrség is. Most már azt beszélik az emberek az utcán, hogy a terroristák a vonattal akarnak szökni. A csendőrök majd lefegyverzik őket az állomáson.

Mindenki arrafelé tódult. Elvétve, vadonatúj zöld vadászkalapban, egy-egy bőrkabátos fiatal ember is felbukkant a tömegben és jámbor arccal tekintett az emberek után.

Huszár Aladárné is észrevette. Összenéztünk. — Már átöltözködtek . . .

Egyszerre nem látszottak többé. A csendőrök, vasutasok, fehérvirágos vörös őrök, hivatalnokok, asszonyok, suhancok pedig csak iramodtak az állomás irányába. Szaladt az egész utca és mozgását két oldalról nézték a proletárdiktatúra plakátremeinek a vörös katonái, vad tengerészei, vérben gázoló félmeztelen munkásai, idomtalan asszonyi szörnyetegei.

Tegnap még mindez élt. Most, ahogy gyorsan haladtam előre, már csak mint egy iszonyú kornak a kísértetei suhantak mellettem visszafelé a falon.

Egy legény jött futva a megyeház irányából és lélekszakadva kiáltozott:

— Ellógtak a Lenin-fiúk! — Mialatt az állomáson várták őket, kiszöktek a város másik végén a rablott holmival . . .

Káromkodás hallatszott. Éles hangok süvítettek: — Gazemberek! Majd hurokra kerülnek még!

És ekkor, mintha egy abroncs pattant volna le a város melléről, egyszerre fellélekzett Balassagyarmat. Az emberek kiegyenesedtek, hangosan, szabadon kezdtek beszélni, sok elkínzott arc mosolyogni próbált. Az utcafák alatt zsibongás, nevetés hallatszott. Aztán egy gyerek kezdte el és a többi kéz folytatta. Karok emelkedtek, botok, bicskák dolgoztak és pillanatok alatt végig az egész városon foszlányokban lógott a falakról a diktatúra valamennyi plakátja. Papírrétegek csattantak le a gyalogjárókra, tarka papírrongyok borították az utcákat és az emberek tiportak rajtuk.

Szüret van most Púposok országában . . .

Napok múltak, mióta az ország gyilkosai elbuktak és a végzet még mindig nem tett igazságot. A valóság semmit sem teljesít, kínjában a megcsalódott képzelet tart hát törvényt a bűnösök felett.

Az emberek egymásnak mesélik: Károlyi Mihályt és Kun Bélát kiadták a csehek és az osztrákok! Mind a kettőt felakasztották! A Duna-Tisza közén és túl a Dunán összefogdossák a parasztok a diktatúra bujkáló hóhérjait és népítéletet tartanak felettük. Megétetik velük a falakról lekapart plakátokat. És azok végeznek az életükkel, akiknek az apját, anyját, férjét, gyerekét legyilkolták . . .

Aztán jön egy hiteles hír: Szamuelly Tibor öngyilkos lett. Ő volt az első, aki szökni próbált. A kormányzótanács még nem mondott le, ő már rohant autóján a repülőtelepre. Oroszországba akart szökni. De a pilóták közül senki se vállalkozott az útra. Ekkor Szamuelly néhány hóhérlegényével egy hajtányon Ausztria felé menekült. Savanyúkút vidékén elfogták, egy őrizetlen pillanatban agyonlőtte magát.

— Nem jól van ez, — mondotta egy parasztgazda — a dögtéren kellett volna felkötni!

— Kínpad kellett volna neki, nem golyó! — És az emberek sötét haraggal átkozzák a gonosztevőt, aki a népítélet elől a halálba menekült.

A tegnapi fellélekzés megint sötét kétségbeesésbe fulladt.

A proletárdiktatúra lezáruló útjairól mind sűrűbben hangzanak át hozzánk eddig nem sejtett áldozatok nevei.

A rémuralom utolsó vonaglásai közben Fery Oszkár és hű bajtársai, Menkina és Borhy élete után is kinyujtotta a kezét. Meghaltak mind a hárman.

Fery Oszkár, a hősies magyar csendőrség megteremtője, az ellenforradalmak lelke volt. Bátor katona, aki altábornagy létére a kommün ideje alatt Budapesten maradt, hogy készen álljon, ha csendőrei élén hazájának szüksége lenne rá. A diktátorok féltek tőle — ő nem szökött. Néhány nap előtt, éjnek idején, megint elhurcolták lakásáról. Két hű tisztjével együtt a terroristák Mozdony-utcai kaszárnyájába került. Mikor a diktatúra bukása már bizonyosnak látszott, a kaszárnya pincéjében meggyilkolták a foglyokat. Egymás után kerültek sorra. Fery Oszkár volt az utolsó. És ahogy a halálba ment, a pincelépcsőn már bajtársainak keresztbe fektetett, megcsonkított, mezítelen holttestén botlott át.

Szörnyű vihar volt azon az éjtszakán. A szél zúgásába beleveszett minden nesz. Az iszonyú kaszárnya pincéjéből azért mégis órákon át felhangzott az áldozatok vérfagyasztó kiáltozása . . .

Azóta elmenekültek a gyilkosok, de megmentőik tovább uralkodnak Magyarország felett. És az entente tárgyal velük és az oláhok Budapesten vannak.

— Nem lehet így élni! Üssenek inkább agyon! Nem bírjuk tovább . . .

Férfiakat láttam ma sírni.

Budapest felé még mindég nem közlekednek a vonatok. Gyűrű veszi körül a várost. Senki se juthat ki belőle. Utas nem jön, újság nem érkezik.

A Munkáskormány visszavonta a diktatúra összes rendeleteit.

Ide már nem érkeznek parancsok. A Tisza-frontról özönlő csapatokat csak részben tudták lefegyverezni. A katonák elszélednek és az állattá bőszült ember rabol és fosztogat.

Tegnap este bizonytalan hír terjedt. A fővárosban állítólag ellenkormány alakult. Igaz-e? Vagy mint annyiszor, megint csak a vágy mesél? A reménység mégis feldereng.

— Írjon egy cikket, emlékül Balassagyarmatnak — mondotta Huszár Aladár. — Az egykori hazafias „Nógrádi Hirlap", melyet a diktatúra a vérszomjas „Nógrádi Népszavára" kommunizált át, újra megjelenik.

Hónapok óta csak magamnak írtam és a nyilvánosság gondolata most sajátságosan zavart, mintha valaki a vállam fölött nézte volna a tollamat. „Feltámadás"... Ezt a címet adtam a cikkemnek. Aláírtam a nevemet. A márciusi napok óta — először.

És abban a pillanatban történt valami a lelkemben. Földváry Erzsébet neve, mely szomorú napjaimban utitársam volt és védett, mint egy jó barát, lehullott rólam. Visszaadtam azoknak, akiket illet, talán megbocsátanak, hogy viseltem. Visszaadtam . . . de nem ment könnyen. A szerep lárvája, melyet hónapok óta játszottam, szinte ráforrott a lelkemre és nem akart

leválni. Keresnem kellett az utat, hogy visszavezessem önmagamat önmagamhoz. És a keresés közben két egyéniség ütközött össze bennem. Az enyém, melynek végzetszerűen küzdenie és dolgoznia kell és a másik szegény, fáradt, emberkerülő, észrevétlen elosonni vágyó egyéniség, mely tudja, hogy jó a szürkeség, a felelőtlenség csendes, nyugalmas homálya.

Hirtelen félelem fogott el. Elég lesz-e az, amit az élet belőlem meghagyott, ahhoz, amit az élet tőlem még vár?

Az ajtó kinyílt, mintha szélvész csapta volna ki.

— Jöjjenek, jöjjenek! — kiáltotta Huszár Aladár. Papírlap volt a kezében. — Nagy hír. Üzenet...

— Ki? Kicsoda? Honnan?...

Megindultan olvasni kezdett:

„A magyar néphez! Abból a soha el nem múló szeretetből, amellyel a magyar néphez ragaszkodom és visszapillantva a legutóbbi öt év közös szenvedésére és engedve a minden oldalról hozzám jutott kívánságoknak, kezembe vettem a mai lehetetlen helyzet megoldását..."

Már nem kérdeztünk semmit, már tudtuk ki az, aki öt év szenvedéseit velünk közösen szenvedte el, aki soha el nem múló szeretettel szereti a magyar népet, melyet mindenki elhagyott, melyet a világon többé senki se szeret.

József főherceg...

Annyi gyűlölet után — soha el nem múló szeretettel... És végig futott a könny az arcomon és nem töröltem le, hagytam, hogy lemossa annyi kín nyomát.

Kormány alakult és az új kormány tagjai magyarok, nem idegenek többé. Friedrich István a miniszterelnök.

Valamikor Friedrich Istvánt is megtévesztette Károlyi Mihály. Szereplője volt az októberi forradalomnak, bár a tél folyamán már az ellenforradalommal tartott fenn összeköttetést. Ő is felelős azért, ami akkor történt, de az egyetlen, aki vezekelt érte és a maga tévedése fejében most jót tett. Magyarország lezáruló legszomorúbb és leggyalázatosabb korszaka után odaírta nevét az első tiszta lapra.

Kinn sütött a nap és a nógrádi vármegyeház tetején vonni kezdték felfelé a piros-fehér-zöld lobogót. Egy egész város szeme könnybe lábadt tőle.

Október 31-én árulók keze csapdának hurcolta bele zászlónkat a nemzetgyilkos forradalomba. Aztán tragikus szégyenben ott kellett lobognia országunk felett, mikor az ellenségek megszállták és széttépték . . . Kínszenvedés lett a látása, ellentétbe került vele a lelkem, elfordultam, hogy ne lássam. Bepiszkolódott, megpiszkolták. Aztán, mikor alóla mindent elloptak és elprédáltak, csúfolódva letépték. Ettől kezdve újra a mienk lett, üldözött volt, mint mi magunk. Halálra ítélték, forradalmi törvényszék elé hurcolták, börtön és kötél járt ki annak, aki menedéket adott neki. Vértanú lett a zászló. És mert ártatlan magyar vér ömlött érte, vér szentelte fel, vér hozta vissza és emelte újra önmagunk fölé — jaj annak, aki hozzányúl.

Odakinn háromszínű szövete most nyílt ki az égen.

Lenn pedig, az alkonyatban már ott fehérlett Balassagyarmat házainak falán az új Palatinus üzenete, „. . . soha el nem múló szeretettel . . .“

Földmívesek, urak, munkások, tegnapi vöröskatonák álltak összeverődve a kiáltványok előtt és áhítatosan olvasták. Ott álltam én is. Napszállta után volt

és mégis, mintha a nap sütötte volna rejtélyesen az arcokat . . .

Augusztus 8.

Eljött a nap. A szörnyű bűvölet szétesett. Magyarország ismét kezébe veszi a saját végzetét. És ma viszontlátom Anyámat.

Az élet visszatér a maga útjára, melyből erőszakosan taszították ki hónapok előtt. Mélyül a távlat, rés nyílik a falak között, megindul a főváros felé az első vonat. És én búcsúzom a háztól, mely otthont adott, búcsúzom emberektől, gyermekektől, ablak melletti kicsi szegletemtől és az udvar-kertben az árnyas palánktövétől. Mindentől, ami jó volt hozzám szenvedésemben, amit nem fogok soha elfelejteni . . .

A vonat ablaka mellett már visszafele ment a balassagyarmati állomás épülete. Aztán az utolsó kis házak tűntek el, túl az Ipoly vize, a parti jegenyék, a Fátra ragyogásba vesző láncai. Ébredő és kialvó világosságok annyiszor látott képei.

Már kicsiny és távol volt minden. A fák zöldje összebujt, a tetők elmerültek. És a megyeház táján egyre magasabban emelkedett a zászló. A rúdja nem látszott többé a messzeségben, csak a szövete lobogott, mint egy háromszínű nagy madár, mely röptében kitárt szárnnyal megállt a város felett.

Barátaim velem jöttek, el akartak kísérni. És kanyarogva ezüstösen, zsombékos rétjei között elkísért egy darabon az Ipoly is. Aztán tikkadt földek jöttek elénk. Szomorú kiégett tájak. A tengerifőldeken a csenevész torzsák száraz nesszel zörögtek a vonat szelében. És ez a csörgő, holt nesz hallatszott mindenütt, amerre

mentünk. Ez hallatszik ma egész Magyarországon. Minden kiégett.

Valaki a szakaszban halkan beszélt: — Pedig Szamuelly mára tűzte volt ki a polgárság lemészárlását... Budapesten a Vérmezőn kezdődött volna el. Aztán tovább, végig az országon... Lenin és Trockij szigorúbb diktatúrát akart.

Lenin itt... Az iszonyú szavak mint feloszlott dolgok mállottak szét a levegőben. Nincs többé itt! És Szamuelly sincs, csak az akasztófák gödre van, a sírok és a holtak.

A forróságba árnyékok jöttek bele. Valami történt felettünk. Gondolatomon véres árnyak végeláthatatlan, kísérteties menete húzódott át.

A nap már nem sütött. A tarlókon fuldoklott a földretepert forróság. Drégely elmaradt mögöttünk. Új utasok jöttek cseh megszállt vidékekről. Úgy fáj ott az élet... És egy fiatal erdélyi asszony, aki félesztendő óta nem tudott haza menni... Keserű panasz, sötét elcsüggedés beszélt körültem. Szenvedő emberek szavában mintha a szétszakított ország sóhajtott volna fel, most, hogy legalább újra szabad sóhajtani. A pálya kanyarodott. Nógrád vára felől egyszerre vihar nyargalt elő a vak forróságból. Pillanatok alatt sötét lett az ég. A vonat neki vetette magát az orkánnak, aztán meg kellett állnia. A nehéz kocsik remegtek. A fák koronája féloldalra fordult a szélben, felhők nyargaltak a hempergő porban. Óriás orgonák zúgtak repülve a levegőn át.

... Ilyen vihar előzte meg a világháborút...

És én sietve mondtam, hogy megelőzzem a balsejtelmeket: — Ha összetartunk és nem felejtünk!...

Egy év, két év és ha tíz és ha száz lenne is, a jövő a mienk, mert megint vagyunk és van egy darabka föld, mely a miénk. A Golgota tövében hat lábnyi föld elég volt, hogy beteljesüljön a feltámadás . . .

Láttam barátaimon és az idegeneken, lenn a lelke mélyén egyszerre mindenki tudott a reménységről egy mesét.

Nógrád váránál, a romok felett, a sötét viharban, valami megjelent. Megmentőnk, nagy, ezredéves magyar bízás:

Előttünk járt a csodaszarvas megint . . .

A vihar elrohant, ment nyugat felé és a megbűnhődött Budapest tornyai és kupolái már napsütésben keltek fel a hegyen és a rónán.

A pályaudvarnál búcsúztam el barátaimtól. Aztán vitt a kocsi.

Még visszanéztem . . . és arra gondoltam, hogy — vannak emberek, akiknek szép és könnyű hálával tartozni egy életen át.

Egyszerre egyedül voltam. Felettem a házakon zászlók lobogtak mindenütt. Furcsa zászlók, melyeknek a felét levágták, odaadták mikor a rémuralom magyar zászlókat égetett . . . A falakon oláh tábornokok parancsai és rendeletei tapadtak nagy, fehér papirosokon. Bezúzott ablakaikkal mint vándorló romok mászkáltak a villamosok a síneken. A boltok még zárva voltak. A csukott vasredőnyök között elvétve látszott egy-egy szegény üres kirakat. A poros üvegeken letépett plakátok nyoma ragadt. A kommunizmus rablásai után még nem ömlött vissza az élet a kifosztott kolduszszegény városba.

Rohamsisakosan, feltűzött szuronnyal, oláh őrjárat

kanyarodott ki az utcán. Egy pillanatra arcomba szökött a vér, aztán mást vettem észre. A rozoga bérkocsikban kifestett, pirosajkú oláh tisztek ültek fiatal zsidó asszonyokkal. Milyen hamar összebarátkoztak ... Mosolyogtak. És a többi ember olyan betegen kiéhezettnek látszott.

Egy kapu előtt teherautó állt. A házban irodahelyiségek lehettek. Oláh katonák írógépeket hordtak le. Hadisarc ... minden hadisarc. És nagy lódításokkal dobálták egymás hegyibe a finom gépeket. Nyekkentek, csengtek, végük volt ... Oláhország viszi magának a nyugat kultúrszerszámait. Pedig nem törött írógépeket, de évszázadokra szóló tőkét szerezhetne a magyar nemzet hálájában, ha a kifosztott néptől nem rabolná el az utolsót.

A Margit-hídon zászlók játszottak a dunai szellőben. Hirtelen nem láttam többé a játékukat. Fenn a hegyen szomorúan állt a koronás vár. Az innenső part felett megsötétedett köveivel könyökölt a Parlament.

Egy év előtt még szinte fiatalnak rémlett az Országháza. És milyen hirtelen megöregedett, tragikussá lett véres pincéivel, golyóverte falaival, a térrel, melyen kivégzést nézett a csőcselék és lépcsőivel, melyek a Dunába érnek. Ott lenn, ott merültek el az áldozatok holttestei.

A budai oldalon is lobogtak a zászlók, a hídfőn, a házakon. A városvégi palánkokon még tapadt egy-egy félig letépett vörös plakát.

Aztán a hűvösvölgyi hegyek látszottak már. De mióta utólszor itt jártam, eltűntek az erdők. A proletárdiktatúra kiirtotta azokat is.

Már a hegyoldalon mentem felfelé, senki sem várt,

otthon nem tudták, hogy érkezem. És egész úton mosolyogtam magamban.

A házunk magas, kettős cserépteteje kivirított a kék ég alatt. A kapu tárva volt, a kavics mondott valamit a lépésem alatt. Benyitottam a ház ajtaján.

Fehér falak, tölgyfa lépcső, virágok anyám asztalán. Én pedig csak álltam megilletődve. Lépések hallatszottak, mintha egyik lábát kissé húzta volna az, aki jött. Áldott lépések, kedves lépések és futottam eléjük. Anyám az ajtóban állt.

Éreztem, hogy elsápadok. Már csak kialvó láng volt . . . valaki, aki menni készül. De visszatartom, itt marad velem. A két karja kitárult. És őt, aki mindíg nagyobb volt nálamnál, olyan kicsinynek, olyan tűnőnek éreztem a szívemen.

Visszatartom, itt marasztom. És ezalatt a két karja között megszűnt a bujdosásom, egyszerre hazaértem.

—

Országos Széchényi Könyvtár

OSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

OSZK
Országos Széchenyi Könyvtár

Társadalomtudományi könyvek

Torday
Habermass.
Braun : A világ vélemények
vélemények világa

Freyer Hans: Fr. szociológia
Kunt
Kunt Lenin: A mező (pszichológia)
Hanny Blum

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár